Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA

Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele – kultuur ja loometegevus I:

etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport

Uuringuaruanne

Tallinn 2019

SA Kutsekoda

Koostajad Urve Mets ja Andres Viia, Kutsekoda

Retsensendid Ivi Lillepuu, Haridus- ja Teadusministeerium; Katre Riisalu, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing; Maret Lehis, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit; Monika Larini, Eesti Etendusasutuste Liit; Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Malmö Ülikool; Tarvi Sits, Kultuuriministeerium; Toomas Siitan, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

Akadeemiline toimetaja Olav Aarna, Kutsekoda
Keeletoimetaja Riina Tobias

Täname valdkonna eksperdikogu liikmeid: Anu Randmaa, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit / Tõstamaa Käsitöökeskus ja Savituba; Ave Matsin, Tartu Ülikool; Eerik Jõks, Eesti Muusikanõukogu / Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia; Eino Pedanik, Kultuuriministeerium; Elina Orumaa, Rahvusooper Estonia; Esper Linnamägi, Eesti Filharmoonia Kammerkoor; Helen Lepalaan, Rahvusooper Estonia; Helle Aunap, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool; Henry-David Varema, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia; Ilmar Vaaro, Tartu Ülikool; Inge Laurik-Teder, Eesti Muuseumiühing / Eesti Ajaloomuuseum; Ingrid Uus, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool; Inna Soonurm, Innove; Ivari Ilja, Eesti Muusikanõukogu / Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia; Ivo Lille, G. Otsa nimeline Tallinna Muusikakool; Jaak Prints, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia; Kadi Rebassoo, Haridus- ja Teadusministeerium; Kadri Lassmann, Eesti Interpreetide Liit / Eesti Muusikanõukogu; Kadri Leivategija, H. Elleri nimeline Tartu Muusikakool / Eesti Muusikakoolide Liit; Kadri Steinbach, Tartu Ülikool; Kaie Holm, Tallinna Keskraamatukogu / Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing; Kaie Jeeser, Tartu Linnamuuseum; Katre Väli, Kultuuriministeerium; Katrin Niklus, Rapla Keskraamatukogu / Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing; Kersti Laanmaa, Brendor OÜ/Eesti Keraamikute Liit; Kristel Veimann, Eesti Rahvusraamatukogu; Kristi Raudmäe, Haridus- ja Teadusministeerium; Kristiina Alliksaar, Eesti Etendusasutuste Liit / Ugala teater; Kristjan Hallik, Eesti Riiklik Sümfooniaorkester; Maarja Vaino, Tallinna Kirjanduskeskus / Tammsaare ja Vilde muuseumid; Madli-Liis Parts, Kultuuriministeerium; Maie Põiklik, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing; Maret Lehis, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit; Margit Jõgi, Eesti Rahvusraamatukogu; Margus Pärtlas, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia; Marju Reismaa, Kultuuriministeerium; Marko Lõhmus, Eesti Muusikafestivalide MTÜ / Eesti Muusikaettevõtluse Arenduskeskus; Marko Mägi, Tartu Ülikool; Meelis Kihulane, Taasuus OÜ, Edev Eremiit MTÜ; Mihkel Kübar, Intsikurmu Festival / Salme Kultuurikeskus; Monika Larini, Eesti Etendusasutuste Liit; Oksana Tralla, Tallinna Ülikool; Pille Kivihall, OÜ Nahakoda / Eesti Nahakunstnike Liit; Raivo Põldmaa, Eesti Etendusasutuste Liit / Linnateater; Riina Viiding, Eesti Teatriliit; Roland Leesment, Eesti Etendusasutuste Liit / Endla teater; Siim Aimla, G. Otsa nim Muusikakool; Sireli Uusmaa, Kadrioru Lastemuuseum Miiamilla; Sirje Virkus, Tallinna Ülikool; Teet Tiko, Haridus- ja Teadusministeerium; Thea Zaitsev, Tier Music; Tiina Rebane, Eesti Etendusasutuste Liit / VAT teater; Tiina Vint, Tartu Ülikooli Muuseum; Timo Steiner, Tallinna Muusikakeskkool; Toomas Tõnise, Eesti Olümpiakomitee; Triin Soone, Eesti Lastekirjanduse Keskus; Tõnn Lamp, Eesti Teatriliit / Eesti Näitlejate Liit; Tõnu Kaljuste, Nargen Festival / Eesti Muusikanõukogu / Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia; Virgo Sillamaa, Music Estonia; Ülle Kuuse, Tallinna Tervishoiu kõrgkooli raamatukogu / Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing; Ülle Nõmmiste, Innove; Ülle Siska, Jüri Raamatukogu; Ülle Talihärm, Kultuuriministeerium

Rakendusuuring on valminud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020“ prioriteetse suuna „Prioriteetne suund 1: ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul“ Euroopa Liidu vahendite kasutamise eesmärgi 5 „Õpe kutse- ja kõrgharidus on suuremas vastavuses tööturu vajadustega“ meetme „Õppe seostamine tööturu vajadustega“ tegevuse „Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi loomine“ ehk OSKuste Arendamise koordinatsioonisüsteemi loomine (edaspidi OSKA) eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks

Väljaande autoriõigus kuulub sihtasutusele Kutsekoda. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Mets, U., Viia, A. (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele – kultuur ja loometegevus: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Uuringuaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda.

Eessõna

Et põlemine ei lõpeks läbipõlemisega

Foto: Kultuuriministeerium / Kadri Purje

Mis viib rähnipoja puu otsa? Eks ikka sisemine sund – see, et ta on just rähn, mitte kana või mäger või koer. Niisamuti soovib kultuurirahvas olla osa kultuuriloomes ning treenerid aidata inimestel jõuda seatud eesmärkideni, olgu selleks parem tervis või head tulemused võistluselt. Nähtavasti on just see paljuski seletamatu sund paljudele sellel väljal tegutsejatele peamine käivitav jõud.

Ometi ei tee seesmine põlemine tuba soojaks ega too leiba lauale. See ei oleks ka õiglane, jätkusuutlik ega pikemas aegvaates motiveeriv. Kultuuri- ja spordielus osalemine on töö. Tööga aga peaks muuhulgas kaasnema õiglane tasu ning võimalikult laiad enesearendamise võimalused.

President Toomas Hendrik Ilves on öelnud, et mis tõi meid siia, ei vii enam edasi. President pidas silmas just muutusi tööturul, ehkki Ilvese sõnadele on viidatud üsna mitmesugustes kontekstides. Tema kõnes oli ka oluline jätk. Ta ütles nii: „Tulevikus pole enam lihtsalt juriste, arste, turvatöötajaid, geneetikuid; isegi mitte rahvaluulekogujaid ja paljusid oskustöölisi. Kõigi nende erialade esindajad on ühtlasi ka infotehnoloogia spetsialistid.“

Seegi uuring nendib, et töövormid muutuvad ka loomevaldkonnas, uutest vajalikest oskustest on olulised nii IT-alane suutlikkus, aga ka näiteks teadmised esitlus- või suhtlemisoskusest või projektijuhtimisest. Seda kõike saab omandada, kui asjaosalised teadvustavad üha muutuvaid nõudmisi töötajatele, töö tegelikke eesmärke ja võimalikke teid, kuidas nendeni jõuda.
Riik peab selleks looma võimalikult paremad tingimused, iga otsus peab olema kaalutletud ja ka mõjuma innustatavalt. Milline on tunnetus praegu, selle uuringu põhjal? Paremini joonistusid minu jaoks välja need valdkonnad, kus valdkondlik statistika on täpsem, kutsesüsteem on toimiv ning tänu sellele osatakse selgemalt sõnastada ootusi tuleviku tööjõu ja oskuste kohta.

Spordi- ja kultuurivaldkonnad on väga laiapindsed, suure hulga harrastajatega hobi- või huvitegevused. Selleks võib olla põhitöö kõrvalt korvpallivõistkonna treenimine, näiteringi vedamine, kasvõi enda ja sõprade tarvis vana mööbli restaureerimine. Need on vaid üksikud näited, millele igaüks oskaks lisa tuua. On selge, et iga uus oskus on väärtus ning küllalt sageli saab hobist töö. Sellest tõuseb omakorda küsimus, milline peaks olema riigi roll nende oskuste õpetamise rahastamisel? Kas võib öelda, et raha on kulutatud tarbetult, kui suur hulk väljaõppe saanud inimesi ei asugi tööle õpitud erialal? Kas ja kui suur võiks sel juhul olla osaleja isiklik kulu?

Jah, veri on see, mis viib rähnipoja puu otsa. Seesmise sunniga tehtud töö on alati paremate tulemustega. Riigi ülesanne on aidata kaasa tingimuste loomisele, et sisemine põlemine, milleta kultuuri- ja sporditegevus lihtsalt hääbuks, ei lõpeks läbipõlemisega. See uuring on väärtuslik alus sisulisteks aruteludeks ja eesmärkide seadmiseks. Otsused sündigu tõestatud teadmiste põhjal, mida see uuring pakubki, mitte aga pelgalt tunnetuse ja kogemuse järgi, mis on kahtlemata aus ja õige, ent siiski pigem abstraktne ja subjektiivne.

Tarvi Sits
Kultuuriministeeriumi kantsler

Sisukord

Eessõna *2*

Sisukord *4*

Lühendid *8*

Uuringu olulisimad tulemused *9*

Sissejuhatus *9*

Metoodika *16*

1. Kultuuri ja loometegevuse valdkonna määratlus *20*

2. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad trendid, mõjurid ja arengudokumendid *23*

2.1. Valdkonna arengut Eestis mõjutavad üleilmsed trendid **23**

2.1.1. Demograafiliste muutuste mõju kultuuri ja loometegevuse kutsealadele **24**

2.1.2. Tehnoloogiliste muutuste mõju kultuuri ja loometegevuse kutsealadele **25**

2.1.3. Töökultuuri muutusega seotud trendid **27**

2.1.4. Üleilmastumine ja rahvusvaheline koostöö **28**

2.2. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad õigusaktid ja arengudokumendid **30**

2.2.1. Olulisema mõjuga seadused **30**

2.2.2. Olulisemad arengudokumendid **31**

2.2.3. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus **33**

3. Etenduskunstide alavaldkond *35*

3.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed **35**

3.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest **44**

3.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud **44**

3.2.2. Alavaldkonna hõive **49**

3.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus **52**

3.4. Oskuste vajadus **54**

3.5. Koolituspakkumine **56**

3.5.1. Õppurid tasemeõppes **57**

3.5.2. Õppe kvaliteet **58**

3.5.3. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused **63**

3.5.4. Kokkuvõte **65**

3.6. Etenduskunstide alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus 65
3.7. Etenduskunstide alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad 70
4. Muusika alavaldkond 73
4.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed 73
4.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest 78
4.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud 78
4.2.2. Alavaldkonna hõive 81
4.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus 83
4.4. Oskuste vajadus 85
4.5. Koolituspakkumine 87
4.5.1. Õppekavad 87
4.5.2. Õppurid tasemeõppes 89
4.5.3. Õppe kvaliteet 92
4.5.4. Täiendusõppe võimalused ja vajadused 95
4.5.5. Kokkuvõte 97
4.6. Muusika alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus 98
4.7. Muusika alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad 101
5. Museoloogia alavaldkond 104
5.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed 104
5.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest 108
5.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud 108
5.2.2. Alavaldkonna hõive 112
5.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus 114
5.4. Oskuste vajadus 116
5.5. Koolituspakkumine 118
5.5.1. Õppekavad 119
5.5.2. Õppurid tasemeõppes 122
5.5.3. Õppe kvaliteet 124
5.5.4. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused 127
5.5.5. Kokkuvõte 130
5.6. Museoloogia alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus 131
5.7. Museoloogia alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad 133

6. Raamatukogunduse alavaldkond 136

6.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed 136

6.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest 141

6.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud 141

6.2.2. Alavaldkonna hõive 149

6.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus 152

6.4. Oskuste vajadus 153

6.5. Koolituspakkumine 155

6.5.1. Õppekavad 155

6.5.2. Õppurid tasemeõppes 158

6.5.3. Õppe kvaliteet 160

6.5.4. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused 163

6.5.5. Kokkuvõte 166

6.6. Raamatukogunduse alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus 167

6.7. Raamatukogunduse alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad 170

7. Käsitöö alavaldkond 173

7.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed 173

7.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest 180

7.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud 180

7.2.2. Alavaldkonna hõive 182

7.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus 183

7.4. Oskuste vajadus 185

7.5. Koolituspakkumine 187

7.5.1. Õppekavad 187

7.5.2. Õppurite statistika tasemeõppes 188

7.5.3. Õppe kvaliteet 194

7.5.4. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused 197

7.5.5. Kokkuvõte 202

7.6. Käsitöö alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus 203

7.7. Käsitöö alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad 207

8. Spordi alavaldkond 211

8.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed 211

8.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest 215

8.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud 215

8.2.2. Alavaldkonna hõive 220

8.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus 222

8.4. Oskuste vajadus 222

8.5. Koolituspakkumine 223

8.5.1. Õppekavad ja õppurid tasemeõppes 223

8.5.2. Õppe kvaliteet 225

8.5.3. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused 227

8.6. Spordi alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus 228

8.7. Spordi alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad 229

Kasutatud allikad 231

Lisad 236

Lisa 1. OSKA põhiterminid 236

Lisa 2. Uuringus osalenud ja intervjueeritud eksperdid 239

Lisa 3. Eksperdiintervjuu kava 242

Lisa 4. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad arengudokumendid 244

Lühendid

EAP – Euroopa ainepunktisüsteemi ainepunkt

EAS – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus

EHIS – Eesti Hariduse Infosüsteem

EKA – Eesti Kunstiakadeemia

EKKA – Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur

EKR – Eesti kvalifikatsiooniraamistik

EL – Euroopa Liit

Elleri kool – Heino Elleri nimeline Tartu Muusikakool

EMTA – Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

EMTAK – Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

EOK – Eesti Olümpiakomitee

ERKL – Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit

ERSO – Eesti Riiklik Sümfooniaorkester

ETU – Eesti tööjõu-uuring

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

IKT – info- ja kommunikatsioonitehnoloogia; infotehnoloogia

ISCO (AK) – rahvusvaheline ametite klassifikaator (*International Standard Classification of Occupations*)

KKP – Kõrgem Kunstikool Pallas

KOV – kohalik omavalitsus

KuM – Kultuuriministeerium

MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

MTÜ – mittetulundusühing

OSKA – tööjõuturu seire- ja prognoosisüsteem

Otsa kool – Georg Otsa nimeline Tallinna Muusikakool

REL2011 – Eesti rahva- ja eluruumide loendus 2011

TLÜ – Tallinna Ülikool

TMKK – Tallinna Muusikakeskkool

TÜ – Tartu Ülikool

TÜVKA – Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia

VEK – valdkonna eksperdikogu

Uuringu olulisimad tulemused

Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA kultuuri ja loometegevuse valdkonna rakendus-uuringu aruanne sisaldab infot tööjõu nõudluse ja võimaliku pakkumise kohta. Uuringu autorid otsisid lahendust probleemile, **kuidas vastata kultuuri ja loometegevuse valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadusele lähema kümne aasta vaates ning kuidas peaks selleks muutma koolituspakkumist**. Uuringu käigus analüüsiti valdkonna võimalikke tulevikusuundumusi, hinnati, milline on nende valguses põhikutsealade tööjõuvajadus ning seda, kuidas peab muutuma õppe sisu, et töötajate oskused vastaksid paremini tööturu vajadustele.

Uuringu aruandes on kultuuri ja loometegevuse valdkond jaotatud kuueks alavaldkonnaks: **etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus ja sport**. Paralleelselt sama valdkonda analüüsinud teine uuring keskendub tööjõu- ja oskuste vajaduse väljaselgitamisele audiovisuaal-, sõna ja keele, turunduse ja kommunikatsiooni, disaini ja kunsti ning trükitööstuse alavaldkondades.

Valdkonna arengut mõjutavad lähitulevikus nii demograafilised muutused, tehnoloogia areng ja innovatsioon kui ka rahvusvahelistumine ning muutused töövormides ja -kultuuris. Kultuuri ja loometegevuse valdkonna töötajate haridustee varieerub töökohapõhisest väljaõppest kuni teaduskraadi omandamiseni. Enamiku põhikutsealade esindajatest saab liigitada tippspetsialistide hulka, kelle keskharidusjärgne haridustee kestab kolm kuni viis aastat. Muusikute ja balletiartistide puhul tuleb õpingutega alustada juba varases nooruses, samas käsitööoskusi on võimalik omandada ka mahukama täienduskoolituse raames täiskasvanueas. Kui piisava oskusega töötajaid koolitatakse liiga väikesel arvul, seab see ohtu valdkonna arengu. Teisalt võib riigi vaatenurgast olla ressursi raiskamine see, kui koolitatakse töötajaid, kes ei asu õpitud erialal tööle või asuvad tööle väljaspool Eestit.

Etenduskunstid

Eesti etenduskunstide tase on hea – publiku huvi on suur, külastusvõimalused on elanikele hästi kättesaadavad. Teatrikülastajaid on proportsionaalselt võrdluses teiste Euroopa riikidega enam.

Lavastajaõpet pakutakse kahes ülikoolis, samas puudub koolide vastavas õppes selge eristuv fookus ehk nn oma nägu. Mõlemad ülikoolid valmistavad ette traditsioonilise teatri lavastajaid ega arvesta piisavalt publiku ootustega näha erinevaid lavastusstiile. Lavastajaid, näitlejaid ja dramaturge lõpetab tööturu ootustele vastavalt, kuid puudu jääb vajalikest oskustest. Praegune lavastaja- ja dramaturgide õpe on liialt näitlejakeskne, õppes on liiga palju näitlejatehnikat ning liiga vähe lavastaja ja dramaturgi tööks vajalikke teadmisi ja oskusi. Ka stsenograafia õppekava lõpetanud võiksid arvuliselt täita tööturu vajadust, kuid nende teadmised tööst etendusasutuses ei ole piisavad ja erialased praktilised oskused on vähesed. **Etenduskunstide alavaldkond vajab lavastajaid, näitlejaid, tantsijaid, etenduskunstnikke, kes on valmis pakkuma publikule nii traditsioonilisi kui** ka **nüüdisaegseid etendusi/lavastusi.**

Selleks:

- peab näitleja- ja lavastajaõpe pakkuma ettevalmistust tööks erinevaid stiile viljelevates etendusasutustes;

- peavad lavastajate, dramaturgide ja lavastuskunstnike õppekavad vastama enam tööturu vajadustele.

Etendusasutustes napib tehniliste erialade töötajaid (valgus-, heli-, videotehnikud). Tehnilise kutseala töötaja ei ole piisavalt motiveeritud töötama etendusasutuses ning eelistab tööd üritusturundus- või tehnikarendifirmas, kus töögraafik on parem, palk kõrgem, töö mitmekesisem ja võimaldab suuremat loomingulisust. Kutsehariduse tasemel praegu peaaegu puudub vajalik tehnikute väljaõpe. Selleks, et **etendusasutused saaksid olla atraktiivsed tööandjad tehniliste kutsealade esindajatele:**

- peavad taseme- ja täienduskoolituse pakkujad looma võimalused koostöös etendusasutustega tänapäevaste oskustega tehniliste töötajate väljaõppeks;
- peavad etendusasutused pakkuma loovtehnilistele töötajatele mitmekesiseid töövõimalusi.

Muusika

Eesti elanikud on aktiivsed kontserdikülastajad. Meie heliloojad, dirigendid, interpreedid, muusikakollektiivid jt muusika viljelejad on pälvinud laia rahvusvahelise tuntuse.
Muusikaharidus kõikidel haridustasemetel on professionaalse muusiku arengu vältimatuks eelduseks. Praegune muusikahariduse süsteem tervikuna ei taga võimeka ja motiveeritud õppija jõudmist rahvusvaheliselt tunnustatud muusiku tasemele. Muusikaerialade valik muusikakoolis ja -ringis sõltub sageli pakkuja võimekusest, mitte õppijate vajadusest. Muusika õppimise puhul on eriti oluline õpetamise professionaalne tase, oskus võimekat õppijat juhendada. Professionaalse muusiku arenemise üheks vältimatuks tingimuseks on ka osalemised konkurssidel, sh rahvusvahelistel. **Noorte võimekate muusikute jõudmine rahvusvaheliselt tunnustatud tasemele vajab süsteemset toetust.** See eeldab talendiprogrammi, mis toetab andeka noore kujunemist professionaalseks muusikuks.

Eestis on küll hea ligipääs muusikaalasele huviharidusele, kuid probleemiks on muusikakoolide ja -ringide pedagoogide tööjõuvajaduse katmine, eriti väljaspool tõmbekeskusi. Huvi muusikapedagoogi töö vastu on väike ja mitte kõik juhendajad ei oma õpetamiseks piisavat ettevalmistust. Otsus muusikapedagoogina tööle asuda tehakse sageli alles pärast kõrgkooli lõpetamist, mis välistab võimaluse õpingute ajal muusikapedagoogika ja -didaktika aineid läbida. Probleemiks võib osutuda ka Eesti koorimuusika jätkusuutlikkus, kuivõrd koorijuhtide asendamine tulenevalt nende kõrgest vanusest saab lähiaja üheks oluliseks proovikiviks. **Muusika alavaldkond vajab motiveeritud ja professionaalseid muusikapedagooge ja koorijuhte.** Selleks peab:

- muusikapedagoogi ja koorijuhi töö kujunema atraktiivseks ja ühiskonnas väärtustatud ametiks;
- muusikapedagoogiks saamine olema teadlik karjäärivalik.

Museoloogia

Eesti on muuseumidega tihedalt kaetud, peaaegu igas piirkonnas on võimalus osa saada nüüdisajastatud atraktiivsetest ja harivatest näitustest. Muuseumide külastatavus on viimase kümnendi jooksul oluliselt kasvanud, külastajaid on nii Eestist kui ka väljastpoolt. Kasvutrendi näitavad muuseumide pakutavad haridustegevused erinevatele sihtrühmadele.

Kultuuripärandi kogumise, hoidmise, uurimise ja eksponeerimise kõrval on kasvanud muuseumi kui haridusasutuse roll, samuti on oluliselt laienenud pakutavate teenuste palett. Muuseumides töötavad erineva hariduslikku taustaga inimesed. Tööle värbamisel eelistatakse sõltuvalt ametikohast kas muuseumivaldkonnaga seotud erialast haridust, eelnevat õpetamise kogemust, turundus- või majandusharidust jne. Töö muuseumis eeldab siiski vähemalt baastasemel teadmisi museoloogiast,

aga sellealast koolitust täna ei pakuta. Kuivõrd museoloogia on pidevas muutuses, on ka kogenud muuseumitöötajal vaja pidevalt kursis olla museoloogia uuemate arengutega. **Muuseumid vajavad erineva erialase ettevalmistusega spetsialiste, et olla atraktiivsed multifunktsionaalsed kultuuri- ja hariduskeskused.** See eeldab, et tööd alustavatele muuseumitöötajatele on kättesaadavad museoloogiaalased baaskoolitused.

Muuseumide huvi on läbi kogude ja näituste eksponeerimise, mitmekesiste teenuste (sh haridustegevuste) osutamise kaasata erinevaid sihtrühmi. Mida enam on muuseum n-ö näoga külastaja poole, seda olulisemaks muutub kõrgel tasemel ja sihtrühmale sobiva ning ootustele vastava teenuse tagamine. Muuseumitöötaja ülesanne on luua külastajatega positiivsed ja pingevabad suhted, esitada ekspositsiooniga seonduvat infot sihtrühmale arusaadavalt, veenvalt ja kaasahaaravalt, valides selleks asjakohase metoodika. Praegu muuseumitöötajatele suunatud pedagoogika- ja didaktikaalaseid täienduskoolituse võimalusi ei ole. See, et **muuseumid saaksid olla kompetentsed haridustegevuste pakkujad eri sihtrühmadele, eeldab:**

- muuseumipedagoogikaalaste täienduskoolitusvõimaluste loomist;
- haridusprogrammide ja muuseumide pakutavate teenuste loomist ning turundamist sihtrühmapõhiselt.

Raamatukogundus

Erinevate raamatukoguteenuste pakkumine näitab kasvutrendi, lisateenuste arendamise osas on raamatukogudel lähiajal suur potentsiaal. Rahvusraamatukogu on aktiivne raamatukogunduse, sh raamatukogusüsteemide ning erinevate e-lahenduste arendamisel ja eestvedamisel.

Raamatukogud muutuvad aina enam multifunktsionaalseteks keskusteks, kuid teadmine raamatukogu muutunud rollist ei ole ühiskonnas levinud. Raamatukogude tegevust seostatakse sageli pelgalt traditsioonilise laenutustegevusega. Samas eeldatakse rahvaraamatukogudelt mitmesuguste kultuuri- ja haridusürituste, temaatiliste näituste, õpitubade korraldamist, külastajate juhendamist erinevate teenuste (sh e-teenuste) kasutamisel jms. Raamatukogude pakutavate teenuste spekter laieneb veelgi, mis kasvatab lõhet tööjõu oskuste vajaduse ja olemasolu vahel. Selleks, et **raamatukogud kujuneksid multifunktsionaalseteks info-, kultuuri-, haridus- ja kogukonnakeskusteks, on vaja:**

- paremat teavitamist raamatukogu laiemast rollist ühiskonnas;
- mitmekesiste (sh pedagoogiliste) oskustega raamatukoguhoidjaid.

Praegused infoteaduse ja -korralduse tasemeõppe lõpetanud ei asu tööle raamatukogudesse. Põhjuseks võib olla mittemotiveeriv töötasu, ebasobivad töötingimused, vähesed karjäärivõimalused, aga ka ebapiisav teadmine mitmekesistest töörollidest raamatukogus. Nende õppekavade lõpetanutel on head oskused, et teha karjääri erinevates valdkondades. Teistel erialadel õppijatel puudub teadmine raamatukogust kui info-, kultuuri-, haridus- ja kogukonnakeskusest. Selleks, et **infoteaduse ja -korralduse ning teistel erialadel õppijad teadvustaksid raamatukogundust kui ühte võimalikku karjäärivalikut, on vaja:**

- teadvustada raamatukogundusega seotud töövõimalusi ka teistel erialadel õppijatele (nt filoloogia, sotsiaaltöö, noorsootöö jms);
- muuta ülikoolide praktikakorraldus tööandjate ootustele vastavaks.

Käsitöö

Käsitööga tegelemine on kõikjal Eestis populaarne ja seda nii nooremate kui ka vanemate elanike hulgas. Tuntud ja väärtustatud on nii Eestis kui ka väljaspool Haapsalu sall, Muhu tikand, Avinurme pütid-korvid ja teised paikkonnaga seotud käsitöötooted. Käsitöö võib olla inimesele nii elatusallikaks kui ka harrastustegevuseks.

Kutsekoolide käsitööõpe on populaarne, eriti tekstiilkäsitöö, keraamika ja mööblirestaureerimise õppekavad. Tasemeõppe lõpetanute arv on neil erialadel märkimisväärselt suurem tegelikust tööturu vajadusest ja mitte kõik lõpetanud ei rakendu erialasel tööl – omandatud oskused leiavad kasutamist hobi korras. Samas peab tööjõuvajaduse hindamisel arvestama käsitöö rolliga pärandi edasikandmisel ja mõtestamisel, paikkondliku pärandi väärtustamisel ja hoidmisel. Põhikoolijärgsete õppijate osakaal kutseõppes käsitööga seotud erialadel on kahanenud, aga kasvutrendi näitab täiskasvanud õppijate arv, millest tuleneb vajadus pakkuda täiskasvanud õppijale sobivamaid õppevõimalusi. Rahvuskultuuri säilimiseks ja kestlikkuse tagamiseks on vaja kriitilist arvu käsitööaladel tegutsejaid. Selleks on vaja:

- luua täiskasvanud õppijale sobivamad paindlikud täiendusõppe võimalused tekstiilkäsitöölise, keraamiku ja mööblirestauraatori oskuste arendamiseks;
- suurendada täiendusõppe õppemahtusid eristuvate oskuste omandamiseks.

Käsitööõpet pakuvad Eestis mitmed kutsekoolid, õppe tase on enamasti hea ning lõpetanute erialaste oskustega võib rahul olla. Samas puuduvad ühtsed metoodilised õppematerjalid ja õppes kasutatav terminoloogia on koolides erinev. Arvestades, et käsitööl on täita tähtis roll kultuuripärandi edasikandmisel ja mõtestamisel, **peavad õppes kasutatavad mõisted olema ühtselt kirjeldatud ja kasutuses. Vaja on koostada kvaliteetsed metoodilised õppematerjalid.**

Sport

Spordi harrastamine on Eesti eri vanuserühmade elanike hulgas populaarne ning näitab kasvutrendi. Eesti Olümpiakomitee eestvedamisel on alavaldkond organiseerunud ning tõenduspõhiste otsuste tegemiseks hästi kirjeldatud. Meil on arvukalt toimivaid spordiliite ja -ühendusi. On loodud toimiv süsteem treenerite koolitamiseks.

Eesti spordipoliitika üks prioriteetidest on saavutada eesmärk, et valdav osa inimestest eri vanuserühmades liigub ja spordib. Eesti elanike kehaline aktiivsus on pidevalt kasvanud, seda eriti noorte spordiharrastajate hulgas. Kuivõrd liikumisharrastusega tegelevatest inimestest iga viies tegutseb treening- või liikumisrühmas või treeneri juhendamisel, on vaja tagada, et treenerid omaksid ka selleks tööks vastavat kvalifikatsiooni. Paraku on kolmandik juhendajatest ilma treeneri kutseta. **Inimeste liikumis- ja sportimisharrastuse vajaduse katmiseks on vaja 2030. aastaks kasvatada kutsega treenerite arvu 1200 võrra. Eesmärgi saavutamiseks on vaja:**

- muuta kutsealane väljaõpe kõigile treeneri kutsest huvitatutele kättesaadavaks;
- tagada, et Eestis juhendavad lapsi ja kuni 24-aastaseid noori vaid kutsega treenerid.

Spordiorganisatsioone juhivad sageli varasema sporditöö kogemusega isikud, sh endised sportlased, treenerid, kes omavad küll häid teadmisi treenimisest, aga mitte alati organisatsiooni juhtimisest. Juhi töö eeldab teadmisi ettevõtlusest, sh inimeste juhtimisest, rahaasjadest arusaamist, samuti oma valdkonna seaduste tundmist, teadmisi spordikorraldusest, sh spordiklubide rahastamise põhimõtetest jm. Sarnaselt treeneri kutsealase koolitusega **on vaja luua juhtidele spordivaldkonnaga seotud ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste arendamiseks täiendusõppe võimalused.**

Kultuuri ja loometegevuse vallas on palju vabakutselisi ja isemajandavaid (sageli ühe töötajaga) üksusi, kelle ettevõtlusalased teadmised vajavad arendamist. Kui suuremates organisatsioonides on erinevaid funktsioone täitmas erinevate oskustega inimesed (nt raamatupidajad, turundus- ja müügiinimesed), siis väikeses organisatsioonis tuleb enamasti ise hakkama saada eri rollidega, sh osata hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, valida turundus-ja kommunikatsioonimeetodeid ning -kanaleid, suhelda klientide ja koostööpartneritega (sh auditooriumid, publik, külastajad, lugejad, kodanikud), tunda valdkonda puudutavaid seadusi.

Tööjõudu planeerides ja tööturu vajadusi teenindades tuleb arvestada, et mitu valdkonna tööjõuga seotud olulist probleemi tuleneb töö korraldusest ja rahastamisest. Nii on raamatukoguhoidjate, muusikapedagoogide, etendusasutuste tehniliste töötajate valdkonnas töötamise motivatsioon otseselt seotud töökoormuse ja tasustamisega.

Sissejuhatus

Vabariigi Valitsus kiitis 2014. aasta veebruaris heaks tööturu seire ja prognoosi ning oskuste arendamise koordinatsioonisüsteemi kontseptsiooni, mida on lühidalt hakatud nimetama OSKA süsteemiks ehk OSKA-ks[1]. Selle eesmärk on paremini siduda tööturu vajadusi ja koolituspakkumist ning see, et tööturul toimuvad muutused ja ühiskonna vajadused jõuaksid koolituspakkumisse võimalikult kiiresti. OSKA arendamist koordineerib Sihtasutus Kutsekoda.

OSKA raames toimuva tegevusega aidatakse siduda tööturu osaliste eksperditeadmised haridus- ja koolitusteenuste struktuuri, mahu ja sisu kavandamist toetavaks süsteemiks. Samuti toetab OSKA tööandjate ja õppeasutuste koostööd õppekavade arendamisel ning ajakohase tööturuinfo jõudmist karjääriteenustesse. Nende eesmärkide täitmiseks tehakse OSKA käigus tööjõu- ja oskuste vajadust käsitlevad üksikasjalikud uuringud keskmiselt viie majandusvaldkonna kohta aastas. Nende abil täiendatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) tööjõuvajaduse prognoosi ning kogutakse kvalitatiivsete meetodite abil infot valdkonna tööjõu oskuste vajaduse ja selle muutuste kohta.

OSKA raames koostatakse viie aasta jooksul kõikide majandusvaldkondade tööjõu- ja oskuste vajaduse prognoos. Uuritavad valdkonnad nimetab igaks aastaks OSKA koordinatsioonikogu. Siinses uuringuaruandes esitatakse kultuuri ja loometegevuse kuue alavaldkonna – **etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport** – rakendusuuringu tulemused. Lisaks käesolevale uuringule valmib 2019. aasta sügisel paralleelne kultuuri ja loometegevuse uuring, mis keskendub audiovisuaal-, sõna ja keele, turunduse ja kommunikatsiooni, disaini ja kunsti ning trükitööstuse alavaldkondadele[2].

Uuringu eesmärk on selgitada välja, kuidas muutuvad lähema viie kuni kümne aasta jooksul valdkonna põhikutsealade hõive ja vajatavad oskused ning milliseid muudatusi oleks selle alusel vaja teha koolituspakkumises, et vastata muutuvatele vajadustele paremini. Selle **rakendusuuringuga ei püüta ennustada tööjõuvajaduse lähituleviku arengusuundumusi, vaid vahendatakse ekspertide hinnanguid soovitud tulevikuseisundi kohta**. Seega pakub rakendusuuring poliitikakujundajatele tuge, mille abil nad saavad tulevikku juhtida, mitte ennustada.

Eesmärgi saavutamiseks kasutati uuringus nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Andmeallikatena on kasutatud intervjuusid, statistikat, varem Eestis ja mujal maailmas tehtud uuringuid, strateegilisi dokumente, arengukavasid jms.

Uuringuaruande esimeses peatükis määratletakse uuritav valdkond, seejärel tuuakse ülevaade olulisematest arengutrendidest ja strateegilistest arengudokumentidest, mis lähitulevikus kultuuri ja loometegevuse alavaldkondi mõjutavad. Seejärel analüüsitakse **eraldi alavaldkondade kaupa** tööjõu- ja oskuste vajadust ning seda ühtse struktuuri alusel[3]:

- kirjeldatatakse alavaldkonna põhikutsealad, nende seoseid kutsestandarditega ning õpi- ja karjääriteed;

[1] Uuringuaruandes kasutatud OSKA põhiterminid koos seletustega on esitatud lisas 1.

[2] Muinsuskaitse alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajadust hinnatakse OSKA kinnisvara ja selle korrashoidu käsitlevas uuringus.

[3] Käesoleva uuringuaruande koostamisel on lähtutud põhimõttest, et alavaldkondade aruanded oleksid loetavad iseseisvate uuringutena. Seetõttu esineb alavaldkondade kirjeldustes kordusi.

- analüüsitakse alavaldkonna majanduslikku seisundit, statistilisi taustanäitajaid ning esitatakse tööhõiveprognoos lähema viie kuni kümne aasta kohta põhikutsealade kaupa;
- analüüsitakse alavaldkonna kutsealade oskuste vajaduse muutumist;
- analüüsitakse alavaldkonnaga seotud koolituspakkumist (tasemeõpet ja täienduskoolitust);
- võrreldakse tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalu põhikutsealade kaupa;
- esitatakse eelnevast tulenevad kitsaskohad, tähelepanekud ja ettepanekud prognoositud tööjõu- ja oskuste vajaduse rahuldamiseks.

Kutsekoda tänab suure panuse eest valdkonna eksperdikogu liikmeid, intervjueerituid, retsensente jt valdkonna esindajaid, kes on aidanud kaasa analüüsi valmimisele.

Valdkonna rakendusuuringu on teinud SA Kutsekoda.

Metoodika

OSKA tööjõu- ja oskuste vajaduse uuringutel on võrreldavuse huvides ühtne metoodika[4], milles on pandud paika põhialused ning kirjeldatud tulemusteni jõudmise teed.

OSKA valdkondlike tööjõu- ja oskuste vajaduse uuringute peamiseks eesmärgiks on selgitada välja, kuidas muutub lähema 5–10 aasta jooksul valdkonna põhikutsealade hõive ning tööjõuvajadus ning vajatavad oskused ning kas koolituspakkumine on vajadustega kooskõlas. Analüüsi tulemusena tehakse nii hariduse kui ka tööturu osapooltele ettepanekuid, kus tuuakse välja lahendused, et muutuvatele vajadustele paremini vastata.

Lähtudes uurimiseesmärgist, on püstitatud järgmised **uurimisküsimused**:

1. Millisena nähakse valdkonna arengut lähema viie kuni kümne aasta vaates?
2. Milline on valdkonna majanduslik seisund (sh hõive) praegu ja milline on olnud selle arengudünaamika lähiminevikus?
3. Mis on valdkonna (tuleviku) põhikutsealad[5]?
4. Kui palju vajatakse põhikutsealadel tööjõudu lähema viie kuni kümne aasta vaates?
5. Milliste oskustega töötajaid vajatakse lähema viie kuni kümne aasta vaates?
6. Milline on valdkonna praegune koolituspakkumine?
7. Kuidas vastab koolituspakkumine prognoositavale tööjõuvajadusele?
8. Mida tuleb muuta õppekavade arenduses (erialade struktuur ja sisu, vajalike oskuste arendamine) ja koolituskohtade arvus, et täita valdkonna koolitusvajadus lähema viie kuni kümne aasta vaates?

Rakendusuuringu käigus moodustati Kutsekoja juurde valdkonna eksperdikogu (VEK), kuhu kaasati valdkonna erialaliitude ja ühingute, tööandjate, õppeasutuste ja avaliku sektori esindajad. VEK-i töö eesmärk oli toetada uuringumeeskonda uuringuprotsessis kogutud materjali valideerimisel. Valdkonna eripära tõttu on OSKA metoodikat antud uuringus mõnes aspektis kohandatud, et pakkuda otsustamiseks paremat tuge. Näiteks moodustati valdkonna mitmekesisusest lähtudes eraldi alavaldkondade eksperdikogud, kelle roll oli esmajärjekorras toetada uuringumeeskonda uuringuprotsessis kogutud materjali tõlgendamisel, **valideerimisel ja järelduste tegemisel, sealhulgas**

- hinnata, kuidas üleilmsed tulevikutrendid ja Eesti arengustrateegiad mõjutavad alavaldkonna võimalikke arengusuundi ning tööjõuvajadust;
- hinnata, milliste oskustega töötajaid vajab alavaldkond lähiajal ja kümne aasta pärast;
- hinnata valdkonna koolituspakkumist ja sõnastada tööturu koolitustellimus;
- teha ettepanekuid tegevusteks ja muudatusteks, mis toetaksid tööjõu- ja oskuste nõudluse ja pakkumise vastavust, sh koolituskohtade kujundamist ja oskuste õpetamist.

Oktoobrist 2018 kuni juunini 2019 toimus kokku 15 eksperdikogu koosolekut, sh kolm alavaldkondadeülest kohtumist, kuhu olid kaasatud kõikide alavaldkondade esindajad ning 12 alavaldkonna eksperdikogu koosolekut:

1) 15.10.2018: Etenduskunstide alavaldkonna I eksperdikogu koosolek

[4] OSKA metoodika, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2019/02/OSKA-metoodika-2.1-1.pdf.

[5] Uuringuaruandes kasutatavate põhiterminite määratlused on esitatud lisas 1, „OSKA põhiterminid“.

2) 30.10.2018: Kohtumine kõikide alavaldkondade esindajatega – ülevaade OSKA protsessist ja metoodikast; valdkonna statistiline taustinfo, trendide mõju, alavaldkondade põhikutsealade määratlemine, rakendusuuringu tegevuskava
3) 14.11.2018: Käsitöö alavaldkonna I eksperdikogu koosolek
4) 22.11.2018: Museoloogia alavaldkonna I eksperdikogu koosolek
5) 17.12.2018: Muusika alavaldkonna I eksperdikogu koosolek
6) 18.12.2018: Raamatukogunduse alavaldkonna I eksperdikogu koosolek
7) 14.01.2019: Etenduskunstide alavaldkonna II eksperdikogu koosolek
8) 14.02.2019: Käsitöö alavaldkonna II eksperdikogu koosolek
9) 7.03.2019: Museoloogia alavaldkonna II eksperdikogu koosolek
10) 21.03.2019: Muusika alavaldkonna II eksperdikogu koosolek
11) 27.03.2019: Raamatukogunduse alavaldkonna II eksperdikogu koosolek
12) 1.04.2019: Muusika alavaldkonna III eksperdikogu koosolek
13) 22.04.2019: Etenduskunstide alavaldkonna III eksperdikogu koosolek
14) 30.04.2019: Kohtumine kõikide alavaldkondade esindajatega – alavaldkondade kitsaskohtade ja ettepanekute sõnastamine
15) 26.06.2019: Kohtumine kõikide alavaldkondade esindajatega – rakendusuuringu põhisõnumite kooskõlastamine ja edasised sammud, avalikustamine ja kommunikatsioon

Peale eksperdikogude arutelude kasutati andmeallikatena intervjuusid, statistikat, varasemaid uuringuid, arengukavasid, üleilmsete tulevikutrendide käsitlusi ja muid asjakohaseid allikaid. Poolstruktureeritud eksperdiintervjuud (nii rühma- kui ka individuaalintervjuud) tehti septembrist 2018 kuni veebruarini 2019. Nende hulgas oli nii VEK-i liikmeid kui ka teisi asjatundjaid. Intervjueeritavate valikul peeti silmas, et esindatud oleks teadmus ja kogemus kultuuri ja loometegevuse alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajaduse kohta tööandjate perspektiivist ja/või valdkonna koolituspakkumisest. Intervjuude analüüsiks kasutati programmi QDA Miner Lite. **Kokku on rakendusuuringusse koondatud üle 90 eksperdi arvamused.**

Uurimisprobleemi lahendamiseks kasutati järgmist metoodikat.

1. Rahvusvahelise ametialade klassifikaatori ISCO08[6] alusel koondati ja analüüsiti valdkonna ametialade kohta olemasolevaid andmeid, et moodustada põhikutsealad. Vastuseid otsiti küsimustele:
   - Kui palju inimesi ja millisel põhikutsealal valdkonnas või kogu majanduses töötab?
   - Millised on tegevusvaldkonna toimimiseks olulise tähtsusega põhikutsealad?
   - Millised on valdkonna jaoks spetsiifilist (või mitte) ettevalmistust nõudvad põhikutsealad?
   - Millised põhikutsealad eeldavad sarnast ettevalmistust?
   - Millised on kahaneva/kasvava nõudlusega põhikutsealad?

Küsimustele vastuste leidmiseks intervjueeriti koolide, erialaliitude ja organisatsioonide esindajaid, analüüsiti olemasolevaid andmeid ja uuringuid valdkonna ametialade kohta ning valdkonna kehtivates kutsestandardites[7] toodud töökirjeldusi. Tulemust valideeriti VEK-is.

[6] Ametite klassifikaator (ISCO08), vt http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=3005499&siteLanguage=ee.

[7] Kutsestandardid. http://kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/otsing.

2. Koguti ja analüüsiti infot valdkonna üldiste arengutrendide ja strateegilistes dokumentides kavandatud arengusuundade kohta. Analüüsiga otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:
   - Milliseid arengusuundi on valdkonnas oodata ja milline on trendide mõju?
   - Milliseid arengusuundi on valdkonnas oodata tehnoloogiatrendide ja strateegiliste arengukavade realiseerumisel?
   - Millised ootused kaasnevad tööjõuvajadusele ja tulevastele tööoskustele koos nende arengusuundadega?

Küsimustele vastuste leidmiseks analüüsiti erinevaid arengukavasid ning kultuuri ja loometegevuse tulevikku kirjeldavaid trende. Analüüsi tulemusi valideeriti ja täiendati intervjuude raames ning valdkonna eksperdikogus.

3. Koostati iga alavaldkonna põhikutsealade tööhõive ja tööjõuvajaduse prognoos. Vastuseid otsiti küsimustele:
   - Milline on alavaldkonna kutsealade praegune seis näitajate ja hõivetrendide põhjal?
   - Milline on alavaldkonna tööjõuvajaduse prognoos põhikutsealadel lähemaks viieks kuni kümneks aastaks?

Küsimustele vastuste leidmiseks analüüsiti olemasolevatest andmestikest ja uuringutest pärinevaid andmeid ning kasutati eksperthinnanguid.

4. Koguti ja analüüsiti eksperthinnanguid töötajate oskuste vajaduse kohta lähema viie kuni kümne aasta vaates. Vastuseid otsiti järgmistele küsimustele.
   - Millised on oskused, mis on igal vaadeldaval põhikutsealal tegutsemiseks lähema kümne aasta vältel kasvava olulisusega? Millised neist on praegusel töötajaskonnal ebapiisavad?
   - Millised on oskused, mis on sellel põhikutsealal tegutsemiseks praegu olulised, kuid mille olulisus tulevikus kahaneb?
   - Millised kutsestandardid vajavad täiendamist ja milliste kutsestandardite väljatöötamine on vaja algatada?
5. Eelneva põhjal tehtud järelduste alusel sõnastati ettepanekud vajalike muutuste esile kutsumiseks, et täita iga alavaldkonna koolitusvajadus lähema viie kuni kümne aasta jooksul. Vastuseid otsiti järgmistele küsimustele.
   - Milline on alavaldkonna koolituspakkumine?
   - Millised on peamised soovitused tasemeõppe süsteemi kohta prognoositava tööjõu- ja oskuste vajaduse rahuldamiseks (lõpetajate arv, erialade struktuur)?
   - Millised on peamised soovitused täiendus- ja ümberõppe süsteemi kohta prognoositava tööjõu- ja oskuste vajaduse rahuldamiseks?
   - Millised on peamised soovitused haridussüsteemi kohta oskuste kvaliteedi parandamiseks?

Nendele küsimustele vastamiseks kasutati eeskätt eelnevate uurimisküsimuste vastustes tehtud järeldusi ning õppekvaliteedi hindamise aruannete põhjal tehtud analüüsi tulemusi jm andmeid. Puu-duvate või kasvava olulisusega oskuste kirjeldamisel ei ole taseme- ja täiendusõpet üldjuhul eristatud.

Tööjõu nõudluse arvutamise metoodika

Valdkonna vajadus uue tööjõu järele hõlmab OSKA prognoosis kaht tegurit: asendusvajadust ning kasvu- või kahanemisvajadust. **Asendusvajadus** hõlmab tööjõudu, mida vajatakse vanuse tõttu tööturult lahkuvate töötajate asendamiseks. **Kasvu- või kahanemisvajadus** lähtub kutsealal hõivatute koguarvu prognoositavast suurenemisest või vähenemisest ning modifitseerib asendusvajadusest

tulenevat uue tööjõu vajadust (st kui kutseala on kasvav, on vaja igal aastal rohkem uut tööjõudu, kui pensionile siirdub, ja vastupidi). Asendusvajaduse hinnangud on võetud MKM-i prognoosimudelist[8]. Kasvu-/kahanemisvajaduse analüüsimisel võeti arvesse intervjuudest ja VEK-ist pärinevaid eksperthinnanguid, alavaldkonna arenguperspektiive, arengutrende.

Tööjõu pakkumise arvutamise metoodika

Tööjõu pakkumine on arvutatud alavaldkonna põhikutsealadega seotud õppekavade viie viimase õppeaasta lõpetajate keskmise arvu põhjal. Valdkonna tööjõu pakkumisse ei ole hõlmatud nende õppekavade kõiki lõpetajaid, kuna osal õppekavadel (nt infoteaduse ja infokorralduse õppekavadel) koolitatakse töötajaid ka teistele valdkondadele. Seetõttu on tasemeõppe õppekavade lõpetajad arvestatud tööjõu pakkumisse proportsionaalselt vastava õppekava spetsialiseerumisele või selle puudumise korral õppeasutuse hinnangule.

Lähiaastate prognoositava lõpetajate arvu leidmiseks on kantud viimastel aastatel sisseastujate arvus toimunud muutus proportsionaalselt üle viimaste õppeaastate lõpetajate arvu keskmisele. Et vältida uue tööjõu pakkumises topeltarvestust, on analüüsi kaasatud ainult need õppekavad, mille lõpetajad omandavad alavaldkonnas tegutsema asumiseks vajaliku madalaima haridustaseme.

Kultuuri ja loometegevuse valdkonnaga seotud eripärad

Võrreldes teiste OSKA tööjõu- ja oskuste vajaduse valdkonnauuringutega saab välja tuua mitmeid eripärasid.

Üldjuhul on põhikutsealadel hõivatute arvu hindamiseks kasutatud MKM-i 2011. aasta rahvastiku ja eluruumide loendusandmetel (edaspidi REL2011) ja Eesti tööjõu-uuringul (edaspidi ETU) põhinevaid arvandmeid. Nimetatud andmestik on kasutusel ka käesolevas kultuuri ja loometegevuse uuringus, kuid senisest enam on hõivatute arvu täpsustatud valdkonna ekspertide abiga. Samuti on hõivatute arvu hindamiseks kasutatud teisi andmeallikaid ja kaudseid meetodeid, kuna tavapäraselt kasutatud andmestik ei andnud objektiivset infot hõivatute arvu kohta.

Kõigile valdkonna põhikutsealadele ei ole konkreetselt eristatavat koolituspakkumist. Nende osas oli tööjõuvajaduse ja koolituspakkumise tasakaalu hindamine problemaatiline ning otsuses sai tuginetud peamiselt ekspertide arvamusele.

Kultuuri ja loometegevuse valdkonda iseloomustab võrreldes paljude teiste valdkondadega suurem väikeste ettevõtete, sh füüsilisest isikust ettevõtjate osatähtsus. Lisaks tegutseb valdkonnas hulgaliselt vabakutselisi loovisikuid, kes vastavalt loovisikute ja loomeliitude seadusele on autorid või esitajad, kelle peamine elatusallikas on professionaalne loometegevus ja kes ei ole avalikus teenistuses või ei tööta töölepingu või muu sarnase iseloomuga võlaõigusliku lepingu alusel. Samuti on loometegevus sageli põhitöö kõrval lisasissetuleku saamise võimaluseks ehk kõrvaltegevuseks. Seda eripära on arvestatud tööjõuvajaduse ja koolituspakkumise tasakaalu hindamisel, kus analüüsiühikuna arvestatakse põhitööl olijaid. Samuti tuleb rõhutada, et **loomevaldkonna koolituspakkumise hindamisel ei saa lähtuda vaid tööjõuturu vajadusest, vaid arvestama peab ka ühiskonna arengut tervikuna puudutavaid laiemaid eesmärke, sh väärtussüsteemi kujundamine; keele- ja kultuuri edasikandmine ning nende arendamine; ühiskonna sidususele ja heaolu tagamisele kaasaaitamine.**

[8] Vt lähemalt https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouprognoos_2026_lyhikirjeldus.pdf.

1. Kultuuri ja loometegevuse valdkonna määratlus

Eesti loomemajanduse lahtimõtestamisel on lähtutud Suurbritannias kasutusel olevast definitsioonist ja loomemajanduse majandussektoriteks jaotamise klassifikatsioonist. Loomemajanduse mõiste pärineb algselt Tony Blairi valitsuse ellu kutsutud Loomemajanduse töörühmalt (*Creative Industries Task Force*). Suurbritannias 1998. aastal läbi viidud loomemajanduse ülevaateuuringus defineeriti loomemajandussektoreid (*creative industries*) järgmiselt: tegevused, mis põhinevad individuaalsel loovusel, oskusel ja andel ning mis on võimelised looma rikkust (heaolu) ja töökohti läbi intellektuaalse omandi loomise ja kasutamise. Sellele definitsioonile tuginevalt, sh alavaldkondade valimisel, viis Eesti Konjunktuuriinstituut (EKI) 2005. aastal läbi esimese Eesti loomemajanduse ülevaateuuringu. Uuringut on korratud iga nelja aasta tagant ning viimane, järjekorras neljas ülevaade valmis aastal 2018.

Eestis on majandusstatistika kogumisel traditsiooniliselt loomemajanduse tegevusaladena käsitletud 13 tegevusala: **arhitektuur, film ja video, ringhääling, disain, etenduskunstid, kirjastamine, käsitöö, muuseumid, raamatukogundus, kunst, meelelahutustarkvara loomine, muusika ja reklaam**.

Loomemajandus moodustab ligikaudu 3% Eesti majandusest ja see osakaal lisandväärtuse loomises on püsinud aastate lõikes suhteliselt muutumatuna. Nende 13 loomemajanduse tegevusala osa sisemajanduse kogutoodangust on võrreldes teiste Eesti majandussektorite panusega arvestatav näitaja. Võrdluseks: 2018. aastal oli põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi osatähtsus loodud lisandväärtuses 2,6%; mäetööstuse panus 1,1%, majutuse ja toitlustuse osa 2%, finants- ja kindlustustegevuse osa 3,9%[9]. EKI uuringu põhjal tegutses loomemajanduse tegevusaladel 2015. aastal üle 9000 ettevõtte/asutuse, mis moodustas 11,6% Eesti ettevõtete üldarvust. Enim ettevõtteid ja asutusi tegutses suure hõivatute arvuga muusika alavaldkonnas.

Käesolevas aruandes esitatakse **kultuuri ja loometegevuse** valdkonna rakendusuuringu tulemused **etenduskunstide, käsitöö, muuseoloogia, raamatukogunduse, muusika ja spordi alavaldkondades**. Lisaks käesolevale aruandele valmib 2019. aasta sügisel paralleelne kultuuri ja loometegevuse uuringu aruanne, mis keskendub tööjõu- ja oskuste vajaduse väljaselgitamisele audiovisuaal-, sõna ja keele, turunduse ja kommunikatsiooni, disaini ja kunsti ning trükitööstuse alavaldkondades. Nimetatud alavaldkondade hõivestatistika on esitatud joonisel 1.

Tulenevalt OSKA uuringute fookusest ei järgita nende kahe uuringuga otseselt traditsioonilist Eesti loomemajanduse alavaldkondade jaotuse loogikat. Näiteks arhitektuurivaldkond on käsitletud 2017. aastal ilmunud ehituse uuringus[10] ja meelelahutustarkvara loomise tööjõu- ja oskuste vajadust analüüsiti 2016. aastal ilmunud ilmunud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) valdkonna uuringus[11]. OSKA uuringutes on tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik valdkonna põhikutseala ning ülesandeks on koostada aastaks 2020 kõigi Eesti elualade tööjõu ülevaated. Tulenevalt seatud eesmärgist on antud uuringusse kaasatud **ka spordi (treenerite)** lähituleviku tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüs.

[9] Statistikaamet (RAA0042).

[10] Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: ehitus, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/02/OSKA-Ehitus-terviktekst.pdf.

[11] Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/IKT-terviktekst.pdf.

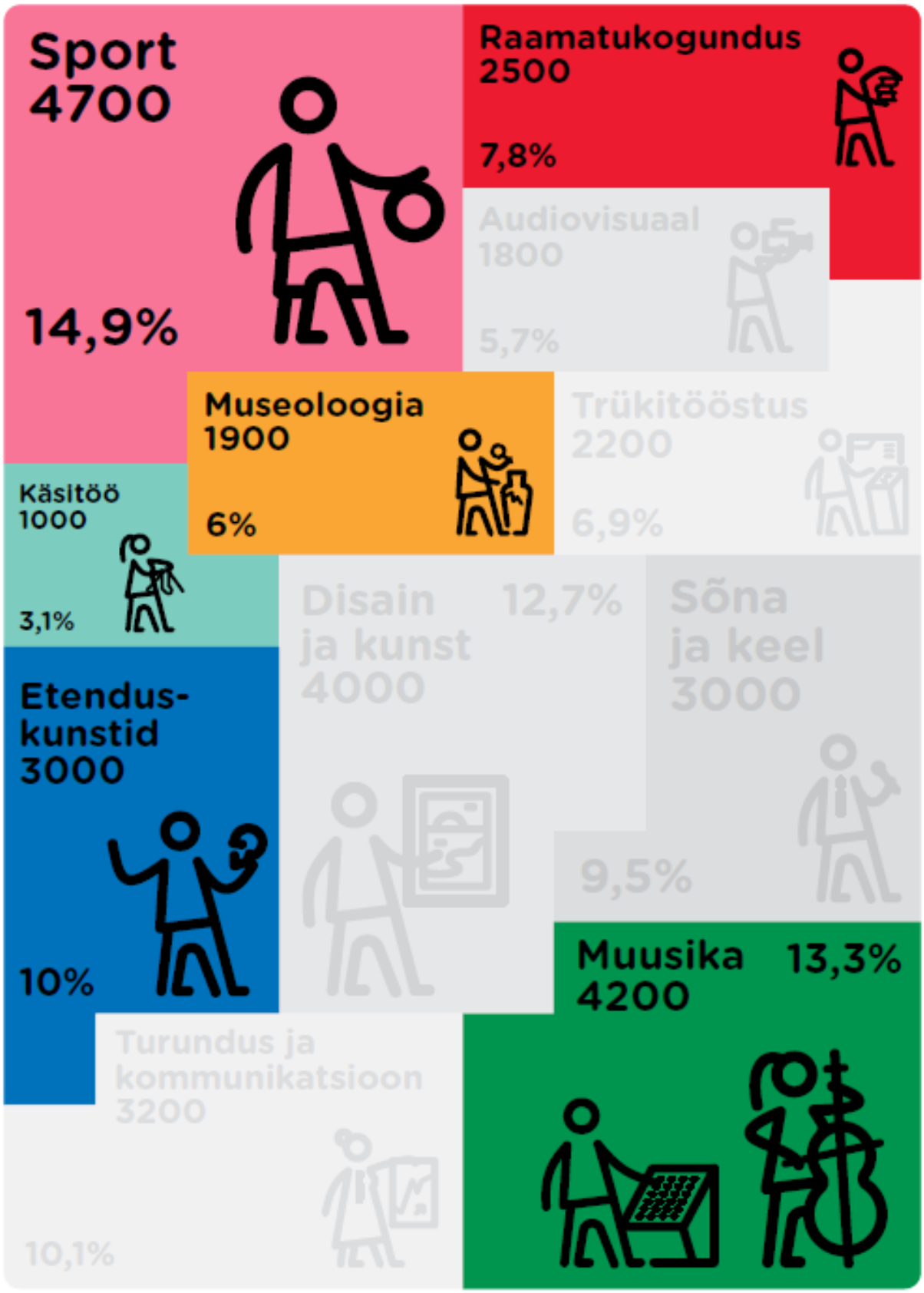

Joonis 1. Kultuuri ja loometegevuse alavaldkondade hõive

Märkus. Hõivatute arv on ümardatud sajalisteni.

Allikas: autorite koostatud

Etenduskunstide uuringus on analüüsitud nii sõna- kui ka tantsuvaldkonnas tegutsejaid, sh loovtehnilisi töötajaid[12]. Etenduskunstid ja muusika on Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatoris (EMTAK)[13] määratletud peamiselt majandustegevusala R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus) all. Etenduskunstide alla liigituvad ettevõtted koodide 90011 (Teatri- ja tantsuetenduste lavastamine ja esitamine), 9002 (Lavakunsti abitegevused), 9004 (Teatri-, kontserdi- jms hoonete käitus) ning 85522 (Tantsukoolide tegevus) alt.

Muusika alavaldkonda liigituvad ettevõtted koodidega 90012 (Kontsertide lavastamine ja esitamine, muusikaline loometegevus) ja 5920 (Helisalvestiste ja muusika kirjastamine). EKI uuringus nenditakse, et tegelikkuses võib muusika alavaldkonna ettevõtteid leida ka mitmete teiste EMTAK koodide alt (nt lavakunst, kunstialane loometegevus, lavakunsti abitegevused, meelelahutus jms).

Museoloogia, raamatukogundus ja arhiivindus on majandustegevusalade klassifikaatoris määratletud majandustegevusala R91 (Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus) all: raamatukogud 91011 (Raamatukogude tegevus), arhiivid 91012 (Arhiivide tegevus) ning muuseumid 9102 (Muuseumide tegevus).

Käsitöö tegevusalal eraldi EMTAK-i kood puudub, valdkonna ettevõtted on märkinud reeglina tegevusalaks mõne tootmisala (EMTAK koodid 13–32), osa ka kunstialase loometegevuse (EMTAK kood 9003) koodi.

[12] Etenduskunstidega seotud muusika kutsealade esindajate tööjõu- ja oskuste vajadust on analüüsitud muusika alavaldkonna uuringus.

[13] Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator 2008. https://www.rik.ee/et/e-ariregister/emtak-tegevusalad.

2. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad trendid, mõjurid ja arengudokumendid

2.1. Valdkonna arengut Eestis mõjutavad üleilmsed trendid

Väikese ja avatud ühiskonna ning majandusena sõltub Eesti areng tugevasti kogu maailmas toimuvatest muutustest. Eesti ei suuda neid muutusi suurel määral mõjutada, kuid neil on Eesti jaoks oluline mõju nii avanevate võimaluste kui riskide ja ohtudena. Seda tuleb valdkonna arengut ja oskuste vajadust prognoosides arvesse võtta.

Valdkonna tuleviku tööhõive ja oskuste vajadust mõjutavate trendide ja mõjurite väljaselgitamisel lähtuti kogumikus „Töö ja oskused 2025“[14] esile tõstetud ning Eesti seisukohalt tööjõu- ja oskuste vajadust kõige tugevamini mõjutavate trendide loetelust. Nimetatud kogumikus kirjeldatud trendid seoti omakorda loomevaldkonda enim mõjutavate trendidega[15], mida olid peamistena tõstnud esile alavaldkondade eksperdid ning intervjueeritud. Suurimaid muutusi kultuuri ja loometegevuse valdkonnas saab ekspertide sõnul iseloomustada järgmiste märksõnadega: **rahvusvahelistumine, sotsiaalsed tegurid, tehnoloogia areng, elamusmajanduse kasv, tegevusmudelite areng, intellektuaalse omandi väärtustamine, hariduse omandamise mitmekesistumine, organisatsioonile seatud muutuste kasv, kohalikkuse väärtustamine ja haldusreformi mõjud**.

Peale selle kasutati valdkonna tuleviku tööjõu- ja oskuste vajaduse prognoosimisel toetava materjalina järgmisi varasemaid uuringuid ja valdkonna arengukavasid:

- kultuurivaldkonna arengut suunav dokument „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“[16];
- Maailma Majandusfoorumi aruanne *„Creative Disruption: The impact of emerging technologies on the creative economy“*[17];
- Maailma Majandusfoorumi aruanne *„Centre fort the New Economy and Society. The Future of Jobs Report 2018“*[18];
- OECD ülevaade tulevikutööst *„The Future of Work. Employment Outlook 2019“*[19].

Lisaks kasutati muid valdkonna arengut mõjutavaid arengu- ja visioonidokumente (vt alaptk 2.2). Allikad valiti lähtudes nende ülevaatlikkusest, valdkonnaga seotusest ning sellest, kuivõrd need aitavad näha seoseid tulevikusuundumuste ning tööjõu- ja oskuste vajaduse vahel. Valdkonna eksperdid omakorda täpsustasid ja täiendasid viidatud materjalides kirjeldatud trende ja mõjureid oma hinnangutega, lähtudes valdkonna oludest Eestis. Seejuures otsiti vastuseid järgmistele küsimustele.

- Milline on trendide mõju valdkonnale Eestis üldiselt?
- Milline on trendide mõju valdkonna tööjõuvajadusele?

---

[14] Töö ja oskused 2025, vt http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf.

[15] Valdkonna trendide analüüsimisel on aluseks Jorma Sarve poolt esitatud 10 kõige olulisemat loomemajanduse valdkonda puudutavat trendi.

[16] Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf.

[17] Maailma Majandusfoorumi aruanne *„Creative Disruption: The impact of emerging technologies on the creative economy“*, vt http://www3.weforum.org/docs/39655_CREATIVE-DISRUPTION.pdf.

[18] Maailma Majandusfoorumi aruanne *„Centre fort the New Economy and Society. The Future of Jobs“*, vt http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf.

[19] Ülevaade tulevikutööst *„The Future of Work. Employment Outlook 2019“*, vt https://read.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2019_9ee00155-en#page50.

- Milliste uute oskuste järele tekib vajadus kirjeldatud arengusuundade kontekstis?

Järgnevalt on kirjeldatud olulisimaid üleilmseid trende ja mõjureid. Lisatud on kokkuvõte ekspertide arvamustest nende võimaliku mõju kohta kultuuri ja loometegevuse valdkonnale Eestis. Trendide mõju tööjõu- ja oskuste vajadusele põhikutsealade kaupa analüüsitakse põhjalikumalt alavaldkondade hõive ja oskuste vajadusega seotud alapeatükkides.

2.1.1. Demograafiliste muutuste mõju kultuuri ja loometegevuse kutsealadele

Eestis ja laiemalt kogu Euroopas muutub elanikkonna demograafiline struktuur: nooremate ja keskealiste osakaal väheneb ja vanemate inimeste osakaal suureneb. Statistikaameti rahvastikuprognoosi kohaselt kasvab võrrelduna 2019. aastaga 65-aastaste ja vanemate inimeste arv Eestis 2030. aastaks ligi 42 000 võrra ehk 16% (vt joonis 2). Põhilises tööeas (20–64 aastat) inimeste arv väheneb 47 000 võrra ehk 6%, laiemas tööeas (15–74) inimeste arv siiski oluliselt vähem, 17 000 võrra ehk 2%[20]. Samas võib sisserände (sh tagasirände) oluline suurenemine tööjõu vähenemise protsesse leevendada.

Olukorras, kus tööealine elanikkond kahaneb, muutub üha olulisemaks mitteaktiivsete inimeste suunamine tööhõivesse. Siinkohal on muutused viimasel 15 aastal olnud positiivse suunaga – tööjõus osalemise määr[21] on kasvanud 73%-lt 81%-ni, mis on üks kõrgemaid Euroopas (andmed vanusegrupi 16 kuni pensioniiga kohta)[22]. Eesti 50–74-aastaste tööjõus osalemise määr on viimase kümne aasta võrdluses kasvanud 54%-lt 61%-le.[23] Vanemaealiste osalemist tööturul suurendab ka vanemaealiste pensioniea järkjärguline tõstmine 65. eluaastani aastaks 2026.

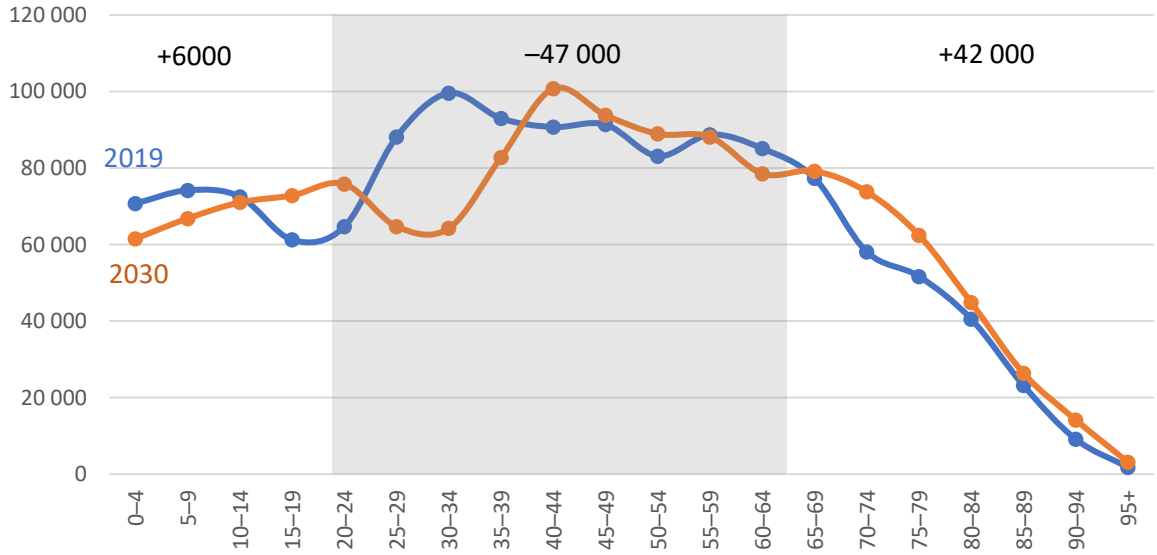

Joonis 2. Rahvastikuprognoos 2019 vs 2030

Allikas: Statistikaamet, rahvastikuprognoosi põhistsenaarium

Sotsiaalseid, sh demograafilisi muutusi hindasid eksperdid valdkonna üheks oluliseks mõjutajaks. Eestis on kasvanud inimeste keskmine eluiga ning suure tõenäosusega kasvab see veelgi. Ühtepidi toob

[20] *Statistikaameti rahvastikuprognoos (RV086), põhistsenaarium.*

[21] *Tööjõus osalemise määr (e aktiivsuse määr) – tööjõu osatähtsus tööealises rahvastikus.*

[22] *Allikas Statistikaamet TT465.*

[23] *Allikas Statistikaamet TT332.*

see mõningast leevendust tööjõupuudusele, kuid teisalt tingib vajaduse enam arvestada eakate sihtrühma ootuste ja vajadustega teenuste pakkumisel. Vaneamaealised on aktiivsed kultuuritarbijad, nt teatri-, kontserdi-, muuseumi- ja raamatukogukülastajate hulgas on vanemaealisi enam.
Kuivõrd vanemaealine elanikkond on kauem tööturul aktiivne, tuleb neil kiirelt muutuvas ühiskonnas konkurentsivõime säilitamiseks järjepidevalt oma teadmisi täiendada ja oskusi arendada. Üheks suureks proovikiviks on tehnoloogiliste arengutega kohanemine[24].

Ühe sotsiaal-majandusliku trendina on McKinsey & Company (2017) raport[25] välja toonud inimeste üha kasvavad sissetulekud arenenud riikides, millest johtuvalt prognoositakse aina **suuremat kultuuri tarbimise nõudlust**. Sama trendi kinnitavad ka käesoleva uuringu käigus intervjueeritud eksperdid. Näiteks ei ole rahvastiku vähenemisest hoolimata kahanenud etenduste külastajate arv. Ka kümne aasta tagune majanduslangus ei vähendanud Eestis inimeste kultuuritarbimist.

Lisaks demograafilistele muutustele tuleb kultuuri ja loometegevuse valdkonnas üha enam arvestada erinevate sihtrühmade vajadustega teenuste osutamisel. Näiteks tänu turismi kasvule on oluliselt mitmekesistunud muuseumide, raamatukogude, kultuuriürituste külastajate rahvuslik koosseis; etenduste ja kontserdite külastajate hulgas on neid, kellele on vaja pakkuda kuulmis- või nägemistuge; ligipääsetavuse tagamine üritustel on juba täna muutunud normiks.

Ränne mõjutab praegu ning ilmselt tulevikus veelgi enam tööjõuvajadust. Näiteks muusikasektoris koosneb orkestrite koosseis juba praegu erinevatest rahvustest, samas suunduvad Eestis hariduse saanud professionaalid tööle välisriikidesse.

2.1.2. Tehnoloogiliste muutuste mõju kultuuri ja loometegevuse kutsealadele

Tehnoloogia areng on üks keskseid tulevikutööd mõjutavaid tegureid, nii ka kultuuri ja loometegevuse valdkonnas. Mobiilne internet, pilvetehnoloogia, asjade internet,[26] suurandmete[27] kasutamine, tehisintellekti[28] ning liit- ja virtuaalreaalsuse areng muudavad nii tehtava töö laadi ja sisu kui ka töötamise viisi. Tehnoloogiline innovatsioon loob tingimused uute tegevus- ja juhtimismudelite tekkeks ja rakendamiseks.

Tehnoloogilised lahendused võimaldavad muuta teenuste tarbimist personaalsetest vajadustest lähtuvaks, suurendada teenuste interaktiivsust ning oluliselt kasvatada koostööd (sh rahvusvahelist koostööd). Multimeedialahenduste mitmekesine kasutamine etenduste ja teiste sündmuste ettevalmistamisel ja läbiviimisel on pidevas kasvutrendis.

Nutikate süsteemide kasutuselevõtt võimaldab paljusid tegevusi automatiseerida ning seeläbi vähendada tööjõuvajadust, näiteks saab tänu tehnoloogiale keskselt juhtida valgust, heli ja videot.

---

[24] „*The impact of ICT on job quality: evidence from 12 job profiles*“, vt http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?action=display&doc_id=16160.

[25] McKinsey&Company (2017). McKinsey Global Institute. „Jobs lost, jobs gained: Workforce transitions in a time of automation“, vt https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/featured%20insights/Future%20of%20Organizations/What%20the%20future%20of%20work%20will%20mean%20for%20jobs%20skills%20and%20wages/MGI-Jobs-Lost-Jobs-Gained-Report-December-6-2017.ashx.

[26] Asjade internet (ingl *internet of things*) – kontrollerite, ajamite ja sidetehnoloogiate kasutamine seadmetes, mis võimaldab nendevahelist suhtlust, nende jälgimist ja juhtimist.

[27] Suurandmed (ingl *Big Data*) – keeruliste seostega struktureerimata andmehulgad.

[28] Tehisintellekt (ingl *artificial intelligence*) – masina intellekt.

Valdkonna eripärast tulenevalt nähakse tehnoloogiat kui võimast abivahendit loomingu ettevalmistamisel ja teenuste osutamisel. Kuid loomingu esitajat masin ei asenda, on toodud uuringus „Challenges and opportunities for decent work in the culture and media sectors“[29]. Sama väidet kinnitab ka uuring „Creativity vs robots. The creative economy and the futuure of employment“, kus on märgitud, et kõrget loomingulisust eeldavad kutsealad (nagu näiteks muusikud, näitlejad, tantsijad, koreograafid, lavastajad) on kõige madalama automatiseerimise riskiga[30]. Ekspertide hinnangul on automatiseerimisel kõige suurem mõju toodete/teenuste/loomingu levitamisel, vahendamisel ja tarbimisel. Näiteks muusikateoste levitamine ja tarbimisvalikute soovitamine on juba praegu suures ulatuses automatiseeritud.

Maailma Majandusfoorumi (2018) raport[31] tõdeb, et praegu on veel vara prognoosida, kuidas ja mil määral tehnoloogia järgnevatel aastatel või aastakümnetel loometegevust muudab. Sellest hoolimata toob raport välja peamiste mõjuritena valdkonna arengule **tehisintellekti, liit- ja virtuaalreaalsuse, jagamismajanduse, loomeprotsesside väärtusahela ümbermõtestamise ja plokiahaela** (*blockchain*).

Tehisintellekti mõju nähakse enam muusikavaldkonnas, kus näiteks suurandmete analüüsi tulemusi ning kasutusmustreid järgides saab välja selgitada kasutajate eelistusi ning soovitada tarbijale sellest lähtuvalt kohandatud sisu. Nii toimivad näiteks Spotify, YouTube. Samas saab tehisintellekti võimalusi kasutatud ka muusika loomisel. Raportis „*Creativity vs robots*“ on ennustatud, et 2027. aastal suudab tehisintellekt luua maailma 40 kuulatavama pala hulka kuuluvaid poplaule. On põhjust eeldada, et kui vajadus erinevat liiki muusika ja helikujunduse järgi digimaailmas kasvab, siis suureneb ka tehisintellekti poolt genereeritud muusika hulk. Mis ei tähenda, et elava esituse tarbijate jaoks väärtus kaob, kuid võimalik, et suur hulk vajaminevat heli (näiteks elektroonilised mängud jm taustamuusika) saab genereerida intelligentsete masinatega.

Tehnoloogia areng loob võimaluse digitaalse muusikaturu jätkuvale kasvule. Muusika tarbimisviisid ja levikanalid on juba muutunud ning on jätkuvas muutumises. Tekkima on hakanud uued formaadid, muusika kasutusvõimalused laienevad (virtuaalreaalsus, 5D-kontserdid jm). Areneb digitaalse noodimaterjali tarkvara, salvestamine on muutunud lihtsamaks ja lihtsustub tänu tehnoloogiale veelgi. Viitevaba heli ja videopildi ülekandetehnoloogia LoLa[32] võimaldab sujuvat ülekannet nii, et erinevates riikides paiknevad muusikud saavad musitseerida koos reaalajas.

Virtuaal- ja liitreaalsuse trendile aitab omalt poolt kaasa ka vastavate tehnoloogiliste seadmete odavnemine, mistõttu prognoositakse nende üsna peatset massidele kättesaadavamaks muutumist[33].

---

[29] „*Challenges and opportunities for decent work in the culture and media sectors*“. Working paper No. 324, vt https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_661953.pdf.

[30] „*Creativity vs robots. The creative economy and the futuure of employment*“, vt https://media.nesta.org.uk/documents/creativity_vs._robots_wv.pdf.

[31] World Economic Forum (2018). „*Creative Disruption: The impact of emerging technologies on the creative economy*“. http://www3.weforum.org/docs/39655_CREATIVE-DISRUPTION.pdf.

[32] Videopildi ülekandetehnoloogia LoLa (*low latency*).

[33] World Economic Forum (2018). „*Creative Disruption: The impact of emerging technologies on the creative economy*“. http://www3.weforum.org/docs/39655_CREATIVE-DISRUPTION.pdf

Näiteks virtuaalreaalsuse lahenduste kasutamine muuseumides loob täiesti uued võimalused näituste korraldamiseks ja erinevate programmide läbiviimiseks.

Üha menukamaks muutuvad suurtele inimhulkadele mõeldud interneti vahendusel kättesaadavad tasuta e-kursused (MOOC-id)[34] ning teiste veebiõppe vormis toimuvate kursuste pakkumine taseme-, täiendus- ja ümberõppes. Virtuaalsete õpikeskkondade kasutamine võimaldab korraldada õppe nii, et õppija ning õppe juhendaja paiknevad füüsiliselt eri paigas.

Tehnoloogia areng muudab keerulisemaks nii valdkonnale tööjõu koolitamise kui ka praegu töötavate spetsialistide tehnoloogilise pädevuse tagamise. Tehnoloogia kasutamise oskus tuleb omandada tasemeõppe käigus, aga tagada tuleb pidevalt toimiv täiendusõpe, et tehnoloogia arenguga sammu pidada ja tööturul konkurentsivõimeline püsida. Tehnoloogilised läbimurded seavad suuremad nõudmised juhtidele, kellel on tähtis roll trendidega seotud muudatuste algatamisel, eestvedamisel ja rakendamisel valdkonnas. McKinsey mõttekoja 2017. a avaldatud digiteerimise mõju tööturule käsitlevas aruandes[35] on Eesti kohta esile toodud, et üks **suurim digiteerimisega kaasnev ülesanne on täiendus- ja ümberõppe suuremahuline vajadus** eri vanuses inimestele.

Koos interneti tähtsuse kasvuga muutub järjest olulisemaks küberjulgeolek, mille on paljud riigid seadnud üheks oma poliitikaprioriteediks[36]. Üha kriitilisemaks saab oskus kaitsta enda ja andmete privaatsust.

2.1.3. Töökultuuri muutusega seotud trendid

Töötajaskonna kasvav keskmine vanus ja järelkasvu nappus ning piirkondlik paiknemine toob kaasa osalise ja paindliku tööaja rakendamise vajaduse. Järjest rohkem töötab organisatsioonides koos mitme põlvkonna esindajaid, kelle ootused **töövormidele ja töökultuurile** on erinevad ning tööandjatel tuleb leida sobivad moodused tulemusliku koostöö rakendamiseks. Lüheneb karjäär samal töökohal ja kasvab korraga mitmel kohal töötamine. Deloitte'i 2014. aasta uuringus nenditakse, et noortele on väga oluline töö mõtestatus, innovaatilisus ja see, et tööl oleks ka ühiskondlik väärtus. Töö peaks võimaldama neil oma oskusi arendada[37]. Uute töövormide levikut peab toetama õigusruum, organisatsioonikultuur ja taristu areng (nt kiire ja turvaline internet). Tööandjatel tuleb seevastu kohaneda uute põlvkondade väärtushinnangute ja suuremate ootustega töökeskkonnale.

Riigikantselei strateegiabüroo tellimusel 2017. aastal tehtud analüüs „Tuleviku töö – uued suunad ja lahendused"[38] tõi välja, et paindlikest töövormidest on Eestis kõige levinumad IKT-põhine mobiilne töö,

---

[34] MOOC on ingliskeelsete sõnade *massive open online course* akronüüm.

[35] McKinsey & Company (2017). „*Digitally-enabled automation and artificial intelligence: Shaping the future of work in Europe's digital front-runners*", vt https://www.mckinsey.com/global-themes/europe/shaping-the-future-of-work-in-europes-nine-digital-front-runner-countries.

[36] Ülevaade OECD teaduse, tehnoloogia- ja tööstuseteemalistest aruannetest 2014–2015, vt http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2014/02/%C3%9Clevaade-OECD-teaduse-tehnoloogia-ja-t%C3%B6%C3%B6stuse-teemalistest-raportitest-2014-2015.pdf.

[37] Deloitte (2014). The Deloitte Millennial Survey „*Big demands and high expectations*", vt https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/gx-dttl-2014-millennial-survey-report.pdf.

[38] „Tuleviku töö – uued suunad ja lahendused". technopolis |group| Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE, vt http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/273726.

töö nõudmisel mobiilirakenduse või interneti kaudu ja lühiajaline töö. Uute töövormide, eelkõige kaug- ja mobiilse tööga, kaasnevad ka riskid. ILO (2019) uuring[39] tõdeb, et paindlikkusest ja sõltumatusest hoolimata hägustavad sellised töövormid piire töö- ja vaba aja vahel ning kätkevad riski ületöötamiseks.

Kultuuri ja loometegevuse valdkond paistab silma kõrge vabakutseliste loovisikute ja mikroettevõtete arvuga. Käsitöölised on enamasti iseendale tööandjad, nad eelistavad töötada üksi ning vajadusel tellivad töid koostööpartneritelt (kuivõrd töövood on ebaühtlased, siis eelistatakse mitte sõlmida pikemaid töösuhteid). Sageli näiteks näitlejad, lavastajad, muusikud toimetavad vabakutseliste loovisikutena. Üsna laialt on levinud nn ühekordsed projektitöö vormid, kus meeskond moodustatakse konkreetse töö tegemiseks ning eesmärgi saavutamisel organisatsioon lõpetab tegevuse, näiteks projektiteatrid. Raportis *„Challenges and opportunities for decent work in the culture and media sectors*“[40] on märgitud, et kultuuri ja loometegevusega seotud valdkondades on vabakutselisus ja iseendale tööandjaks olemine tõusev trend, mille põhjuseks on soov olla paindlik ja sõltumatu oma loomingulises tegevuses.

2.1.4. Üleilmastumine ja rahvusvaheline koostöö

Üleilmastumine, mis väljendub info, teenuste, kaupade ja inimeste kiires ja vabas liikumises, laiendab märkimisväärselt nii ettevõtete kui ka inimeste võimalusi osaleda üleilmses äris ja üleilmsel tööjõuturul. Ühtlasi suurendab see konkurentsi turgude, klientide ja heade töötajate lojaalsuse pärast, on kirjas Phoenixi Ülikooli tuleviku-uuringute instituudi 2011. a aruandes.[41] Töökohad teistes riikides on reaalne alternatiiv Eestis töötamisele. IKT areng aitab kaasa uute ja paindlike töövormide tekkele, mis omakorda suurendavad nii Eesti elanike võimalust osaleda rahvusvahelisel tööturul ning ka välismaa spetsialistide tulekut Eesti tööturule. Tööturul olevate inimeste haridus- ja kultuuritaust on üha mitmekesisem, mis seab uusi ülesandeid nii organisatsioonide personalijuhtimisele kui ka haridussüsteemile ning tööturuteenustele.

Üleilmastumine ja rahvusvahelise koostöö edendamine seab senisest suuremad nõudmised kultuuri ja loometegevuse valdkonnas töötavate inimeste keeleoskusele, kultuuride tundmisele ja suhtlusoskusele, aga ka üldiste majandusprotsesside ning ettevõtluse aluste mõistmisele. Koos töötavad juba praegu erineva kultuuritaustaga inimesed ning kultuuri ja loometegevuse valdkonnas suureneb mitmekesisus veelgi.

Kuidas tagada, et Eesti oleks tõmbekeskus, mitte ei muutuks tõukekeskuseks? Kuidas hoida ja motiveerida andekaid noori oma karjääri arendama siin Eestis? Ka riigisiseselt on juba toimunud liikumine tõmbekeskustesse Harju- ja Tartumaal. Kui 1996. aastal sündis 32% Eesti lastest Harjumaal, siis aastaks 2016 oli see näitaja kasvanud 50%-ni (vt joonis 3). Regionaalsest ümberpaiknemisest tingituna tõuseb küsimus, kuidas tagada elanikele kõigis Eesti piirkondades võimalus osa saada kultuurisündmustest, osaleda muusika- või kunstiõpingutes.

---

[39] „*Challenges and opportunities for decent work in the culture and media sectors*“, vt https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_661953.pdf.

[40] „*Challenges and opportunities for decent work in the culture and media sectors*“, vt https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_661953.pdf.

[41] Davies, A., Fidler, D., Gorbis, M. (2011). „*Future Work Skills 2020*“. Institute for the Future for University of Phoenix Research Institute, vt http://www.iftf.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf.

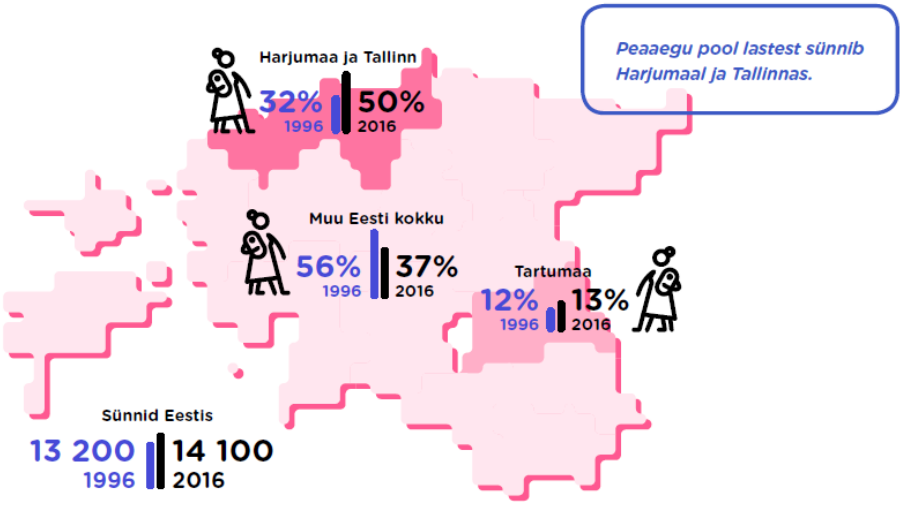

Joonis 3. Sünnid maakonniti 1996. ja 2016. a.
Allikas: Statistikaamet, autorite arvutused

Kuivõrd muusikaturg on globaalne (suur osa muusikast ei ole seotud keelega), on selles sektoris suhted rahvusvaheliste partneritega olulised. Eestis on tõusnud muusikahuviliste kultuurituristide osakaal, mis on otseses seoses heatasemeliste festivalide toimumisega. Rahvusvaheliselt tuntud välisartistide kontsertide järele püsib nõudlus suurem, kui suudetakse pakkuda. Eesti muusikaartistide osalemine rahvusvahelistel muusikaüritustel ning välisartistide kontsertide korraldamine Eestis eeldab muusikaürituste korraldajatelt tihedat sidet rahvusvaheliste võrgustikega.

Ka Eestis väga spetsiifilist nišipublikule suunatud muusikat viljelevatel artistidel võib olla globaalne publik ja neile tuginev karjäär. Küsimus on, kuidas leida rahvusvahelisel turul õiged kontaktid ning ennast neile turundada. Rahvusvaheline võrgustik muusikavaldkonnas on ja jääb möödapääsmatuks. Kontserdi korraldamine väljaspool Eestit eeldab häid partnersuhteid, et tagada kohalik agentuur (või agentuur, kellel on kohalik või regionaalne kontaktisik), meedia-, turundus- ja kommunikatsioonipartner ning vahel ka plaadifirma, kes levitab ka salvestatud muusikat samal turul.

Muusika levikuks vajalike võtmekontaktide olemasoluks on kasulikud mitmesugused rahvusvahelised võrgustikud, kuhu sageli kuuluvad valdkonna esindus- ja arendusorganisatsioonid, kelle kaudu vahenduvad need kontaktid ka konkreetsete loovisikute ja neid esindavate ettevõteteni. Nende võrgustike najal tehakse regulaarselt mitmeaastaseid strateegilise ühisarenduse, kogemuste vahetamise või ka lihtsalt loovisikute ja professionaalide mobiilsuse võimaldamise eesmärgiga koostööprojekte. Euroopas ja Põhja-Ameerikas pole selles iseenesest midagi uut, kuid võrgustikud arenevad järjest kirjumaks ja globaalsemaks sedamööda, kuidas muusikaturgudena muutuvad arvestatavaks Aasia ning ka Aafrika riigid.

Ka etenduskunstide valdkond tervikuna on järjest rahvusvahelisem. Eesti etendusasutused kaasavad aktiivselt teiste riikide lavastajaid ning erinevaid kunstnikke (valgus-, heli-, lavastus-, video-, kostüümikunstnikke) sõnateatri lavastuse ettevalmistusprotsessi. Tantsu- ja muusikateatrid toimetavad üha sagedamini koos rahvusvahelistes meeskondades; põhjuseks võib olla nii EL-i poolne rahastamine, nn kunstiline sobivus kui ka võimalus erinevate riikide publikule esineda. Sotsiaal- ja multimeedia mõju tuntav suurenemine muudab inimestevahelise suhtlemise viise ja vorme. Toodete, teenuste ja loomingu turundus muutub järjest rahvusvahelisemaks, mis eeldab valkonnas tegutsejatelt oskust hakkama saada globaalsel turul.

2.2. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad õigusaktid ja arengudokumendid

See alapeatükk annab lühikese ülevaate uuringu kontekstis tausta- või täiendava infona kasutatud olulisematest strateegia- ja arengudokumentidest, seadustest ning seonduvatest uuringutest. Siin keskendume eeskätt neile dokumentidele, millel on kõige laiapõhjalisem mõju valdkonna kutsealadele. Lisas 4 on esitatud neist põhjalikum ülevaade, sh dokumentide ja uuringute lühikirjeldused, peamised eesmärgid või tulemused, täpsustav selgitus olulisusele OSKA kontekstis või seos valdkonna analüüsiga.

Valdkonna organisatsioonide jaoks on vajalik riigi poliitika selgus ja stabiilsus, mis võimaldaks tööandjatel teha põhjendatumaid otsuseid suundade ja tegevusmudelite kujundamiseks ning töötajate arvulise ja oskuste vajaduse kavandamiseks.

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele[42] **peab Eesti riik „tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade". Eesti jätkusuutliku arengu nurgakiviks on eesti rahvuse ja eesti kultuuri jätkusuutlikkus.**

2.2.1. Olulisema mõjuga seadused

Valdkonna kutsealasid puudutavaid tööd reguleerivaid seaduseid, arengukavasid ja uuringuid on mitmeid ja nende mõju valdkonna arengule on olulise tähtsusega.

Näiteks muuseumide tegevust Eestis reguleerib **muuseumiseadus[43]**. Muuseumiseadus kirjeldab muuseumi ülesanded, ligipääsetavuse tingimused, muuseumi tegevuse, muuseumikogu korralduse alused ja muuseumikogu täiendamise põhimõtted. Muuseumiseadus kohaldub eelkõige riigi asutatud muuseumidele[44], kuid teatud nõuded kohalduvad ka munitsipaalmuuseumidele, avalik-õigusliku isiku muuseumidele ja eramuuseumidele, kui need on liitunud muuseumide infosüsteemiga MuIS või juhul, kui nendega on sõlmitud haldusleping riigi muuseumikogu kasutamiseks.

Raamatukogude tööd Eestis reguleerivad: **rahvaraamatukogu seadus[45], säilituseksemplari seadus[46] ja Eesti Rahvusraamatukogu seadus[47]**. Rahvaraamatukogu seadus sätestab rahvaraamatukogude tegevuse, kogude, teeninduse, juhtimise ja finantseerimise korralduse alused. Rahvaraamatukogu eesmärk on tagada elanikele vaba ja piiramatu juurdepääs informatsioonile, teadmistele, inimmõtte saavutustele ning kultuurile, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist. Säilitusekspemplari seaduse eesmärk on tagada Eesti kultuurile oluliste väljaannete ja nende algmaterjali võimalikult täieliku kogu loomine, pikaajaline säilitamine ning järjepidev kättesaadavaks tegemine, kui väljaannete teisi eksemplare pole võimalik kasutada. Eesti Rahvusraamatukogu eesmärk on suurendada

[42] Eesti Vabariigi põhiseadus, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/633949?leiaKehtiv.

[43] Muuseumiseadus, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/110072013001?leiaKehtiv.

[44] Loetelu riigimuuseumidest, riigi asutatud sihtasutuse muuseumidest ja muuseumidest, kes kasutavad halduslepingu alusel riigi muuseumikogu, on kättesaadav Kultuuriministeeriumi kodulehelt, vt https://www.kul.ee/et/muuseumide-nimekiri.

[45] Rahvaraamatukogu seadus, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/12798044?leiaKehtiv.

[46] Säilituseksemplari seadus, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/107072016001?leiaKehtiv.

[47] Eesti Rahvusraamatukogu seadus, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016008?leiaKehtiv.

ühiskonnas teadmistele ja informeeritusele rajanevat algatusvõimet, teadlikkust ja vastutustunnet, edendada riiki, Euroopa ühisväärtusi, kultuuri ja demokraatiat.

Spordiseadus[48] sätestab spordi korraldamise üldised organisatsioonilised ja õiguslikud alused, sportlase ja treeneri õigused ja kohustused, olümpiavõitja riikliku toetuse taotlemise ja määramise alused, spordi finantseerimise alused, treeneri tööjõukulu toetamise alused, vabatahtliku spordikohtuniku tegevusega seotud kulude hüvitamise alused ning spordiürituste korraldamise nõuded ja vastutuse nõuete rikkumise eest.

Spordi ja liikumisharrastuse kui erinevate ministeeriumide vahelise ja kohalikke omavalitsusi kaasava valdkonna koordineerimiseks on Vabariigi Valitsuse poolt moodustatud Eesti Spordi Nõukogu.

2.2.2. Olulisemad arengudokumendid

Valdkonnaga seotud strateegiates on rõhutatud **loomemajandussektori olulist rolli Eesti konkurentsivõime kasvatamisel**.

Eesti ettevõtluse kasvustrateegias on märgitud, et loomemajandussektori arendamine on Eestile tõsiseks proovikiviks. „Arvestades valdkonna potentsiaali, on alustavate ettevõtete seas vähe loomemajanduse ettevõtteid, juba tegutsevad ettevõtted on kas mikro- või väikefirmad ning ei suuda kasvada, vähesed pürivad mahtude suurendamise suunas. Napib võimalusi tootearenduseks, eksperimenteerimiseks, innovaatiliste lahenduste väljatöötamiseks. Kodumaine turg on väike, nõrk ekspordivõimekus ei luba äriplaane aga välisturgudele rajada. Väljaspool valdkonda on ettevõtete teadlikkus loomemajanduse võimaluste kohta madal ning sageli ei osata näha võimalusi, kuidas soovitud lisaväärtust koostöös luua.“[49] Eesmärk on loomemajanduse potentsiaali ulatuslikum kasutamine läbi suurema panustamise **väljaõppesse ja rahvusvahelistumisse ja rahastamisse (Konkurentsivõime kava[50])**. Fookuses on loomeettevõtjate **väliskonkurssidel osalemine, koostöö teiste valdkondade (sh IKT) ettevõtjatega ja loomeettevõtjate arenguprogramm**. Pidevalt areneva tehnoloogia tingimustes tuleb oskusi ja teadmisi ajakohastada ka neil, kel digitaalne kirjaoskus juba olemas. Kuna tulevikus on enamik töökohti ja teenuseid IKT-põhised, ohustab arvuti ja interneti mittekasutamine teenuste kättesaadavust, ühiskonda kaasatust ning võimalusi töökohta leida või säilitada **(Eesti infoühiskonna arengukava 2020[51])**.

Eesti riigi ja ühiskonna arendamise strateegia aastani 2030 **„Säästev Eesti 21“[52]** seab sihiks **ühendada globaalsest konkurentsist tulenevad edukusenõuded säästva arengu põhimõtete ja Eesti traditsiooniliste väärtuste säilitamisega**. Strateegia üks eesmärkidest on **Eesti kultuuriruumi elujõulisuse tagamine**. See hõlmab eesti rahvusliku identiteedi püsimist ja eesti rahvuskultuurile omaste väärtuste, traditsioonide, käitumismudelite ja elulaadi elementide edasikandumise tagamist põlvest põlve. Eesti kultuuri innovaatilisus, uute ideede ja tähenduste genereerimisvõime suurenemine rahvusvaheliselt arvestataval tasemel on Eesti panus üldkultuuri ning muutub oluliseks

---

[48] Spordiseadus, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015045?leiaKehtiv.

[49] Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020, vt https://kasvustrateegia.mkm.ee/.

[50] Konkurentsivõime kava, vt https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/konkurentsivoime_kava_eesti_2020_2011.pdf.

[51] Eesti infoühiskonna arengukava, vt https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti_infouhiskonna_arengukava.pdf.

[52] „Säästev Eesti 21“. https://www.envir.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/se21_est_web_1.pdf.

teguriks Eesti omapära ja atraktiivsuse suurendamisel. Eesti kultuuriruumi elujõulisuse saavutamise põhimehhanismidena on strateegias toodud haritust, reflektiivsust ja kommunikatiivsust.

Et olla ettevõtlik ja loov ning tulla toime kiiresti muutuvas keskkonnas, on vaja teadmisi ja oskusi pidevalt täiendada. **Eesti elukestva õppe strateegia 2020**[53] ühe eesmärgi (võrdsed võimalused elukestvaks õppeks ja õppes osaluse kasv) võtmenäitajateks, mis on aktuaalsed ka loomemajanduse kontekstis, on täiskasvanud õppija õppes osalemise määr, **konkurentsivõimelised oskused, sh tööeluks vajalik digipädevus**. **Täiskasvanuhariduse programmis 2017–2020**[54] rõhutatakse vajadust **suurendada täiskasvanute elukestvas õppes osalemist.** EL-i täiskasvanuhariduse tegevuskavas on nimetatud, et kõik täiskasvanud peavad oma isiklikke ja ametioskusi ning pädevusi korrapäraselt parandama. Tegevuskavas nähakse muu hulgas ette järgmised tegevussuunad: suurendada kõigi täiskasvanute juurdepääsu paindlikele ja kvaliteetsetele õpivõimalustele kogu elu jooksul; töötada välja täiskasvanuhariduse uusi lähenemisviise, mis keskenduksid õpitulemustele; parandada teadlikkust sellest, et õppida tuleb kogu elu.

Iga kultuuri alavaldkonna prioriteedid, sh etenduskunstide, helikunsti, muuseumide, raamatukogude ja rahvuskultuuri osas, on kirjeldatud dokumendis **Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020**[55]. Tööjõu- ja oskuste vajadusega on otseselt seotud vajadus luua **võimalused kultuuri arenguks, järelkasvu tagamiseks (sh pädevuste tagamine täienduskoolitustel), tööjõuvajadusest lähtuvaks kõrghariduseks, loomeettevõtluse konkurentsivõime tõstmiseks, kultuuri rahvusvahelistumiseks, kultuuripärandi pikaajaliseks säilimiseks, laulu- ja tantsupidude hoidmiseks ja arendamiseks.**

Etenduskunstide vallas on esile toodud vajadust toetada nii püsiva repertuaariga kui ka projektipõhiseid etendusasutusi, üksikprojekte ning teatri- ja tantsuagentuuride tegevust, etenduskunstifestivalide korraldamist ja etendusasutuste rahvusvahelistumist; soodustada algupärase eesti dramaturgia tellimist ja lavale toomist; toetada etenduskunstialase kõrghariduse õppekavade arendamist.

Muusika vallas on märgitud vajadust toetada Eesti muusikaelu mitmekesisust; luua võimalusi kõrgetasemelisest muusikaelust osasaamiseks üle Eesti; tagada muusika tippkollektiivide töö- ja arengutingimusi; arendada välja terviklik muusikahariduse süsteem; toetada muusikakonkursside korraldamist ja rahvusvahelistest konkurssidest osavõttu; soodustada muusikavaldkonna ettevõtluse ja professionaalsete tugistruktuuride arengut ning toetada muusikaeksporti, sh täiendkoolitusi ja praktiseerimisvõimalusi välismaal, esitlusfestivalide ja -kontsertide läbiviimist Eestis ja sihtturgudel ning muusikakollektiivide osavõttu rahvusvahelistest festivalidest.

Muuseumide vallas on rõhutatud, et muuseum peab olema tänapäeva ootustele ja vajadustele vastav mäluasutus, mis siinse kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval panustab haridustegevusse ning on samas elamuste pakkujateks nii kodu- kui ka välismaistele külastajatele. Rõhutatud on vajadust seostada muuseumide haridusprogrammid riiklike õppekavadega ja tagada riigi ning valdkonna koostöös koordineeritud muuseumipedagoogide ja teiste muuseumispetsialistide erialase pädevuse arendamise täiendõppesüsteem.

---

[53] Eesti elukestva õppe strateegia 2020, vt https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf.

[54] Täiskasvanuhariduse programm 2017–2020, vt https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programmi_2017-2020_eelnou_1.pdf.

[55] Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf.

Raamatukogunduse vallas on rõhutatud vajadust tagada kõikide kasutajate huvidest ja vajadustest lähtuva raamatukoguvõrgu toimimine, mis kindlustab Eesti elanikele võrdsed võimalused enda harimiseks ja kultuurist osasaamiseks.

Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2019–2022[56] sõnastab kultuurivaldkonna tulevikupildi vaatega aastasse 2030, toob välja tulemusvaldkondade peamised eesmärgid, kitsaskohad ja prioriteetsed tegevused. Arengukava toob välja vajaduse tagada Eesti kultuurielu mitmekülgsus ja kõrgetasemelisus, pakkudes võimalusi loominguliseks tegevuseks ja kultuurist osasaamiseks ning Eesti konkurentsivõime kasvuks ja Eesti tutvustamiseks maailmas kultuuri kaudu.

Meetme „Mitmekülgse kultuurielu tagamine kunstide toetamise ja Eesti kultuuri tutvustamise kaudu" raames toimub kunstide valdkonna strateegiliste koostööpartnerite põhitegevuse ja projektide toetamine, **Eesti kultuuri rahvusvahelistumise toetamine**, maailmakultuuri kättesaadavaks tegemine Eestis, iga valdkonna poliitika kujundamine ja elluviimine, **valdkonna konkurentsivõime tõstmine**.

Arengukava toob välja vajaduse **toetada vaimse ja materiaalse kultuuripärandi mitmekesisuse säilitamist ning vahendamist**. Kultuuriväärtuste säilitamise ja vahendamise meetme raames on vaja tagada Eesti rikkaliku vaimse ja materiaalse kultuuripärandi, sh kultuuriväärtusliku keskkonna ning eriilmeliste piirkondlike kultuuriruumide elujõulisus ja säilimine järeltulevatele põlvedele.

Arengukava toob välja vajaduse ka **kasvatada loomemajanduse sektoris tegutsevate ettevõtete suutlikkust saavutada turutingimustes ise majanduslikku edu**. Loomemajanduse arendamise meetme raames antavate toetuste eesmärk on siduda kultuuri- ja loomevaldkondades olevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, tõsta valdkonna ekspordivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajandussektori kaasamise kaudu lisandväärtust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamisel.

2.2.3. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus

EKI uuringus[57] on analüüsitud loomemajanduse sektoreid, sh etenduskunstid, muusika, käsitöö, muuseumid, raamatukogud. Analüüs toob välja iga sektori olulisuse Eesti majanduse arengus ning kirjeldab tugevustest, nõrkustest, arenguvõimalustest ja ohtudest lähtudes valdkonna arenguprognoosi kolmeks kuni viieks aastaks.

Etenduskunstide[58] alavaldkonna arenguprognoosis on **positiivsena** esile toodud regionaalselt hästi jaotunud teatrite võrku, Eesti teatri näitlejate professionaalsust ja pühendumust, rahvusvaheliste kontaktide tugevnemist, välisfestivalidel osalemist, laiapõhjalise teatrihariduse olemasolu, tunnustatud hea tasemel tantsukunstialast haridust ja tantsukunsti laia rahvusvahelist haaret ning märkimisväärset tunnustust. Arenguvajadusena on rõhutatud mh vajadust kasvatada koostööd (sh rahvusvahelist) teatrite ja teiste kultuurivaldkondade vahel; kasvatada riiklike institutsioonide huvi

---

[56] Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2019–2022, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_ak_2019_2022.pdf.

[57] Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1._eesti_lm_olukorra_uuring_ja_kaardistus_yldosa.pdf.

[58] ETENDUSKUNSTID, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/6._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Etenduskunstid.pdf.

tantsuvaldkonna vastu; tagada süstemaatiline täiendkoolitus; toetada vabakutseliste etenduskustnike tegutsemise võimalusi.

Muusika[59] alavaldkonna arenguprognoosis on positiivsena esile toodud kõrget loomingulist potentsiaali ja rahvusvaheliselt tunnustatud heliloojaid, dirigente, interpreete, artiste ja muusikakollektiive ning suurte kogemustega kontserdikorraldajaid, toonitatud on süvamuusika organiseeritust, katusorganisatsioonide, erialaliitude, ühenduste aktiivsust ja väljakujunenud muusikaharidussüsteemi ning muusikakoolide võrgustikku. Arenguvajadusena on rõhutatud mh vajadust pakkuda riigipoolset tuge eesti interpreetide riigisisesele ja rahvusvahelisele tegevusele; samuti toetussüsteemi loomist promotsioonile ja turundusele, mis on suunatud nii kohalikule kui ka rahvusvahelisele turule ning riigipoolset tuge täiendkoolituse süsteemi arendamisele ja täiendõppe mahu kasvu muusikavaldkonna spetsialistidele ja interpreetidele, sh muusikatööstusalasele ja muusikaprodutseerimise haridusele.

Käsitöö[60] alavaldkonna arenguprognoosis on rõhutatud **käsitöö kui olulise elatusallika tähtsust** (sh maapiirkondades); **käsitööd kui Eesti kuvandi ja rahvakultuuri väärtuse loojat**; käsitöö rolli lisandväärtuse loojana turismisektoris. Samuti toob uuring välja vajaduse pöörata suuremat tähelepanu käsitööoskuste arendamisele, sh koolikäsitööle kui loomingulisuse arendajale. Arenguvõimalusena on uuringus märgitud käsitööliste ettevõtlusoskuste (sh e-turundamise oskuse) arendamise vajadust.

Muuseumide[61] alavaldkonna arenguprognoosis on rõhutatud muuseumide rolli hariduskeskustena, turismiobjektidena, samuti toodi positiivsena esile pikaajalist teadustööd ja digikogusid. Puudusena on märgitud muuseumitöötajatele suunatud väljaõppe puudumist. Uuring toob välja vajaduse pöörata suuremat tähelepanu **muuseumide kui hariduskeskuste edasisele arendamisele ning muuseumikogude kättesaadavuse tagamisele veebis**.

Raamatukogunduse[62] alavaldkonna arenguprognoosis on rõhutatud **raamatukogude mitmefunktsionaalset rolli** kultuuri-, haridus- ja kohalike keskustena, e-teenuste laiemat kasutamist, raamatukogusid kui elukestva õppe keskuseid ja ühtset raamatukogude teenuste arendamise vajadust.

Kõik kirjeldatud arengudokumendid näevad vajadust loomemajanduse potentsiaali ulatuslikumaks kasutamiseks läbi suurema panustamise väljaõppesse ja läbi rahvusvahelistumise. Eesmärkide saavutamiseks on vaja tagada võimalused kultuuri arenguks, jätkata ja edasi arendada senist suunda nii järelkasvu tagamiseks (sh oskuste tagamine täienduskoolitustel), tööjõuvajadusest lähtuvaks kõrghariduseks, loomeettevõtluse konkurentsivõime tõstmiseks (sh kaitstud on autorite õigused), kultuuri rahvusvahelistumiseks, kultuuripärandi pikaajaliseks säilimiseks.

---

[59] MUUSIKA, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

[60] KULTUURIPÄRAND: KÄSITÖÖ; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf.

[61] KULTUURIPÄRAND: MUUSEUMID; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2015, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/9._muuseumid.pdf.

[62] KULTUURIPÄRAND: RAAMATUKOGUD; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2015, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/10._raamatukogud.pdf.

3. Etenduskunstide alavaldkond

3.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed

OSKA uuringutes on tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik põhikutseala. Nii nimetatakse käsitletavale valdkonnale omast haridust nõudvate ametialade kogumit. Etenduskunstide alavaldkonna põhikutsealade moodustamiseks valiti koos ekspertidega välja valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvad ametialad ja rühmitati need töö sisu sarnasuse alusel põhikutsealadeks. Alavaldkonna mitmekesisuse avamiseks on analüüsitud ka neid põhikutsealasid, mille esindajate hulk on väike, kuid mis on alavaldkonna kirjeldamiseks olulised.

Etenduskunstide põhikutsealade esindajad saab jagada kolme suurde rühma (vt tabel 1):

- loomingulised töötajad (näiteks lavastajad, näitlejad, tantsijad);
- lavastust ettevalmistavad töötajad (näiteks dramaturgid, lavastuskunstnikud, heli,- valgus- ja videokunstnikud, dekoraatorid, rätsep-õmblejad);
- etendust teenindavad töötajad (näiteks etenduse juhid, heli-, valgus-ja videotehnikud, kostümeerijad, grimeerijad).

Kuna loovuse komponent on tehniliste töötajate puhul läbiv iseloomulik joon, siis nimetatakse neid loovtehnilisteks töötajateks. Loovtehnilised töötajad jagunevad etendust teenindavateks ja lavastust ettevalmistavateks loovtehnilisteks töötajateks, olenevalt ajahetkest, millal nad lavastusprotsessis osalevad. Teatud põhikutsealade puhul võib töötajal olla nii ettevalmistav kui ka teenindav roll (näiteks grimeerija, rekvisiitor).

Eraldi suur rühm etendusasutustes töötavaid inimesi on administratiivtöötajad, kuhu asetuvad turunduse, piletimüügi, maja haldamisega seotud töötajad – turundusjuhist puhastusteenindajani. Nende kutsealade esindajate tööjõu- ja oskuste vajadust siinse uuringu raames ei käsitletud. Samuti ei analüüsitud uuringu käigus etendusasutustes töötavate valdkonnajuhtide – nagu näiteks dekoratsiooniala juht, lavastusala juht, kostüümiala juht – tööjõuvajadust.

Tabelis 1 on esitatud parim olemasolev teadmine alavaldkonna põhikutsealade esindajate arvu kohta. Aruande koostajad teadvustavad endale, et see loetelu ei ole kõikehõlmav ülevaade alavaldkonna tööjõust ja mõni arv ei pruugi olla ajakohane.

Tabel 1. Hõivatute arv etenduskunstide alavaldkonna põhikutsealadel ja nende seos ametite klassifikaatori (AK) ametirühmadega

Põhikutseala	AK kood	Hõivatuid	Hõive näitaja allikas ja aeg
Loovtöötajad			
Lavastajad, koreograaf-lavastajad	2654 Filmi-, teatri- jms lavastajad ja produtsendid	130	MKM, 2014–2016
Näitlejad[63]	2655 Näitlejad	350	MKM, 2014–2016
Tantsijad, balletitantsijad	2653 Tantsijad ja koreograafid	170	MKM, 2014–2016
Lavastuskunstnikud	3432 Sisekujundajad ja dekoraatorid 2651 Kujutavad kunstnikud	60	Eesti Lavastuskunstnike Liidu liikmete arv, 2019
Dramaturgid	2641 Kirjanikud jms kirjamehed	70	MKM, 2014–2016
Kostüümikunstnikud	7531 Rätsepad, köösnerid ja kübarategijad 2651 Kujutavad kunstnikud	u 60	MKM, 2014–2016
Teatriteadlased	2641 Kirjanikud jms kirjamehed 2642 Ajakirjanikud	u 50	MKM, 2014–2016
Loovtehnilised töötajad			
Heliala	3521 Ringhäälingu ja audiovisuaalala tehnikud 3435 Muud kunsti- ja kultuuriala keskastme spetsialistid	u 200	Eesti Teatri Tehniliste Töötajate Ühenduse liikmete arv, 2017
Helikunstnikud			
Helitehnikud			
Valgusala			
Valguskunstnikud			
Valgustehnikud			
Videoala			
Videokunstnikud			
Videotehnikud			
Grimmiala			
Grimmikunstnikud			
Grimeerijad			
Dekoratsiooniala			
Dekoraator-butafoorid, dekoratsioonimeister-tehnikud			
Nukumeistrid, nukutehnikud			
Etendust teenindavad töötajad			
Lavameistrid, lavatehnikud			
Rekvisiitorid			
Kostümeerijad[64]			

Allikas: autorite koostatud

[63] Nii näitleja kui ka tantsija on Autoriõiguse seaduse tähenduses teose esitaja.

[64] Kostümeerija kutsestandardite väljatöötamist alustatakse sügisel 2019.

Järgnevalt on kirjeldatud alavaldkonna põhikutsealasid ning nende levinumaid õpi- ja karjääriteid. Selles on tuginetud ametikirjeldustele, intervjuudele ekspertidega, töörühma aruteludest saadud infole, kutsestandardites[65] toodud töökirjeldustele, aga ka õppeasutuste veebilehtedele.

Loovtöötajad

Lavastajad

Lavastaja on loometöötaja, kes osaleb teatri (sõna-, tantsu- ja muusikateater[66]) töös vastavalt teatri repertuaariplaanile ja töökavale ning loomenõukogus vastuvõetud otsustele. Lavastaja osaleb ka teatri repertuaariplaanide väljatöötamisel. Lavastaja juhib ja kujundab lavastuse kulgu. Tema ülesanne on käsitleda lavastust kui tervikut, koostöös näitlejate/tantsijate/balletiartistide/muusikutega analüüsida teksti/libretot (balleti stsenaarium), luua sellele tähendus ja kujundada lavastuse kontseptsiooni (sh lavakujundus, kostüümid) ühiselt kunstnikega (kujundajatega). Koreograaf-lavastaja (sõnateatris sageli liikumisjuht) seab lavastuse tantsu (loob tantsusammud) ja juhendab tantsijaid/balletiartiste.

Lavastaja töötab näite-/tantsutrupiga lavastuse kontseptsiooni väljendamiseks laval nii sõnalises kui ka füüsilises ettekandes. Lavastaja/lavastaja-koreograaf juhendab näitlejaid/tantsijaid/balletiartiste proovisaalis ja lavaproovides. Koostöös kujundatakse tegelastele väljendusvorm, tegevusloogika ja motivatsioon.

Lavastaja võib teatris täita lisaks teisi rolle. Ta võib olla näiteks näitleja või näitekirjanik (dramaturg).

Lavastajad võivad töötada peale teatri ka televisioonis ja filmides. Filmilavastajad ehk režissöörid teevad lavastajatööd filmižanris.

Lavastamist saab õppida Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias (EMTA), Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias (TÜVKA) ja Tallinna Ülikoolis (TLÜ). Sobivad õppekavad on näiteks „Lavakunst“ (lavastaja suund, BA), „Kaasaegsed etenduskunstid“ (MA, inglise k), „Koreograafia“ (BA, MA), „Teatrikunst“ (lavastaja- ja harrastusteatri juht, RAK).

Lavastajad kodeeriti 2011. aasta Eesti rahva- ja eluruumide loenduse (REL2011) käigus rahvusvahelise ametite klassifikaatori (ISCO) koodi 2654 „Filmi-, teatri- jms lavastajad ja produtsendid“ alla, kogu majanduses oli selle ISCO koodi all hõivatuid aastatel 2014–2016 keskmiselt 640 inimest. Tegevusalal R90[67] (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad ka etenduskunstid, oli hõivatuid 130. Võrdluseks: Eesti Lavastajate Liitu kuulub 98 tegevliiget[68]. **Käesolevas uuringus on lavastajate alusarvuks võetud 130 hõivatut** (sh eeldades, et see arv sisaldab ka lavastaja-koreograafe).

Näitlejad

Näitleja on loometöötaja, kes tõlgendab kirjutatud teksti ja esitab seda laval võimalikult veenvalt[69]. Ta kehastab erinevaid tegelasi ja jutustab seeläbi lugu. Näitleja ettevalmistustöö algab teksti lugemisega, et saada ettekujutus näidendi tegelastest. Koostöös lavastajaga otsib näitleja oma tegelase

---

[65] Kutsestandardid, vt https://www.kutseregister.ee/standardid/klassifikaator/?.

[66] Piirid erinevate teatriliikide vahel ei ole selged, sageli toovad sõnalavastusteatrid ka välja muusika- ning tantsulavastusi.

[67] Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator.

[68] Eesti Lavastajate Liidu koduleht (14.06.2019), vt http://lavastajateliit.ee/ell-nimekiri/.

[69] Rajaleidja koduleht, vt http://ametid.rajaleidja.ee/Naitleja.

väljendusvormi, tegevusloogikat ja motivatsiooni. Näitleja harjutab tegelase kehastamist proovides. Ta peab arvestama lavastaja ideede ja teiste näitlejatega ning järgima lavastuse stiili.

Tänapäeva teatris võib näitleja täita lisaks teisi rolle. Ta võib olla näiteks lavastaja, näitekirjanik või lavastuskunstniku kaasautor.

Näitleja töötab teatrilaval, filmis või televisioonis. Lavastused ja filmid põhinevad üldjuhul tekstidel. Näitlejad teevad üldjoontes igal pool sama tööd, kuid eri žanris tuleb arvestada mõne eripäraga. Nukuteatri näitleja peab peale näitlemise valdama nukutehnikat – nukke käsitseda ja juhtida. Filminäitleja peab oma tegelast kehastama lühikeste episoodide kaupa, kuivõrd film monteeritakse kokku üksikutest stseenidest. Samuti peab ta esinema saalipubliku asemel kaamera ja võttemeeskonna ees.

Näitlejatööd saab õppida EMTA-s ja TÜ-s. Sobivad õppekavad on näiteks „Lavakunst“ (näitleja suund, BA), „Kaasaegsed etenduskunstid“ (MA ingl k), „Teatrikunst“ (näitleja eriala, RAK).

Näitlejad kodeeriti REL2011 käigus ISCO koodi 2655 „Näitlejad“ alla, kogu majanduses oli selle ISCO koodi all hõivatuid aastatel 2014–2016 keskmiselt 380 inimest, neist enamik (350) tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad ka etenduskunstid. Võrdluseks: Eesti Näitlejate Liidul on 2019. aasta seisuga 536 liiget, kellest osa ei ole loominguliselt aktiivsed. **Siinses uuringus on näitlejate alusarvuks etenduskunstide alavaldkonnas võetud MKM-i andmed – 350 näitlejat.**

Tantsijad, balletiartistid

Tantsija on loometöötaja, tema töö on tantsida sooloartistina või tantsutrupiliikmena kunstilistes ja meelelahutuslikes tantsulavastustes, projektides ning muusikavideotes. Tantsija väärtustab tantsuloome kaudu tantsu- ja kultuuritraditsiooni nii harrastuslikul kui ka professionaalsel tasemel. Ta võib olla keskendunud erinevatele tantsustiilidele: klassikaline tants (ballett), nüüdisaegne tants, rahvatants, moderntants, džäss, varietee, hiphop, võistlustants jne[70]. Balletiteos põhineb koreograafial, selle sisu väljendatakse balleti reeglitele vastava tantsu ja muusika abil.

Tantsija võib täita ka näiteks lavastaja-koreograafi või tantsuspetsialisti rolli.

Töö balletiartistina eeldab erialast kutseharidust, klassikalist tantsu saab õppida Tallinna Balletikoolis „Klassikalise tantsu“ suunal. Kaasaegset tantsu saab õppida samuti Tallinna Balletikoolis kutsehariduse tasemel. Kõrghariduse tasemel saab omandada erialaseid oskusi nii tööks tantsija kui ka tantsuspetsialistina TÜ Viljandi kultuuriakadeemias õppekaval „Tantsukunst“ ja TLÜ-s õppekaval „Koreograafia“.

Tantsijad ja balletiartistid kodeeriti REL2011 käigus ISCO koodi 2653 „Tantsijad ja koreograafid“ alla, kogu majanduses oli selle ISCO koodi all hõivatuid aastatel 2014–2016 keskmiselt 230 inimest, neist suurem osa – **170 hõivatut** – tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad ka etenduskunstid.

Dramaturgid

Dramaturg on teatri juures tegutsev loometöötajast kirjandusnõunik. Ta soovitab lavastamiseks näidendeid, kohandab proosateoseid näidenditeks (dramatiseeringuteks), kirjutab ise näidendeid või

[70] Uuringus analüüsiti professionaalsel tasemel tegutsevaid tantsijaid.

tõlgib neid. Lavastusdramaturgide ülesandeks on osaleda lavastusprotsessis, et koos lavastaja ja näitlejatega kujundada lavastuskontseptsioon.

Teatris töötavat dramaturgi on nimetatud ka näitekirjanikuks, kirjandusala juhatajaks.

Dramaturgiat saab õppida EMTA-s õppekaval „Lavakunst“ (dramaturgia suund). Lisaks tasemeõppele pakub erakool Drakadeemia dramaturgiaalaseid kursuseid, näiteks „Näidendi kirjutamise ABC“, „Eksperimentaalse näidendi kirjutamine“.

Dramaturgid kodeeriti rahvaloenduses ISCO koodi 2641 „Kirjanikud jms kirjamehed“ alla, kogu majanduses oli selle ISCO koodi all hõivatuid aastatel 2014–2016 keskmiselt 540 inimest. Valdkonnas R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad ka etenduskunstid, oli **hõivatuid 70.**

Lavastusala

Lavastuskunstnikud (stsenograafid)

Lavastuskunstnik loob lavastuskontseptsioonist lähtuva lavastuse visuaalse lahenduse ja juhendab ning jälgib selle valmimist töökodades. Ta teeb koostööd lavastaja, valguskunstniku ja lavameistritega ning osaleb lavaproovides. Lavastuskunstnik Eestis kujundab lava, sageli kostüümid ja ka rekvisiidid. Ta vastutab lavastussümboolika eest tervikuna (sageli disainib ka plakatid ja reklaamid).

Stsenograafia erialal (BA, MA) Eesti Kunstiakadeemias (EKA) on võimalik omandada mitmekülgsed lavastuskunstialased oskused. Õppetöö toimub koostöös EMTA Kõrgema Lavakunstikooli, TÜVKA näitlejaõppe ja TLÜ-ga.

Võimalik, et osa lavastuskunstnikuid kodeeriti 2011. a rahvaloenduses ISCO koodi 2651 „Kujutavad kunstnikud“ alla, kogu majanduses oli selle ISCO koodi all hõivatuid aastatel 2014–2016 keskmiselt 640 inimest. Tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad nii etenduskunstid kui ka kogu kunstialane tegevus, oli hõivatuid 290. Seejuures ei ole võimalik eristada, kui suur on hõive just etenduskunstide alal. Tõenäoliselt suurem osa lavastuskunstnikke kodeeriti ISCO koodi 3432 „Sisekujundajad ja dekoraatorid“ alla, kuivõrd see ISCO kood sisaldab mh kutseala „lavakujundaja“. Kogu majanduses oli nimetatud ISCO koodi all hõivatuid 2014–2016 keskmiselt 870 inimest ning tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus) oli hõivatuid 50. Eesti Etenduskunstnike Liidus (EEL) on 17.06.2019 seisuga **62 liiget; käesolevas uuringus on lavastuskunstnike alusarvuks võetud liidu liikmete arv**.

Kostüümiala

Kostüümikunstnikud

Kostüümikunstnik loob lavastuskontseptsioonist lähtuvad kostüümid, mis toetavad näitleja loodavat rolli ja sobituvad üldisesse lavastustervikusse. Ta juhendab ja jälgib nende valmimist teatri õmblustöökojas. Teeb koostööd lavastuskunstniku ja lavastaja ning näitlejatega.
Kostüümikunstnikud võivad töötada peale teatri ka televisioonis ja filmides.

Lavastuskunstnik (stsenograaf) täidab sageli ka kostüümikunstniku rolli. Seega sobib kostüümikunstniku väljaõppeks EKA stsenograafia õppekava. Kostüümikunstniku väljaõppega seotud aineid on lisaks ka Eesti Kunstiakadeemia õppekavas „Moedisain“ (BA, MA). Otsest spetsialiseerumist etenduskunstide kostüümide väljatöötamise suunale sel õppekaval siiski ei ole.

Etendusasutuses töötav **rätsep-õmbleja** valmistab kostüümikunstniku kavandi alusel rätseparõivaid, lähtudes näitlejate mõõtudest ja vajadustest. Rätsep-õmbleja töötab kostüümikunstniku juhendamisel. Etendusasutuses töötav rätsep-õmbleja on spetsialiseerunud erinevatest materjalidest rõivaste õmblemisele, vajadusel kohandab valmisrõivaid ja teeb rõivaparandusi. Rätsep-õmblejaks saab õppida erinevates kutseõppeasutustes rätsepa töö või õmblemisega seotud erialadel.
Võimalik, et lisaks eespool toodud lavastuskunstnikele ka osa kostüümikunstnikke kodeeriti 2011. a rahvaloenduses ISCO koodi 2651 „Kujutavad kunstnikud“ alla, kelle puhul ei ole võimalik eristada hõivet etenduskunstide alavaldkonna muudest kunstnikest. Tõenäoliselt paigutusid rahvaloenduses kostüümikunstnikud enamasti aga ISCO 7531 „Rätsepad, köösnerid ja kübarategijad“ alla. Nimetatud koodi all oli kogu majanduses hõivatuid 2014–2016 keskmiselt 590 inimest. Tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus) oli hõivatuid 60. **Siinses uuringus on kostüümikunstnike alusarvuks etenduskunstide alavaldkonnas võetud 60 hõivatut.**

Teatriteadlased

Teatriteadlane püstitab teatriga seotud teaduslikke probleeme ja lahendab neid, rakendades süsteemseid teadmisi teatriteaduse erinevatest valdkondadest. Ta uurib teatriajalugu, -teooriat, näitekirjandust, näitleja rolliloome meetodeid, publikut, lavastuse vastuvõttu, teatri mõju ühiskonnas jms. Teatriteadlane kirjutab peamiselt artikleid ja raamatuid ning peab ettekandeid, kuid võib kirjutada ka teatrikriitikat, ning töötada õppejõuna kõrgkoolis.

Teatrikriitik on vahendaja teatritegijate ja publiku (laiemalt ühiskonna) vahel. Ühelt poolt esindab ja tutvustab ta teatritegijaid: teeb nendega intervjuusid ja kirjutab arvustusi. Teiselt poolt on ta publiku esindaja ning kirjutab või kommenteerib suuliselt, kuidas tema kui vaataja lavastusi mõistab ja tõlgendab.

Teatriteadusega seotud aineid saab õppida TÜ-s ja EMTA-s.

Tõenäoliselt teatud osa teatriteadlase põhikutseala esindajaid võivad REL2011 käigus olla kodeeritud ISCO koodide 2641 (Kirjanikud jms kirjamehed) ja 2642 (Ajakirjanikud) alla. Tegevusalal R90 Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus oli nende kahe koodi all kokku aastatel 2014–2016 keskmiselt 130 hõivatut. Osa neist on teatrikriitikud jt teatriteadlased. Eesti teatriuurijate ja -kriitikute ühendusse kuulus 2017. aastal 57 liiget. **Käesolevas uuringus on teatriteadlaste alusarvuks etenduskunstide alavaldkonnas võetud 50 hõivatut.**

Loovtehnilised töötajad

Loovtehniliste töötajate alusarvuks käesolevas uuringus on võetud Eesti Teatri Tehniliste Töötajate Ühenduse liikmete arv 198.

Heli-, video ja valgusega seotud tehnilised töötajad kodeeriti 2011. a rahvaloenduses ISCO koodi 3521 „Ringhäälingu ja audiovisuaalala tehnikud“ alla. Üle kogu majanduse oli selle ISCO koodi all hõivatuid 2014–2016 keskmiselt 790 inimest. Tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad nii etenduskunstid kui ka muusika, oli hõivatuid kokku 80. Osa valgustehnikuid võivad koos mitmete teiste etendusasutuste tehniliste töötajatega olla paigutatud ka ISCO koodi 3435 „Muud kunsti- ja kultuuriala keskastme spetsialistid“, keda tegevusalal R90 oli kokku 280.

Heliala

Helikunstnikud, helitehnikud

Helikunstniku (helikujundaja) ülesanne etendusasutuses on teatri muusikaalase tegevuse organiseerimine ja juhtimine, uuslavastuste muusikalise (heli)kujunduse loomine, repertuaaris olevate lavastuste muusikalise kujunduse järelkontroll. Vajadusel tagab muusikalise kujunduse lindistused (kvaliteetne järelhelindamine), laulu- ja pillimänguproovide läbiviimise, kontaktide loomise heliloojatega või lavastaja poolt määratud muusikalise kujunduse loojaga. Kokkuleppel lavastajaga tellib neilt originaalmuusika uuslavastuste tarbeks.

Etenduse heli kvaliteetse esitamise eest vastutab **helitehnik** (helindaja). Ta on teatri vm etendusasutuse tehniline töötaja, kes tagab kvaliteetse heli etendustel ja muudel teatriga seotud üritustel. Tema ülesanne on helimaterjali tundmine ja sobiva tehnilise lahenduse leidmine heli kvaliteetseks esitamiseks ja salvestamiseks. Helitehnik tagab ürituste (kontsert, teater, film, konverents, esitlus jms) ning audiovisuaalsete materjalide kvaliteetse helindamise ja järelhelindamise, kasutades mitmesuguseid seadmeid ning arvestades akustilisi tingimusi.

Helikunstniku tööks vajalikke teadmisi ja oskusi saab omandada kõrghariduse tasemel EMTA-s ja TÜ Viljandi kultuuriakadeemias. Kutsehariduse tasemel on võimalik omandada teadmised ja oskused tööks helindajana G. Otsa nimelises Tallinna Muusikakoolis (Otsa kool).

Välja on töötatud antud kutsealaga seotud kutsestandardid:

- Etendusasutuse helimeister, tase 5;
- Etendusasutuse helindaja, tase 4;
- Etendusasutuse helindaja, tase 3.

Kutse andja on Eesti Teatriliit.

Valgusala

Valguskunstnikud, valgustehnikud

Valguskunstniku (valguskujundaja, valgusmeister) töö on sündmuse valguskontseptsiooni loomine. Ta tutvub ettevalmistatava sündmuse materjaliga (tekst, muusika, stsenaarium jm), arutab lavastajaga (produtsendiga) sündmuse valguskontseptsiooni, koostab režiitabeli ehk lina või *storyboard*'i või mõlemad, koostab sündmusele valgustehnika montaaži- ja suunaplaani, samuti valgusproovide toimumise ajagraafiku. Ta osaleb valgusproovides ning salvestab valguspildid valguspulti või kasutab salvestamisel valguskujundaja assistenti / valguspuldi operaatorit / valgustehnikut ja osaleb vajadusel sündmuse taastusproovides. Ta orienteerub valgustuse iseärasustes ja väljendusvahendites ning leiab sobiva tehnoloogilise lahenduse, kasutades erinevaid seadmeid ja arvestades looduslikke ning tehnilisi tingimusi.

Etenduse valgustuse kvaliteetse esitamise eest vastutab **valgustehnik** (valgustaja). Tema töö eesmärk on sündmuse nähtavaks tegemine, valgusrežii salvestamine ja töötlemine. Ta vastutab nii loominguliselt kui ka tehniliselt siseinterjööri ja välivõtete valgusefektide saavutamise eest läbi valguse paigutuse, tugevuse ja värvilahenduste. Ta leiab sobiva tehnoloogilise lahenduse, kasutades erinevaid seadmeid ja arvestades looduslikke ning tehnilisi tingimusi. Valgustehnik teeb teatris koostööd lavastaja, valguskunstnikuga ja teiste etendusega seotud tehniliste töötajatega.

Valguskunstniku tööks vajalikke teadmisi ja oskusi saab omandada kõrghariduse tasemel TÜ-s rakenduskõrghariduse astmel õppekaval „Teatrikunsti visuaaltehnoloogia“ valguskujundaja erialal ja magistri astmel „Heli- ja visuaaltehnoloogia“ ingliskeelsel õppekaval.

Valgustehniku tööks vajalikke oskusi saab töökohapõhiselt omandada kogenud spetsialisti juhendamisel. Soovitatavaks eelduseks on erialaga seotud baasteadmiste olemasolu, näiteks sobib varasem elektriku väljaõpe.

Sageli täidab teatris valguskunstniku ja -tehniku rolli sama inimene.

Välja on töötatud antud kutsealaga seotud kutsestandardid:

- Valgustaja, tase 4;
- Valgusmeister, tase 6;
- Valguskujundaja, tase 6.

Kutse andja on Eesti Teatriliit ja Tartu Ülikool.

Videoala

Videokunstnikud, videotehnikud

Videokunstniku (videokujundaja) ülesanne etendusasutuses on uuslavastuste videolahenduste loomine ja repertuaaris olevate lavastuste videolahenduste järelkontroll. Videokunstnik teeb koostööd lavastajaga, lavastus-, heli- ja valguskunstnikuga. Ta osaleb proovi- ja võtteprotsessis ning juhendab näitlejaid videosalvestuse loomisel. Tema roll on leida loovaid lahendusi teiste lavastuskomponentide mõju suurendamiseks ja lavaruumi kujundamiseks.

Etenduse videotehnilise lahenduse kvaliteetse esitamise eest vastutab **videotehnik**. Tema töö eesmärk on sündmuse videotehniline teenindamine. Ta vastutab nii loominguliselt kui ka tehniliselt videotehnilise lahenduse ülesehituses kirjeldatud eesmärgi saavutamise eest. Ta koostab tehnoloogilise lahenduse, kasutades erinevaid seadmeid ja arvestades tehnilisi tingimusi. Videotehnik teeb teatris koostööd lavastaja, videokujundaja ja etendusega seotud tehniliste töötajatega.

Videokunstnikuks, multimeediaspetsialistiks saab õppida TÜ-s rakenduskõrghariduse õppekaval „Teatrikunsti visuaaltehnoloogia“ etenduskunstide multimeediaspetsialisti erialal ja magistri astmel „Heli- ja visuaaltehnoloogia“ ingliskeelsel õppekaval. Videotehniku õpe praegu puudub.

Grimmiala

Grimmikunstnikud, grimeerijad

Grimmikunstnik[71] teeb keerukamaid ja loomingulisemaid grimeerimistöid, loob tervikliku karakteri, korraldab ning juhendab grimmimeeskonna tööd. Grimmikunstnik valmistab proteeslisandeid, teeb *postiche*-töid ja loob kavandeid. Kavandi loomisel suudab grimmikunstnik näha tervikpilti, läheneda tööle loominguliselt ja anda edasi visuaalset tervikut. Grimmikunstnik töötab teatrites, filmistuudiotes, televisioonis jm etendusasutustes, tehes koostööd režissööri/lavastaja, stilisti, fotograafi, artisti jt-ga. Teatrites, kontsertorganisatsioonides, filmistuudiotes jm töötavad grimmikunstniku juhendamisel **grimeerijad**. Grimeerija töö eesmärk on karakteri loomine. Ta teeb mitmesuguseid kaunistavaid ja korrigeerivaid jumestusi ning rolligrimme ja loob, valmistab, värvib ja eemaldab rolli toetavaid ruumilisi grimme/proteesgrimme. Viimistleb juukseid ja näokarvu ning teeb erinevaid karvtöid (nt vuntsid,

[71] Grimmikunstnik, tase 6 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10747170/.

habemed, kulmud, parukad). Grimeerija töö eeldab koostööd kostüümikunstniku, artisti, lavastaja ja teiste töötajatega. Grimeerija töö tulemus on isiku visuaalse välimuse rõhutamine, karakteri loomine ja rolli välise lahenduse teostamine.

Üldjuhul on grimmikunstnikul kesk- või kõrgharidus, ta on läbinud erialase täienduskoolituse. Erialast täiendusõpet grimmikunstnike ja grimeerijate väljaõppeks pakub erakoolitusasutus Grimmikool. Sobivad kursused on vastavalt „Grimeerija“ ja „Grimmikursus III tase“. Grimmikunstniku väljaõppeks sobiv tasemeõpe Eestis puudub. Tööd grimeerijana saab õppida ka töökohapõhiselt kogenud grimmikunstniku juhendamisel.

Välja on töötatud antud kutsealaga seotud kutsestandardid:

- Grimeerija, tase 5;
- Grimmikunstnik, tase 6.

Kutse andja on Eesti Meigikunstnike Ühendus.

Grimmikunstnikud ja grimeerijad kodeeriti 2011. a rahvaloenduses tõenäoliselt ISCO koodi 5142 „Kosmeetikud jms alade töötajad“ alla. Kogu majanduses oli selle ISCO koodi all hõivatuid 2014–2016 keskmiselt 2100 inimest. Tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad nii etenduskunstid kui ka muusika, oli hõivatuid 40.

Etendust teenindavad töötajad

Dekoratsiooniala

Dekoraator-butafoorid

Dekoraator-butafoor teostab kujundusi vastavalt oma töökohale (nt etendusasutus, televisioon, muuseum, reklaamibüroo). Ta teeb teatri,- filmi- ja telelavastuste kujundusi ja valmistab tellimustele vastavalt kujunduselemente. Dekoraator-butafoor viib ellu kunstniku nägemust, kasutades sealjuures erialaseid tehnilisi teadmisi ja käsitööoskust. Sõltudes kujunduselemendi keerukusest, kaasatakse lisaks dekoraator-butafoorile dekoratsioonide valmistamise protsessi teiste erialade spetsialiste (nt puidu- ning metallitöö spetsialiste, õmblejaid jt).

Dekoratsioonimeister-tehnik (tehnik-konstruktor) valmistab lavakujunduselemente etteantud kavandi põhiselt, parandab ja uuendab neid. Tema tööülesannete hulka kuulub dekoratsioonide katmine erinevate materjalidega, lõuendite pingutamine raamidele, pindade ettevalmistamine jm. Oma töös kasutab ta erinevaid materjale ja tehnoloogiaid. Dekoratsioonimeister-tehnik arvestab oma töösohutustehnika nõudeid (erinevad materjalid, kemikaalid, mehhanismid, tehnoloogiad).

Dekoraator-butafoori tööks vajalikku väljaõpet pakub TÜ Viljandi kultuuriakadeemia õppekava „Teatrikunsti visuaaltehnoloogia“ dekoraator-butafoori õppesuunal.

Dekoratsioonialal on tööl erineva suunitlusega spetsialistid, näiteks dekoratsioonimeister, kunstnik-butafoor, kunstnik-dekoraator, dekoraator-butafoor.

Välja on töötatud kutsestandard:

- Dekoraator-butafoor, tase 6;
- Dekoraator-butafoor, tase 7.

Kutse andja on Eesti Teatriliit ja TÜ.

Dekoraatorid kodeeriti REL2011 käigus ISCO koodi 3432 „Sisekujundajad ja dekoraatorid“ alla. Kogu majanduses oli selle ISCO koodi all hõivatuid 2014–2016 keskmiselt 870 inimest, tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus) oli hõivatuid 50.

Lavameistrid, lavatehnikud

Lavameister juhib lavadekoratsioonide monteerimis- ja demonteerimistöid. Lavameister koordineerib lavadekoratsioonide vahetamist ja liigutamist etenduse või proovi ajal ning vastutab nende toimingute korrektse läbiviimise eest, samuti transpordib ja ladustab lavadekoratsioone. Lavameister juhatab monteerimistöid ohutult, ratsionaalselt ja ettenägelikult. Ta juhendab ja kontrollib lavatehnikute ettevalmistustöid enne proovi ja etendust (ka väljasõiduetendustel).

Lavatehnik monteerib ja demonteerib lavastuste lavakujundusi ning paigaldab lavadekoratsioonid vastavalt lavameistri juhendamisele ja lavaplaanile. Ta paneb etenduse jooksul ning vaheajal üles lavadekoratsioonid ja ehitab neid ümber, lähtudes proovides õpitust. Vastavalt etteantud juhistele teeb lavakujunduses pisiparandusi. Lavatehnik osaleb väljasõiduetendustel, kus lisaks lavatööle tegeleb lavameistri juhendamisel ka dekoratsioonielementide ohutu ja optimaalse ladustamisega sõidukisse.

Välja on töötatud antud kutsealaga seotud kutsestandardid:

- Juhtiv lavameister, tase 5;
- Lavameister, tase 4;
- Lavatehnik, tase 3.

Kutse andja on Eesti Teatriliit.

Lavameistrid ja -tehnikud kodeeriti REL2011 käigus ISCO koodi 3435 „Muud kunsti- ja kultuuriala keskastme spetsialistid“ alla, keda tegevusalal R90 oli kokku 280. Selle koodi all on mh veel nt kostümeerijad, rekvisiitorid jt tehnilised töötajad.

3.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest

Selles alapeatükis antakse lühiülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest. Seejärel keskendutakse hõive ja seda mõjutavate tegurite analüüsile. Viimane on sisendiks alavaldkonna põhikutsealade lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisel.

3.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud

EKI uuringu põhjal moodustas etenduskunstide alavaldkonna kogutulu 2015. aastal ligikaudu 5% kogu loomemajandussektori müügitulust.

Teatrikunsti toetatakse nii otse riigieelarvest, kohalike omavalitsuste eelarvest kui ka Eesti Kultuurkapitali kaudu[72]. Otse riigieelarvest saavad toetust riigiosalusega sihtasutused, samuti kohaliku omavalitsuse ja eraõiguslikud teatriinstitutsioonid ning teatri- ja tantsuagentuurid[73].

[72] Varem ka Hasartmängumaksu Nõukogu kaudu.

[73] Kultuuriministeeriumi koduleht, vt https://www.kul.ee/et/tegevused/etenduskunstid/rahastamine.

Eesti Teatri Agentuuri teatristatistikas osales 2017. aastal kokku 47 teatrit, neist 11 on riigi- või linnateatrid ning 36 erateatrit ja lavastusprojekti (vt joonis 4). Riigi- ja linnateatrite arv on aastate jooksul püsinud stabiilsena, juurde on tekkinud uusi erateatreid ning lavastusprojekte. Alavaldkonnas tegutseb veel arvukalt etendustegevusega seotud äriühinguid ja MTÜ-sid. EKI andmeil 2015. aasta seisuga oli lisaks riigilt tegevustoetust saavatele teatritele alavaldkonnas veel 279 äriühingut, 97 mittetulundusühingut ja arvukalt FIE-sid (777).

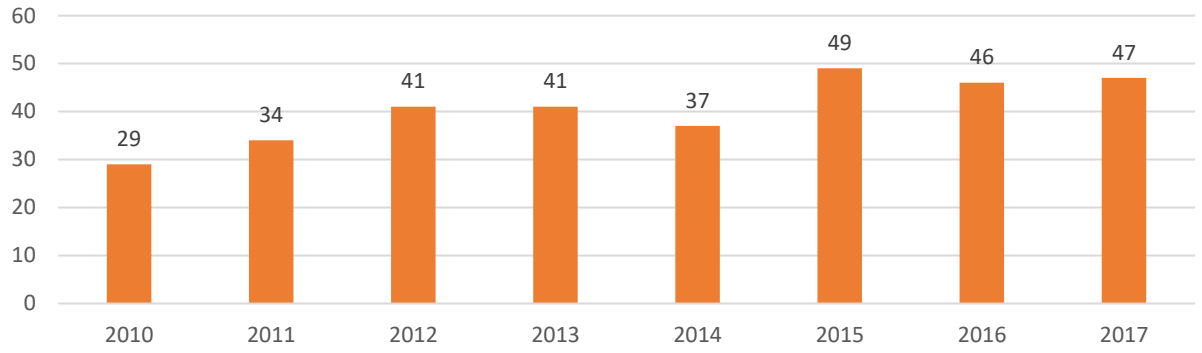

Joonis 4. Statistikas kajastatud teatrite arv 2010–2017

Allikas: Eesti Teatri Agentuur

Teatrite statistikas kajastatud teatrite tulud (vt joonis 5 ja tabel 2[74]) olid 2017. aastal 72,9 miljonit eurot, millest valdav osa tuli riigieelarvest. Etenduskunstid on seega üks enim riigi poolt toetatav loomemajanduse alavaldkondi. Riigipoolne finantseerimine oli 2017. aastal kokku 51,1 miljonit, mis moodustab 70% teatrite kogutulust. 18,9 miljonit (26% kogutulust) teenisid teatrid omatulu, sellest omakorda üle poole moodustas tulu piletite müügist. 2,3 miljonit (3%) laekus teatrite tulubaasi omavalitsuste eelarvest.

2017. aastal said riigi toetust 26 teatrit. Põhiosa toetuse saajateks on läbi aastate olnud riigi- ja linnateatrid, seejuures kogu toetus ei ole kulunud tegevuskuludeks, vaid ka investeeringuteks. Nt mitmed investeeringud olid mõeldud majade uuendamisega seotud kulutusteks (nt Vanemuise, Endla, Ugala majade renoveerimisega seotud kulude katteks). Samuti said riigi otseinvesteeringuid 2017. aastal erateatrid Theatrum, Tartu Uus Teater ja Vaba Lava[75].

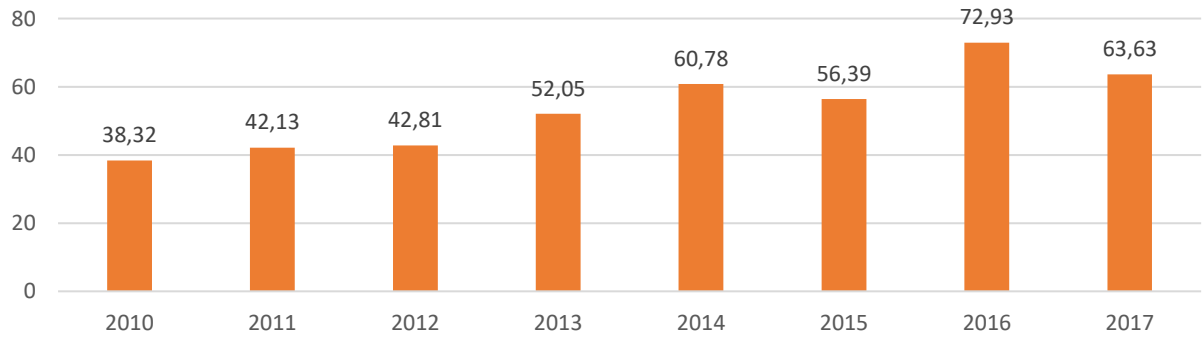

Joonis 5. Teatrite tulud 2010–2017, miljonit eurot

Allikas: Statistikaamet

[74] Antud joonise ja tabeli analüüsil tuleb arvestada asjaoluga, et kuna valim statistiliste andmete kogumisel on aasta-aastalt muutunud, siis aastate lõikes andmed päris võrreldavad ei ole.

[75] Eesti Teatri Agentuur, vt http://statistika.teater.ee/stat/main/show/40.

Veel toetab riik valdkonna tugiorganisatsioone nagu Eesti Teatriliit ja Eesti Teatri Agentuur. Projektipõhiseid etendusasutusi ja üksikprojekte toetab Eesti Kultuurikapital. Riigipoolne rahastus liigub mh ka läbi erinevate programmide. Programmiga „Teater maal“ toetab riik professionaalsete etendusasutuste ja truppide tegevust – väljasõiduetendusi maakondades ja maakonnaelanike ühissõite teatri- ja kontserdimajadesse. Programm alustas tegevust 2005. aastal ning alates 2010. aastast toetatakse selle kaudu ka laste- ja noorteetendusi. Toetusi jagatakse Rahvakultuuri Keskuse kaudu. Rahvusvaheliste projektide jaoks annab riik raha toetusprogrammist „Eesti kultuur maailmas“. Toetatakse projekte, mis soodustavad Eesti kultuuri rahvusvahelistumist ja kultuurieksporti, kultuuri kaudu Eesti tutvustamist maailmas ja võimaluste loomist Eesti loovisikutele. Samuti toetatakse kultuurikollektiivide ja loomeettevõtjate pääsu rahvusvahelisele areenile. Rahvusvahelistumise toetamiseks on eraldi taotlusvoor „Rahvusvahelised etenduskunstide festivalid“. Viimase eesmärk on aidata kaasa valdkonna rahvusvahelistumisele ja etenduskunstide arengule, seda läbi suure valdkondliku mõjuga festivalide toetamise[76].

Tabel 2. Teatrite tulude jaotus 2010–2017, miljonit eurot

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tulud kokku	38,8	37,5	38,1	40,8	45,7	49,7	60,4	72,9
Tulud riigieelarvest	26,2	23,0	23,0	25,9	29,8	30,5	38,6	51,1
Tulud omavalitsuse eelarvest	0,9	1,1	1,1	1,0	1,0	1,3	2,9	2,4
Muud toetused	0,5	1,1	0,9	0,6	0,5	1,2	0,7	0,5
Omatulud	11,1	12,3	13,1	13,4	14,4	16,7	18,2	18,9
… sh tulud piletimüügist	7,6	8,6	8,2	8,8	9,4	10,5	11,7	11,9

Allikas: Statistikaamet

Lisaks teatristatistikas kajastuvatele asutustele tegutseb alavaldkonnas arvukalt veel etenduskunstiga tegelevaid ettevõtteid. EKI ülevaate kohaselt oli 2015. aastal Äriregistri andmetel lisaks statistikas osalevatele etendusasutustele[77] teatrikunsti (EMTAK-i kood 90010), teatri- ja tantsuetenduste lavastamise ja esitamisega (EMTAK-i kood 90011) seotud 184 osaühingut ja 54 mittetulundusühingut (MTÜ) ning 727 füüsilisest isikust ettevõtjat (FIE-t). Nende müügi- ja ettevõtlustulu oli 2015. aastal 12,8 miljonit eurot. Kunstialase loometegevuse (EMTAK-i kood 90031) all oli Äriregistris 15 etenduskunstiga seonduvat äriühingut ning 5 MTÜ-d, kokku müügituluga 0,3 mln eurot. Veel oli lavakunsti abitegevusega (EMTAK-i kood 90021) seotud 70 äriühingut, 11 MTÜ-d ja sihtasutust ning 31 FIE-t, kelle müügi- ja ettevõtlustulu kokku oli 2015. aastal 3,6 mln eurot. Teatri-, kontserdi- ja muude hoonete käitusega (EMTAK-i kood 90041) tegelejateks oli registreeritud neli äriühingut ning kaks MTÜ-d ja sihtasutust müügituluga 2,9 mln eurot[78].

[76] Vt lähemalt https://www.kul.ee/et/tegevused/etenduskunstid/rahastamine.

[77] 2015. oli statistikas osalevate teatrite arv 49.

[78] ETENDUSKUNSTID, Eesti Konjunktuuriinstituut 2018, http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/6._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Etenduskunstid.pdf.

EKI ülevaate põhjal oli 2015. aastal etenduskunstide alavaldkonna kogutulu umbes 69 mln eurot.

Etenduskunstidel on oluline roll Eesti kultuuriruumis, väidet kinnitavad erinevad Eestis läbi viidud elanikkonna küsitlusuuringud ja Eesti Teatri Agentuuri kogutavad külastajate andmed.

Teatrit peetakse üheks olulisemaks osaks Eesti kultuurist – niimoodi on juba 2003. aastast alates arvanud üle 80% Eesti elanikkonnast ja see hinnang ei ole ajas muutunud: uuringufirma Saar Poll poolt 2003[79]. ja 2006[80]. aastal läbi viidud „Elanikkonna kultuuritarbimise uuringute“ tulemeid kinnitas 2016. aastal läbi viidud Turu-uuringute AS-i uuring „Teatri positsioon ja roll ühiskonnas“[81] (vt joonis 6). Võrreldes aastatetaguse olukorraga on kasvanud nõustumine seisukohaga, et teatriskäimine on üks parimaid vaba aja veetmise vorme (68% küsitletutest olid väitega täiesti või pigem nõus, varasematel aastatel oli vastav näitaja 50%). Endiselt nähakse teatrit kui teataval määral elitaarset kultuurivormi – selles osas ei ole inimeste hinnangud muutunud. Jätkuvalt üle 60% Eesti elanikest arvab, et tegemist on kuluka vaba aja veetmise viisiga, mida igaüks ei saa endale lubada.

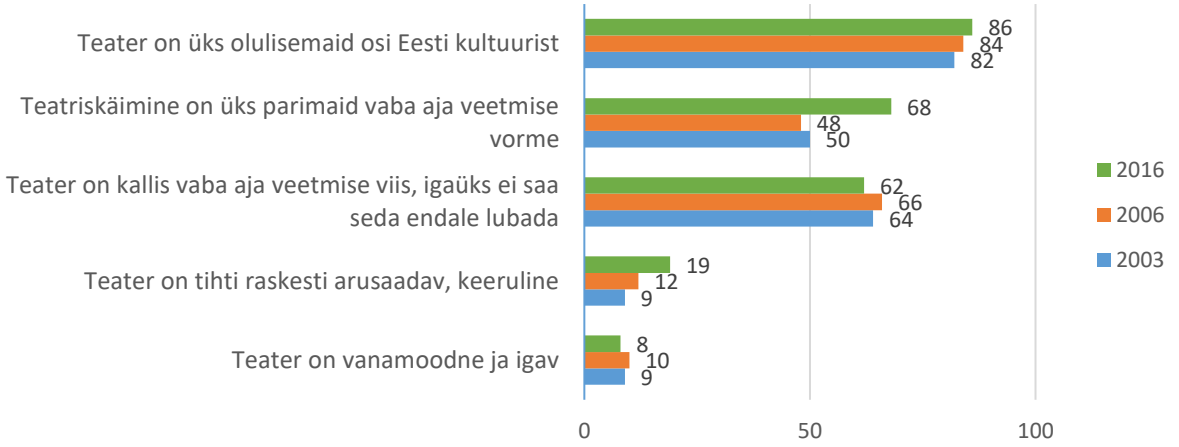

Joonis 6. Nõustumine väidetega teatri kohta 2003, 2006 ja 2016 (täiesti nõus + pigem nõus, %)
Allikas: Turu-uuringute AS

Viimaste aastate jooksul on etendusasutuste külastatavus püsinud stabiilselt kõrgel. Statistikaameti andmeil on 41% üle 15-aastastest Eesti elanikest viimase kuu jooksul teatri, ooperi-, balleti- või tantsuetendust külastanud (vt joonis 7). Eesti teatreid külastatakse aastas üle 1,1 miljoni korra (vt joonis 7). Sellise külastajate taseme hoidmine nõuab teatritelt järjest suuremat pingutust. Eesti teatristatistika 2017 sedastab: „Teatriskäimise aktiivsus näib püsivat juba aastaid samal tasemel. Kuid arve vaadates on selge, et sellesama taseme hoidmiseks tehakse tegelikult rohkem tööd: mängukavas on rohkem lavastusi ja antakse ka rohkem etendusi kui näiteks aastal 2012, mil 1 142 918 vaatajat kogunes 487 lavastust vaatama 5678 etendusele. 2017. aastal saavutati 1 163 958 vaataja tähelepanu 559 lavastuse 6713 etendusel. Nii et laias laastus öeldes on sarnase publikuarvu saavutamiseks aasta

[79] Elanikkonna kultuuritarbimise uuringu aruanne (2003), Saar Poll, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_kultuuritarbimise_uuring_2003.pdf.

[80] Elanikkonna kultuuritarbimise uuring (2006), Saar Poll, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_kultuuritarbimise_uuring_2006.pdf.

[81] Kivirähk, J. (2016) Teatri positsioon ja roll ühiskonnas, Turu-uuringute AS, vt http://www.eeteal.ee/sisu/326_1129Teatri_Poisytsioon.pdf.

mängukavas 70 lavastust rohkem ning antakse 1000 etendust rohkem kui aastal 2012 (vt joonis 8), ja see muutus on toimunud juba kuue aastaga.[82]“ Sama tulemust (publikuarvu hoidmiseks samal tasemel on vaja järjest enam uuslavastusi) kinnitasid ka OSKA uuringu käigus intervjueeritud tööandjate esindajad.

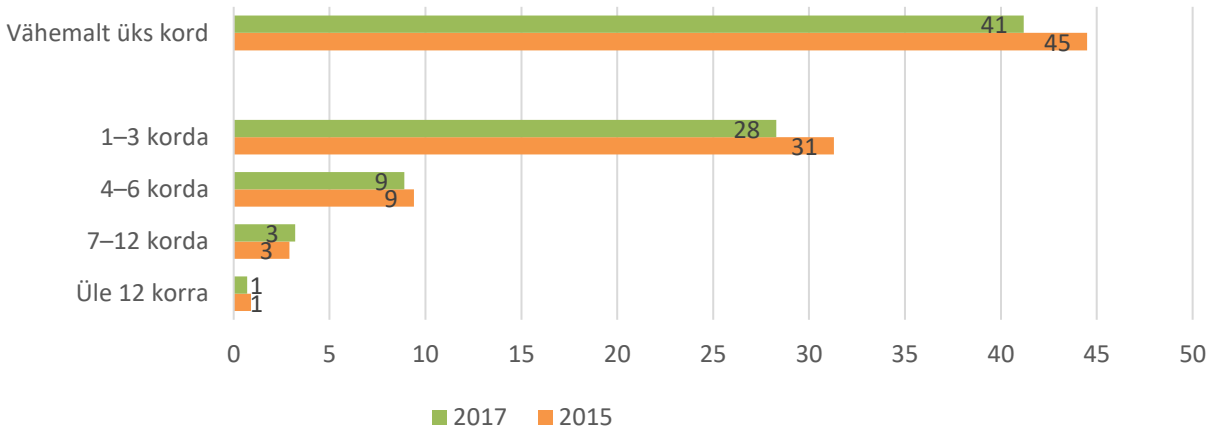

Joonis 7. Vähemalt 15-aastased viimase 12 kuu jooksul teatri, ooperi-, balleti- või tantsuetendust külastanud, %

Allikas: Eesti Statistikaamet

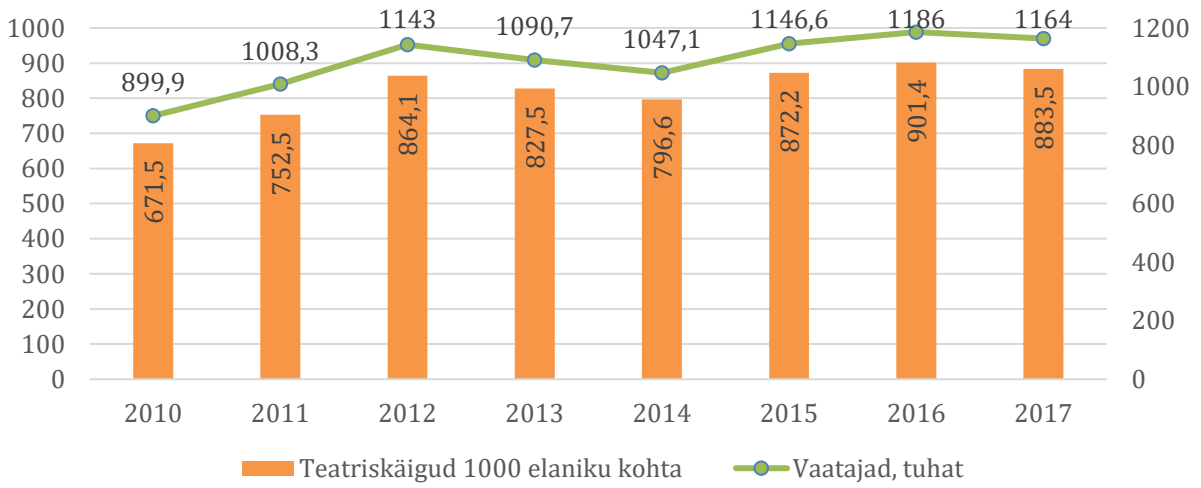

Joonis 8. Teatriskäigud 1000 elaniku kohta ja vaatajate arv 2010–2017

Allikas: Eesti Statistikaamet

[82] Eesti teatristatistika 2017, vt http://statistika.teater.ee.

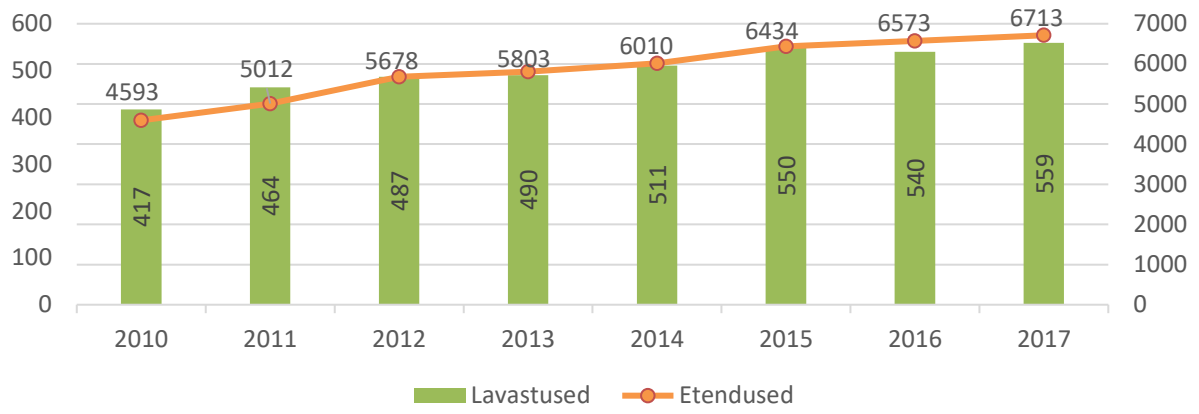

Joonis 9. Lavastuste ja etenduste arv 2010–2017

Allikas: Eesti Statistikaamet

Elamusmajanduse üldine kasv aitab tõenäoliselt ka lähitulevikus kaasa sellele, et Eesti etendusasutuste külastajanumbrid on jätkuvalt kõrged. Ekspertide hinnangul aasta-aastalt inimeste vaba aja osakaal ja sellega seonduvalt meelelahutuse osa ajakasutuses kasvab. Vanematel inimestel on rohkem aega ja eeldatavalt varasemast enam võimalusi (seejuures vanemaealiste sihtrühm kasvab lähitulevikus). Teisalt aga elanikkonna arv väheneb, mis tähendab, et etendusasutustel tuleb samal tasemel publikuarvude hoidmiseks veelgi enam pingutada. Samal ajal erinevate alternatiivsete (sh erinevaid loome- ja tegevusvaldkondi ühendavate) projektiteatrite arv pigem suureneb. See kahtlemata rõõmustab Eesti teatripublikut, kuid eeldab suuremat panustamist alavaldkonnas tegutsejatelt. Arvestama peab, et konkurents inimeste vaba aja kasutusele kasvab, näiteks üha enam inimesi tarbib atraktiivseid mängutööstuse tooteid; jõukuse lisandudes kasvavad võimalused reisimiseks (lennupiletid odavnevad); digitehnoloogia loob võimalused otseülekandena osa saada Metropolitan Opera etendustest kinos; kasvab filmide kättesaadavus igal pool ja ajal (Netflix) jms.

3.2.2. Alavaldkonna hõive

Alavaldkonna tööhõive statistilises analüüsis on tuginetud EKI ülevaate tulemustele, Eesti Teatri Agentuuri[83] ja Statistikaameti andmetele ning MKM-i tööjõu prognoosimudeli aluseks olevale andmestikule.

EKI uuringu andmetel oli 2015. aastal etenduskunstide alavaldkonnas **hõivatuid kokku hinnanguliselt 3000**: etenduskunstidega seotud äriühingutes, mittetulundusühingutes ja sihtasutustes oli 2227 töötajat, kellele lisandusid 777 füüsilisest isikust ettevõtjat. Uuringus nenditakse, et teatud osas nimetatud hõivenumbrid kattuvad: „osaliselt kuuluvad loodud MTÜ-d näitlejatele ja tantsijatele ning registreeritud FIE-dki on osaliselt näitlejad ja kutselised tantsijad, kelle põhitöökohaks on teater ning kes on juba arvestatud sealsetesse koosseisudesse.“

Kõige arvukama põhikutseala moodustavad etenduskunstide alavaldkonnas **näitlejad**. MKM-i andmeil (aluseks REL2011 andmed ja mida on uuendatud Eesti Tööjõu-uuringute tulemitega) oli aastatel 2014–2016 keskmiselt näitlejatööga hõivatud kogu majanduses 380 inimest. Suurem osa neist (350) oli

[83] Eesti Teatri Agentuur kogub statistikat järjepidevalt alates 2004. aastast ja vahendab andmeid Statistikaametile.

hõivatud valdkonnas R90 Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus[84], kuhu kuuluvad ka etendusasutused. Võrdluseks: Eesti Näitlejate Liidul on 2019. aasta seisuga 536 liiget, kellest osa ei ole siiski loominguliselt aktiivsed. Loomeregistris registreeritud 355 näitlejal on vähemalt üks loominguline töö kolme aasta jooksul. Ekspertide hinnangul võib see näitaja tegelikkuses olla siiski suurem. Nimelt on näitlejatel kohustus registreerida tehtavad tööd vastavas andmebaasis, kuid pahatihti jäetakse see tegemata. Hinnanguliselt on vähemalt üks loominguline töö viimase kolme aasta jooksul 425–450 Eesti Näitlejate Liidu liikmel. Näitlejate arv on Eesti Näitlejate Liidu andmeil aasta-aastalt kasvanud, 10 aastat tagasi oli liidul liikmeid 406.

Suuremad ametialad hõivatute arvu poolest on veel **tantsijaid (sh balletiartistid) ning koreograafid ja lavastajad**. Tantsijaid[85] ja koreograafe oli aastatel 2014–2016 keskmiselt kogu majanduses kokku 230, valdkonnas R90 oli hõivatuid 170. Tantsukunsti valdkonnas tegutsejad on koondunud Eesti Balletiliitu[86], mis ühendab põhiliselt klassikalise tantsu esindajaid, ning Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liitu[87], mis ühendab põhiliselt nüüdistantsu viljelejaid. Eesti Balletiliitu kuulub 14.06.2019. a seisuga 178 liiget[88] ning Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liitu üle 190 liikme[89].

Lavastajaid oli MKM-i andmeil perioodil 2014–2016 valdkonnas R90 kokku 130. Võrdluseks: Eesti Lavastajate Liitu kuulub 98 tegevliiget[90]. Lavastajad loendati rahvaloenduses laiema ISCO koodi 2654 (Filmi-, teatri- jms lavastajad ja produtsendid) alla, hõive kogu majanduses oli selle ISCO puhul 640.

Näitlejad ja lavastajad[91] jagunevad MKM-i andmeil soolises võrdluses enam-vähem pooleks. Näitlejatest on 45%[92] naised, lavastajate puhul vastavalt 47%. Seevastu tantsijate ja koreograafide seas on mehi proportsionaalselt vähem, kolm neljandikku (74%) on naised.

---

[84] Siia kuulub kultuuri- ja meelelahutusteenuste osutamine ning vastavate hoonete käitus. R90 hõlmab lavakunsti (teatri- ja tantsukunst ning tsirkus) jm etenduskunstid, kujutava kunsti, kirjandusliku, muusikalise jm kunstialase loometegevuse ehk kunsti- ja lavateoste loomise ja esitamise.

[85] Tantsija võib ühtlasi olla ka koreograaf ja tantsuõpetaja. Ekspertide hinnangul enamasti täidetakse erinevaid rolle samaaegselt.

[86] Eesti Balletiliit on Eesti Teatriliidu alaliit ja selle liikmeteks on praegused ning endised balletiartistid, pedagoogid, repetiitorid ja koreograafid.

[87] Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liit on tantsuõpetajaid, koreograafe, tantsijaid ning tantsuvaldkonda panustajaid ühendav, kasumit mittetaotlev loomeliit.

[88] Eesti Balletiliit, vt http://balletiliit.ee/liikmed.

[89] Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liit, vt https://tantsuliit.ee/.

[90] Eesti Lavastajate Liidu koduleht (14.06.2019), vt http://lavastajateliit.ee/ell-nimekiri/.

[91] Vanus- ja haridusjaotus on etenduskunstide valdkonnas välja toodud vaid suuremate põhikutsealade puhul: näitlejad, lavastajad, tantsijad. Teised kutsealad moodustavad enamasti vaid väikese osa laiematest ISCO koodidest ning kogu põhikutsealaga seotud ISCO koodi vanus- ja haridusjaotus ei pruugi peegeldada etenduskunstide valdkonnas hõivatute profiili adekvaatselt.

[92] Eesti Näitlejate Liitu kuuluvatest näitlejatest on 48% naised (2019. a).

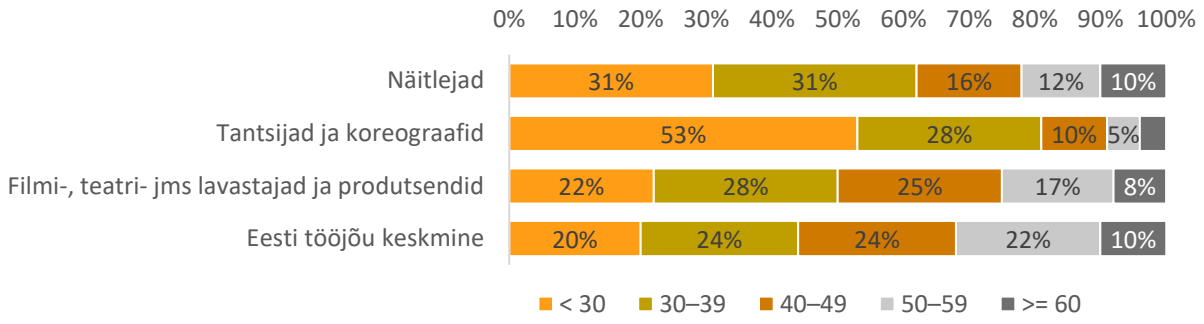

Joonis 10. Näitlejate, tantsijate ja koreograafide ning lavastajate[93] vanusjaotus[94], 2014–2016
Allikas: Statistikaamet, REL2011, MKM

MKM-i andmed näitavad, et lavastajate vanusjaotus (vt joonis 10) on võrreldav Eesti tööjõu keskmisega. Oodatavalt on tantsijate ja koreograafide hulgas märkimisväärne osa noori: 53% on alla 30-aastased. Ka näitlejate seas on rohkem noori kui Eesti tööjõus keskmiselt, 62% on alla 40-aastaseid. Võrdluseks: Eesti Näitlejate Liidu vanusandmed (NB: võrreldes MKM-iga skaala erineb) kõikide näitlejate (sh loominguliselt mitteaktiivsed!) kohta näitavad, et 34% näitlejatest on alla 38-aastased ning 24% vanemad kui 58 aastat (vt joonis 11).

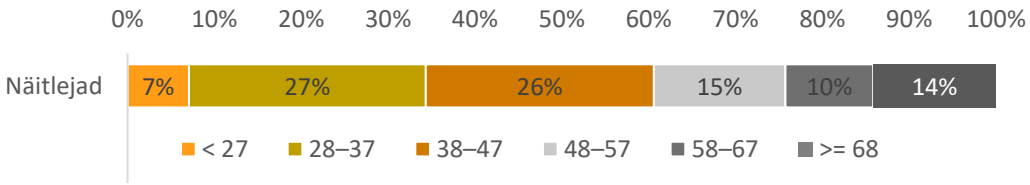

Joonis 11. Eesti Näitlejate Liitu kuuluvate näitlejate vanusjaotus, 2019
Allikas: Eesti Näitlejate Liit

Valdav osa näitlejatest (81%) omab kõrgharidust. Ka lavastajad on üldjuhul (71%) kõrgharidusega, sh 1% omab doktorikraadi. Tantsijate ja koreograafide haridusjaotus on pigem võrreldav Eesti tööjõu keskmisega (vt joonis 12).

[93] Kogu ISCO 2654 (Filmi-, teatri- jms lavastajad ja produtsendid) vanusjaotus.

[94] Joonisel on välja toodud suuremate põhikutsealade vanusjaotused, ülejäänute puhul moodustavad hõivatud väikese osa laiematest ISCO koodidest ning seetõttu ei pruugi vanusjaotus peegeldada tegelikku olukorda alavaldkonna töötajate hulgas.

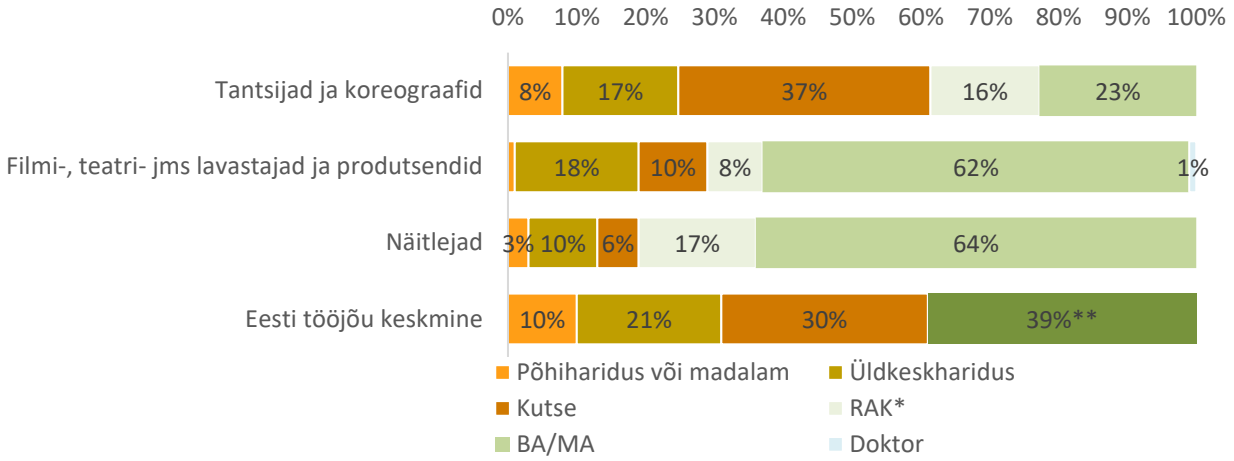

Joonis 12. Etendusasutuste kutsealadel hõivatute hariduslik jagunemine[95]

** Sh keskeriharidus keskhariduse baasil*
*** Kogu kõrgharidus*
Allikas: Statistikaamet, REL2011, MKM

3.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus

Tabelis 3 on toodud ekspertide hinnang tööjõuvajadusele põhikutsealade lõikes. Vajaduse hindamisel tuginesid eksperdid nii praegusele olukorrale kui ka lähituleviku trendidele.

Eeskätt tunnetavad etendusasutused vajakajäämist osast tehniliste erialade oskustöötajatest, kes toetavad etenduste läbiviimist: valgus-, heli- ja videotehnikutest. Väiksema hõivatute arvuga etendusasutused eelistaksid värvata tööle nn multimeediaspetsialisti, kellel oleksid vajalikud oskused erinevate tehniliste valdkondadega toimetulekuks.[96.] Hästi sobiksid ekspertide sõnul tehnikutena tööle erialase kutsehariduse saanud töötajad. Täna on erialast õpet kutsehariduse tasemel alustatud valgustehnikute osas ning helindajaid koolitab Otsa kool. Ülejäänud erialade puhul on võimalik vajalikke oskusi omandada vaid kõrghariduse tasemel (vt lähemalt alapunkt 3.5), mis tekitab konflikti omandatud oskuste ja pakutava töö sisu vahel. Probleemiks on samuti etendusasutuste tagasihoidlik palgatase võrreldes ürituskorraldus- jms ettevõtetega, kes konkureerivad vastavate erialade töötajate puhul etendusasutustega.

[95] Joonisel on välja toodud suuremate põhikutsealade hariduslik jagunemine, ülejäänute puhul moodustavad hõivatud väikese osa laiematest ISCO koodidest ning seetõttu ei pruugi see peegeldada tegelikku olukorda alavaldkonna töötajate seas.

[96] Võimalik, et tulevikus tehnoloogia areng teatud määral lihtsustab tehnikute tööd. Nt järjest enam on valguse, video ja heli juhtimine ühtseks programmeeritud. Viimane tähendab, et ka suuremates etendusasutustes suureneb pigem vajadus mitmekülgsete oskustega spetsialistide järele.

Tabel 3. Etenduskunstide alavaldkonna põhikutsealade hõives prognoositav muutus 2026. aastani ja hõive statistika

Põhikutseala	**Hõive muutuse suund**	**Hõivatuid** (isikud)	**Asendusvajadus aastas (MKM-i metoodika põhine)**
Loovtöötajad			
Lavastajad, koreograaf-lavastajad	→	130	1–5
Näitlejad	↘→	350	5
Tantsijad, balletitantsijad	→ ↗→	170	1–5
Lavastuskunstnikud	→	62	1–5
Dramaturgid	→	70	1–5
Kostüümikunstnikud	→	u 60	1–5
Teatriteadlased	→	u 50	1–5
Loovtehnilised töötajad			
Heliala			
Helikunstnikud	→	u 200	1–5
Helitehnikud	↗		
Valgusala			
Valguskunstnikud	→		
Valgustehnikud	↗		
Videoala			
Videokunstnikud	→		
Videotehnikud	↗		
Grimmiala			
Grimmikunstnikud	Ei hinda		Ei hinda
Grimeerijad			
Dekoratsiooniala			
Dekoraator-butafoorid, dekoratsioonimeister-tehnikud	→		1–5
Nukumeistrid, nukutehnikud	Ei hinda		Ei hinda
Etendust teenindavad töötajad			
Lavameistrid, lavatehnikud	Ei hinda		Ei hinda
Rekvisiitorid	Ei hinda		Ei hinda
Kostümeerijad	Ei hinda		Ei hinda

Allikad: Eesti tööjõu-uuring, REL2011, MKM, Eesti Lavastuskunstnike Liit, VEK

↑ – suur kasv (üle 20%)
↗ – keskmine kasv (kuni 20%)
↗→ – väike kasv (kuni 10%)
→ – püsib stabiilsena (± 5%)
↘→ – väike kahanemine (kuni -10%)
↘ – keskmine kahanemine (kuni -20%)
↓ – suur kahanemine (üle -20%)

3.4. Oskuste vajadus

Käesolevas alapeatükis käsitletakse lähima kümne aasta prognoositavaid muutusi etenduskunstide alavaldkonna kutsealadel vajalikes oskustes. Prognoos põhineb kutsealasid mõjutavate suundumuste (vt punkt 2.1) ja ekspertidega tehtud intervjuude analüüsil ning fookusaruteludel. Eksperdid kirjeldasid ja hindasid alavaldkonna põhikutsealadel töötavate inimeste arendamist vajavaid ning puuduolevaid üld- ja erialaseid oskusi.[97]

Etenduskunstide alavaldkonna kutsealadel töötavate inimeste (nii lavastajate, näitlejate, balletiartistide, tantsijate kui ka loovtehnilise personali) oskuste pagasis on esmatähtsad konkurentsivõimelised erialased oskused. Tööle värbamise aluseks on inimese erialased professionaalsed oskused, head üldoskused on väärt pagas igapäevases töös ja oma karjääri planeerimises.

Alljärgnevalt on välja toodud need erialased oskused, mis ekspertide hinnangul vajavad arendamist.

Kuivõrd lavastaja juhib ja kujundab lavastuse loomise kulgu ning tema ülesanne on käsitleda lavastust kui tervikut, siis oodatakse ka lavastaja eriala lõpetajalt lisaks lavastamise heale teoreetilisele baasile ka teadmisi lavakujundusest, valgustusest, aga ka näiteks multimeedia võimalustest.

Näitlejate puhul rõhutasid eksperdid vajadust pöörata õppes suuremat tähelepanu näitlejate lavakõne arendamisele. Lisaks toodi välja oskus töötada erinevate meediumidega, näiteks kaamera (ka draamalavastustes kasutatakse erinevaid videolahendusi, paljud näitlejad osalevad filmides), mikrofon. Mida tehnoloogiarikkamaks teater muutub, seda rohkem nõuab see ka näitlejalt oskust hakkama saada erinevate tehnoloogiliste lahendustega.

Näidendi kirjutamise, tõlkimise, aga ka kohandamise oskust hindasid eksperdid etendusasutustes töötavatel dramaturgidel arendamist vajavaks. Lavastuskunstnike puhul toodi esile nappe teadmisi lavakujundustes kasutatavatest materjalidest ja tingimustest, millele lavakujundus peab vastama. Lavastuskunstnike puhul vajab arendamist lavakujunduse jooniste loomise oskus (sh nt lavakujunduse 3D-mudelid).

Kostüümikunstnike puhul rõhutati vajadust arvestada kostüümide disainimisel teatrispetsiifikaga – etendustes kasutatavate kostüümide lõiked erinevad oluliselt igapäevarõivaste lõigetest.

Heli- ja muusikalise kujundamise juures on oluline autoriõigusega seotud teadmiste olemasolu. Helitehnikute puhul rõhutati tehnilise helidisainiga seonduvaid teadmisi ja oskuseid. Kõigi tehnikute puhul toodi arenguvajadusena välja oskus kasutada tänapäevast tehnoloogiat.

Teater on kollektiivne looming: et valmiks lavastus kui teatrikunstiteos, peavad saama täidetud paljud funktsioonid. Töö etendusasutuses eeldab kõikidelt töötajatelt häid suhtlemis- ja meeskonnatööoskusi. Näiteks lavastuskunstniku töö tulemus sõltub koostööst meeskonnaga – kuidas teha koostööd valguskunstnikuga, lavameistritega, aga ka lavastajaga. Koostöö erinevate osapooltega eeldab organiseerimisoskuse olemasolu. Lisaks tööde korraldamisele koostööpartnerite vahel tuleb osata nii enda kui ka partnerite aega juhtida ja jälgida tegutsemise tõhusust. Etenduskunstide alavaldkond tervikuna on ka järjest rahvusvahelisem. Eesti etendusasutused kaasavad juba praegu

[97] NB: peatükis ei ole kirjeldatud kõiki etenduskunstide kutsealadel vajaminevaid oskusi, keskendutud on vaid arendamist vajavatele kasvava olulisusega oskustele.

aktiivselt teiste riikide lavastajaid ning eri kunstnikke (sh valgus-, heli-, lavastus-, video-, kostüümikunstnikke). Tegutsetakse sageli (eriti tants, muusikateater) rahvusvahelistes meeskondades; põhjuseks võib olla nii Euroopa Liidu poolne rahastamine, nn kunstiline sobivus kui ka võimalus eri riikide publikule esineda. Rahvusvahelistumine eeldab mh head võõrkeeleoskust ning oskust mõista ja arvestada kultuurierinevustega.

Kiiresti muutuvas keskkonnas toimetulek eeldab oskust kohaneda ning leida arengusuundi ja (karjääri)võimalusi, arvestades paindlikult ja proaktiivselt uusi võimalusi ja lahendusi. Juba täna töötavad paljud näitlejad/lavastajad vabakutselistena, osalevad samaaegselt mitmetes projektides – seetõttu muutuvad üha tähtsamaks teadmised sellest, kuidas projekte kavandada ja juhtida nende kulgu. Arvestades nii tänaseid töömudeleid kui ka tulevikutrende, pidasid eksperdid projektide juhtimise oskust kasvava olulisusega oskuseks. Projektipõhine töö eeldab tekkivate probleemide lahendamise oskust. Töö vabakutselisena eeldab lisaks headele erialastele oskustele teadmisi ettevõtlusest, st oskust hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, valida sobivaid turundusmeetodeid ja -kanaleid, suhelda klientide ja koostööpartneritega, tunda valdkonna juriidikat jm.

Tehnoloogia areng pakub paljude etenduskunstide alavaldkonnas töötavate inimeste jaoks ülesandeid ning uusi võimalusi. Nt saab 3D-mudelite abil hinnata erinevate lavakujunduste, valguskujunduste sobivust jne. Tulevikus võib osaliselt dekoratsioonimeistri tööd asendada näiteks 3D-printimise tehnik. Tehnoloogia kasutamine (näiteks üha enam muutuvad valgus, video ja heli ühtselt juhitavaks) muudab oluliselt tehnikute tööd ning sellest lähtuvalt muutuvad ka nõudmised teadmistele ja oskustele.

Lisaks on digitehnoloogial kandev roll ka ettevõtlusega seotud aruandluse korraldamisel. Vabakutselised kasutavad turundamisel erinevaid turundusmeetodeid ja -kanaleid, sh e-turundust mitmetes kanalites – kõik see nõuab digipädevuse olemasolu. Digioskuste olulisust kultuuri ja loometegevuse valdkonna töötajatel on toonud välja ka The National Skills Academy poolt koostatud uuring[98], kus on märgitud, et valdkond tervikuna vajab üha enam digipädevaid töötajaid, et erinevate veebivõrgustike abil avardada osalemise võimalusi uutel rahvusvahelistel turgudel.

Tehnoloogia arenguga muutub paratamatult oluliseks küberturvalisuse tagamisega seotud teemad, näiteks kuidas tagada andmete kaitse ja kaitsta end küberrünnakute eest ning mida teha, kui on toimunud küberintsident.

[98] The National Skills Academy (2018). Building A Creative Nation: Current and future skills needs. Addressing skills gaps and shortages in the creative and cultural industries. https://ccskills.org.uk/downloads/Building_a_Creative_Nation_-_Current_and_Future_Skills_Needs.pdf.

3.5. Koolituspakkumine

Alapeatükis antakse esmalt ülevaade alavaldkonna põhikutsealadega seotud tasemeõppest. Seejärel analüüsitakse EKKA hindamisaruannete ja ekspertide hinnangute põhjal pakutava õppe kvaliteeti ning kirjeldatakse täiendusõppe võimalusi ja vajadusi.

Eestis saab omandada etenduskunstide alavaldkonnaga seotud haridust kutsehariduse ja kõrghariduse tasemel. Õpet pakutakse nii riiklikes kui ka erakoolides.

Et analüüsi täpsemalt sihistada, on sarnaselt teiste OSKA valdkonnauuringutega käsitletud alavaldkonnaga seotud õppena neid õppekavasid, millel on valdkonna ekspertide hinnangul otsene seos alavaldkonna põhikutsealadega (vähemalt spetsialiseerumise või erialamooduli näol).

3.5.1. Õppekavad

Tasemeõppe ülevaade (vt tabel 4) on koostatud Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmete põhjal 2018/2019. õppeaasta seisuga. Kõrghariduses oli 2018/2019. õa avatud vastuvõtt 16 alavaldkonnaga seotud õppekaval. Etenduskunstidega seotud kõrgharidust saab omandada Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias, Tartu Ülikoolis, Eesti Kunstiakadeemias ja Tallinna Ülikoolis. Kutsehariduses oli vastuvõtt avatud 4 õppekaval. Kutseõppeasutustest pakuvad erialast õpet Tallinna Balletikool, G. Otsa nimeline Tallinna Muusikakool jt.

Tabel 4. Tasemeõpet pakkuvad õppekavad õppeasutuse ja õppeastme järgi

Õpe	Vastuvõtuga õppekavade arv 2018/2019	Õppekavad 2018/2019
Loovtöötajad	**12**	
Kutseõpe	2	Tallinna Balletikool: Klassikaline ballett, Kaasaegne tants
Rakenduskõrgharidus	2	TÜ: Tantsukunst, Teatrikunst (erialad: Näitleja, Lavastaja- ja harrastusteatri juht)
Bakalaureuseõpe	3	EMTA: Lavakunst (õppesuunad: Näitleja, Lavastaja, Dramaturg) TLÜ: Koreograafia EKA: Stsenograafia
Magistriõpe	4	EMTA: Kaasaegsed etenduskunstid (ingl. k), Teatrikunst ja teatripedagoogika TLÜ: Koreograafia EKA: Stsenograafia
Doktoriõpe	1	EMTA: Muusika ja teatrikunst
Loovtehnilised töötajad	**7**	
Kutseõpe	2	Otsa kool: Helindaja Viljandi Kutseõppekeskus: Elektrik
Rakenduskõrgharidus	2	TÜ: Muusika (eriala: Helitehnoloogia), Teatrikunsti visuaaltehnoloogia (erialad: Valguskujundaja, Etenduskunstide multimeediaspetsialist)
Bakalaureuseõpe	1	EMTA: Helilooming ja elektronmuusika
Magistriõpe	2	EMTA: Helilooming ja helirežii TÜ: Muusika (eriala: Heli- ja visuaaltehnoloogia, ingl. k) vv alates 2019. a kevad

Etendust teenindavad töötajad	**1**	
Rakenduskõrgharidus	1	TÜ: Teatrikunsti visuaaltehnoloogia (erialad: Lavastuskorraldaja, Dekoraator-butafoor)

Märkus. Arvestatud on õppekavasid, millele toimus vastuvõtt 2018/2019. õppeaastal.
Allikad: EMTA, TÜ, TLÜ, EKA, Otsa kool, Tallinna Balletikool

3.5.2. Õppurid tasemeõppes

Loovtöötajad

Õppijate arv loovtöötajate (lavastamine, näitlemine, tantsimine (sh klassikaline ballett), stsenograafia ja dramaturgia) väljaõppega seotud erialadel on aasta-aastalt vähenenud (vt tabel 5). Võrreldes 2010/2011. õppeaastaga on tänaseks õppijate arv vähenenud peaaegu 30%.

Tabel 5. Üliõpilaste arv loovtööga seotud õppekavadel 2010/2011–2018/2019

Loovtöötajad	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Katkestanud	15	30	27	23	20	28	21	18	
Lõpetanud	59	52	57	61	56	53	55	63	
Vastuvõetud	79	73	67	62	73	63	76	59	60
Õppijad	288	287	272	251	244	234	238	223	207

Allikas: EHIS

Viimase kuue aasta (kuivõrd paljudele õppekavadele toimub vastuvõtt üle aasta, on objektiivsema tulemi saamiseks keskmiseid näitajaid vaadeldud kuue aasta vaates) vastuvõttude ja lõpetajate arvus ei ole olnud märgatavaid muutusi. Keskmiselt võetakse kutse- ja kõrghariduses kokku (v.a doktoriõpe) neile õppekavadele igal aastal õppima 66 (neist 56 kõrghariduse ja 10 kutsehariduse tasemel) ja õpingud lõpetab 58 õppijat (neist 49 kõrghariduse ja 9 kutsehariduse tasemel).

Kutsehariduse tasemel alustab tantsu erialadel (klassikaline ballett ja kaasaegne tants) keskmiselt 10 õpilast (lõpetab 9) ning kõrghariduse esimesel astmel vastavalt 26 üliõpilast (lõpetab 21). Teatrikunstiga (näitlejad, lavastajad, dramaturgid) seotud erialadel asub kõrghariduse esimesele astmele õppima 19 üliõpilast (lõpetab 16). Neist lavastaja õppesuunal 2 ja dramaturgiat 1 üliõpilane aastas (vt joonis 13).

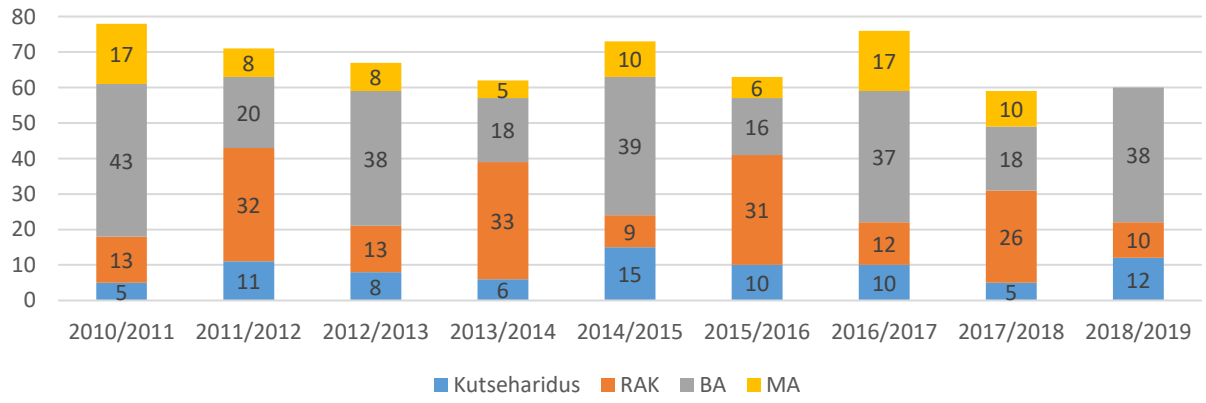

Joonis 13. Vastuvõetute arv loovtööga seotud õppekavadel 2010/2011–2018/2019
Allikas: EHIS

Loominguliste töötajate viimaste aastate lõpetamise statistika (vt tabel 5) näitab lõpetajate arvu suhtelist stabiilsust. Keskmiselt on lõpetajaid viimasel kuuel aastal olnud 58, neist kutsehariduse tasemel 9 lõpetajat aastas. Õpingute katkestamise määr neil õppekavadel on oluliselt madalam kui kutse- ja kõrghariduses tervikuna, vaid 9% (võrdluseks: kõrghariduses on vastav näitaja 15%). Arvestades nii vastuvõttude kui ka lõpetanute arvu stabiilsust, ei ole põhjust prognoosida muutusi lähiaastate lõpetajate arvus.

Loovtehnilised ja etendust teenindavad töötajad

Loovtehniliste töötajate väljaõppega on enam seotud TÜ õppekava „Teatrikunsti visuaaltehnoloogia" ning heliloominguga seotud õppekavad EMTA-s, TÜ-s ning kutsehariduse tasemel Otsa koolis. Tervikuna on töötajate väljaõppega seotud õppekavadel õppijate arv viimase kuue aasta jooksul kasvanud (vt tabel 6). Suurim muutus toimus 2014/2015. õppeaastal, kui esimest korda alustas õpinguid TÜ muusika õppekaval 25 üliõpilast, igal järgneval aastal alustas sel õppekaval õpinguid keskmiselt 40 üliõpilast. Arvestama peab, et nii EMTA kui ka TÜ muusikaga seotud õppekavade lõpetajad rakenduvad tööle erinevates majandus- ja eluvaldkondades ehk vaid väike osa lõpetajatest rakenduvad tööle helikunstnikena (helikujundajatena) etendusasutustes. Arvestades vastuvõtu arvu suurenemist alates 2014/2015. õppeaastast, võib prognoosida lõpetajate arvu kasvu lähiaastatel.

Tabel 6. Üliõpilaste arv loovtehnilise tööga seotud õppekavadel 2010/2011–2018/2019

Loovtehnilised töötajad	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Katkestanud	42	15	27	22	19	24	27	31	0
Lõpetanud	17	26	25	39	23	32	27	45	0
Vastuvõetud	59	41	51	37	80	74	87	52	82
Õppijad	153	154	173	162	185	221	258	259	264

Allikas: EHIS

Kõige otsesema seosega õppekaval „Teatrikunsti visuaaltehnoloogiad" on vastuvõtt aastate vaates olnud stabiilne. Üle aasta alustab õpinguid keskmiselt 20 üliõpilast (ehk 10 üliõpilast aastas) ning lõpetab 14 (vastavalt 7 lõpetajat aastas). Õppekaval õppijatel on valida nelja eriala vahel – valguskujundaja, etenduskunstide multimeediaspetsialist, lavastuskorraldaja või dekoraator-butafoor. TÜ lavastuskorralduse eriala lõpetajad alustavad sageli teatris tööd inspitsiendina – eriala lõpetajad lavastusala juhiks otse koolist tulles harilikult ei saa. Ekspertide sõnul tuleb lavastuskorraldaja (lavastusjuhi) töös kasuks eelnev töökogemus etendusasutuses. Viljandi kultuuriakadeemia pakutav õpe on suhteliselt uus, sellest hoolimata hindasid eksperdid õppe kvaliteeti sobivaks.

Kutsehariduse tasemel alustas Viljandi Kutseõppekeskus valgustehniku väljaõppega (spetsialiseerumine õppekaval „Elektrik"). Lõpetajaid selle spetsialiseerumisega veel ei ole.

3.5.3. Õppe kvaliteet

Eestis pakutava kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamist korraldab Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). Kvaliteedi hindamises[99] osalevad sõltumatud eksperdid, nende seas valdkonna tööandjad, kõrghariduses ka väliseksperdid ja üliõpilased. Selles osas on esitatud kokkuvõte EKKA ekspertide hindamisaruannetest etenduskunstide alavaldkonnaga seotud õpet pakkuvates

[99] Hindamisaruanded ja lisateave hindamise korralduse kohta on EKKA kodulehel, vt http://ekka.archimedes.ee/.

koolides toimunud hindamiste kohta, lisaks on neid aruandeid kõrvutatud OSKA rakendusuuringus osalenud ekspertide hinnangutega.

Kõrghariduse kvaliteeti hinnatakse kahes vormis, need on institutsionaalne akrediteerimine ja õppekavagrupi kvaliteedi hindamine. Iga seitsme aasta järel hinnatakse õppeasutuse tegevuse vastavust õigusaktidele, kooli eesmärkidele ja arengukavale. Täisakrediteering antakse seitsmeks aastaks, ent hindamisnõukogu võib teha ka otsuse akrediteerida kolmeks aastaks või akrediteerida kõrvaltingimusega.

2018. aastal olid hindamises EMTA ja TÜ muusika ja teatrikunsti ning TLÜ kunstide õppekavagrupp. Kõigi kolme kõrgkooli osas otsustas hindamisnõukogu viia järgmine nimetatud õppekavagruppide esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine läbi seitsme aasta pärast[100]. EMTA õppekavadest hinnati õppekavu „Lavakunst“ (BA) ja ning „Teatrikunst ja teatripedagoogika“ (MA). TÜ esitas samas õppekavagrupis hindamisele rakenduskõrghariduse õppekavad „Muusika“, „Tantsukunst“, „Teatrikunst“ ja „Teatrikunsti visuaaltehnoloogia“ ning TLÜ-s olid hindamisel bakalaureuse- ja magistriõppe õppekava „Koreograafia“.

Hindamiskomisjoni üldine soovitus koolidele on korraldada erialavõrgustike algatusel üleriiklik (sh erinevate kõrgkoolide vaheline) arutelu seoses erinevate muusika ja teatrikunsti õppekavade rollide ning eesmärkidega Eesti kõrgharidus- ja kultuurimaastikul. Kaaluda võiks Eesti rahvatantsu ja -muusika õppekavade koondamist.

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia muusika ja teatrikunsti õppekavagrupist teatrikunsti õppekavade hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- EMTA pikaajalist ja väärikat teatrikunsti õpetamise traditsiooni.
- õppejõudude arusaama õppetöö ja teatrimaailma vajaduste vahelistest seostest;
- õppejõudude ühist õpetamisfilosoofiat ja kirge oma eriala vastu;
- õppejõudude pühendumust lavakunstikoolile ja üliõpilastele;
- tööandjate kaasatust nii õppetöös kui ka värbamisel;
- üliõpilaste võimalusi osaleda magistritaseme meistriklassides.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- muuta lavastajate ja dramaturgide õppesuuna ainekavasid, et need vastaksid nende erialade õpetamise nõudmistele XXI sajandil;
- tugevdada õppeprotsessi organisatsioonilist poolt, et tasakaalustada õppejõudude tugevalt individualistlikku panust;
- soodustada üliõpilaste individuaalseid algatusi, olla rohkem avatud koostööle teiste kõrgkoolidega ning muuta lavakunstikool senisest rahvusvahelisemaks;
- suurendada filminäitlemisalase õppe osakaalu õppekavas;
- pakkuda üliõpilastele rohkem loomingulise arengu võimalusi uuendusliku teatri valdkonnas ka väljaspool Eesti piire;
- korraldada väiksema õpetamiskogemusega praktikutele kursuseid, mis käsitlevad pedagoogika- ja täiskasvanuhariduse põhimõtteid;

[100] Tallinna Ülikooli puhul otsustas hindamisnõukogu muusika ja teatrikunsti õppekavagrupi esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine viia läbi seitsme aasta pärast kõrvaltingimusega.

- teatrikunsti ja teatripedagoogika õppekava üliõpilasi peaks õpingute lõpetamisel senisest enam toetama, et tõsta madalat lõpetamismäära.

Tartu Ülikooli õppekavade hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

tantsukunst

- distsipliinideülest loovlaboris toimuvat orgaanilist koostööd teiste Viljandi Kultuuriakadeemia muusika ja teatrikunsti õppekavadega. Loomingulist ja koostööpõhist õppetööd, mis toetab üliõpilaste enesejuhtimis- ja ettevõtlusoskuste arendamist;
- häid praktika- ja koostöövõimalusi kohalike koolide, kogukondade ja asutustega;
- pühendunud õppejõude;

teatrikunst

- õppekava ülesehituse paindlikkust. Õppekava võimaldab üliõpilastel valida õppeaineid selliselt, et ainekava kajastaks nende individuaalseid vajadusi (näiteks lavastamise ja näitlemise erialal);
- tihedat koostööd tööandjatega;
- toetust üliõpilaste omaalgatuste elluviimiseks;
- tihedat vastuvõtukonkurssi, mis võimaldab värvata õppima kõige võimekamaid ja paremini motiveeritud üliõpilasi;

teatrikunsti visuaaltehnoloogiad

- õppekava lõpetanute konkurentsivõimet tööturul;
- tihedat koostööd tööandjatega nii õppekava sisu kujundamisel kui ka erinevate tehniliste ressursside kasutamisel;
- õppe paindlikkust;

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

tantsukunst

- pöörata senisest enam rõhku põhitehnikatele ning seostada omavahel selgemalt tantsutehnilised, teoreetilised, pedagoogilised ja loomingulised õppeained;
- senisest sidusamat õppekavaarendust;
- kaasata rohkem rahvusvahelisi erialaõppejõude ja noorema põlvkonna pedagoogiliselt pädevaid loovpraktikuid;

teatrikunst

- paremini kooskõlastada õppekavas traditsioonilised ja tänapäevased lähenemisviisid esitluskunstidele, mis ühendavad dünaamiliselt nii juba väljakujunenud kui eksperimentaalpraktikaid;
- toetada õppekava rahvusvahelistumist;
- toetada õppejõudude ja üliõpilaste välismobiilsust ja muid rahvusvahelisi tegevusi;

teatrikunsti visuaaltehnoloogiad

- üle vaadata õppekava, et tagada üliõpilastele sidus, piisavalt fookustatud ning erialaselt asjakohane õpikogemus;
- senisest enam toetada üliõpilaste välismobiilsust ja õppejõudude rahvusvahelist tegevust.

Lisaks rõhutas hindamiskomisjon vajadust koguda regulaarselt täpset ülevaadet vilistlaste töölerakendumisest.

Tallinna Ülikooli muusika ja teatrikunsti õppekavagrupi hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- häid võimalusi ettevõtlusoskuste arendamiseks;
- õppejõudude kõrget taset ning omavahelist head meeskonnatööd;
- õppejõudude valmisolekut hoida end kursis eriala viimaste arengusuundadega ja arendada õppekavasid edasi rahvusvaheliselt;
- üliõpilaste osalemist õppekava raames teiste Eesti ja väliskõrgkoolide korraldatud töötubades;
- lõpetanute töölerakendumise kõrget määra;
- üliõpilaste kõrget motivatsiooni ja õppetööle pühendumist.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- arendada välja ametliku tagasiside kogumise mehhanismid tööandjatelt, vilistlastelt ja muudelt huvirühmadelt uute väljakutsete ja võimaluste kohta erialases praktikas, mida edasise õppekavaarenduse käigus arvesse võtta;
- pöörata enam tähelepanu lavakoreograafiale, loomingulisele ja improvisatsioonilisele tööle ning nüüdistantsule;
- tihendada koostööd etenduskunstide valdkonnas õpet läbi viivate Eesti õppeasutustega;
- senisest paremini sidustada praktilist ja teoreetilist õpet;
- tagada vajalik õppejõudude ressurss;
- pakkuda üliõpilastele karjäärinõustamist.

Eesti Kunstiakadeemia kunstide õppekavagrupi (mille hulgas oli ka stsenograafia balalaureuse- ja magistriõppe õppekavad) hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- üliõpilaste võimalusi osaleda mitmetes projektides väljaspool akadeemiat, näiteks teha koostööd disainerite ja erialavõrgustikega;
- häid võimalusi digitaalsete oskuste arendamiseks ja inglise keele õppeks;
- õppeprotsessi paindlikkust. Õppetöös käsitletakse nii traditsioonilist kui ka uut meediat. Üliõpilasi julgustatakse olema avatud erinevatele kontseptsioonidele.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust täpsustada stsenograafia osakonna suhe, sünergia ja integratsioon teiste osakondade ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstikooliga. Et soodustada stsenograafia- ja teatritudengite omavahelist koostööd, tuleks õppekavad omavahel paremini sünkroniseerida. Samuti on toodud välja vajadus viia läbi õppekavade rahvusvaheline võrdlusanalüüs.

Kutsehariduses kuuluvad tantsuga seotud õppekavad muusika ja esituskunstide õppekavarühma. Õppekavarühma akrediteerimine Tallinna Balletikoolis toimus 2016. aastal. Kool sai täisakrediteeringu ning õppe läbiviimise õigust pikendati kuue aasta võrra.

Tallinna Balletikooli muusika ja esituskunstide õppekavarühma hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- aktiivset õppekavaarendust. Uuendatud on klassikalise balleti õppekava ning nõuetega vastavusse viidud põhihariduse klassikalise balleti suuna õppekava;

- Vene klassikalise balleti ehk Vaganova koolkonna traditsioonide tundmist ja metoodika arendamist. Õpe on saanud rahvusvahelist tuntust balletikonkursside kaudu, mis on toonud kooli õppijaid erinevatest riikidest;
- loomingulisi ja motiveeritud õppijaid ja nende toetamiseks rakendatud vajadustele vastavat toetussüsteem. Õpitulemused ja rahvusvahelistel konkurssidel osalemise tulemused on head. Suur osa õppijatest on peale lõpetamist saanud tööd Rahvusooperis Estonia või asunud tantsuerialal edasi õppima;
- professionaalset, pühendunud ja kogenud personali. Õpetamas on mitmeid tuntud erialaspetsialiste ning pedagooge.

Õppekavarühmaga seotud parendusvaldkonnana on nimetatud vajadust parendada kaasaegse tantsu õppekaval praktikakorraldust, kaasaegse tantsu erinevate metoodikate rakendamist ning eesmärgipärast koostöö korraldust praktikakorralduse ja õppe kvaliteedi tõstmiseks.

Uuringu läbiviimise käigus intervjueeritud tööandjate hinnangud peamiselt kattuvad EKKA aruannetes tooduga.

Kooli lõpetanud näitlejate, tantsijate tasemega on tööandjad olulises osas rahul. Näitlejate puhul toodi välja vajakajäämised **lavakõne** osas, samuti ebapiisavad oskused **töötada kaamera ja mikrofoniga**. Mida tehnoloogiarikkamaks teater muutub, seda rohkem nõuab see ka näitlejalt oskust hakkama saada erinevate tehnoloogiliste lahendustega.

Olulisema probleemina toodi esile tasemeõppe läbinud **lavastajate ja dramaturgide ebaühtlast taset**. Tööandjate soovitus on viia sisse muudatused lavastajate ja dramaturgide õppekavas, et tagada tänapäeva nõuetele vastavate oskuste omandamine. Praegune õppekava, millel õpivad tulevased lavastajad ja dramaturgid, on näitlejakeskne. Lõpetajatel jääb puudu lavastaja tööks vajalikust teoreetilisest baasist, sh lavakujunduse, valgustuse jt lavastaja tööks olulistest teadmisest.

Olulise arendusvajadusena rõhutasid tööandjad õppeasutuste omavahelise **koostöö kasvatamist**, seda nii lavastajate, näitlejate, stsenograafide kui ka teiste etenduskunstide kutsealade esindajate koolitamisel. Stsenograafia õppekavades peaks suurendama **praktika osakaalu** (praktika etendusasutuses), sh pakkuma enam võimalusi stažeerimiseks väljaspool Eestit. Tööandjate soovitus on teha õppekavade arenduses koostööd lisaks teatritele ka väliskõrgkoolidega. Esile toodi vajadus **muuta stsenograafide õpe etenduskunstide vajadustest lähtuvamaks ja ühtlustada õppe sisu näitlejate (ja lavastajate) õppekavaga**.

Tööandjate soovitus on tutvustada õppijatele erinevaid valdkonnaga seotud töövõimalusi, arvestades, et mitte kõik lõpetajad ei rakendu tööle suurtes etendusasutustes. Ka üldoskuste (sh teadmised ettevõtlusest ja autoriõigusest) arendamisele tuleb tasemeõppes suuremat tähelepanu pöörata.

Ekspertide hinnang kattub EKKA hindamiskomisjoni poolt välja toodud soovitusega, et vaja on **suuremat erisust kahe näitlejaid koolitava õppasutuse õppekavades**. Täpsustamist vajab mõlema kõrgkooli teatrikunsti õppekava roll ja eesmärk.

Valguskujundajate/valguskunstnike, videokunstnike/videokujundajate osas soovitavad tööandjad suurendada üliõpilaste välismobiilsust ning võimalusel kaasata õppesse enam välisõppejõude.

3.5.4. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused

Kvaliteetne tasemeõpe on professionaalse arengu alus. Sellele peab järgnema pidev elukestev teadmiste- ja oskustepagasi täiendamine täiendusõppe võimaluste kaudu.

Täiendusõppena mõistetakse tööalast enesetäiendamist ehk õppimist laiemalt, hõlmates nii kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist kui ka individuaalset enesetäiendamist õppematerjalide jms abil, kursustel osalemist, õpet juhendaja abil, õppimist teiste juhendamisel, õppereise, kolleegide ühisõpet ja vastastikust õppimist, tööalast nõustamist, sh parimate kogemuste ja teadmiste jagamist professionaalse koostöö raames haridusasutuste sees ning vahel jmt. Koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend. Ümberõpe on pigem mõeldud karjääritee alustamiseks uues valdkonnas, sh erialase kvalifikatsiooni omandamiseks. Inimese koolitusvajadus lähtub tema personaalsest vajadusest või organisatsiooni eesmärkidest.

Üheks levinumaks võimaluseks teadmiste ja oskuste täiendamiseks või uute oskuste omandamiseks on osaleda sobival **avatud koolitusel**[101]. Suurimad põhikutseala esindajatele suunatud avatud koolituste pakkujad ja korraldajad on etenduskunstide alavaldkonnas kõrg- ja kutsekoolid. Täienduskoolituse eesmärk on arendada töötajate võtmeoskusi, kujundada inimese karjääri või pakkuda töövälise enesetäiendamise võimalust. Täienduskoolitus võib olla nii poolepäevane koolitus/seminar üksikute teadmiste ja oskuste arendamiseks kui ka pikaajalisem koolitusprogramm. Kõrgkoolid enamasti planeerivad täiendusõpet oma koolis õpetatavates valdkondades.

Konkreetse koolitusvajaduse tekkimisel saab organisatsiooni tellida endale sobiva õppekavaga koolituse – nn **tellimuskoolituse**. Enne koolitust täpsustatakse koostöös oodatav koolitustulemus, koolituse sisu ja kasutatav metoodika.

Etenduskunstide alavaldkonna täiendusõppe võimalused

Täienduskoolitusi etenduskunstide alavaldkonnas pakuvad tasemeõpet osutavad kõrgkoolid, peamised neist on Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool.

EMTA[102] pakub mitmekesiseid võimalusi täiendusõppeks (koolitused, meistrikursused, iseseisev täiendusõpe ja juhendatud täiendusõpe töökohal). Täienduskoolitusi viivad läbi õppejõud ja näitlejad/lavastajad nii EMTA-st kui ka maailmast. EMTA pakutavad täienduskoolitused on paindliku õppevormiga, valdavalt praktilised. EMTA avatud akadeemia võimaldab valida enesetäiendamiseks tasemeõppe aineid oma vajadusi arvestades. Iseseisva täiendusõppe raames on võimalik õppida vabalt valitud aineid EMTA õpetamis- ja kompetentsusvaldkonnas. Täienduskoolituskeskus tagab nõustamise programmi väljatöötamise faasis, õpioskuste nõustamise ja õpieesmärkide hindamise. Juhendatud täiendusõpe töökohal on töötajale hea võimalus kvalifikatsiooni tõstmiseks. Viimane arvestab tööandja ja töötaja arenguvajadusi ja võimaldab õppida töökeskkonnas. Programm koostatakse harilikult ühele inimesele ja tavapärane kontaktõpe toimub individuaalse juhendamise vormis.

---

[101] Õppeviis koolitusasutustes, mis võimaldab kõigil huvilistel täiendada ja arendada end mõnes valdkonnas konkreetse õppekava alusel. Harilikult toimuvad avatud koolitused koolitusasutuse välja pakutud aegadel.

[102] EMTA täienduskoolituskeskus, vt https://ema.edu.ee/taiendope/.

TÜ[103] pakub alavaldkonnaga seotud täiendusõpet nii avatud kui ka tellimuskoolitustena. Kooli tasemeõppes õppijal on võimalik osaleda täiendusõppijana huvi pakkuvatel kursustel. Täienduskoolitused on harilikult tasulised, ka tasemeõppes õppijale.

TLÜ[104] pakub täienduskoolitusi fookusvaldkondades avalike sündmuste, tellimusprojektide ja spetsiaalselt organisatsiooni vajadusi arvestavates formaatides. Võimalik on saada individuaalkonsultatsiooni, supervisiooni ja *coaching*'ut. Täiendusõppe valdkonda TLÜ-s koordineerib Avatud akadeemia, mille korraldada on ka tasemeõppeainete täiendusõppena õppimine ja programm „Aasta ülikoolis".

Alavaldkonna kutsealadega seotud täiendus- ja ümberõpet pakuvad ka mitmed erakoolid. Näiteks grimeerijate väljaõppeks ja taseme tõstmiseks pakuvad kursuseid Meigikool ja Grimmikool, dramaturgidel on võimalik oma oskusi täiendada Drakadeemia poolt pakutavatel kursustel. Drakadeemia poolt pakutavate kursuste sisuga on tööandjad väga rahul. Erakoolide puhul võib sageli osalemisel takistuseks osutuda kursuse maksumus.

Tehniliste erialadega (nt valgustehnik, videotehnik) seotud oskusi saab omandada kutsekoolide poolt pakutavatel täienduskoolitustel.

Etenduskunstide alavaldkonna täiendus- ja ümberõppe vajadused

Etenduskunstide täiendusõppe pakkumises tuntakse suurimat vajadust tehnilisele personalile suunatud **erialastest täienduskoolitustest**. Uute tehnoloogiate kasutamine eeldab etendusasutuste tehnilistelt töötajatelt **valdkonnaspetsiifiliste tehnoloogialahenduste kasutamisoskuse** olemasolu, lisaks ka teadmisi uudsetest tehnoloogiavõimalustest. Tulevikus on Eesti väiksust arvestades üha enam vaja nn kombineeritud oskustega töötajat, kes saab hakkama nii video-, valgus- kui helitehnika juhtimisega. Tehniliste töötajate puhul toodi välja spetsiifilise täienduskoolituse vajadusena pürotehniliste efektide loomine ja korraldamine, aga ka teadmised ohutustehnikast. Teatris on lavakujunduse ehitamisega, kostüümide õmblemisega, rekvisiitide valmistamisega seotud erinevate ametialade inimesed, näiteks õmblejad, rätsepad, puu- ja metallitöö spetsialistid. Nende ametite esindajatel on vaja tunda just teatrispetsiifikat ning seda oma töös arvestada.

Üha enam osalevad etenduskunstide kutsealade esindajad (näiteks lavastajad, näitlejad, tantsijad, kunstnikud) erinevates projektides vabakutselistena, see tingib, et peale erialaste oskuste on vaja ka teadmisi **ettevõtlusest,** st mh oskust hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, suhelda koostööpartneritega jm.

Ümberõppena käsitletakse eeskätt erialase kvalifikatsiooni muutmist ja karjääritee alustamist uues valdkonnas. Alavaldkonda sisenemine ümberõppe teel on osal kutsealadel levinud. Töö professionaalse lavastajana, tantsijana, näitlejana, aga ka valgus-, heli-, kostüümikunstniku või stsenograafina eeldab erialase tasemeõppe läbimist. Balletiartistiks kujunemine eeldab erialaste õpingute alustamist algharidusе omandamise järel, ehk juba varases lapseeas.

[103] TÜ Viljandi kultuuriakadeemia täiendusõpe, vt https://www.kultuur.ut.ee/et/taiendusope.

[104] TLÜ täienduskoolitus, vt https://www.tlu.ee/koolitus.

Väga levinud õppimise võimaluseks osa kutsealade puhul on töökohapõhine õpe, näiteks etenduse juhid, lavameistrid, kostümeerijad, rekvisiitorid enamasti omandavad tööks vajalikud teadmised ja oskused kogenud juhendaja käe all õppides.

3.5.5. Kokkuvõte

Etenduskunstide alavaldkonna kutsealade esindajate väljaõpe toimub kõrghariduse tasemel EMTA-s, TÜ-s, EKA-s ja TLÜ-s ning kutsehariduse tasemel koolitab balletitantsijaid Tallinna Balletikool.

Peamistel loovtöötajate väljaõppega seotud õppekavadel lõpetajaid oli umbes 50 aastas. Kutseõppes lõpetab aastas 9 õpilast. Loovtehnilistel erialadel lõpetab aastas alla 35 õpilase. Arvestades vastuvõtu arvu suurenemist alates 2014/2015 õppeaastast, võib prognoosida lõpetajate arvu kasvu lähiaastatel.

Kokku võib etenduskunstide kutsealadele arvestada tasemeõppe lõpetajatest tööjõupakkumiseks umbes 70 inimest aastas. Osa lõpetajatest on arvestatud teiste OSKA valdkondade tööjõupakkumises.

Etendusasutuste töötajatele suunatud täienduskoolitusi pakuvad erakoolid ja erialast õpet pakkuvad kutse- ja kõrgkoolid. Arenguvajadusena toodi välja soov etendusasutuste tehnilistele töötajatele suunatud süsteemse õppe järele kutsehariduse tasemel.

Kooli lõpetanud näitlejate ja tantsijate (sh balletitantsijate) erialaste oskustega on tööandjad valdavalt rahul, arenguvajadusena nähakse soovi muudatuste tegemiseks lavastajate, dramaturgide ja stsenograafide õppes. Tööandjad väljendasid arvamust, et ettevõtlusoskuse arendamisele tuleb tasemeõppes suuremat tähelepanu pöörata.

3.6. Etenduskunstide alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus

Selles alapeatükis võrreldakse etenduskunstide alavaldkonna lähituleviku tööjõuvajadust tasemeõppe koolituspakkumisega.

Tööjõuvajaduse prognoosi koostamisel on arvestatud kahe komponendi, asendusvajaduse ning tööhõiveprognoosiga. Asendusvajadus annab arvulise hinnangu sellele, kui palju on vaja juurde töötajaid asendamaks tööturult vanuse tõttu lahkuvaid. Asendusvajaduse hindamisel on kasutatud MKM-i tööjõuprognoosi tulemusi, mis lähtuvad alavaldkonnas hõivatute vanusestruktuurist ning tegelikust pensionile jäämise vanusest.

Tööhõiveprognoosi puhul on hinnatakse, kas alavaldkonnas hõive põhikutsealati lähitulevikus kahaneb või kasvab. Tinglikult võib seda nimetada ka kas kasvu- või kahanemisvajaduseks. Tööhõiveprognoos (vt tabel 7) saadi mitmeid tegureid arvestades, ekspertide hinnangutest kuni demograafiliste trendideni. Koolituspakkumise prognoos põhineb EHIS-e andmetel, võttes aluseks viimaste aastate keskmised lõpetanute ja vastuvõetute arvud (vt alapeatükk 3.5).

Kõiki koolilõpetajaid valdkonna koolituspakkumisse ei ole arvestatud. Põhjuseid on mitu:

- topeltarvestuse (samal erialal nii bakalaureuse-, magistri- või ka doktoriõpe) vältimine;
- eriala lõpetanud rakenduvad tööle teistes sarnast väljaõpet eeldavates valdkondades või ei suundu erialasele tööle;
- kõik lõpetanud ei rakendu Eestis.

Tabel 7. Uue tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalu hinnang etenduskunstide alavaldkonnas

Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõivatuid	Kasvu-vajadus 10 aasta jooksul	Asendus-vajadus aastas (MKM-i metoodika põhine)	Lõpetajate prognoos aastas	Tasemeõppe koolituspakkumise ja nõudluse vahe	Ekspertide hinnang
Loovtöötajad							
Lavastajad, koreograaf-lavastajad	→	130	-	1–5	3	Tasakaal	Muudatused koolituspakkumise mahus ei ole vajalikud, küll aga vajab tasakaalu saavutamiseks muutmist lavastaja õppesuuna sisu.
Näitlejad	↘→	350	Kahane-mine 6–10%	5	13	Pakkumine ületab vähesel määral nõudluse	Pakkumine ületab vähesel määral etendusasutuste poolt prognoositava nõudluse. Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.
Tantsijad, balletitantsijad	→ ↗→	170	-	1–5	24 5	Nõudlus ületab pakkumise balletiartistide puhul	Tantsijate puhul on ekspertide sõnul puudus eeskätt balletiartistidest.
Lavastuskunstnikud	→	60	-	1–5	6	Tasakaal	Tasemeõppe lõpetajate arvuline prognoos vastab tööturu vajadustele. Kuid tasakaalu saavutamiseks nõudluse ja koolituspakkumise vahel on vaja teha muudatusi õppe sisus.
Dramaturgid	→	70	-	1–5	1	Tasakaal	Tasemeõppe lõpetajate arvuline prognoos vastab tööturu vajadustele. Kuid tasakaalu saavutamiseks nõudluse ja koolituspakkumise vahel on vaja muutusi teha õppe sisus.

Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõivatuid	Kasvu-vajadus 10 aasta jooksul	Asendus-vajadus aastas (MKM-i metoodika põhine)	Lõpetajate prognoos aastas	Tasemeõppe koolituspakkumise ja nõudluse vahe	Ekspertide hinnang
Kostüümikunstnikud	→	u 60	-	1–5	1	Tasakaal	Kostüümikunstnik harilikult disainib nii lava- kui ka kostüümide kujundused. Vt lavastuskunstniku kommentaare.
Teatriteadlased	→	u 50		1–5	2	Tasakaal	Tasemeõppe lõpetajate arvuline prognoos vastab tööturu vajadustele.
Loovtehnilised töötajad							
Heliala							
Helikunstnikud	→	u 200	-		3	Tasakaal	Puudus on tehnikutest. Viljandi Kutseõppekeskus on alustanud valgustehnikute väljaõpet. Koolituspakkumine puudub videotehnikute puhul.
Helitehnikud	↗				3	Puudujääk	
Valgusala							
Valguskunstnikud	→		-		2	Tasakaal	
Valgustehnikud	↗				2	Puudujääk	
Videoala							
Videokunstnikud	→		-		2	Tasakaal	
Videotehnikud	↗				-	Puudujääk	
Grimmiala							
Grimmikunstnikud	Ei hinda						
Grimeerijad							
Dekoratsiooniala							
Dekoraator-butafoorid, dekoratsioonimeister-tehnikud	→		-		2	Tasakaal	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.

Allikad: REL2011, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos, Eesti Lavastuskunstnike Liit, VEK-i hinnangud, autorite arvutused

Lavastajad ja koreograaf-lavastajad

Muudatused koolituspakkumise mahus ei ole vajalikud. Ekspertide hinnangul napib (häid) sõnateatri lavastajaid ja loomingulisi juhte, koreograaf-lavastajaid on piisavalt. Sageli on lavastajad hõivatud ka erinevates projektiteatrites. Kriitikat pälvis õppekava sisu: vaja oleks spetsiifilisemat lavastajaõpet, et tagada tööjõu pakkumise vastavus nõudlusega. Kvaliteetse õppe pakkumiseks on lavastajaõppes vajalik teatud kriitiline arv üliõpilasi, ekspertide soovitus oli suurendada õpperühma suurust ja samal ajal avada vastuvõtt lavastajaõppesse üle kolme aasta.

Näitlejad

Otsest puudust näitlejatest tööturul ei ole. Pakkumine ületab vähesel määral nõudluse, aga muudatused koolituspakkumises ei ole otstarbekad. Kvaliteetse õppe pakkumiseks on näitlejaõppes vajalik teatud kriitiline arv üliõpilasi. Ekspertide sõnul mõjutab näitlejate tööjõuturgu asjaolu, et teatrites on näitlejatel tähtajatud töölepingud (sätestatud Euroopa Liidu direktiiviga). See tähendab, et lepingut lõpetada saab vaid erandkorras ja teatri vajaduste järgi inimesi juurde värvata on keeruline. Etendusasutuste juhtide hinnangul on see nõue tekitanud olukorra, kus osa koosseisulistest näitlejatest on ülekoormatud ning osa töötab oluliselt väiksema koormusega. Ekspertide hinnangul on näitlejate rakendumisvõimaluste valik siiski laiem kui teatri koosseisus: näitlejad leiavad rakendust ka raadios, televisioonis, filmis, reklaamis, firmades jm; alavaldkonnas on levinud ka töötamine vabakutselisena. Ekspertide sõnul on sagedane praktika, et näitleja on konkreetses teatris tööl täiskohaga ja samal ajal pakub teistele teatritele oma teenuseid „OÜ“ vormis.

Tantsijad, balletiartistid

Ekspertide sõnul on tantsija sageli ka koreograaf või tantsuõpetaja, harilikult täidetakse samaaegselt erinevaid rolle. Näiteks osaajaga tehakse tantsupedagoogi tööd koolis ning ülejäänud ajal tegutsetakse vabakutselise tantsijana. Tantsupedagoogide töökohtade hulk tasapisi tõuseb, seda soodustab ka asjaolu, et üldhariduskoolides on tekkinud tantsu valikaine. Tantsijate puudujääki tööturg ei tunneta, pigem napib tantsupedagooge, samal ajal aga enamik üldhariduskoole ei vaja täiskohaga pedagoogi.

Tööandjate sõnul on puudus balletiartistidest, vastavad koolituspakkumise mahud on väikesed. Balletiartistide puhul on nagu muusikaalalgi tööturg rahvusvaheline. Eesti balletiartistidel on võimalik rakendust leida väljaspool Eestit, samas otsivad Eesti tööandjad (balletiteatrid) üha sagedamini vajalikke artiste välismaalt.

Lavastuskunstnikud

Lavastuskunstnike puhul ei näe eksperdid otsest kasvuvajadust. Stsenograafia õppekava lõpetanute arv vastab tööturu vajadusele, kuid nende teadmised ja oskused ei ole vastavuses etendusasutuste ootustega. Nõudluse ja pakkumise tasakaalu saavutamiseks on vaja muuta õppe sisu ning oluliselt suurendada koostööd nii alavaldkonna õpet pakkuvate kõrgkoolide kui ka tööandjatega.

Dramaturgid

Dramaturgide puhul ei näe eksperdid otsest kasvuvajadust. EMTA vastava eriala lõpetajad võiksid arvuliselt täita tööturu vajadust (1–2 inimest aastas), kuid nagu lavastajate puhulgi, tunnetavad tööandjad vajakajäämisi lõpetanute oskustes. Tööturg eelistab tasemeõppe lõpetanutele erakooli Drakadeemia õppe läbinuid. Ekspertide sõnul dramaturgide tööpõld ei piirdu vaid etendusasutustega: dramaturge vajavad mh ka reklaamiagentuurid, rahvusvahelised suurfirmad. Põhikutseala inimesed leiavad väga mitmekesist rakendust väljaspool etenduskunstide alavaldkonda, näiteks kaasatakse neid muuseumide eksponaatide väljatöötamisse, nad viivad läbi koolitusi (nt kõnekirjutamise kursused) jms.

Kostüümikunstnikud

Kostüümikunstnikud võivad ekspertide sõnul tulla erinevatelt erialadelt, nt ka EKA Moedisaini erialalt. Koolituspakkumises on arvestatud kostüümikunstnike nõudluse ja pakkumise hindamisel stsenograafia õppekava lõpetanutega, kuivõrd Eestis reeglina disainib kunstnik nii lava kui ka kostüümid. Täpsemalt vt lavastuskunstnik.

Heli-, valgus- ja videokunstnikud. Tehnikud

Muudatused vastavate erialade kunstnike koolituspakkumise mahus ei ole vajalikud. Küll aga on tööturul puudus tehnikutest. Tehniliste töötajate voolavus teatrites on kõrge. Alavaldkonna töötajatel on mitmeid töökohtade alternatiive (ürituskorralduse, tehnikarendi jms ettevõtted), kus palgatase on kõrgem kui etendusasutustes ning töögraafikud on sobivamad. Üheks töötajate töökoha vahetuse põhjuseks võib olla ka kõrgem haridustase, kui töö eeldab. Sageli täidavad teatris tehnilise töötaja rolli TÜ lõpetanud, kes selleks tööks on ülekvalifitseeritud.

Positiivsena saab esile tuua, et Viljandi Kutseõppekeskus alustas koostööd TÜ-ga, et pakkuda kutsehariduse tasemel valgustehnikute väljaõpet elektrik-valgustaja erialal (esimesed õppijad on alustanud). Ekspertide hinnangul tuleks laiendada kutseõppe tasemel etendusasutuste tehniliste töötajate ettevalmistamist. Tööandjate hinnangul on kitsaskohaks tööturul olevate tehnilistele töötajatele suunatud täiendusõppe võimaluste vähesus. Ekspertide hinnangul vajavad tulevikus paljud Eesti (väiksemad) teatrid nn kombineeritud oskustega töötajaid – multimeediaspetsialiste. Kitsa eriala tehnikud saavad tööd pigem suuremates organisatsioonides. Õpe võiks tööandjate sõnul olla korraldatud viisil, et vajadusel saaksid valgustehnikud kõrvalerialana juurde õppida heli- ja videotehnikat. VEK-i hinnang koolitusvajadusele on umbes 15–20 inimest aastas (arvestada tuleb, et lisaks etendusasutustele vajavad selliste oskustega spetsialiste ka teised organisatsioonid).

Grimmikunstnikud ja grimeerijad

Teatrid koolitavad grimmikunstnikke ise, vastav tasemeõpe puudub. Küll pakuvad grimmialast täiendusõpet erakoolid. Sageli jõuavad erakoolide lõpetanud teatrisse, kus antakse täiendavaid oskusi teatrigrimmist. Tööandjate hinnangul ei tekita grimmikunstnike leidmine raskusi, kuid kvaliteedi tagamiseks võiks väljaõpe olla süsteemne.

Dekoraator-butafoorid, dekoratsioonimeistrid-tehnikud

Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud. TÜ Teatrikunsti visuaal-tehnoloogiasuuna õpe on ekspertide sõnul hästi korraldatud ning õpingute järel leiavad kõik lõpetajad tööd etendusasutustes.

Lavameistrid, -tehnikud, rekvisiitorid, kostümeerijad, nukumeistrid, nukutehnikud-insenerid

Teatrid koolitavad vastavate kutsealade esindajaid kohapeal. Kasvab vajadus kombineeritud oskustega töötajate järele. Vastav tasemeõpe puudub ja ei ole ka vajalik. Tehnikute puhul on olulised head käelised oskused. Eksperdid hindasid, et kvaliteedi tagamiseks ja ühtlustamiseks (sageli ka nõuetele vastavuse tagamiseks) on oluline kirjeldada tehniliste kutsealade töötajate töö sisu (kutsestandardid).

3.7. Etenduskunstide alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad

Alapeatükis on sõnastatud alavaldkonna uuringust (vt alaptk-d 3.1–3.6) tulenevad järeldused peamiste kitsaskohtade kohta ja ettepanekud nende leevendamiseks, mis lähtuvad uuringu põhiküsimusest: mida on vaja muuta, et täita alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajadust lähema viie kuni kümne aasta vaates?

Õppe sisu, mahu, korralduse jms muutmise ettepanekud puudutavad õppeasutusi, alavaldkonnas tegutsevaid erialaorganisatsioone, ministeeriume jt. Eksperdid sõnastasid kitsaskohad, mis on seni takistanud piisava arvu ja vajalike oskustega töötajate saamist ning tegid ka ettepanekud nende probleemide lahendamiseks. Tegevustele on lisatud sihtrühmad, kelle pädevusse ettepaneku elluviimine kuulub. Kitsaskohtade puhul, kus ei olnud võimalik konkreetse eestvedajaga tegevusi välja tuua, piirduti tähelepanekute esitamisega. Eksperdikogu otsusel on lisatud ka need ettepanekud, mille puhul on tegevusi juba alustatud.

POSITIIVSENA saab välja tuua Eesti etenduskunstide head taset – publiku huvi on suur, teatrikülastajate arv aastas ulatub üle 1,1 miljoni, mis on ka rahvusvahelises võrdluses ülikõrge näitaja. Eesti elanike jaoks on etenduskunstid väga oluline kultuuriruumi osa, ekspertide sõnul ei vähenenud publiku aktiivsus ka majanduslanguse perioodil. Juurde tekib uusi projektteatreid ning alternatiivseid etenduskunstide vorme. Piirkondlikult on etenduskunstide külastusvõimalused elanikele hästi kättesaadavad.

- Eesti etenduskunstide maastik on nii kunstiliselt kui institutsiooniliselt mitmekesine.
- Etenduskunstide alavaldkonna kutsealad on ühiskonnas väärtustatud.
- Eesti etenduskunstide tasemeõppel on pikaajalised traditsioonid. Kooli lõpetanud näitlejate ja tantsijate (sh balletitantsijate) erialaste oskustega on tööandjad valdavalt rahul.
- Alavaldkonnas tegutsevad erialaliidud on aktiivsed. Nad osalevad etenduskunstide alavaldkonna õppekavade arendamisel, koguvad teatristatistikat (Eesti Teatri Agentuur), tunnustavad parimaid (teatripreemiad) jne.

Järgnevalt on esitatud peamised probleemkohad, mis on takistuseks vajalike oskustega töötajate leidmisel.

KITSASKOHT 1: Tehniliste erialade oskustöötajatest (sh valgustehnik, helitehnik, videotehnik, multimeediaspetsialist) on etendusasutustes suur puudus.

Selgitus/põhjendus

Etendusasutused tunnetavad ekspertide hinnangul puudust valgustehnikutest, helitehnikutest ja videotehnikutest. Väiksemad etendusasutused eelistavad värvata tööle spetsialisti, kellel on vajalikud oskused erinevate tehniliste valdkondadega toimetulekuks[105]. Tehniliste erialade töötajate voolavus on teatrites kõrge, põhjuseid on mitu: kõrgem töötasu ja parem töögraafik üritusturundus-, tehnikarendi- jms firmades, mittemotiveeriv töö jm. Sageli täidavad teatris tehnilise töötaja rolli TÜ lõpetanud, kes selleks tööks on ülekvalifitseeritud. Praegu on peaaegu puudu tehnikute väljaõpe

[105] Võimalik, et tulevikus on valguse, video ja heli juhtimine ühtseks programmeeritud. Viimane tähendab, et ka suuremates etendusasutustes vajatakse pigem mitmekülgsete oskustega spetsialiste.

kutsehariduse tasemel. Eksperdid näevad kutseõppe tasemel väljaõppe pakkumist kui ühte võimalikku lahendust tehniliste töötajate puuduse leevendamiseks.

Ettepanekud

- Eesti Etendusasutuste Liit teeb kutseõppeasutustele ettepaneku pakkuda tasemeõppe raames (4. tase) tehniliste töötajate (valgus-, heli- ja videotehnik) väljaõppeks sobivaid spetsialiseerumisi.
- Elektriku kutseõpet pakkuvad õppeasutused kaaluvad võimalust avada 5. taseme jätkuõppena heli-, video- ja valgustehniku õpe, sh pakuvad etendusasutuste tehnilistele töötajatele võimalust osaleda õppes töökohapõhise õppe vormis.
- Etendusasutused pakuvad loovtehniliste kutsealade töötajatele veelgi enam võimalusi tehniliste ja loovate tööülesannete sidumiseks, et motiveerida olemasolevaid töötajaid.

KITSASKOHT 2: EKA stsenograafia õppekava vajab suuremat vastavust tööturu vajadustega.

Selgitus/põhjendus

EKA stsenograafia õppekava lõpetanuid on piisavalt, kuid nende teadmised tegelikust tööst etendusasutuses ei ole piisavad ja erialased oskused on vähesed. Lisaks tuleks stsenograafide õppekorraldus ühtlustada näitlejate (ja lavastajate) õppekavaga, Nt diplomilavastuse ettevalmistamisse võiks olla kaasatud kõrvuti EMTA üliõpilastega EKA stenografisti õppekaval õppijad. Õppekavade arenduses tuleks lisaks teatritele teha koostööd ka väliskõrgkoolidega. Töö lavastuskunstnikuna eeldab mh initsiatiivikust ja vastutustunnet ning oskust juhtida meeskonda, kes kunstniku idee ellu viib.

Ettepanekud

- EKA analüüsib koostöös alavaldkonna õpet pakkuvate kõrgkoolide ja Eesti Etendusasutuste Liiduga stsenograafia õppekava sisu, mahtu ja õppemeetodeid ning viib sisse vajalikud muudatused.
- EKA kaalub võimalust kaasata stsenograafia õppesse enam välisõppejõude ja tööandjate esindajaid.
- EKA koostöös Eesti Etendusasutuste Liiduga leiab võimaluse kõigile stsenograafia õppekava lõpetajatele luua päris lava- ja/või kostüümikujundus (lõpu)lavastuses.
- EKA loob õppejõududele võimalused stažeerimiseks väliskõrgkoolides ja toetab üliõpilaste osalemist õpingutel partnerkõrgkoolides väljaspool Eestit.

KITSASKOHT 3: Kõrgkoolide teatri- ja lavakunsti õppekavade lavastajaõpe vajab ajakohastamist.

Selgitus/põhjendus

Lavastajaõpet pakutakse EMTA-s ja TÜVKA-s, samas puudub kõrgkoolide vastavas õppes selgelt eristuv fookus ehk nn oma nägu. Samuti on vajalik üle vaadata vastava õppe sisu ja õppemeetodid, et tagada nüüdisaja nõuetele vastavate oskuste omandamine. Tänased teatri ja lavakunsti õppekavad on näitlejakesksed. Lõpetajatel jääb puudu lavastajatööks vajalikust teoreetilisest baasist, sh lavakujunduseks, valgustuseks jt töödeks olulistest teadmistest ja oskustest.

Ettepanekud

- Kõrgkoolid koostöös Etendusasutuste Liiduga kooskõlastavad õppekava eristuva(d) spetsialiseerumise(d).
- Kõrgkoolid analüüsivad lavastajaõppe sisu, mahtu ja õppemeetodeid ning viivad sisse õppekava muudatused.

- Kõrgkoolid loovad võimalused ja toetavad üliõpilaste osalemist õpingutel teistes kõrgkoolides, sh väljaspool Eestit.
- Kõrgkoolid loovad õppejõududele võimalused stažeerimiseks väliskõrgkoolides.

KITSASKOHT 4: EMTA dramaturgi suuna õppekava vajab ajakohastamist.

Selgitus/põhjendus

EMTA vastava eriala lõpetajad võiksid täita tööturu vajadust (1–2 inimest aastas), aga praegune õpe ei vasta tööturu ootustele. Tööandjad eelistavad EMTA tasemeõppe lõpetajatele erakooli Drakadeemia õppe läbinuid. Olulisema probleemina toodi esile tasemeõppe läbinud dramaturgide ebaühtlast taset. Tööandjate soovitus on viia sisse muudatused dramaturgide õppekavas, et tagada nüüdisaja nõuetele vastavate oskuste omandamine. Praegune õppekava, millel õpivad ka tulevased dramaturgid, on näitlejakeskne. Soovitus on ressursside paremaks ärakasutamiseks ja õppe kvaliteedi tagamiseks võtta õppima korraga enam üliõpilasi.

Ettepanekud

- EMTA analüüsib lavakunsti dramaturgi suuna õppekava sisu, mahtu ja õppemeetodeid ning viib sisse muudatused. Võimalusel kaasab õppesse enam välisõppejõude.
- EMTA vähendab vastuvõtu sagedust lavakunsti õppekava dramaturgi suunal.

KITSASKOHT 5: Teatri-, lava- ja tantsukunsti õppe lõpetajate ettevõtlus- ja autoriõigusalased teadmised ning oskused vajavad arendamist.

Selgitus/põhjendus

Paljud etenduskunstide alavaldkonnaga seotud õppekavade lõpetajad tegutsevad vabakutseliste lavastajate, näitlejate ja tantsijatena. Kõrgkoolide õppekavad küll sisaldavad ettevõtlusalaseid aineid, aga lõpetajatel jääb omandatud teoreetilistest teadmistest praktikas sageli väheks (sh tekivad küsimused, millist ja kuidas ettevõtet registreerida, kuidas tulu- ja sotsiaalmaksu deklareerida, millised õigused ja kohustused ettevõtjal ja autoril on jne).

Ettepanek

- Kõrgkoolid konkretiseerivad alavaldkonna spetsiifikast lähtudes õppekava ettevõtlusalaste ainete sisu, mahtu ja õppemeetodeid enam reaalse praktikaga seonduvaks ja viivad sisse muudatused.

TÄHELEPANEKUD

- Etendusasutustes töötavate koosseisuliste näitlejate töökoormused varieeruvad suures ulatuses. Näitlejatega sõlmitud tähtajatud töölepingud muudavad keeruliseks etendusasutuste koosseisus vajalike muudatuste tegemise.
- Etendusasutused on huvitatud ja valmis olema kutsekoolidele praktikabaasideks alavaldkonnaga seotud erialadel, et aidata kaasa alavaldkonnaga seotud erialaspetsiifika omandamisele. Eesti Etendusasutuste Liit sõlmib koostöölepingu Eesti Kutseõppe Edendamise Ühinguga, et kutseõppeasutuste õpilased saaksid kasutada etendusasutusi praktikabaasidena järgmistel erialadel: rätsep-õmblejad, grimeerijad, juuksurid, puusepad, tislerid, keevitajad, elektrikud, metallitöömeistrid, kergehitiste valmistajad jt.

4. Muusika alavaldkond

4.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed

OSKA uuringutes on tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik põhikutseala. Nii nimetatakse käsitletavale valdkonnale omast haridust nõudvat ametialade rühma. Muusika alavaldkonna põhikutsealade moodustamiseks valiti koos ekspertidega välja valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvad ametialad ja rühmitati need töö sisu sarnasuse alusel põhikutsealadeks. Alavaldkonna mitmekesisuse avamiseks on analüüsitud ka neid põhikutsealasid, mille esindajate arv on väike, kuid mis on alavaldkonna kirjeldamiseks olulised.

Muusika alavaldkonnas oli hõivatuid Eesti Konjunktuuriinstituudi[106] andmeil üle 4200[107] (2015. aastal), ekspertide hinnangul on neist põhikutsealade esindajaid umbes 3000. Tabelis 8 on esitatud parim olemasolev teadmine muusika alavaldkonna põhikutsealade esindajate arvu kohta. Aruande koostajad teadvustavad endale, et see loetelu ei ole kõikehõlmav ülevaade muusika alavaldkonna tööjõust ja mõni arv ei pruugi olla ajakohane. Näiteks ei sisalda see pillimeistreid, muusikaõppejõude ja muusikakirjastajaid.

Tabel 8. Hõivatute arv muusika alavaldkonna põhikutsealadel ja nende seos ametite klassifikaatori (AK) ametirühmadega

Põhikutseala	AK kood	Hõivatuid	Hõive näitaja allikas ja aeg
Muusika autorid (muusika loojad)	2652 Muusikud, lauljad ja heliloojad	u 3000	VEK-i hinnang, 2019
Esitajad (teose esitajad)			
Helitehnoloogid	3521 Ringhäälingu ja audiovisuaalala tehnikud		
Kultuurikorraldajad Muusikaettevõtjad/muusikaettevõtluse spetsialistid	3339 Mujal liigitamata äriteenuste agendid		
Muusikauurijad	2652 Muusikud, lauljad ja heliloojad		
Muusikapedagoogid huvihariduses	2354 Muud muusikaõpetajad	1420	MKM, 2014 – 2016

Allikas: autorite koostatud

Järgnevalt on kirjeldatud muusika alavaldkonna põhikutsealasid (põhikutsealade nimetused ja jaotus on kokku lepitud alavaldkonna ekspertidega) ning nende levinumaid õpi- ja karjääriteid. Selles on tuginetud ametikirjeldustele, intervjuudele ekspertidega, töörühma aruteludest saadud infole, kutsestandardites[108] toodud töökirjeldustele, aga ka haridusasutuste veebilehtedele. Põhikutsealade nimetused on kokku lepitud alavaldkonna ekspertidega kasutamiseks selle uuringu raames.

[106] MUUSIKA, Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

[107] Arv sisaldab kõiki muusika alavaldkonnas hõivatuid, sh raamatupidajad, finantsistid, abitöölised jne.

[108] Kutsestandardid, vt https://www.kutseregister.ee/standardid/klassifikaator/?.

Muusika autorid (muusika loojad)

Muusika autor on originaalmuusika looja, kes teostab oma loomingulisi ideid, mille väljundiks on heliteos. Levinumad muusika autori töörollid on näiteks helilooja (*composer*), laulukirjutaja (*songwriter*), meediamuusika looja (*media composer/media music composer*), loovprodutsent (*music producer*). Käesolevas uuringus käsitletakse loovprodutsendina muusika valdkonna professionaali, kes juhendab esitajaid, kontrollib nende muusika salvestusprotsessi ja osaleb aktiivselt loomeprotsessis.

Heliloomingut saab õppida Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias (EMTA), TÜ Viljandi kultuuriakadeemias (TÜVKA), G. Otsa nimelises Tallinna Muusikakoolis (Otsa kool), H. Elleri nimelises Tartu Muusikakoolis (Elleri kool), Tallinna Muusikakeskkoolis (TMKK). Sobivad õppekavad on näiteks „Helilooming ja elektronmuusika“, „Helilooming ja helirežii“, „Nüüdismuusika interpretatsioon ja loome“, „Muusika“, „Integreeritud kunst, muusika ja multimeedia“, „Komponist“, „Helilooming“.

Põhikutsealade kaupa hõivatute arvud muusika alavaldkonnas ei ole tõenduspõhiselt teada. Muusika alavaldkonnal on vaid üks põhiline ISCO kood – 2652 Muusikud, lauljad, heliloojad. Selle koodi alla on paigutatud peaaegu kõik muusika valdkonnas tegutsejad: alates koorijuhtidest ja muusikateadlastest kuni tänavamuusikuteni. Teatud kaudse võrdlusbaasi eri ametiala rühmade võimalikust suurusest ja proportsioonidest annavad vastavate alaliitude, ühenduste jms liikmete arvud. Muusika autorite osas nt kuulub Eesti Heliloojate Liitu 124 liiget[109], nende hulgas ka muusikateadlasi. Arvukalt on liikmeid Eesti Autorite Ühingul, kes esindab kokku üle 6000 muusikateose autori huve[110]. Eesti Autorite Ühingu liikmete arvul on seos muusika valdkonnas hõivatutega siiski väike – liikmelisust saavad taotleda kõik muusikateoste autorid, kes on avalikustanud vähemalt ühe omaloodud muusikateose või sellega seonduva teksti, samuti saavad ühinguga liituda autorite pärijad.

Esitajad

Teose esitaja[111] on muusika alal tegutsev loovisik, tema töö on esitada (tõlgendada) muusikat. Esitajana mõistame interpreete (*classical musician*), pärimusmuusikuid (*folk-musician),* džässmuusikuid (*jazz-musician*), popmuusikuid (*pop-musician*), rokkmuusikuid (*rock-musician*), DJ-sid jt. Interpreedi all mõistetakse solisti, vokalisti, orkestranti, dirigenti (kooridirigent, orkestridirigent), kammermuusikut. Peamised klassikalise ja nüüdismuusika instrumendid on klahvpillid (klaver, orel, klavessiin, akordion), keelpillid (viiul, vioola, tšello, kontrabass, harf, klassikaline kitarr, kannel), puhkpillid (flööt, oboe, klarnet, fagott, saksofon, metsasarv, trompet, tromboon, tuuba) ja löökpillid.

Teose esitajate karjäärid on sageli kombineeritud, näiteks võimekas Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri (ERSO) orkestrant võib aeg-ajalt üles astuda ka solistina või esitada muusikat kammeransamblis.

Muusika esitajaks saab õppida EMTA-s, TÜVKA-s, Otsa koolis, Elleri koolis ja Tallinna Muusikakeskkoolis. Ettevalmistuseks sobivad õppekavad on nt „Muusika interpretatsioon“, „Nüüdismuusika interpretatsioon ja loome“, „Muusika“, „Pärimusmuusika“, „Integreeritud kunst“, „Muusika ja multimeedia“, „Interpreet“, „Rütmimuusik“.

---

[109] Eesti Heliloojate Liidu koduleht, vt http://www.helilooja.ee/eesti-heliloojate-liit/ehl/.

[110] Eesti Autorite Ühingu koduleht, vt https://www.eau.org/liikmed/.

[111] Teose esitajaks Autoriõiguse seaduse tähenduses loetakse näitlejat, lauljat, muusikut, tantsijat, muud isikut või kollektiivi, kes näitleb, laulab, deklameerib, mängib muusikariistal või muul viisil esitab kirjandus-, kunsti- või rahvaloominguteoseid või juhendab teisi isikuid teoste esitamisel, aga samuti isikut, kes esitab estraadi-, tsirkuse-, nukuteatri- jms numbreid, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/106012011034?leiaKehtiv.

Esitaja kutsealaga on seotud järgmised kutsestandardid:

- Interpreet, tase 4

Kutse andjad on Otsa kool ja Elleri kool.

- Koorijuht, tase 4, 5, 6, 7 ja 8

Kutse andja on Eesti Koorijuhtide Liit.

- Puhkpilliorkestri juht, tase 5, 6, 7 ja 8

Kutse andja on Eesti Puhkpillimuusika Ühing.

- Rütmimuusik, tase 4 ja 5

Rütmimuusik, tase 4 kutse andja on Otsa kool ja Elleri kool.

Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringus (EKI)[112] on välja toodud, et riiklikult ja KOV-ide poolt finantseeritud orkestrites ja koorides oli 2017. aastal kokku 1583 hõivatut, nimetatud andmete algallikaks on Kultuuriministeerium (KuM). Eesti Esitajate Liidu koduleht kinnitab, et nendel on üle 1000 liikme[113], Eesti Interpreetide Liidul on aga 2017. aasta detsembri seisuga kokku 335 liiget[114].

Muusikapedagoogid

Muusikapedagoog töötab instrumendiõpetajana (pilliõpetajana, pilliõppe juhendajana) ja/või vokaaliõpetajana muusikakoolis ja muusikakutseõppeasutuses. Ta rakendab oma töös erialaste teadmiste ja oskuste kõrval süsteemseid ja laiapõhjalisi üldkasvatusteaduslikke ning ainedidaktilisi teadmisi ja oskusi.

Töö muusikapedagoogina eeldab muusikaalast haridust ja lisaks pedagoogilisi teadmisi ning oskusi. Muusikapedagoogiks saab õppida EMTA-s instrumentaalpedagoogika (MA), muusikapedagoogika (BA), interpretatsioonipedagoogika (MA), muusika interpretatsiooni (BA, MA) õppekaval ja TÜ Viljandi kultuuriakadeemias muusika õppekaval. Elleri ja Otsa koolis saab omandada pedagoogi tööks vajalikud teadmised ja oskused pilliõppe juhendaja õppekaval.

Muusikaõpetaja[115] töötab lasteaias, põhikoolis ja gümnaasiumis. Ta kavandab muusikaalast õpitegevust ja õpetab ning kujundab selleks õppija arengut toetava õpikeskkonna. Lasteaia ja üldhariduskooli muusikaõpetajaks saab õppida magistriõppes Tallinnas (EMTA ja TLÜ ühisõppekava) ja Tartus (TÜ kunstide ja tehnoloogia õpetaja õppekava).

MKM-i andmeil oli ISCO koodi 2354 Muud muusikaõpetajad[116] all aastatel 2014–2016 keskmiselt hõivatuid kogu majanduses 1420 inimest.

---

[112] MUUSIKA, Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

[113] Eesti Esitajate Liidu koduleht, http://www.eel.ee/et/esitajad/.

[114] Eesti Interpreetide Liidu koduleht, vt http://interpreet.ee/eesti-interpreetide-liit/liidust/.

[115] Muusikaõpetajate tööjõu- ja oskuste vajadust käesolevas uuringus ei hinnatud: õpetajate tööjõu- ja oskuste vajadust analüüsiti OSKA hariduse ja teaduse uuringus.

[116] ISCO 2354 Muud muusikaõpetajad: õpetavad õpilastele praktikat, teooriat ning muusika ettekandmist väljaspool riiklikku alg-, üld- ja kõrgharidussüsteemi, kuid võivad koostöös riiklike haridusasutustega anda õppekavaväliselt eratunde või õpetust väikesele rühmale.

Helitehnoloogid

Helitehnoloog helindab elavat ettekannet, salvestab ja järeltöötleb helimaterjali. Helitehnoloogi ülesanne on tagada ürituste (kontsert, etendus, konverents, esitlus jms) ja audiovisuaalsete materjalide kvaliteetne helindamine ning järelhelindamine. Ta kasutab helisalvestuse kokkumänguprotsessi teostamiseks ja vajalikus formaadis vormistamiseks stuudiotehnikat, salvestusprogramme ning helisalvestussüsteemi.

Helitehnoloogi tööks vajalikke teadmisi ja oskusi saab omandada kõrghariduse tasemel EMTA-s (helilooming ja helirežii õppekava (MA)) ja TÜ Viljandi kultuuriakadeemias rakenduskõrghariduse astmel muusika õppekava helitehnoloogia erialal ja alates 2019. aastast kevadest magistriastmel inglise keelsel muusika õppekava heli- ja visuaaltehnoloogia õppekaval. Kutsehariduse tasemel on võimalik omandada teadmised ja oskused tööks helindajana Otsa koolis.

Välja on töötatud kutsestandard:

- Helindaja, tase 4

Kutse andja on G. Otsa nimeline Tallinna Muusikakool.

Helitehnoloogid kodeeriti REL2011 käigus ISCO koodi 3521 „Ringhäälingu ja audiovisuaalala tehnikud“ alla. Kogu majanduses oli antud ISCO koodi all hõivatuid 2014–2016 keskmiselt 790 inimest. Tegevusalal R90 (Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus), kuhu kuuluvad nii etenduskunstid kui muusika, oli hõivatuid kokku 80.

Muusikauurijad

Muusikauurija püstitab muusikateaduslikke probleeme ja lahendab neid, rakendades süsteemseid teadmisi muusikateaduse erinevatest valdkondadest. Ta kogub valdkonnaalast informatsiooni ja tõlgendab seda kriitiliselt. Muusikauurijad töötavad erinevates organisatsioonides, näiteks muusikaga seotud muuseumides, infokeskuses, raamatukogudes, (klassika)raadios, kirjastustes, kontserdielu korraldavates organisatsioonides, teatrites, aga ka õppejõududena koolides.

Muusikateadlasi koolitab EMTA kõigil kõrghariduse astmetel. Alates 2019/2020. õppeaastast kannab õppekava nimetust „Muusikateadus ja muusikakorraldus“ (BA), teisel õppeaastal saab õppija valida kas muusikakorralduse või muusikateaduse suuna. Muusikateoreetikuid koolitab kutsehariduse tasemel Otsa kool.

Levinumad ametinimetused muusikauurija põhikutsealal on muusikateadlane, muusikateoreetik, muusikakriitik, muusikapublitsist, muusikatoimetaja.

Muusikauurija põhikutseala esindajaid on REL2011 käigus kodeeritud ISCO koodi 2652 (Muusikud, lauljad, heliloojad) alla.

Kultuurikorraldajad

Kultuurikorraldaja töötab erinevates kultuurivaldkondades (muusika, etenduskunstid, museoloogia, raamatukogundus jt) kultuuriürituste kavandajana, korraldajana, turundajana või loominguliste kollektiivide agendina. Kultuurikorraldaja loob elanikele tingimused osalemiseks kultuuriprotsessides nii loojate kui tarbijatena.

Levinumad ametinimetused on muusikakorraldaja, muusikaprodutsent, kontserdikorraldaja, muusikasündmuste korraldaja, sündmuste korraldaja, kultuurikorraldaja.

Töö muusika valdkonnas kultuurikorraldajana eeldab kultuurikorraldusalast haridust, kasuks tuleb muusikaalane haridus. Kultuurikorraldust saab õppida nii EMTA-s kui ka TÜVKA-s.

Kultuurikorraldajate hõive kohta tõenduspõhised andmed puuduvad. Osaliselt võidi REL2011 käigus kodeerida muusika alavaldkonna kultuurikorraldajad, aga ka muusikaettevõtjad, muusikaettevõtluse spetsialistid ISCO koodi 3339 (Mujal liigitamata äriteenuste agendid) alla[117], kuivõrd antud koodis sisalduvad ametid „kontserdiagent“, „muusikaagent“, „promootor“. Eesti Kultuurikorraldajate Liitu kuulub 4.06.2019 seisuga vaid 17 liiget[118].

Muusikaettevõtjad / muusikaettevõtluse spetsialistid

Muusikaettevõtja või muusikaettevõtluse spetsialist (*music entrepreneur / music manager*) pakub loovisikutele ja kollektiividele tuge ja tugiteenuseid nende karjääri arendamisel ja juhtimisel, iseäranis rahvusvahelistel turgudel. Spetsiifilised rollid on:

- artisti mänedžer – juhib ja/või nõustab loovisikuid või kollektiive karjääri strateegilisel arendamisel; olenevalt kokkulepetest võib juhtida artisti tegevuse mõningaid või kõiki administratiivseid ja strateegilisi aspekte ning esindada teda juriidilistes ja ärilistes suhetes koostööpartnerite ja teenusepakkujatega;
- salvestatud muusika tootja, turustaja ja levitaja;
- muusikakirjastaja – esindab muusika autori varalisi õigusi, nõustab sageli ka autorit karjääri arendamisel;
- kontserttegevuse korraldaja (agent) – esindab loovisikuid ja kollektiive nende kontserttegevuse korraldamisel suhetes festivali- jt kontserdikorraldajate, promootorite, klubide jt; pakub tuge administratiivse ja logistilise poole pealt;
- muusikaspetsiifilise turunduse spetsialist (iseäranis digiturunduse ja sotsiaalmeedia vallas) – kavandab loovisiku või kollektiivi (sotsiaal)meedia strateegiad ning viib need ellu, kirjutab, toimetab erinevaid asjakohaseid tekste (pressiteated, artisti tutvustavad tekstid jms).

Osaliselt võidi REL2011 käigus antud kutseala esindajad kodeerida ülalnimetatud ISCO koodi 3339 alla. Muusika alavaldkonnas tervikuna tegutses Eestis 2015. aastal Eesti Konjunktuuriinstituudi andmeil üle 2000 ettevõtte[119], kuid tõenduspõhised andmed puuduvad selle kohta, palju on alavaldkonnas spetsialiste, kes on oma põhitegevuses keskendunud just loovisikutele ja kollektiividele toe ning tugiteenuste pakkumisele.

---

[117] Siia rühma kodeeriti töötajad, kes loovad ärikontakte, müüvad äriteenuseid, näiteks meedia reklaamipinda, valmistavad ette sportlaste, meelelahutajate ja esinejate esinemislepinguid, raamatute kirjastamise, näidendite lavastamise või muusika salvestamise, esitamise ja müügi lepinguid, müüvad oksjonitel vara ja kaupu ning kavandavad ja organiseerivad paketi- ja grupireise.

[118] Eesti Kultuurikorraldajate Liidu koduleht, vt http://artsmanagers.ee/liikmed/.

[119] MUUSIKA, Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

4.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest

Käesolevas alapeatükis antakse lühiülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest. Seejärel keskendutakse hõive ja seda mõjutavate tegurite analüüsile ning alavaldkonna põhikutsealade lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisele.

4.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud

EKI on muusika valdkonna hõivest ja majandusnäitajaist ülevaate andnud juba neljal korral (2005, 2009, 2013 ja 2018) ning püüdnud valdkonna ettevõtteid üles leida erinevate majanduse tegevusalade klassifikaatori koodide alt. EKI uuringu aruandes nenditakse, et „muusika väärtusahel ei vasta majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) koodidele, st valdkond ei ole hõlmatud kindlate EMTAK-i koodidega. Valdkonna põhikoodides sisalduvad teiste kultuuri- ja majandusharude ettevõtted, mitmed suured kontserdikorraldajad eelistavad põhitegevusena märkida meelelahutust, ollakse tegevad mitmel alal jms. Puudub alternatiivne andmekogu, millest lähtuvalt kaardistusi läbi viia ning kogu valdkonda ja alamvaldkondi hõlmav statistika.“

EKI uuringu põhjal moodustas muusika alavaldkonna (sh sidusalad[120)] kogutulu 2015. aastal 9% kogu loomemajandussektori müügituludest. Sektori müügitulu oli 2015. aastal tuumiktegevusaladel121 (koos autoritasudega) 86 mln eurot. Kui lisada nimetatud summale juurde muusika sidusalade tulud, ulatub muusika alavaldkonna kogutulu 141,4 mln euroni.

Muusika alavaldkonda toetab suures osas riik. Organisatsioone, kollektiive, festivale ja kontserte toetatakse peamiselt Kultuuriministeeriumi (KuM), Eesti Kultuurkapitali ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) loomemajanduse programmide kaudu. Kultuuriministeerium toetab oma eelarvest ka kolme muusikaorganisatsiooni aastaringset tegevust – need on Eesti Filharmoonia Kammerkoor, SA ERSO ja SA Eesti Kontsert. Peale selle jagab KuM avalike taotlusvoorude kaudu toetusi ka neljas toetusprogrammis[122]:

- Muusikafestivalid ja suursündmused – toetuse eesmärk on tagada eesti rahvuskultuuriliselt ja professionaalse helikunsti seisukohast oluliste muusikafestivalide järjepidevus ja areng, suurendada eesti interpreetide ja heliloojate võimalusi oma loomingu tutvustamiseks, parandada elanikkonna võimalusi juurdepääsuks professionaalsetele muusikasündmustele, suurendada eesti muusikute kaasatust kontserdikorraldajate omaproduktsioonides ja edendada professionaalse kontserdikorralduse arengut kogu Eestis.

---

[120] Muusika valdkonna sidusalad on salvestiste paljundamine; eramuusikakoolid; muusikariistade valmistamine, restaureerimine, rentimine, parandamine ja häälestamine; helisalvestiste ja muusikariistade jae- ja hulgimüük, nootide jaemüük ja rent; kontserdihoonete käitlus.

[121] Tuumiktegevusalade EMTAKid EKI uuringus: 59201 – helisalvestiste ja muusika kirjastamine, sh masterkoopiate tootmine heliplaatide jm audiomaterjali jaoks; 9001 – lavakunst (väljavõtt ühingu haaval – muusikaga seotud ühingud); 90012 – kontsertide lavastamine ja esitamine, muusikaline loometegevus jms; 90021 – lavakunsti abitegevused (väljavõtt ühingu haaval – muusikaga seotud ühingud); 90031 – kunstialane loometegevus (väljavõtt ühingu haaval – muusikaga seotud ühingud); 93299 – muud liigitamata lõbustus- ja vaba aja tegevused (väljavõtt ühingu haaval – muusikaga seotud ühingud); 94121 – loomeliitude tegevus (väljavõtt ühingu haaval – muusikaga seotud ühingud); 94129 – muude kutseorganisatsioonide tegevus (väljavõtt ühingu haaval – muusikaga seotud ühingud); 94995 – vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevuse või huvialadega seotud ühendused ja huviklubid (väljavõtt ühingu haaval – muusikaga seotud ühingud).

[122] Valdkonna rahastamise ja programmide kohta vt lähemalt Kultuuriministeeriumi kodulehelt, *https://www.kul.ee/et/tegevused/toetused*.

- Muusikakollektiivid ja kontserdikorraldajad – toetuse eesmärk on tagada Eesti rahvuskultuuriliselt ja professionaalse helikunsti seisukohast oluliste muusikakollektiivide ja kontserdikorraldajate järjepidevus ning areng, suurendada Eesti interpreetide ja heliloojate võimalusi oma loomingu tutvustamiseks ning parandada inimeste võimalusi juurdepääsuks professionaalsetele muusikasündmustele, suurendada Eesti muusikute kaasatust kontserdikorraldajate omaproduktsioonides ja edendada professionaalse kontserdikorralduse arengut kogu Eestis.
- Heliloomingu tellimine ja muusikaalased väljaanded – toetuse eesmärk on väärtustada Eesti heliloojaid ja heliloomingut, rikastada uue heliloomingu kaudu Eesti muusikaelu ning talletada rahvuskultuuriliselt olulisi heliteoseid ja muusikaalaseid tekste ning tagada nende kättesaadavus, samuti muusikavaldkonnale oluliste teatmeteoste, kultuuriuurimuste, monograafiate jms ilmumine.
- Muusikakonkursid – toetuse eesmärk on tagada Eesti rahvuskultuurile ning interpretatsiooni ja heliloomingu arenguks oluliste rahvuslike ja rahvusvaheliste muusikakonkursside ning noorte muusikute erialast taset tõstvate sündmuste Eestis toimumine.

Võrreldes teiste (loome)majandusvaldkondadega on muusikal ka arvestatav **ekspordipotentsiaal**. Ekspordi müügitulu oli 2015. aastal üle üheksa miljoni euro (sh autoritasud välismaalt)[123].

Eesti elanike muusikahuvi on suur, arvestuslikult tehakse aastas üle 2 miljoni kontserdikülastuse. Statistikaameti andmeil käivad pooled üle 15-aastased Eesti elanikud vähemalt korra aastas kontserdil (vt joonis 14). Populaarsed on alternatiiv-/pop-/rokkmuusikakontserdid. Samas märgivad eksperdid, et sageli on eri muusikažanrite puhul väga raske vahet teha; nt pop- ja elektroonilise muusika vahel jt[124]. Vastavad žanridefinitsioonid võivad veidi ka ajas muutuda. Statistikaameti andmeil on klassikalise muusika kontsertide populaarsus kahe vaatlusaluse aasta võrdluses suurenenud[125] (vt joonis 15).

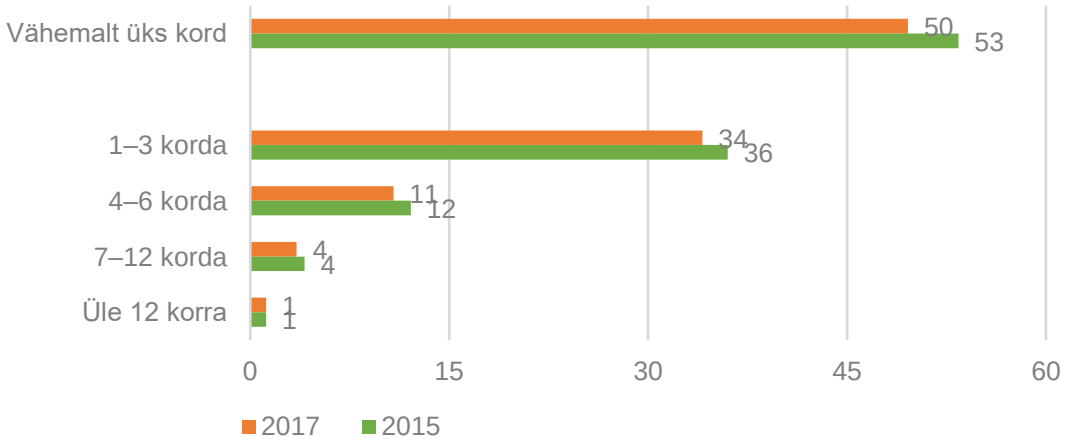

Joonis 14. Vähemalt 15-aastased, kes viimase 12 kuu jooksul kontserti külastanud, 2015 ja 2017
Allikas: Statistikaamet

[123] MUUSIKA, Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

[124] Nt võib tekkida küsimus, kas Trad.Attack! viljeleb folk- või rokkmuusikat?

[125] Ekspertide hinnangul on klassikalise muusika üldist populaarsust ühiskonnas aidanud mh kasvatada telesaated („Klassikatähed“ jm).

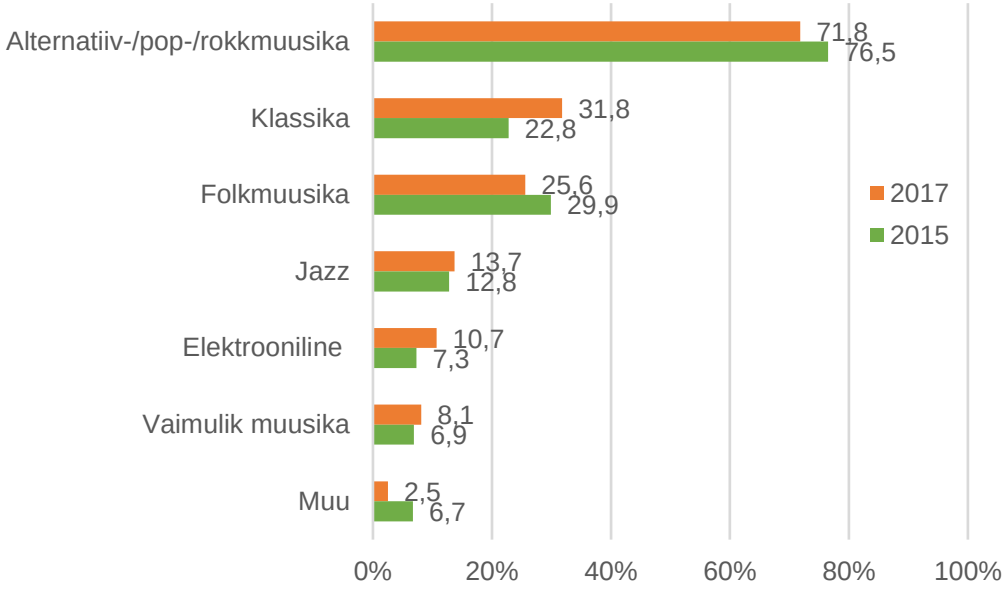

Joonis 15. Milliseid kontserte külastasite? Vähemalt 15-aastased, kes viimase 12 kuu jooksul kontserti külastanud, 2015 ja 2017
Allikas: Statistikaamet

Lisaks muusika tarbimisele on ka muusika harrastamine Eestis populaarne. **Eestis on väga tugev laulu- ja tantsupeo traditsioon.** Saar Polli poolt läbiviidud ja M. Lauristini ja P. Vihalemma koostatud uuringu aruanne „Minu laulu- ja tantsupidu“[126] (2013) kinnitab, et „pool eesti rahvast[127] (51%) on olnud laulu- ja tantsupeol ise osaline, sealhulgas nii laulu- kui tantsupeol 13%, ainult laulupeol 29% ja ainult tantsupeol 8%. Kaks kolmandikku küsitletutest on ka publiku hulgas peole kaasa elanud ja 90% jälginud tele- või raadioülekandeid, seejuures 15% on peost osa saanud ainult meedia vahendusel“.

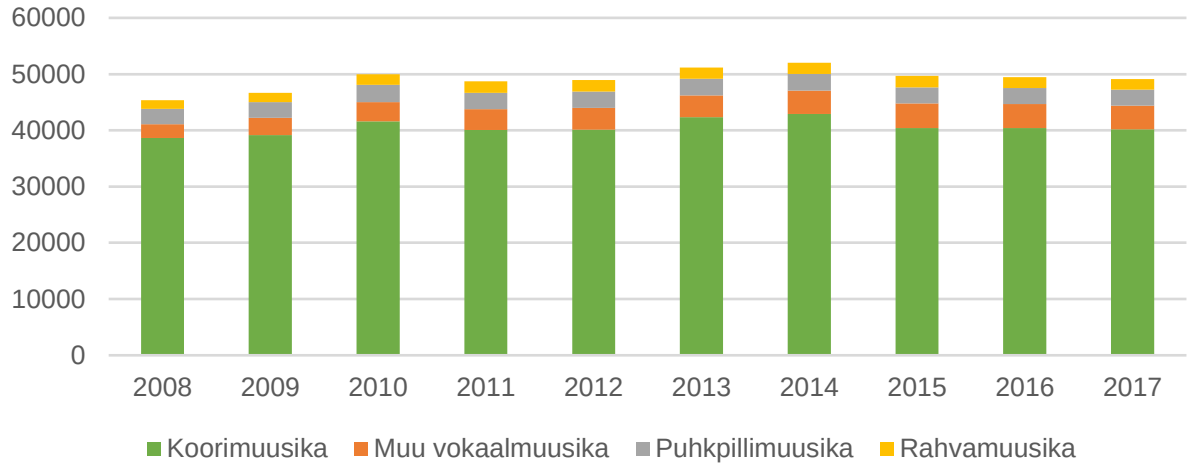

Joonis 16. Muusikaharrastajad 2008–2017
Allikas: Statistikaamet

[126] Vt Lauristin, M., Vihalemm, P. "Minu laulu- ja tantsupidu“, https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/laulupeo-uuringu-aruanne.pdf.

[127] Vanuses 15–74.

Riikliku statistilise vaatluse „Rahvakultuur“[128] põhjal saab välja tuua, et Eestis on üle 49 000 erineva muusikaharrastaja (vt joonis 16). Suurem osa neist on just koorimuusika vallas. Viimastel aastatel on Eestis stabiilselt üle 40 000 koorimuusikaharrastaja, kes osalevad rahvakultuurikollektiivide tegevustes. Ekspertide hinnangul mõjutavad koorimuusika harrastajate arvu väikest kasvamist-kahanemist teatud määral laulupidude toimumise aastad. Antud rahvakultuuri vaatlus on kõikne – see hõlmab kõiki Eesti territooriumil tegutsevaid rahvakultuurikollektiive. Rahvakultuurikollektiivid esitavad kord aastas andmeid kollektiivis osalejate arvu ja tegevuse kohta.

4.2.2. Alavaldkonna hõive

Alavaldkonna tööhõive statistilises analüüsis on tuginetud EKI ülevaate tulemustele ja MKM-i tööjõu prognoosimudeli aluseks olevale andmestikule.

EKI viimase ülevaate kohaselt töötas 2015. aastal muusika tuumiktegevusaladel kokku koos äri- ja mittetulundusühingute ning füüsilisest isikust ettevõtjatega 2659 inimest. Jättes kõrvale sidusalad, lisanduvad neile veel esitajad, kes on hõivatud riigi ja KOV-ide finantseeritud orkestrites ja koorides. Viimaseid oli Kultuuriministeeriumi andmeil 2017. aastal kokku 1583 (vt tabel 9). Seega hõivatute **koguarv muusika alavaldkonnas võib olla üle 4200[129] inimese**. Siiski juhib EKI analüüs tähelepanu, et „valdkonna töötajate arv ei ole täpselt teada, kuna mitmed professionaalsed muusikud on tegevad ettevõtluses nii äriühingutes kui ka füüsilisest isikust ettevõtjatena, samuti võib üks kontserdikorraldaja tegutseda mitme äriühingu kaudu ja ametinimetusest ei pruugi alati selguda hõivatus muusika valdkonnas“.

Tabel 9. Hõivatud riigi ja KOV-ide finantseeritud orkestrites ja koorides, 2017

Töökohad	**Arv**
Riiklike ja munitsipaalorkestrite orkestrandid	419
Riiklike ja munitsipaalorkestrite dirigendid	13
Ooperisolistid (Estonia ja Vanemuine)	24
Riiklike kooride koorilauljad	152
Riiklike kooride koorijuhid ja hääleseadjad (ainult töölepingulised)	5,5
Harrastuskooride palgalised juhid	864
Puhkpilliorkestrite palgalised juhid	105
KOKKU	**1583**

Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut[130]

MKM-i andmeil, mis põhinevad 2011. aasta rahva- ja eluruumide loendusel ning mida on ajakohastatud Eesti Tööjõu-uuringute (ETU) tulemustega, on muusika alavaldkonnas hõivatuid kogu majanduses kokku 1270. Erinevalt teistest (loome)tegevusaladest on muusika alavaldkonnal vaid üks põhiline ISCO kood – 2652 Muusikud, lauljad, heliloojad. Selle koodi alla on paigutatud kõik muusika valdkonnas tegutsejad: alates koorijuhtidest, orkestrantidest, muusikateadlastest kuni tänavamuusikuteni.

[128] Rahvakultuuri statistika kogumisega tegeleb alates 2008. aastast Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus.

[129] Koos sidusaladega üle 4900.

[130] MUUSIKA, Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

Siinses uuringus osalenud ekspertide hinnangul kirjeldavad muusika alavaldkonna hõivet tõepärasemalt siiski EKI analüüsi tulemid. Ekspertide hinnangul võib üle 4000 kõikidest muusika (tuumik)tegevusvaldkonnas töötavatest inimestest (sh raamatupidajad, finantsistid, abitöölised jne) olla **otseselt muusikaga tegelevaid hinnanguliselt kuni ¾ ehk umbes 3000 inimest**. Viimane hõivenumber ei sisalda muusikaõpetajaid ja -pedagooge alus-, üld- ning huvihariduses.

EHIS-e andmeil oli 2017/2018 õppeaastal üldhariduskoolides 922 ja lasteaedades 577 muusikaõpetajat ning MKM-i andmeil oli muid muusikaõpetajaid aastatel 2014–2016 keskmiselt 1420[131]. **Ekspertide hinnangul on alavaldkonnas probleemiks muusikakoolide ja -ringide pedagoogide tänase ning tuleviku tööjõuvajaduse katmine, seda eriti väljaspool tõmbekeskusi.** Muusikaõpetajate vanus on suhteliselt kõrge (vt joonis 17). Iga viies üldhariduskooli muusikaõpetaja ja huvihariduse muusikapedagoog (joonisel: muud muusikaõpetajad) ning iga neljas muusikaõpetaja alushariduses on üle 60-aastane. Lisaks on umbes kolmandik õpetajatest vanuses 50–59. Noori on suhteliselt vähe – alla 30-aastaseid õpetajaid on vaid iga kümnes (7–11%).

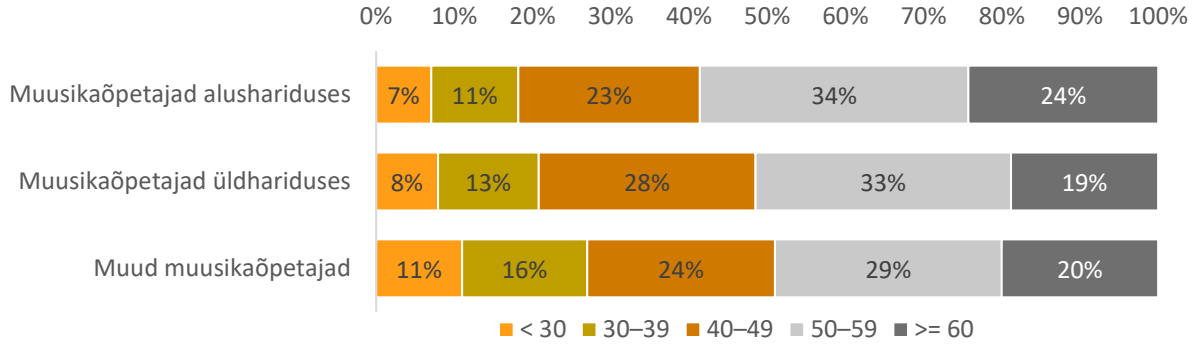

Joonis 17. Muusikaõpetajate vanusjaotus: alus- ja üldhariduses, 2018/2019. õa; muud muusikaõpetajad, 2014–2016 keskmine
Allikad: Statistikaamet, REL2011, MKM, EHIS

Muusika alavaldkonnas tervikuna (va muusikapedagoogid) on hõivatute vanusjaotused arvutatud MKM-i andmete põhjal (aluseks REL2011 andmed), kuivõrd alternatiivne andmekogu puudub. MKM-i andmeil on alavaldkonna põhikutsealadel keskmine vanus võrreldav Eesti tööjõu keskmisega (vt joonis 18).

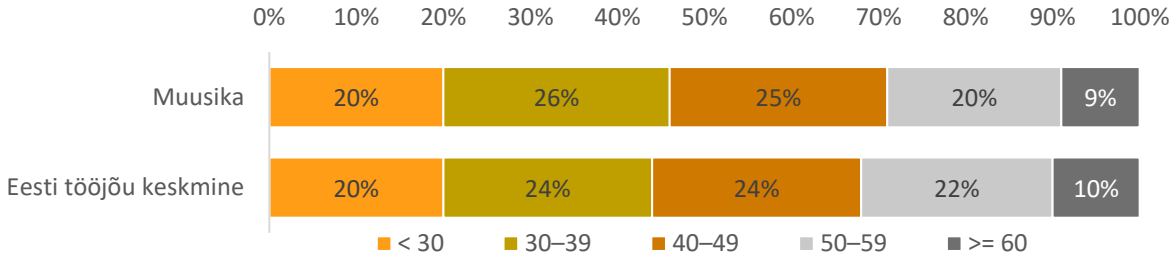

Joonis 18. Muusika alavaldkonna hõivatute vanuseline jagunemine, 2014–2016 keskmine
Allikad: Statistikaamet, REL2011, MKM

[131] ISCO 2354 Muud muusikaõpetajad: õpetavad õpilastele praktikat, teooriat ning muusika ettekandmist väljaspool riiklikku alg-, üld- ja kõrgharidussüsteemi, kuid võivad koostöös riiklike haridusasutustega anda õppekavaväliselt eratunde või õpetust väikesele rühmale.

MKM-i vanusjaotus on arvutatud 1270 hõivatu põhjal, mistõttu ei pruugi see kehtida kõikide põhikutsealade kohta. Nt 2018. a kevadel tegi Eesti Koorijuhtide Liit kooride registri alusel analüüsi Eesti koorijuhtide[132] vanuse kohta. Analüüsist selgub, et koorijuhtide vanusjaotus on suhteliselt sarnane muusikapedagoogide omaga – **pooled koorijuhid on üle 50-aastased** ja alla 30-aastane on iga kümnes koorijuht (vt joonis 19).

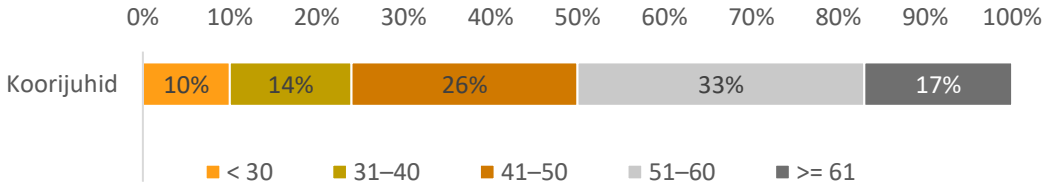

Joonis 19. Koorijuhtide vanusjaotus, 2018
Allikas: Eesti Koorijuhtide Liit

MKM-i andmete põhiselt on muusika alavaldkonnas hõivatutest mõningal määral enam mehi – 59%, naisi on 41%[133]. Statistikast ilmneb, et muusika alavaldkonna hõivatud on oluliselt kõrgemalt haritud kui Eesti tööjõud keskmiselt (vt joonis 20). 2/3 omab kõrgharidust: 55%-l valdkonnas tegutsejatel on akadeemiline kõrgharidus, igal kümnendal (9%) rakenduslik kõrgharidus ning 1%-l on doktorikraad. Põhihariduse või madalama haridusega hõivatuid on vaid 4%.

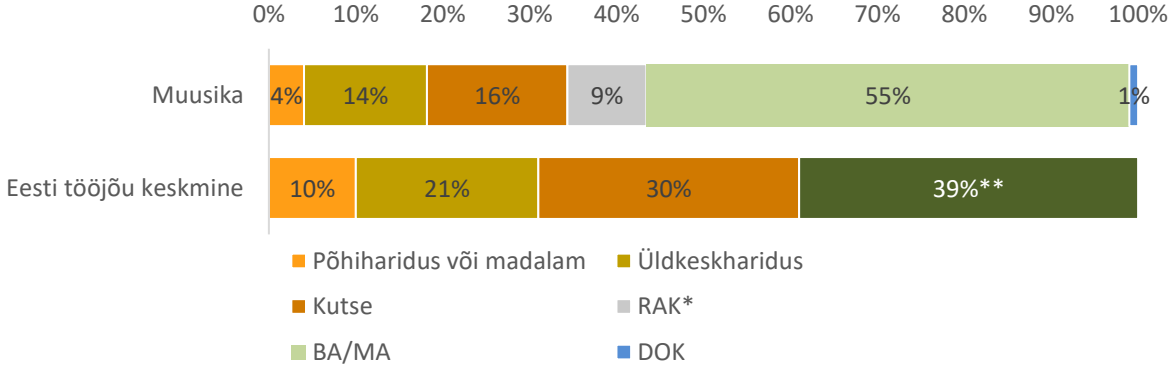

Joonis 20. Muusika alavaldkonna hõivatute hariduslik jagunemine

** Sh keskeriharidus keskhariduse baasil*
*** Kogu kõrgharidus*
Allikas: Statistikaamet, REL2011, MKM

4.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus

Muusika alavaldkond tervikuna on mõjutatud mitmetest trendidest. **Muusikast ja kunstidest osasaamise kasvavad võimalused suurendavad ka selle mõju üldises inimarengus – kultuurilise identiteedi kujundamisel ning elu- ja enesetunnetuse süvendamisel.** Ekspertide hinnangul inimeste vaba aja osakaal ja sellega seonduvalt **meelelahutuse osa lähitulevikus kasvab**; sh vanemaealistel inimestel on rohkem aega ja ka varasemast enam võimalusi muusika skeenel toimuvast osasaamiseks. Eakate sihtrühm kasvab, kuid muusikavaliku pakkumisel tuleb arvestada, et ka see sihtrühm muutub – nende elustiil, tarbimismudelid, muusikaeelistused jne. Nimetatud võimaluste kasv puudutab siiski

[132] N = 812.

[133] Ekspertide sõnul järjest enam tähtsustub võrdõiguslikkus – muusikafestivalid, -organisatsioonid arvestavad, et naisi-mehi oleks kaasatud võrdsel arvul, selleks on ka sotsiaalne surve (mh publiku poolt).

ühevõrra kõiki eagruppe, samuti on ilmses kasvus huvi näiteks klassikalise ja džässmuusika vastu ka noorema publiku hulgas. Muusika harrastamine on Eestis populaarne, ka **laste huvi muusika õppimise vastu ekspertide sõnul pigem kasvab.**

Muusika alavaldkonda mõjutab mh nii sisse- kui ka väljaränne: Eesti muusikakollektiivide mitmerahvuselisus suureneb, samal ajal toimub Eestis tasemehariduse omandanud talentide väljaränne. Muusika valdkond tervikuna on järjest rahvusvahelisem, muusika levib üle riigipiiride. Paljude valdkonnas tegutsejate jaoks laiendab see oluliselt võimalusi – globaalne nišiturg võib olla mitu korda suurem kui kohalik peavoolumuusikaturg. Ekspertide hinnangul võib ka Eesti pärimus- või koorimuusikal (sõltumata sellest, et need tunduvad kohapõhised) olla globaalne mõjuväli.

Suureneb sündmuste talletamine ja ülekandmine digimeediasse. Samal ajal ootab publik mitmekülgsemat elamust ka füüsilises ruumis toimuvalt sündmuselt (sh erinevaid multimeedialahendusi). Jätkub digitaalse muusikaturu kasv, muusika tarbimisviisid ja levikanalid on muutunud[134] ning on jätkuvas muutumises[135] lähitulevikus. Ekspertide hinnangul hakkavad tekkima ka uued formaadid, mistõttu muusika kasutusvõimalused laienevad (virtuaalreaalsus, 5D-kontserdid jm) veelgi. Globaalne konkurents ja uued formaadid võivad mh ühendada eri loome- ja tegevusvaldkondi. Kultuuritarbimine muutub üha enam osalus- ja aktiivse tagasiside põhiseks. See on proovikiviks nii muusika korraldajatele kui ka muusikutele. Seejuures on ekspertide hinnangul puudus muusikaettevõtjatest ja spetsialistidest, kes pakuks konkurentsivõimelistele loovisikutele ja kollektiividele tuge ja teenust nende karjääri arendamisel ja juhtimisel, iseäranis rahvusvahelistel turgudel.

Tabelis 10 on toodud ekspertide hinnang tööjõuvajadusele põhikutsealade lõikes. Vajaduse hindamisel tuginesid eksperdid nii käesolevale olukorrale kui ka lähituleviku trendidele.

Tabel 10. Muusika alavaldkonna põhikutsealade hõives prognoositav muutus 2026. aastani ja hõive statistika

Põhikutseala	**Hõive muutuse suund**	**Hõive**	**Asendusvajadus[136] aastas (MKM-i metoodika põhine)**
Muusika autorid	→	u 3000	kuni 60[137]
Esitajad	↗→		
Helitehnoloogid	↗→		
Kultuurikorraldajad	↗→		
Muusikauurijad	→		
Muusikaettevõtja / muusikaettevõtluse spetsialist	↗→		

[134] Nt tehisintellektile tuginevad õppimisvõimelised algoritmid võimaldavad juba praegu personaliseeritud valikuid jms.

[135] Emori uuringu „Eesti elanike muusika kuulamise harjumused“ (2018) põhjal on kõige populaarsem voogedastusteenus YouTube – seda teab spontaanselt nimetada 55% ning vähemalt kord nädalas kasutab muusika kuulamiseks 69% sihtgrupist. Kohe YouTube'i kannul on Spotify, mida teab spontaanselt nimetada 51% ning kasutab vähemalt kord nädalas 18% sihtgrupist.

[136] Asendusvajadus annab arvulise hinnangu sellele, kui palju on vaja juurde töötajaid asendamaks tööturult vanuse tõttu lahkuvaid.

[137] Arvutuste aluseks on võetud ISCO 2652 asendusvajadus ja eelduseks ekspertide hinnang, et põhikutsealadel on hõivatuid u 3000.

Muusikapedagoogid	↗→	1420[138]	u 40*

Märkus. Selles uuringus hinnatakse muusikapedagoogide vajadust. Muusikaõpetajate vajadust alus- ja üldhariduses tervikuna hinnati OSKA Hariduse ja teaduse uuringus.

↑ – suur kasv (üle 20%)
↗ – keskmine kasv (kuni 20%)
↗→ – väike kasv (kuni 10%)
→ – püsib stabiilsena (± 5%)
↘→ – väike kahanemine (kuni -10%)
↘ – keskmine kahanemine (kuni -20%)
↓ – suur kahanemine (üle -20%)

4.4. Oskuste vajadus

Alapeatükis käsitletakse lähema kümne aasta prognoositavaid muutusi muusika alavaldkonna põhikutsealadel vajalikes oskustes. Prognoos põhineb kutsealasid mõjutavate suundumuste ja ekspertidega tehtud intervjuude analüüsil ning fookusaruteludel. Eksperdid kirjeldasid ja hindasid alavaldkonna põhikutsealadel töötavate inimeste arendamist vajavaid ning puuduolevaid üld- ja erialaseid oskusi.[139] Omandatud oskuste eluiga lüheneb järjest ja paljude kutsete jaoks muutuvad tähtsaks need oskused, mille vajalikkust neil kutsealadel praegu väga ei tunnetata. Seepärast tuleb õppida kohanema kiiresti muutuva töö sisu ja keskkonnaga.

Maailma majandusfoorumi 2018. aastal ilmunud aruandes *„The Future of Jobs Report“*[140] rõhutatakse, et tehnoloogilised muudatused toovad kaasa muutused oskuste vajaduses kõigis tegevusvaldkondades. Tähtsaks muutub valdkondadeüleste digilahenduste disaini- ja programmeerimise oskus ning „pehmetest“ oskustest on kultuuri ja loometegevusega seotud kutsealade puhul rõhutatud loomingulisust, emotsionaalset intelligentsust, uuenduslikkust, kriitilist mõtlemist, aga ka oskust veenvalt esineda ning pidada tulemuslikke läbirääkimisi.

Muusika alavaldkonna põhikutsealadel töötavate inimeste (seda nii muusika autorite, esitajate kui ka korraldajate) oskuste pagasis on **esmatähtsad konkurentsivõimelised erialased oskused. Muusikud konkureerivad rahvusvahelisel turul, seda nii tööle kandideerimisel Eestis kui ka väljaspool.** Tööle värbamise aluseks on inimese erialased professionaalsed oskused ja kõrge kunstiline tase, head üldoskused on väärt pagas igapäevases töös ja oma karjääri planeerimises. Professionaalsete oskuste omandamine eeldab aga aastatepikkusi erialaseid õpinguid. Muusika alavaldkonnas tegutsejate puhul rõhutasid tööandjad vajadust erialaseks elukestvaks enesetäiendamiseks.

Probleemiks on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliste muusikute järelkasvu tagamine. Eestis on küll hea ligipääs muusikaalasele huviharidusele, mis on muusikakultuuri arendamise baasiks. Paraku ei taga praegused huvihariduse tingimused võimekate õpilaste jõudmist professionaalse konkurentsivõimelise muusiku tasemele. Muusikakoolides on puudus pedagoogidest (eriti väljaspool

[138] ISCO 2354 Muud muusikaõpetajad: õpetavad õpilastele praktikat, teooriat ning muusika ettekandmist väljaspool riiklikku alg-, üld- ja kõrgharidussüsteemi, kuid võivad koostöös riiklike haridusasutustega anda õppekavaväliselt eratunde või õpetust väikesele rühmale.

[139] NB: kirjeldatud on vaid arendamist vajavaid kasvava olulisusega oskusi.

[140] The Future of Jobs Report 2018, World Economic Forum, vt http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf.

tõmbekeskusi) ning vajaka jääb ka oskusest õppijat juhendada ja suunata, nii et õpilasel kujuneks välja instrumendi õige mängutehnika ja ta oleks motiveeritud tegelema muusikaga tipptasemel.

Muusikaõppe puhul on eriti oluline **õpetamise professionaalne tase**. Paljud muusikaga seotud erialade tasemeõppe lõpetanud (nii kutse- kui ka kõrghariduse tasemel) rakenduvad pedagoogilisele tööle muusikakoolides ja huviringide juhendajatena. Paljud neist ei ole pedagoogiliseks tööks piisavalt ette valmistatud. Arendamist vajavate oskustena rõhutasid tööandjad **muusikapedagoogika- ja -didaktikaga** seonduvaid teemasid (erinevad lähenemised sõltuvalt õppija tasemest ja võimekusest, samuti õppe eesmärgist jms).

Eksperdid tõid murekohana välja kõrgkooli **sisseastujate ebaühtlase taseme** või kandidaatide puudumise tulenevalt ebapiisavast muusikaalasest algharidusest. Samuti rõhutasid eksperdid vajadust professionaalsete ja konkurentsivõimeliste muusikute arendamiseks suurendada nii kutse- kui ka kõrgkoolides õppijatele **esinemisvõimalusi (sh rahvusvahelisi)**.

Muusikutel tuleb aina enam lisaks loometööle tegeleda ka enda või enda juhitavate kollektiivide **turunduse ja kommunikatsiooniga**. Muusikavaliku kokkupanek eeldab oma publiku head tunnetamist, nende ootuste tajumist, kuid ka sobival määral üllatuste pakkumist jne. Artistilt (sh klassikalise muusika interpreedilt) eeldatakse aina enam suhtlemist kontserdi publikuga.

Kuivõrd muusikaturg on globaalne (suur osa muusikast ei ole seotud keelega), on **suhted rahvusvaheliste partneritega** väga olulised. Eestis on tõusnud muusikahuvilistest kultuurituristide osakaal, mis on otseses seoses festivalide korraldamisega. Rahvusvaheliselt tuntud välisartistide kontsertide puhul püsib nõudlus suurem pakkumisest. Eesti muusikaartistide osalemine rahvusvahelistel muusikaüritustel ning välisartistide kontsertide korraldamine Eestis eeldab muusikaürituste korraldajatelt tihedat sidet rahvusvaheliste võrgustikega. Koostööd hõlbustab heal tasemel **võõrkeeleoskus** ja suutlikkus mõista ning arvestada suhtlemisel eri maade kultuuride erisustega.

Üha tavapärasem on muusikakorraldajatel koostöö partneritega, kõike ise korraldada ei jõua ning paljud tööd eeldavad spetsiifilisi oskusi. Töö erinevates koostöömudelites eeldab lisaks **koostöö- ja meeskonnatööoskusele** ka teadmist, kuidas partnereid suunata ja nõustada. Koostöö võrgustikes erinevate partneritega eeldab organiseerimisoskuse olemasolu, samuti tuleb osata juhtida nii enda kui ka partnerite aega ja jälgida tegutsemise tõhusust.

Tasemeõppe kõrval kasvab vajadus paindlike mitteformaalse õppe vormide järele. Töökohapõhine õpe uute oskuste omandamisel või arendamisel on järjest olulisem, seda nii muusikute, muusikaürituste korraldajate kui ka loovprodutsentide puhul (osalt on tasemeõppes kogemust eeldavaid oskusi keerukas omandada). See omakorda kasvatab vajadust **mentoritel/juhendajatel nõustamis- ja juhendamisoskuse** järele.

Üha aktiivsemalt osalevad muusikud mitmesugustes projektides (sh rahvusvahelistes) ning seetõttu muutuvad üha tähtsamaks teadmised sellest, kuidas projekte kavandada, kust leida vajalikud ressursid, samuti teadmine sellest, kuidas juhtida projektide kulgu. Projektipõhine töö eeldab tekkivate probleemide lahendamise oskust. Arvestades nii praegusi töömudeleid kui ka tulevikutrende, pidasid eksperdid **projektide juhtimise oskust** kasvava olulisusega oskuseks.

Muusika vallas on palju vabakutselisi ja isemajandavaid üksusi, kelle ettevõtlusalased teadmised vajavad arendamist. Kui suuremates organisatsioonides on erinevaid funktsioone täitmas erialainimesed (nt raamatupidajad, turundus- ja müügiinimesed), siis väikeses organisatsioonis (sageli ühe töötajaga ettevõttes) tuleb enamasti ise hakkama saada erinevate rollidega või vähemalt olla

pädev ettevõtlusalastel teemadel, mh osata hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, valida sobivaid turundusmeetodeid ja -kanaleid, suhelda klientide ja koostööpartneritega, tunda valdkonna juriidikat (autoriõigused, lepingud) jm. Samuti peab iga organisatsioon suutma hoida ja arendada suhet oma publiku/koostööpartneritega.

Tehnoloogia areng loob võimaluse digitaalse muusikaturu jätkuvale kasvule. Muusika tarbimisviisid ja levikanalid on jätkuvas muutumises. Tekkima on hakanud uued formaadid, muusika kasutusvõimalused laienevad. Tehisintellektile tuginevad õppimisvõimelised algoritmid võimaldavad personaliseeritud valikuid. Areneb digitaalse noodimaterjali tarkvara, salvestamine on juba muutunud lihtsamaks ja lihtsustub veelgi. Mitmekesiseid lahendusi pakkuv tehnoloogia on muusikavaldkonnas aktiivselt kasutuses võimaluste avardajana. Näiteks viitevaba heli ja videopildi ülekandetehnoloogia LoLa[141], mis võimaldab sujuvat ülekannet, et erinevates riikides paiknevad muusikud saaksid musitseerida koos reaalajas. Tehnoloogia kiire areng on proovikiviks muusikaharidusele, et tagada muusikule oskused valdkonnaga seotud **tehnoloogia oskuslikuks kasutamiseks**. Tähtsaks muutuvad küberturvalisuse teemad, st oskust hinnata turvariske ning teadmist, kuidas tagada virtuaalruumis enda ja oma andmete kaitse küberrünnakute eest.

4.5. Koolituspakkumine

Alapeatükis antakse esmalt ülevaade alavaldkonna erialadega seotud tasemeõppest. Seejärel analüüsitakse EKKA hindamisaruannete põhjal pakutava õppe kvaliteeti ning kirjeldatakse täienduskoolituse võimalusi ja vajadusi.

Eestis saab omandada muusikaharidust erinevatel tasemetel ja astmetel, alates koolieelsest tasemest kuni kõrghariduseni. Muusikaharidust antakse nii riiklikes kui ka erakoolides. Alavaldkonna põhikutsealadel on võimalik töötada väga erineva haridusliku taustaga – alates muusikakeskkooli tunnistusest kuni ülikoolikraadini. Tööle värbamisel on esmatähtis vajalike erialaste oskuste olemasolu, mis omakorda eeldab põhjalike erialaste õpingute läbimist.

Et analüüsi täpsemalt sihistada, on siin sarnaselt teistele OSKA valdkonnauuringutega käsitletud erialase õppena neid õppekavasid, millel on valdkonna ekspertide hinnangul otsene seos alavaldkonna põhikutsealadega (vähemalt spetsialiseerumise või erialamooduli näol).

4.5.1. Õppekavad

Tasemeõppe ülevaade (vt tabel 11) on koostatud EHIS-e andmete põhjal 2018/2019. õppeaasta seisuga. Kõrghariduses oli 2018/2019. õa vastuvõtt avatud 30 õppekaval. Muusikaalast kõrgharidust saab peamiselt omandada EMTA-s ja TÜ-s. Kutsehariduses oli vastuvõtt avatud 19 õppekaval. Kutseõppeasutustest pakuvad erialast õpet Otsa kool, Elleri kool ja 4. taseme erialast õpet pakub ka Tallinna Muusikakeskkool.

Kõrgkoolide õppekavades on toimumas olulised muutused, mis on seotud nii õppijate arvu vähenemise kui ka muutunud ootustega õppele. Ka kutsehariduses toimuvad muutused, nt õppeaastast 2017/2018 toimub vastuvõtt ühisele interpreedi õppekavale varasemate akordioni, keelpillide, klassikalise kitarri õppekavade asemel.

[141] Videopildi ülekandetehnoloogia LoLa (*low latency*).

Tabel 11. Tasemeõpet pakkuvad õppekavad õppeasutuse ja õppeastme järgi

Õpe	Vastuvõtuga õppekavade arv 2018/2019	Õppekavad 2018/2019
Muusika autorid	**8**	
Kutseõpe	3	TMKK: Helilooming Elleri kool, Otsa kool: Komponist
Rakenduskõrgharidus	1	TÜ: Muusika
Bakalaureuseõpe	1	EMTA: Helilooming ja elektronmuusika
Magistriõpe	2	EMTA: Helilooming ja helirežii, nüüdismuusika interpretatsioon ja loome (ingl k)
Doktoriõpe	1	EMTA: muusika ja teatrikunst
Esitajad	**19**	
Kutseõpe	11	TMKK: Erialad: klahv-, keel-, puhk- ja löökpillid, koorijuhtimine, laulmine Otsa kool: Interpreet, rütmimuusik Elleri kool: Interpreet, rütmimuusik; pärimusmuusik
Rakenduskõrgharidus	1	TÜ: Muusika
Bakalaureuseõpe	3	EMTA: Muusika interpretatsioon, muusika)ingl k) TLÜ: Integreeritud kunst, muusika ja multimeedia
Magistriõpe	3	EMTA: Muusika interpretatsioon, nüüdismuusika interpretatsioon ja loome (ingl k) muusika (ingl k) TÜ: Pärimusmuusika
Doktoriõpe	1	EMTA: muusika ja teatrikunst
Muusikapedagoogid	**10**	
Kutseõpe	2	Elleri kool, Otsa kool: Pilliõppe juhendaja
Rakenduskõrgharidus	1	TÜ: Muusika
Bakalaureuseõpe	3	EMTA: Muusikapedagoogika, instrumentaalpedagoogika, muusika interpretatsioon
Magistriõpe	4	EMTA: Interpretatsioonipedagoogika, muusikapedagoogika TÜ: Kunstide ja tehnoloogia õpetaja
Helitehnoloogid	**3**	
Kutseõpe	1	Otsa kool: Helindaja
Rakenduskõrgharidus	1	TÜ: Muusika
Magistriõpe	1(2)	TÜ: Muusika (vv alates 2019.a, ingl k)
Kultuurikorraldajad	**3**	
Rakenduskõrgharidus	1	TÜ: Kultuurikorraldus
Bakalaureuseõpe	(1)	EMTA: Muusikateadus ja muusikakorraldus (vv alates 2019/2020. õa)
Magistriõpe	2	EMTA: Kultuurikorraldus (ingl k) TÜ: Kultuurikorraldus
Muusikauurijad	**6**	
Kutseõpe	2	Elleri kool, Otsa kool: Muusikateoreetik

Bakalaureuseõpe	1(2)	EMTA: Muusikateadus, muusikateadus ja muusikakorraldus (vv alates 2019/2020. õa)
Magistriõpe	1	EMTA: Muusikateadus
Doktoriõpe	2	EMTA: Muusikateadus TLÜ: Audiovisuaalkunstid ja meediauuringud
Muusikaettevõtja / muusikaettevõtluse spetsialist	**0**	
Kutseõpe	(1)	Otsa kool: Muusikaettevõtluse spetsialist (vv alates 2019. a kevadest)[142]

Märkus. Arvestatud on õppekavasid, mil toimus vastuvõtt 2018/2019. õppeaastal.

4.5.2. Õppurid tasemeõppes

Õppijate arv muusika loomise, esitamise, õpetamise (sh pillimängu õpetamisega) ja helindamisega seotud **kõrghariduse esimese astme õppekavadel** on viimase viie õppeaasta jooksul mõningal määral kasvanud (vt tabel 12), keskmiselt asub õppima 148 üliõpilast. Muutust on põhjustanud ingliskeelse õppekava „Muusika“ (EMTA) avamine (keskmine vastuvõtt on 40 üliõpilast aastas). Teine oluline muutus, mis kasvatas õppijate arvu, toimus õppeaastal 2016/2017, mil Tallinna Ülikooli õppekavale „Integreeritud kunstid, muusika ja multimeedia“ asus muusika erialale õppima 15 üliõpilast. EMTA vastuvõtud on viimastel aastatel olnud tervikuna üsna stabiilsed, muusika interpretatsiooni ja instrumentaalpedagoogika õppekavadel on vastuvõtt veidi vähenenud. Vastuvõtukonkursid on tihedad, seda eeskätt tänu välisriikide sisseastujatele.

Viimaste aastate lõpetamise statistika (vt joonis 21) näitab lõpetajate arvu suhtelist stabiilsust (105 lõpetajat aastas). Arvestades aga vastuvõtuarvude kasvamist alates õppeaastast 2015/2016, on eelolevatel aastatel oodata lõpetajate arvu mõningast kasvamist.

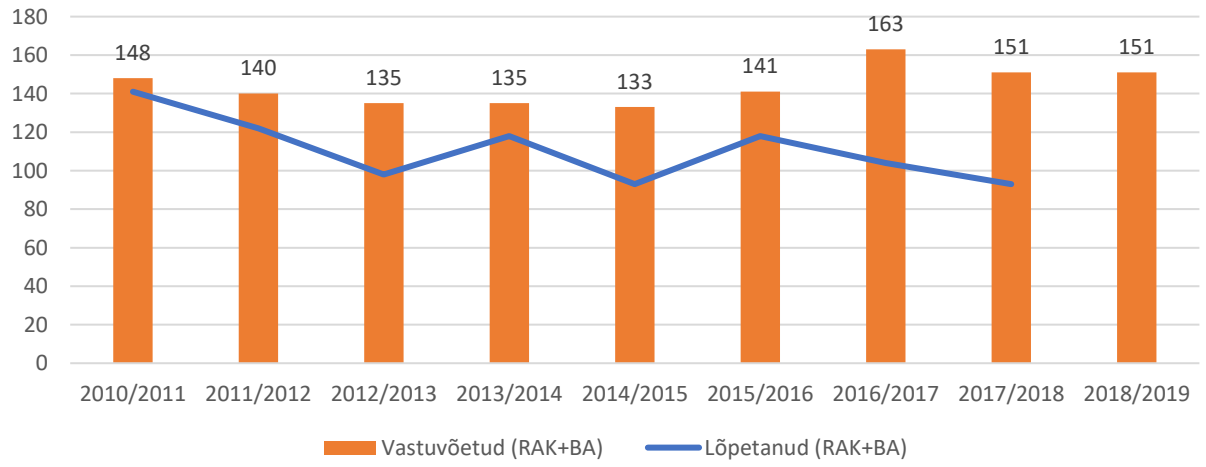

Joonis 21. Vastuvõetute ja lõpetajate arv muusika loomise ja esitamisega seotud bakalaureuse õppekavadel 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

[142] Sisseastumisel oli tihe konkurents, ühele kohale kandideeris üle 4 soovija.

2018/2019. õppeaastal oli üle 70% bakalaureuseõppe üliõpilastest 24-aastased või nooremad. Mis näitab, et õppima minnakse kindlat eriala ning tegemist ei ole teise karjäärivalikuga. Õppijate vanuseline jaotus ei ole viimaste aastate jooksul märkimisväärselt muutunud.

Välisüliõpilaste osakaal kõrghariduse esimese astme õppekavadel (2018/2019 vastuvõetutest olid 13% välisüliõpilased) on viimastel aastatel püsinud stabiilsena, jäädes vahemikku 11–13%, mis ei erine oluliselt kogu kõrghariduse vastavast näitajast.

Magistriastmel on vastuvõetute ja lõpetajate arv viimasel viiel aastal olnud stabiilne, keskmiselt asub õppima 92 ja lõpetab 71 üliõpilast. Kõige enam on õppijaid õppekaval „Muusika interpretatsioon", kus õpingute alustajaid on umbes 40 ja magistrikraadini jõuab igal aastal 25 üliõpilast, ja „Muusika" ingliskeelne õppekava (vastuvõtt umbes 30 ja lõpetab 20 üliõpilast).

Tabel 12. Üliõpilaste arv muusika loomise, esitamise ja õpetamisega seotud magistriastme õppekavadel 2010/2011–2018/2019

MA kokku	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Katkestanud	19	31	22	33	39	27	34	33	0
Lõpetanud	80	87	70	64	66	83	72	68	0
Vastuvõetud	101	134	97	96	104	97	89	82	90
Üliõpilasi	186	229	232	240	255	259	245	232	232

Allikas: EHIS

Kõrghariduse esimesel ja teisel astmel on muusika erialasid õppima asunud üliõpilaste arvu muutus tervikuna viimasel viiel aastal sarnases trendis kogu kõrgharidusega (vt joonis 22). **Kokku alustas muusika alavaldkonnaga seotud erialadel õpinguid 2018/2019. õppeaastal 241 ja sellele eelneval õppeaastal lõpetas õpingud 161 üliõpilast. Viimase viie aasta keskmised näitajad on vastavalt 248 ja 182.**

EMTA aastaraamatu (2018)[143] vastuvõtustatistikale tuginedes „laekus bakalaureuseõppesse kokku 415 avaldust, millest 243 esitati lavakunsti erialale ja 57 ingliskeelsele muusika õppekavale. Vastu võeti 119 üliõpilaskandidaati, neist eestikeelsetele õppekavadele 92 ja ingliskeelsetele õppekavadele 27 üliõpilaskandidaati. Magistriõppesse laekus kokku 167 avaldust, neist ingliskeelsetele õppekavadele 82 avaldust. Vastu võeti kokku 131 üliõpilaskandidaati, neist eestikeelsetele õppekavadele 75 ja ingliskeelsetele õppekavadele 56 üliõpilaskandidaati. Doktoriõppesse laekus avaldusi 15, millest 6 esitasid välismaalased. Vastu võeti 5 doktoranti". Aastaraamatu järgi olid populaarsemad muusikavaldkonnaga seotud erialad bakalaureuseõppes keelpillid, laul ja džässmuusika ning magistriõppes interpretatsioonipedagoogika, džässmuusika ja klahvpillid.[144]

[143] EMTA aastaraamat 2018, vt https://ema.edu.ee/wp-content/uploads/2019/05/2018_aastaraamat-1.pdf.

[144] Täpsem ülevaade EMTA 2018. aasta vastuvõtust ja lõpetajatest erialade kaupa, vt https://ema.edu.ee/wp-content/uploads/2019/05/2018_aastaraamat-1.pdf.

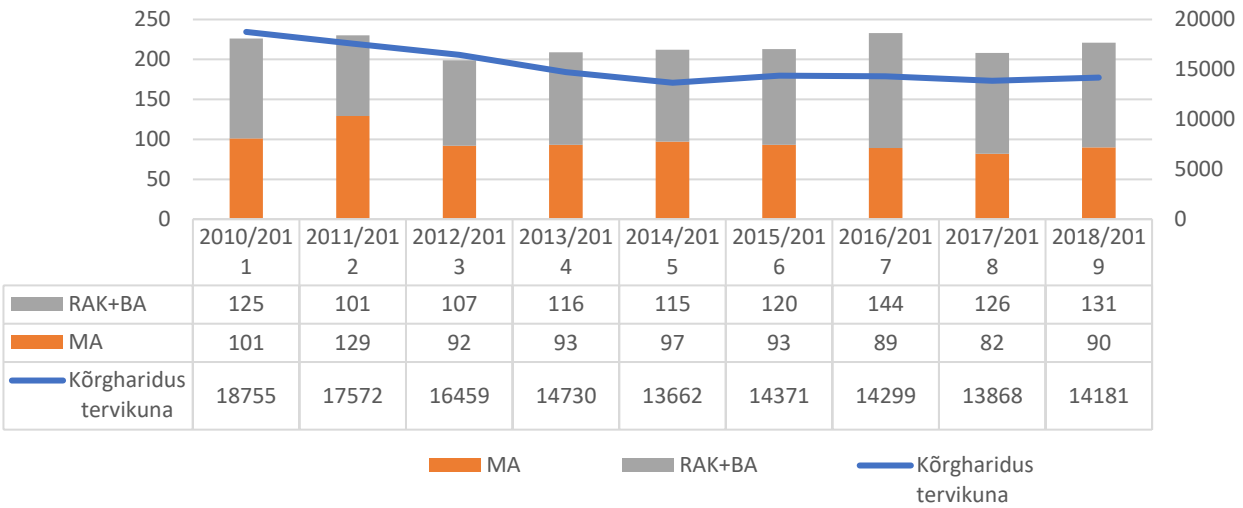

	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
RAK+BA	125	101	107	116	115	120	144	126	131
MA	101	129	92	93	97	93	89	82	90
Kõrgharidus tervikuna	18755	17572	16459	14730	13662	14371	14299	13868	14181

Joonis 22. Vastuvõetute arv kõrghariduses tervikuna ning muusika loomise ja esitamisega seotud bakalaureuse ja magistriastme õppekavadel 2010/2011–2018/2019
Allikas: EHIS

Muusikaga seotud kõrghariduse õppekavadel on katkestamise määr[145] viimase viie aasta keskmisena 12%, kogu Eesti kõrghariduses samal ajavahemikul aga 15%[146]. Õppeastmete võrdluses on õppe katkestajate osakaal kõrghariduse teisel astmel veidi kõrgem (14%).

EMTA aastaaruandes on märgitud, et „lõpetajate kutsekindlus on stabiilselt kõrge: vähemalt 93% bakalaureuse- ja 87% magistriõppe ning 100% doktoriõppe lõpetajatest jätkab erialaseid õpinguid või on erialasel tööl“.

Vastuvõetute ja lõpetanute arv muusika loomise, esitamisega (sh pillimängu õpetamisega) seotud **kutsehariduse** õppekavadel on aastate lõikes veidi varieerunud (vt joonis 23), viimase viie aasta keskmisena asub õppima 110 ja lõpetab 60 õpilast aastas. 2018/2019. õppeaastal oli veidi alla 90% õpilastest 24-aastased ja nooremad. Õppijate vanuseline jaotus ei ole viimaste aastate jooksul märkimisväärselt muutunud.

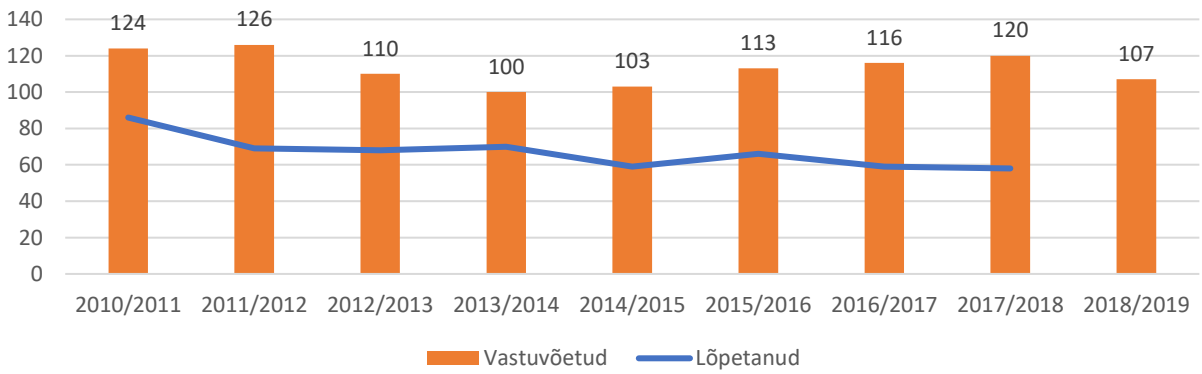

Joonis 23. Vastuvõetute ja lõpetajate arv muusika loomise ja esitamisega seotud kutseõppe õppekavadel 2010/2011–2018/2019
Allikas: EHIS

[145] Katkestamise määr – katkestamissündmuste suhe õppijate arvu õppeaastas.

[146] 2018. aastal oli kõrghariduses tervikuna katkestamise määr 13,6%, vt http://www.haridussilm.ee.

Muusikateooriaga seotud õppekavadel (vt joonis 24) on viimase viie aasta keskmisena enim õppijaid bakalaureuse astmel. Võrreldes viie aasta taguse ajaga on õppijate arv vähenenud, viimasel kahel aastal on huvi õpingute vastu siiski kasvanud.

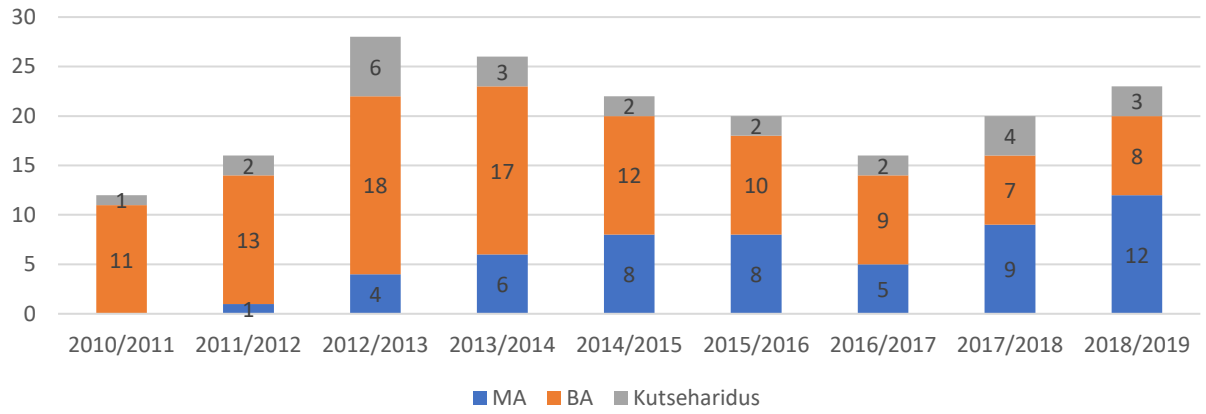

Joonis 24. Õppijate arv muusikateooriaga seotud õppekavadel 2010/2011–2018/2019
Allikas: EHIS

Kultuurikorraldusega seotud õppekavadel kõrghariduses on õppijate arv (vt tabel 13) võrreldes viimase viie aasta taguse ajaga kasvanud. 2018/2019. õppeaastal võeti üle 30% enam üliõpilasi vastu kui aastal 2014/2015. Õppe lõpetab keskmiselt 30 üliõpilast aastas, neist pool kõrghariduse esimesel astmel. Arvestades vastuvõtuarvude märgatavat kasvu alates 2016/2017. õppeaastast, on eelolevatel aastatel oodata lõpetajate arvu mõningast kasvamist.

Tabel 13. Üliõpilaste arv kultuurikorraldusega seotud õppekavadel 2011/2012–2018/2019

Üliõpilased	**2011/ 2012**	**2012/ 2013**	**2013/ 2014**	**2014/ 2015**	**2015/ 2016**	**2016/ 2017**	**2017/ 2018**	**2018/ 2019**
Katkestanud	28	32	25	25	20	28	20	
Lõpetanud	33	39	37	21	28	33	37	
Vastuvõetud	47	59	29	45	45	62	63	66
Üliõpilased	203	207	166	157	157	180	184	200

Allikas: EHIS

Tallinna Muusikakeskkoolis antakse nii alg- kui ka keskastme muusikalist haridust. Muusikakeskkoolis on võimalik õppida klaverit, klavessiini, viiulit, altviiulit, tšellot, kontrabassi, harfi, flööti, oboed, klarnetit, fagotti, metsasarve, trompetit, trombooni, tuubat ja saksofoni 1.–12. klassini, üldettevalmistaval erialal 1.–8. klassini ning koorijuhtimist, muusikateooriat ja kompositsiooni 9.–12. klassini. Analüüsis (vt ptk 4.6)on eeldatud, et muusikakeskkooli lõpetanud jätkavad õpinguid ning neid ei ole arvestatud uute tööturule sisenejatena.

4.5.3. Õppe kvaliteet

Eestis pakutava kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamist korraldab Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). Kvaliteedi hindamises[147] osalevad sõltumatud eksperdid, nende seas valdkonna tööandjad, kõrghariduses ka väliseksperdid ja üliõpilased. Selles alapeatükis on esitatud kokkuvõte EKKA ekspertide hindamisaruannetest muusika valdkonnaga seotud õpet pakkuvates

[147] Hindamisaruanded ja lisateave hindamise korralduse kohta on EKKA kodulehel, vt http://ekka.archimedes.ee/.

koolides toimunud hindamiste kohta, lisaks on neid aruandeid kõrvutatud OSKA rakendusuuringus osalenud ekspertide hinnangutega.

Kõrghariduse kvaliteeti hinnatakse kahes vormis, need on institutsionaalne akrediteerimine ja õppekavagrupi kvaliteedi hindamine. Iga seitsme aasta järel hinnatakse õppeasutuse tegevuse vastavust õigusaktidele, kooli eesmärkidele ja arengukavale. Täisakrediteering antakse seitsmeks aastaks, ent hindamisnõukogu võib teha ka otsuse akrediteerida kolmeks aastaks või akrediteerida kõrvaltingimusega.

2018. aastal olid hindamises EMTA ning TÜ muusika ja teatrikunsti ja TLÜ kunstide õppekavagrupp. Kõigi kolme kooli puhul otsustas hindamisnõukogu viia järgmine nimetatud õppekavagruppide esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine läbi seitsme aasta pärast. EMTA muusika ja teatrikunsti õppekavagrupist hinnati õppekavasid „Muusika“ (inglise õppekeelega BA ja MA), „Muusika interpretatsioon“ (BA ja MA), „Helilooming ja elektronmuusika“ (BA), „Helilooming ja helirežii“ (MA), „Instrumentaalpedagoogika“ (BA), „Interpretatsioonipedagoogika (MA), „Muusikaõpetaja“ (BA, ühisõppekava TLÜ-ga), „Muusikateadus“ (BA ja MA), „Nüüdismuusika interpretatsioon ja loome“ (MA). TÜ esitas samas õppekavagrupis muusika õppekavadest hindamisele „Muusika“ (Rak) ja „Pärimusmuusika“ (MA; ühisõppekava EMTA-ga). TLÜ kunsti õppekavagrupis hinnati õppekava „Integreeritud kunst, muusika ja multimeedia“ (BA).

Hindamiskomisjoni üldine soovitus koolidele on korraldada erialavõrgustike algatusel üleriiklik (sh erinevate kõrgkoolide vaheline) arutelu seoses erinevate muusika ja teatrikunsti õppekavade rollide ning eesmärkidega Eesti kõrgharidus- ja kultuurimaastikul. Kaaluda võiks Eesti rahvatantsu ja -muusika õppekavade koondamist.

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia muusika ja teatrikunsti õppekavagrupist muusika õppekavade hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- head tasakaalu Eesti kultuuri ja ühiskonna ning rahvusvahelise perspektiivi edendamise vahel;
- kõrgelt kvalifitseeritud õppejõude;
- kvaliteetset õpet. Õppekavades on heas tasakaalus innovatsioon, rahvusvahelistumine, avatus ja traditsioonid ning pühendumus Eesti ühiskonnale ja kultuurile;
- lõpetanute tööle rakendumise kõrget määra, lõpetajate laiapõhjalisi rakendusvõimalusi muusikavaldkonnas. Tööandjate sõnul saavad EMTA lõpetajatest väga head õpetajad.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- ühtlustada õppekavade kirjeldusi;
- kaasata senisest enam üliõpilasi ja väliseid huvirühmi õppekavaarendusse;
- pöörata senisest enam tähelepanu EMTA eeliste (suur kontakttundide arv, personaalne juhendamine ja intiimne õpikeskkond) turundamisele.

Tartu Ülikooli muusika õppekavade hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppekava lõpetajate häid karjääriväljavaateid. Pärimusmuusika õppekava vilistlased on tööturul hinnatud;

- nelja muusikaharu kombineerimist ühte muusika õppekavasse ning koolimuusika ja helitehnoloogia moodulite integreerimist;
- õppekavade paindlikkust;
- üliõpilaste digipädevuste ja ettevõtlusoskuste arendamist õppekava raames. Head ettevalmistust erialaseks tööks;
- tugevaid koostöösidemeid erialavaldkonna ja rahvusvaheliste partneritega;
- pärimusmuusika ühisõppekaval kahe kõrgkooli ressursside kasutamist (sh õppejõude). Õppejõud on samas ka aktiivsed praktikud.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- tuua selgemalt välja üldainete ja õpieesmärkide vaheline seos;
- suunata üliõpilasi omandama praktilist kogemust rendiettevõtetes ja kommertsstuudiotes;
- vaadata üle pärimusmuusika ühisõppekava profiil ja roll. Õppekava on väheatraktiivne;
- suurendada toetust pärimusmuusika õppekava rahvusvahelistumiseks.

Tallinna Ülikooli kunstide õppekavagrupi (mille hulgas on integreeritud kunst, muusika ja multimeedia õppekava) hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituudi (BFM) õppekavade ülesehituse ja sisu kõrgetasemelisust ning vastavust tänapäeva tööturu vajadustele ja riigi majanduslikele ning kultuurilistele prioriteetidele;
- paindlikke õppemeetodeid, mis aitavad vähendada väljalangevust;
- õppekavaarenduse paindlikkust, operatiivsust ja süstemaatilisust;
- üliõpilaste motivatsiooni ja õppetööle ning BFM-le pühendumist.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- suurendada õppekava „Integreeritud kunst, muusika ja multimeedia“ mahtu 180 ainepunktilt 240-le, mis tähendaks nelja-aastast õpet kolmeaastase asemel. See võimaldaks eraldada 60 lisaainepunkti spetsialiseerumissuundade süvaõppeks;
- käsitleda innovatsiooni- ja disainerimõtlemist bakalaureuseõppes vähemalt valikaine raames, et toetada üliõpilaste probleemide lahendamise ja loovoskusi.

Kutsehariduses kuuluvad muusikaga seotud õppekavad muusika ja esituskunstide ning audiovisuaalne ja muu meedia õppekavarühmadesse. Õppekavarühmade akrediteerimine toimus 2013. aastal. Valdkonna õpet pakkuvatest kutsekoolidest osalesid akrediteerimisel G. Otsa nim Tallinna Muusikakool ja H. Elleri nim Tartu Muusikakool. Mõlemad koolid said täisakrediteeringu ning nende õppe läbiviimise õigust pikendati kuue aasta võrra.

G. Otsa nim Tallinna Muusikakooli muusikaga seotud õppekavarühmade hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppekavade lähtumist tööturu ja õppijate vajadustest;
- õppeprotsessi paindlikkust;
- individuaalset lähenemist erialaõppes õpilase arengule;
- toimivat ja tulemuslikku koostööd muusikaharidust pakkuvate õppeasutuste vahel.

Õppekavarühmaga seotud parendusvaldkonnana on nimetatud vajadust arendada praktikakorraldust praktikate planeerimise osas, et ootamatud praktikaprojektid ei tooks kaasa ebaühtlust ülejäänud

õppekorralduses. Helitehnoloogia õppekava puhul rõhutati vajadust arendada koostööd helitehnoloogilist haridust andvate ülikoolidega õpetajate järelkasvu tagamiseks.

H. Elleri nim Tartu Muusikakooli muusikaga seotud õppekavarühma hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- nõuetekohast praktikakorraldust;
- professionaalset õpetajaskonda;
- pürgimust saada Lõuna-Eesti muusikahariduse kompetentsikeskuseks.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- kaasata praktikuid õppekavaarendusse;
- pedagoogilise õppe sisseviimiseks õppekavadesse ja/või vastava jätkuõppekava loomist;
- vähendada väljalangevust;
- laiendada praktikakohti koolist väljapoole, nt kontserdipraktika, pedagoogiline praktika. Suurendada praktika puhul koostööd muusikakoolidega, eesmärgiga toetada tulevaste pilliõpetajate koolitamist ning nende tagasipöördumist regiooni.

Uuringu läbiviimise käigus intervjueeritud tööandjate hinnangud peamiselt kattuvad EKKA aruannetes tooduga. **Tööandjate soovitus on pöörata suuremat tähelepanu õppijate võimalike karjäärivalikute kujundamisele, tutvustada erinevaid valdkonnaga seotud töövõimalusi.** Võimekate (talendikate) õppijate puhul keskenduda nende tippkarjääri kujundamisele. Arvestades, et suur osa lõpetajatest rakenduvad tööle pedagoogidena, lisada pedagoogikaga seotud aineid tasemeõppe õppekavadesse ning läbi praktilise kogemuse (osalemised kaasõppijate tundides, praktika muusikakoolides) tutvustada tööd muusikapedagoogina.

Tööandjad väljendasid arvamust, et ka üldoskuste (sh teadmised ettevõtlusest ja autoriõigusest) arendamisele tuleb tasemeõppes suuremat tähelepanu pöörata.

4.5.4. Täiendusõppe võimalused ja vajadused

Kvaliteetne tasemeõpe on professionaalse arengu alus. Sellele peab järgnema pidev elukestev teadmiste- ja oskustepagasi täiendamine täiendusõppe võimaluste kaudu.

Täiendusõppena mõistetakse tööalast enesetäiendamist ehk õppimist laiemalt, hõlmates nii kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist kui ka individuaalset enesetäiendamist õppematerjalide jms abil, kursustel osalemist, õpet juhendaja abil, õppimist teiste juhendamisel, õppereise, kolleegide ühisõpet ja vastastikust õppimist, tööalast nõustamist, sh parimate kogemuste ja teadmiste jagamist professionaalse koostöö raames haridusasutuste sees ning vahel jmt. Koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend. Ümberõpe on pigem mõeldud karjääritee alustamiseks uues valdkonnas, sh erialase kvalifikatsiooni omandamiseks. Inimese koolitusvajadus lähtub tema personaalsest vajadusest või organisatsiooni eesmärkidest.

Üheks levinumaks võimaluseks teadmiste ja oskuste täiendamiseks või uute oskuste omandamiseks on osaleda sobival **avatud koolitusel**[148]. Suurimad põhikutseala esindajatele suunatud avatud koolituste pakkujad ja korraldajad on muusika alavaldkonnas kõrg- ja kutsekoolid. Täienduskoolituse eesmärk on arendada töötajate võtmeoskusi, kujundada inimese karjääri või pakkuda töövälise enesetäiendamise võimalust. Täienduskoolitus võib olla nii poolepäevane koolitus/seminar üksikute teadmiste ja oskuste arendamiseks kui ka pikaajalisem koolitusprogramm. Kõrgkoolid enamasti planeerivad täiendusõpet oma koolis õpetatavates valdkondades.

Konkreetse koolitusvajaduse tekkimisel saab organisatsiooni tellida endale sobiva õppekavaga koolituse – nn **tellimuskoolituse**. Enne koolitust täpsustatakse koostöös oodatav koolitustulemus, koolituse sisu ja kasutatav metoodika.

Muusika alavaldkonna täiendusõppe võimalused

Täienduskoolitusi muusika alavaldkonnas pakuvad tasemeõpet osutavad kõrg- ja kutsekoolid, peamised neist on EMTA[149], TÜ, Elleri kool ja Otsa kool.

EMTA pakub mitmekesiseid võimalusi täiendusõppeks (koolitused, meistrikursused, iseseisev täiendusõpe ja juhendatud täiendusõpe töökohal) õpetajatele ja tegevmuusikutele. Täienduskoolitusi viivad läbi õppejõud ja interpreedid nii EMTA-st kui ka maailmast. EMTA pakutavad täienduskoolitused on paindliku õppevormiga, valdavalt praktilised. EMTA avatud akadeemia võimaldab valida enesetäiendamiseks tasemeõppe aineid oma huvist lähtudes. Iseseisva täiendusõppe raames on võimalik õppida vabalt valitud aineid EMTA õpetamis- ja kompetentsusvaldkonnas. Täienduskoolituskeskus tagab nõustamise programmi väljatöötamise faasis, õpioskuste nõustamise ja õpieesmärkide hindamise. Juhendatud täiendusõpe töökohal on töötajale hea võimalus kvalifikatsiooni tõstmiseks. Viimane arvestab tööandja ja töötaja arenguvajadusi ja võimaldab õppida töökeskkonnas. Programm koostatakse harilikult ühele inimesele ja tavapärane kontaktõpe toimub individuaalse juhendamise vormis.

TÜ Viljandi kultuuriakadeemia[150] pakub muusikaalast täiendusõpet nii avatud kui ka tellimuskoolitustena. Kooli tasemeõppes õppijal on võimalik osaleda täiendusõppijana huvipakkuvatel kursustel. Täienduskoolitused on enamasti tasulised, ka tasemeõppes õppijale.

Otsa kool[151] pakub täienduskoolitusi individuaalõppe kursustena õppekavas määratud mahus tunniplaani alusel ja grupikoolitustena vastavalt täiendkoolituse plaanile. Koolil on põhiõppest eraldiseisev programm OTSAKOOL+, mille eesmärk on pakkuda noortele ja täiskasvanutele võimalust ennast täiendada praktilise pilli- ja koosmängu alal. Juhendajateks on kooli tunnustatud pedagoogid ja tegevmuusikud. Otsakool+ keskseks õppevormiks on koosmäng – erinevate suurustega ansamblid ja orkestrid saavad juhendatud nii klassikalise kui ka rütmimuusika suunalt. Õppida saab ka individuaalselt koostatud programmi alusel. Kool pakub ka mitmeid kursuseid, mille läbi viimist toetab Euroopa Sotsiaalfond.

---

[148] Õppeviis koolitusasutustes, mis võimaldab kõigil huvilistel täiendada ja arendada end mõnes valdkonnas konkreetse õppekava alusel. Harilikult toimuvad avatud koolitused koolitusasutuse välja pakutud aegadel.

[149] EMTA täienduskoolituskeskus, vt https://ema.edu.ee/taiendope/.

[150] TÜ Viljandi kultuuriakadeemia täiendusõpe, vt https://www.kultuur.ut.ee/et/taiendusope.

[151] G. Otsa nim Tallinna Muusikakool, vt http://otsakool.edu.ee/koolitus/taiskasvanute-taienduskoolitused/.

Elleri kooli[152] pakutavate täienduskoolituste valikus on mitmeid kursuseid, millel osalemist toetab Euroopa Sotsiaalfond. Lisaks on võimalik osaleda erinevates meistriklassides Elleri Akadeemia meistrikursuste raames. Enamasti on täienduskoolitused osalejale tasulised.

Muusika alavaldkonna täiendus- ja ümberõppe vajadused

Muusika täiendusõppe pakkumises tuntakse vajadust **erialastest täienduskoolitustest** nii muusikapedagoogidele, interpreetidele kui ka muusikaettevõtlusega tegelevatele spetsialistidele. Enam on vaja interpreetidele kvalifikatsiooni tõstmiseks suunatud nn meistrikursuseid. Tööandjad rõhutasid vajadust välja arendada terviklik muusikaalast õpet võimaldav täienduskoolitussüsteem.

Muusikakoolides ja huviringides töötavatelt pedagoogidelt eeldatakse üha enam teadmisi **muusikapedagoogikast ja -didaktikast,** käitumispsühholoogiast ning nende rakendamise oskust. Tänu tehnoloogia kiirele arengule lisanduvad pidevalt uued võimalused nii heliteoste loomiseks, vahendamiseks kui ka säilitamiseks. Uute tehnoloogiate kasutamine eeldab muusikutelt **valdkonnaspetsiifiliste digilahenduste kasutamise oskust**, lisaks teadmisi uudsetest tehnoloogiavõimalustest. Küberturvalisuse tagamine peab muutuma iga inimese ja organisatsiooni jaoks esmatähtsaks.

Eesti muusikaartistide osalemine rahvusvahelistel muusikaüritustel ja välisartistide kontsertide korraldamine Eestis eeldab muusikaürituse korraldajatelt tihedat sidet rahvusvaheliste võrgustikega. Koostööd hõlbustab heal tasemel **võõrkeeleoskus** ja suutlikkus mõista ning arvestada suhtlemisel eri maade kultuuride erisustega.

Muusika vallas on mitmeid vabakutselisi ja isemajandavaid üksusi. Väikeses organisatsioonis (sageli ühe töötajaga ettevõttes) tuleb enamasti ise hakkama saada erinevate rollidega või vähemalt olla pädev ettevõtlusalastel teemadel, st mh oskust hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, valida sobivaid turundusmeetodeid ja -kanaleid, suhelda klientide ning koostööpartneritega, tunda valdkonna seadusi jm.

Ümberõppena käsitletakse eeskätt erialase kvalifikatsiooni muutmist ja karjääritee alustamist uues valdkonnas. Valdkonda sisenemine muudelt elualadelt ja (soovitatavast) kutsealasest ettevalmistusest erineva haridusliku taustaga ei ole muusika alavaldkonnas levinud. Töö professionaalse muusikuna eeldab muusikaalaste õpingutega alustamist juba varasest lapseeas.
Töö muusikaettevõtjana muusikaalast haridust ei eelda, kuid varasemad muusikaõpingud võivad osutuda konkurentsieeliseks. Erialaseid kutseoskusi tööks muusikaettevõtjana on võimalik omandada, osaledes koolitustel väljaspool Eestit.

4.5.5. Kokkuvõte

Muusikute väljaõpe toimub peamiselt kõrghariduse esimesel ja teisel astmel EMTA-s ja TÜ-s ning kutsehariduse tasemel Elleri koolis ja Otsa koolis ning Tallinna Muusikakeskkoolis.

Peamistel muusikute väljaõppega otseselt seotud õppekavadel võetakse kõrgkoolidesse vastu veidi alla 250 üliõpilase aastas, viimasel viiel õppeaastal on see arv püsinud stabiilsena. Lõpetajaid oli neil õppekavadel umbes 180 aastas. Kutseõppes asus muusikaalast haridust omandama 110, õpingud lõpetab 60.

[152] H. Elleri nim Tartu Muusikakooli täienduskoolitused, vt https://tmk.ee/koostoo/taienduskoolitused.

Muusikaga seotud põhikutsealade esindajad on valdavalt noored, kõrgharidustasemel õppijatest 70% on 24-aastased ja nooremad. **Kutsehariduse** õppekavadel on 2018/2019. õppeaastal vaid 10% õpilastest 25-aastased ja vanemad.

Kokku võib muusika põhikutsealadele arvestada tasemeõppe lõpetajatest tööjõupakkumiseks u 160 inimest aastas. Osa lõpetajatest on arvestatud teiste OSKA valdkondade tööjõupakkumises.

Muusika kutsealade esindajatele täienduskoolitusi pakuvad peamiselt EMTA, TÜ, Elleri kool ja Otsa kool.

Koolide lõpetajate erialaste oskustega on tööandjad valdavalt rahul. Arenguvajadusena nähakse suuremat tähelepanu **erinevate karjäärivõimaluste tutvustamisele** ning **võimekate õppijate toetamisele tippmuusikuks kujunemisel**, samuti vajadust pakkuda muusika erialadel tasemeõppes õppivatele üliõpilastele võimalust osaleda **pedagoogikaga** seonduvate ainete õppes. Koolitusvõimalusi üldoskuste täiendamiseks hindasid eksperdid piisavaks. Küll aga väljendasid tööandjate esindajad arvamust, et ettevõtlusoskuse arendamisele tuleb tasemeõppes suuremat tähelepanu pöörata.

Valdkonda sisenemine ümberõppe teel ei ole muusika alavaldkonnas võimalik. Töö professionaalse muusikuna eeldab muusikaalaste õpingutega alustamist juba varases lapseeas – see on katkematu ahel läbi erinevate õppetasemete ja -astmete. Selles ahelas on mitmeid võimalikke väljumise ja sisenemise kohti. Ühelt poolt on võimalik jääda pärast selle ahela osalist läbimist loominguliseks muusikaharrastajaks, teisalt on ka mitmeid tegevusvaldkondi, kus ahela läbimine selle kogu pikkuses pole võimalik ega vajalik ning kus saab õpiteega liituda alles kõrgematel astmetel. Muusikahariduse tervikpildis on järjepideva arengu võimaldamine hädavajalik ja siin on praegu just algastmes palju lahendamata valupunkte.

4.6. Muusika alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus

Käesolevas alapeatükis võrreldakse muusika alavaldkonna lähituleviku tööjõuvajadust tasemeõppe koolituspakkumisega. Kõrvutatakse seda, kui palju uut tööjõudu vajab alavaldkond lähema viie kuni kümne aasta vältel aastas ning kui palju alavaldkonna põhikutsealadele haridussüsteemist lisandub.
Tööjõuvajaduse prognoosi koostamisel on arvestatud kahe komponendi, asendusvajaduse ning alavaldkonna tööhõiveprognoosiga. Asendusvajadus arvestab demograafilisi arenguid ning annab arvulise hinnangu sellele, kui palju on vaja juurde töötajaid asendamaks tööturult vanuse tõttu lahkuvaid. Asendusvajaduse hindamisel on OSKA uuringutes kasutatud MKM-i tööjõuprognoosi tulemusi, mis lähtuvad valdkonnas hõivatute vanusestruktuurist ning tegelikust pensionile jäämise vanusest. Oluline on, et muusika alavaldkonna puhul on vaid üks ISCO kood, kuhu alla enamik põhikutsealade esindajad REL2011 käigus kodeeriti. Rahvaloenduse andmed peegeldavad aga vaid 1270 valdkonnas hõivatu vanusejaotust, ekspertide hinnangul on põhikutsealadel hõivatuid tunduvalt enam – umbes 3000. Asendusvajaduse hindamisel lähtuti viimasest arvust.
Tööhõiveprognoosi puhul on fookuses see, kas alavaldkonna hõive põhikutsealade kaupa lähitulevikus kahaneb, on stabiilne või kasvab. Tööhõiveprognoos (vt tabel 14) saadi mitmeid tegureid arvestades, ekspertide hinnangutest kuni demograafiliste trendideni. Koolituspakkumise prognoos põhineb EHIS-e andmetel, võttes aluseks viimaste aastate andmed nii lõpetanute kui ka vastuvõetute kohta (vt peatükk 6).

Muusika alavaldkonna erisus tavapärastest OSKA uuringutest seisneb selles, et põhikutsealadel hõivatute arvud pole tõenduspõhiselt teada. Sellest tulenevalt on alavaldkonna tuleviku tööjõuvajaduse ja koolituspakkumise võrdlemisel tuginetud peamiselt eksperthinnangutele: kas koolilõpetajaid on piisavalt, liiga palju või liiga vähe. Arvestatud on ka sellega, et kõik lõpetajad ei suundu erialasele tööle. Muusika alavaldkonna vilistlasuuringud kinnitavad siiski, et tasemeõppe lõpetajate enamik rakendub erialasel tööl[153].

Tabel 14. Uue tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalu hinnang muusika alavaldkonnas

Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõive	Asendus-vajadus aastas	Lõpetajate prognoos aastas	Tasemeõppe koolituspakkumise ja nõudluse vahe	Ekspertide hinnang
Muusika autorid	→	u 3000	kuni 60	Muusika loomine, esitamine, õpetamine ja helindamine kõrghariduse esimesel astmel 85 + muusika loomine, esitamine (sh pillimängu õpetamine) kutsehariduse tasemel 60 + kultuuri-korraldus kõrghariduse esimesel astmel 15	Tasakaal	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.
Esitajad	↗→				Nõudlus esitajate järele on pakkumisega tasakaalus	Nõudlus on veidi suurem koolituspakkumisest ja seda eeskätt põhjusel, et kuigi suur osa lõpetajatest rakendub tööle hoopis muusikapedagoogidena, on nende puhul tööturul endiselt tühimikke.
Helitehnoloogid	↗→				Nõudlus ületab pakkumise	Enamik tasemeõppes õppijatest leiavad omale tööturul rakenduse juba õpingute ajal.
Kultuuri-korraldajad	↗→				Nõudlus ületab pakkumise	Korraldajatest on ekspertide hinnangul puudus.
Muusikauurijad	→				Nõudlus on pakkumisega tasakaalus	Muusikauurijate puhul kasvuvajadus puudub, sageli tegelevad ka nemad osaliselt õppetööga.
Muusika-ettevõtjad / muusika-ettevõtluse spetsialistid	↗→				Nõudlus on olemas, koolitus-pakkumine puudub (vv 2019. a)	Puudus on erinevatest spetsialistidest, kes pakuksid tuge ja tugiteenuseid loovisikutele ja kollektiividele.
Muusika-pedagoogid	↗→	1420	u 40		Nõudlus ületab pakkumise	Muusikapedagoogide vajadus lähitulevikus näitab kasvutrendi.

Allikad: REL2011, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos, VEK, autorite arvutused

Muusika autorid

Ekspertide hinnangul pole koolituspakkumist muuta vaja, sest vajadus muusika autorite järele ei lange, kuivõrd muusika meediume tekib juurde. Arvestada tuleb ka, et muusika autorid on harilikult iseendale tööandjateks ehk nad ei täida otseselt tühimikku tööjõuturul.

[153] Ekspertide sõnul loetakse vilistlasuuringutes enamasti ka muusikapedagoogina tegutsemine jms erialaseks tööks alavaldkonnas.

Esitajad

Esitajate tööjõuvajaduse hindamisel tuleb ekspertide hinnangul eristada erinevaid rolle, mida eri erialade lõpetajad võivad täita. Esitaja rollis ei prognoosita märkimisväärset hõive suurenemist. Tööandjate hinnangul on vaid mõne pillirühma osas järelkasvu tagamine probleemiks, samuti aktualiseerub mõnes esitajate rühmas lähiaastatel asendusvajaduse katmise vajadus (nt pooled koorijuhid on 2018. aasta andmeil üle 50-aastased, iga viies koorijuht üle 60). Ekspertide hinnangul läheb suur osa muusika interpretatsiooni õppekava lõpetajatest muusikakoolidesse muusikapedagoogideks. Tööandjad tunnevad aga puudust rahvusvahelisele tasemele vastavatest konkurentsivõimelistest muusikutest.

Helitehnoloogid

Helitehnoloogide puhul näevad eksperdid väikest kasvuvajadust. Eriala lõpetajate arv ei ole suur, paljud tasemeõppes õppijad leiavad tööalase rakenduse juba õpingute kestel. Koolituspakkumine jääb ekspertide hinnangul siiski mõningal määral alla tänasele ja ka lähituleviku tööjõuvajadusele.

Kultuurikorraldajad

Nagu mitmetes teistes loomemajanduse valdkondades, tunnetatakse muusika valdkonnas tervikuna olulist puudust muusikaürituste korraldajatest. Tasemeõppe lõpetajad ei kata lähiaastate tööturuvajadust, sest nad leiavad rakendust ka teistes kultuuri- ja rekreatsiooni valdkondades (sh etendusasutustes, kultuurimajades), aga ka riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustes. Tasemeõppe lõpetanud ei ole piisavalt rakendunud klassikalise muusika valdkonnas. Ekspertide hinnangul võib kultuurikorraldajate tööjõuvajadusele leevendust tuua 2019. aasta sügisel avatav bakalaureuse õppekava „Muusikateadus ja muusikakorraldus“ (EMTA).

Muusikapedagoogid

Muusikapedagoogide puhul ületab tööturu nõudlus pakkumise. Lisaks pedagoogika ja muusikaõpetaja õppekavade lõpetajatele töötavad huvikoolides ka teiste muusikaga seotud õppekavade lõpetanud. Ekspertide hinnangul leiab suur osa muusika interpretatsiooni õppekaval õppijatest hiljem rakendust muusikakoolides muusikapedagoogidena. Sellest hoolimata on juba täna muusikakoolides puudu muusikapedagoogidest. Üldhariduskooli ja lasteaia muusikaõpetajate puudus on lähenemas kriitilisele piirile. Kuivõrd laste huvi muusika õppimise vastu on kasvutrendis, siis probleem lähiaastatel süveneb. Lisaks kasvuvajadusele on arvestatud ka asendusvajadusega.

Muusikauurijad

Muusikauurijad töötavad sageli samaaegselt mitmetel ametikohtadel. Kasvuvajadus ekspertide hinnangul puudub. Vajadus muusikauurijate järele võib lähitulevikus kasvada seetõttu, et sageli on ka muusikauurijad seotud õpetamisega erinevates õppeasutustes, sh kõrgkoolides. Muusikateooria ja -ajaloo ainete õppejõudude järelkasv on EMTA-s, aga ka keskastme koolides probleemiks.

Muusikaettevõtjad / muusikaettevõtluse spetsialistid

Ekspertide hinnangul on puudu muusikaettevõtjatest ja spetsialistidest, kes pakuks loovisikutele ja kollektiividele tuge nende karjääri arendamisel ning juhtimisel, seda ka rahvusvahelistel turgudel. Puudust tuntakse spetsialistidest nagu artisti mänedžerid, salvestatud muusika tootjad, turustajad ja levitajad, muusikakirjastajad, kontserttegevuse korraldajad (agendid), (muusikaspetsiifilise) turunduse spetsialistid – iseäranis digiturunduse ja sotsiaalmeedia vallas.

4.7. Muusika alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad

Alapeatükis on sõnastatud alavaldkonna uuringust (vt alaptk-d 4.1–4.6) tulenevad järeldused peamiste kitsaskohtade kohta ja ettepanekud nende leevendamiseks, mis lähtuvad uuringu põhiküsimusest: mida on vaja muuta, et täita alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajadust lähema viie kuni kümne aasta vaates?

Õppe sisu, mahu, korralduse jms muutmise ettepanekud puudutavad õppeasutusi, alavaldkonnas tegutsevaid erialaorganisatsioone, ministeeriume jt. Eksperdid sõnastasid kitsaskohad, mis on seni takistanud piisava arvu ja vajalike oskustega töötajate saamist ning tegid ka ettepanekud nende probleemide lahendamiseks. Tegevustele on lisatud sihtrühmad, kelle pädevusse ettepaneku elluviimine kuulub. Kitsaskohtade puhul, kus ei olnud võimalik konkreetse eestvedajaga tegevusi välja tuua, piirduti tähelepanekute esitamisega. Eksperdikogu otsusel on lisatud ka need ettepanekud, mille puhul on tegevusi juba alustatud.

POSITIIVSENA saab välja tuua Eesti elanike suurt muusikahuvi, arvestuslikult tehakse aastas üle 2 miljoni kontserdikülastuse. Eesti muusika autorid ja esitajad on pälvinud laiemat rahvusvahelisel tasemel tunnustust.

- Muusika on eestlaste jaoks tähtis kui rahvusliku identiteedi kujundaja, Eestis on väga tugev laulu- ja tantsupeo traditsioon. Üle 40 000 inimese tegeleb koorilauluga.
- Muusika harrastamine on populaarne ning laste huvi muusika õppimise vastu on ekspertide sõnul kasvutrendis.
- Muusika alavaldkonnas pakutakse mitmekesist huviharidust ja tasemeõpet ning aktiivselt tegutsevad mitmed erialaliidud ja nende katusorganisatsioonid.

Järgnevalt on esitatud peamised probleemkohad, mis on takistuseks vajalike oskustega töötajate leidmisel.

KITSASKOHT 1. Noorte võimekate muusikute jõudmine rahvusvaheliselt tunnustatud tasemele vajab süsteemset toetust.

Ettepanek

- Kultuuriministeerium koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Eesti Muusikanõukoguga töötab välja talendiprogrammi eesmärgiga toetada noorte andekate õppijate jõudmist professionaalse ja konkurentsivõimelise muusiku tasemele.

KITSASKOHT 2. Muusikakoolide ja -ringide pedagoogide tööjõuvajaduse katmine on tõsine probleem.

Ettepanekud

- EMTA tõstab bakalaureuseõppe instrumentalistide teadlikkust magistriastmes pedagoogi suunal jätkamisega kaasnevatest karjäärivõimalustest.
- HTM lisab konkursile „Eestimaa õpib ja tänab“ täiendava kategooria huvikoolides töötavate muusikapedagoogide tunnustamiseks ja nende töö väärtustamiseks.
- Eesti Muusikakoolide Liit innustab muusikakoole koostöös kohalike omavalitsustega analüüsima muusikaõppega seotud soove ning kohalikke võimalusi ja otsima paindlikke lahendusi vajaduste katmiseks.
- Muusikakoolid koostöös kutse- ja kõrgkoolidega analüüsivad koolipraktikat kui ühte lahendust muusikapedagoogika vastu huvi äratamiseks.

- Kutse- ja kõrgkoolid võimaldavad muusikaerialade õppijatel osaleda töövarjuna erialaõppe tundides.

TÄHELEPANEKUD

- Erialase kõrgharidusega muusikapedagoogi tööd tuleb väärtustada samamoodi nagu õpetaja tööd üldhariduskoolis.
- Probleemiks on mõningate pillirühmade järelkasvu tagamine.
- Puudus on rahvusvahelisele tasemele vastavatest konkurentsivõimelistest muusikutest.

Selgitus/põhjendus

Muusikaline haridus kõikides haridusastmetes (sh alus-, põhi-, kesk- ja kõrghariduse tasemel) on professionaalse muusiku arengu vältimatuks eelduseks. Eestis on hea ligipääs muusikaalasele huviharidusele, kuid tänane õpe tervikuna ei taga võimeka ja motiveeritud õppija jõudmise rahvusvaheliselt tunnustatud muusiku tasemele. Erinevalt paljudest teistest huvikoolides õpetatavatest erialadest ei ole muusiku arenguteele võimalik siseneda alles gümnaasiumi või isegi kõrgkooli astmes. Muusikakoolide ja -ringide pedagoogide tööjõuvajaduse katmine on probleem, eriti väljaspool tõmbekeskusi. Huvi muusikapedagoogi erialase töö vastu on väike. Algastme muusikapedagoogi staatus ei taga piisavat motivatsiooni erialase taseme hoidmiseks. Muusikakoolides töötavatel pedagoogidel jääb ka vajaka oskusest võimekat õppijat juhendada. Ressursside piiratusest tingituna pakuvad muusikakoolid noortele eeskätt nende instrumentide õppimise võimalust, mille juhendaja on koolil olemas. Niisiis sõltub erialade valik pakkuja võimekusest, mitte õppijate vajadusest. Muusika õppimise puhul on eriti oluline õpetamise professionaalne tase, kuid mitte kõik juhendajad ei oma pedagoogiliseks tööks piisavat ettevalmistust. Professionaalse muusiku arenemise üheks vältimatuks tingimuseks on ka osalemised konkurssidel (sh rahvusvahelistel), paraku neid võimalusi täna napib ning ka toetus konkursside korraldamiseks ja neil osalemiseks on väike.

KITSASKOHT 3: Mittepedagoogilise suunaga kutse- ja kõrgkoolide muusikaeriala lõpetajate ettevalmistus pedagoogitööks vajab täiendavat toetamist.

Ettepanekud

- Kutse- ja kõrgkoolid analüüsivad muusikapedagoogika ja -didaktikaalase õppe ainete sisu, mahtu ja õppemeetodeid mittepedagoogilise suuna erialade õppekavades ja viivad sisse vajalikud muudatused.
- Kõrgkoolid tutvustavad ja pakuvad muusikaerialade lõpetanutele muusikapedagoogika ja -didaktikaalase täiendusõppe võimalusi.

Selgitus/põhjendus

Suur osa muusikaerialade lõpetajatest alustavad tööd muusikakoolides ja -ringides pedagoogidena. Paraku ei ole mitte kõik neist tasemeõppe raames omandanud tööks vajalikke pedagoogilisi teadmisi ja oskusi. Noorte juhendamine muusikakoolis eeldab pedagoogilt lisaks professionaalsele erialasele oskusele teadmist, kuidas õpilast pedagoogiliselt ja didaktiliselt õigesti juhendada.

KITSASKOHT 4: Kõrg- ja kutsekooli lõpetajate teadmised muusikavaldkonnaga seotud karjäärivõimalustest on piiratud.

Ettepanekud

- Kutse- ja kõrgkoolid kutsuvad valdkonna tööandjaid õppijatele tutvustama erinevaid karjäärivalikuid muusikavaldkonnas.

- Eesti Muusikanõukogu kutsub oma liikmeid üles pakkuma koolidele võimalusi, et õppijad saaksid tutvuda tõelise tööga muusika alal, nt osaleda töövarjuna koori-, orkestriproovis jm.

KITSASKOHT 5: Tasemeõppe lõpetajate muusikavaldkonna ettevõtlus- ja autoriõigusalased teadmised ning oskused on puudulikud.

Ettepanekud

- Kutse- ja kõrgkoolid analüüsivad muusikavaldkonna ettevõtlus- ja autoriõigusega seotud õppe sisu, mahtu ja õppemeetodeid alavaldkonnaga seotud õppekavades ja viivad sisse vajalikud muudatused.
- Kõrgkoolid pakuvad valdkonnas tegutsejatele muusikaettevõtlusega seotud täiendusõppe võimalusi.

Selgitus/põhjendus

Muusikaerialade lõpetajate rakendumine erialasel tööl on kõrge, osa alustab tööd interpreetidena, suur osa muusikapedagoogidena, kuid osa eelistab tööd vabakutselisena. Lisaks vabakutselistele osalevad ka mitmed tegevmuusikud üha aktiivsemalt erinevates projektides (sh rahvusvahelistes). Sellised koostöövormid eeldavad, et erialaste oskuste kõrval omab muusik teadmisi ettevõtlusest, st mh oskust hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, suhelda koostööpartneritega, vajadusel ennast turundada, tunda valdkonna seadusi jm.

KITSASKOHT 6: Puudu on muusikaettevõtjatest ja spetsialistidest, kes pakuksid loovisikutele ja kollektiividele tuge ja tugiteenuseid nende karjääri arendamisel ja juhtimisel, iseäranis rahvusvahelistel turgudel.

Ettepanek

- Kõrgkoolid töötavad välja muusikakorraldusalaste oskuste arendamiseks sobivad õppekavad ning pakuvad muusikakorraldusalase täiendusõppe võimalusi.

Selgitus/põhjendus

Instrumendi valdamine kõrgtasemel ei pruugi tagada noorele muusikule esinemisvõimalusi nii Eestis kui ka rahvusvahelisel turul. Ekspertide hinnangul kasvab vajadus vahendajate järele, kes töötaksid mänedžeridena, agentidena, kirjastajatena või muus muusikule toetavas rollis.

5. Museoloogia alavaldkond

5.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed

OSKA uuringutes on tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik põhikutseala. Nii nimetatakse käsitletavale valdkonnale omast haridust nõudvat ametialade rühma. Museoloogia alavaldkonna põhikutsealade moodustamiseks valiti koos ekspertidega valdkonna hõivestatistikast välja valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvad ametialad ja rühmitati need töö sisu sarnasuse alusel põhikutsealadeks. Valdkonna mitmekesisuse avamiseks on analüüsitud ka neid põhikutsealasid, mille esindajate hulk on väike, kuid mis on valdkonna kirjeldamiseks olulised.
Alavaldkonnas tervikuna on 2018. aastal hõivatuid kokku 1894 inimest[154]. Tabelis 15 on esitatud parim olemasolev teadmine põhikutsealadel hõivatutekohta.

Tabel 15. Hõivatute arv etenduskunstide alavaldkonna põhikutsealadel ja nende seos ametite klassifikaatori (AK) ametirühmadega

Põhikutseala	AK kood	Hõivatuid	Allikas ja aasta
Koguhoidjad	2621 Arhivaarid ja kuraatorid	u 400	Eksperthinnang
Teadur-kuraatorid			
Konservaatorid	-	70	Statistikaamet, 2018
Külastusjuhid	5113 Giidid	150	MKM[155], 2014– 2016
Muuseumipedagoogid	2359 Mujal liigitamata hariduse tippspetsialistid	> 100	Eksperthinnang
Projektijuhid	-	Andmed on avaldamiseks ebakindlad	

Märkus. See ei ole kõikehõlmav ülevaade museoloogia alavaldkonna tööjõust. Näiteks ei sisalda see muuseumis töötavaid turundusala ja infoteaduse spetsialiste, kassapidajaid, poemüüjaid, juhte jt[156].
Allikas: autorite arvutused

Järgnevalt on kirjeldatud museoloogia alavaldkonna põhikutsealasid ning nende levinumaid õpi- ja karjääriteid. Selles on tuginetud ametikirjeldustele, intervjuudele tööandjatega ja töörühma aruteludest saadud infole, kutsestandardites[157] toodud töökirjeldustele, aga ka haridusasutuste veebilehtedele. Põhikutseala kirjeldus on antud üksnes juhul, kui seda oli võimalik selgelt piiritleda õppekava, kutsestandardi, ametite klassifikaatori ISCO-08 või muude allikate toel.

[154] Statistikaamet, KU05.

[155] MKM-i prognoosi hõive näitajad põhikutsealade kohta põhinevad REL2011-l, mida on ajakohastatud ETU-st pärinevate kolme aasta keskmiste näitajatega.

[156] Muuseumis töötavate valdkonnaga otseselt mitte seotud spetsialistide tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsi tulemused on kirjeldatud teiste valdkondade uuringutes.

[157] Kutsestandardid, vt https://www.kutseregister.ee/standardid/klassifikaator/?.

Teadur-kuraatorid

Teadur-kuraatori töös on esiplaanil teadus- ja arendusprojektid, mille tulemuseks on näitus, ettekanne, publikuprogramm, muuseumitund, publikatsioon vm, kuid ta viib läbi ka uurimusi ja teadusprojekte (sh kogude teaduslik uurimine) kas iseseisva uurija või uurimisrühma liikmena. Teadur-kuraatori töö on mh muuseumikogude vahendamine (sh digitaalseid vahendeid kasutades) ja kogumispõhimõtete väljatöötamisel osalemine.

Teadur-kuraatori ametikohal töötamiseks on eelkõige vaja vähemalt erialast magistrikraadi sõltuvalt muuseumi profiilist (nt ajalugu, kunstiajalugu, eesti ja soome-ugri keeleteadus, kirjandus ja kultuuriteadused, religiooniuuringud ja teoloogia, semiootika ja kultuuriteooria, loodusteadused, etnoloogia jne) ja lisaks museoloogiaalaseid teadmisi. Muuseumides võivad olla eraldi ametikohad teaduritele ja kuraatoritele.

Teadur-kuraatoreid ja koguhoidjaid on Kultuuriministeeriumi haldusalas olevates muuseumides kokku umbes 170. Arvestades, et Kultuuriministeeriumi haldusala 21 muuseumis töötavad peaaegu pooled muuseumitöötajad (890 inimest 1894-st), võib eeldada, et **teadur-kuraatoreid ja koguhoidjaid kokku kõikides muuseumides võib olla umbes 400.** Teadur-kuraatorid ja koguhoidjad on REL2011 käigus tõenäoliselt kodeeritud ISCO 2621 koodi (Arhivaarid ja kuraatorid) alla. Selle koodi all on tegevusvaldkonnas R91 (Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus) aastatel 2014–2016 keskmiselt 550 hõivatut. Nende hulka on arvestatud ka teiste põhikutsealade esindajaid, nt arhivaarid (võrdluseks: Eesti Arhivaaride Ühingul on 120 liiget[158]).

Koguhoidjad

Koguhoidja põhikutseala hõlmab kogude korraldamise ja haldamisega seotud ametialasid, siia alla kuuluvad nii keskastmejuhist peavarahoidja kui ka koguhoidja-säilitaja, koguhoidja-teadur jt.

Koguhoidja korraldab (peavarahoidja juhib ja koguhoidja-säilitaja osaleb) muuseumi kogumispõhimõtete ja muuseumikogu korralduse põhimõtete (sh säilituspõhimõtted, kogu kasutamise reeglid, ohuplaan, digiteerimistööde korraldus jne) väljatöötamist. Koguhoidja tagab museaalide retrospektiivse sisestamise infosüsteemi, tegeleb uute museaalide vastuvõtmise, kirjeldamisega ja avalikkusele kättesaadavaks tegemisega, teeb muuseumikogus inventuure ning dokumenteerib museaalide liikumised nii muuseumisiseselt kui -väliselt (nt näitustele, konserveerimisele, uurijatele). Kui peavarahoidja ülesanne on korraldada museaalide säilitamine ja esmane puhastus, siis koguhoidja töö on selle teostamine. Museaalide säilitamine ja esmane puhastus eeldab koostööd teaduriga.

Eraldi õppekava koguhoidjate väljaõppeks ei ole. Koguhoidja tööks vajalikke oskusi saab omandada Tartu Ülikoolis ja Tallinna Ülikoolis (õppekavad: „Ajalugu“, „Infokorraldus“, „Infoteadus“) ning ka Eesti Kunstiakadeemias kunstimuuseumidele suunatult (õppekavad: „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ ning „Kunstiteadus ja visuaalkultuur“ museoloogia suunal).

Koguhoidja valitavateks oskusteks võivad olla kogude säilitamine, arhiveerimine, infohaldus. Töö peavarahoidjana eeldab kõigi nende teadmiste ja oskuste olemasolu.

Levinumad ametid on näiteks koguhoidja, koguhoidja-säilitaja, teadur-koguhoidja, peavarahoidja, kogude osakonna juhataja jm. Koguhoidjate statistikat vt: teadur-kuraatorid.

[158] Eesti Arhivaaride Ühing, vt http://www.eay.ee/index.php/liikmed.

Konservaatorid

Konservaator planeerib ja teostab objekti uuringuid, konserveerimist ja restaureerimist ning vastutab nende tööde teostamise ja dokumenteerimise eest. Konservaator tegeleb museaalide eksponeerimisaegse hooldusega, sh museaalide puhastamisega. Ta nõustab muuseumi töötajaid säilitamisega seonduvatel teemadel.

Konservaator pole pelgalt hea käelise oskusega praktik, vaid spetsialist, kes tunneb traditsiooniliste materjalide ja töövõtete ning konserveerimismetoodika kõrval moodsaid materjale ja on kursis ka uusimate konserveerimissuundadega.[159]

Konservaatori valitavateks oskusteks võib olla erinevast materjalist esemete, arhiivi ja raamatukogu paberimaterjalide, köidete ja maalide konserveerimine.

Konservaatori tööks vajalikke oskusi saab omandada nii kutseõppe (restaureerimise õppekavadel Hiiumaa KHK, Haapsalu KHK) kui ka kõrghariduse (Eesti Kunstiakadeemia õppekava „Muinsuskaitse ja konserveerimine“, Kõrgema Kunstikooli Pallas (KKP) õppekavad: „Maal ja restaureerimine“, „Mööblidisain ja restaureerimine“, „Nahadisain ja restaureerimine“ konserveerimise/restaureerimise suund) tasemel. Konservaatori tööks vajalikke lisateadmisi ja -oskusi saab omandada TÜ-s (õppekava „Keemia“) ja Tallinna Tehnikaülikoolis (TTÜ) (õppekava „Materjaliteadus“).

Konservaatori kutsealaga on seotud järgmised kutsestandardid:

- Konservaator, tase 5[160] (spetsialiseerumine: köitekonservaator);
- Konservaator, tase 6[161] (spetsialiseerumised: arhiivi ja raamatukogu pabermaterjalide, segamaterjalidest objekti, tekstiili-, puidu- ja köitekonservaator);
- Konservaator, tase 7[162] (arhiivi ja raamatukogu pabermaterjalide, paberalusel kunstiteoste, segamaterjalidest objekti, tekstiili-, maali- ja köitekonservaator);
- Konservaator, tase 8 [163](spetsialiseerumine: köitekonservaator).

Kutse andja on Sihtasutus Eesti Vabaõhumuuseum. Esmast kutset (tasemel 6) väljastavad õppe lõpetanutele EKA ja KKP. Kehtivaid konservaatori kutseid kokku on 26 isikul.

Konservaatoreid on Statistikaameti andmeil muuseumides kokku 71.

Külastusjuhid

Külastusjuht juhendab nii näituste üksikkülastajaid kui ka viib läbi ekskursioone, haridusprogramme, sünnipäevaprogramme jt üritusi.

Külastusjuhi töös tuleb kasuks konkreetse muuseumi valdkonnaga seotud erialane haridus, millele on lisaks vaja oskusi klientide teenindamisest, rühma juhendamisest. Tööks vajalikke kutseoskusi saab omandada ka töö käigus kogenud kolleegi juhendamisel. Levinud praktika on, et külastusjuhtidena töötavad näiteks ajaloo- ja kunstiüliõpilased, aga ka kunstiõpetajad.

Välja on töötatud kutsestandardid:

- Giid, tase 5;

[159] https://evm.ee/est/kanut-/kanut.

[160] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10744473.

[161] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10626413.

[162] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10626507.

[163] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10626562.

- Meistergiid, tase 6.

Kutse andja on Eesti Giidide Liit.

Ekspertide hinnangul ei ole giidi kutse olemasolu muuseumi külastusjuhil obligatoorne. Valdavalt rakenduvad giidi kutset omavad inimesed tööle turismisektoris.

Külastusjuhid kodeeriti REL2011 käigus eeldatavasti ISCO koodi 5113 „Giidid“ alla. Tegevusvaldkonnas R91 (Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus) on giide kokku 150, tõenäoliselt on neist valdav enamik hõivatud just muuseumides. **Siinses uuringus on külastusjuhtide alusarvuks võetud 150 hõivatut.**

Projektijuhid

Projektijuht korraldab näitusi ja/või üritusi. Ta vastutab projekti tulemuslikkuse eest, juhtides meeskonda, jälgides projekti eesmärki, tööde tähtaegu ja eelarvet. Ta koostab näituse/ürituse projektitaotluse, sh ajakava ja eelarve ja kirjeldab muud ressursivajadust ning esitleb selle võimalikele huvipooltele (sh sponsoritele). Projektijuht võib olla seotud näituse jaoks vajalike museaalide leidmise korraldamisega. Ta korraldab näituse turundamise ja ekskursioonide, publikuprogrammide, mõnikord ka haridusprogrammide ning näitusega kaasnevate trükiste väljatöötamise. Vajadusel korraldab muuseumitöötajatele ja/või meediale suunatud näitusealase infoürituse läbiviimise.

Levinumad ametinimetused on näituste projektijuht, ürituste projektijuht, programmi projektijuht, produtsent, arendusprojektide projektijuht jm.

Töö projektijuhina eeldab kõrghariduse olemasolu, millele lisanduvad teadmised museoloogiast, projektijuhtimisest, meeskonnatööst, eelarvestamisest ja seadustest. Ettevalmistuseks sobib TÜ ja EMTA (ühisõppekava Estonian Business Schooliga (EBS)) kultuurikorralduse ning EKA museoloogiaga seotud õppekavade, aga ka teiste kõrghariduse tasemel õppekavade läbimine (näiteks majandusvaldkonnaga seotud õppekavad).

Projektijuhtide hõive andmed museoloogia alavaldkonnas on avaldamiseks ebakindlad.

Muuseumipedagoogid

Muuseumipedagoog on muuseumitöötaja, kelle ülesandeks on muuseumitundide, õpitubade, haridusprogrammide ja teiste haridustegevuste väljatöötamine, korraldamine ja/või läbiviimine.

Levinumad ametinimetused on pedagoog, hariduskuraator, haridusprogrammide kuraator, õppedisainer.

Töö muuseumipedagoogina eeldab kõrghariduse (soovitatavalt valdkonnaga seotud erialane haridus, millele lisaks on läbitud õpetajakoolitus, sobib ka kultuurikorraldus) olemasolu, millele lisanduvad teadmised andragoogikast, museoloogiast, meeskonnatööst.

Muuseumipedagooge on Kultuuriministeeriumi haldusalas olevates muuseumides kokku umbes 45. Arvestades, et KuM-i haldusala 21 muuseumis töötavad peaaegu pooled muuseumitöötajad (890 inimest 1894-st), võib eeldada, et **muuseumipedagooge kõikides muuseumides kokku on üle 100**. Rahvaloenduses kodeeriti muuseumipedagoogid tõenäoliselt ISCO koodi 2359 (Mujal liigitamata hariduse tippspetsialistid) alla. Valdkonnas R91 „Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus“ on MKM-i andmeil nimetatud spetsialiste aastatel 2014–2016 keskmiselt vaid 30. Samas tuleb arvestada, et muuseumipedagoogide arv on viimaste aastatega märgatavalt

kasvanud ja kuivõrd ainuüksi KuM-i haldusalas on neid enam kui MKM-i andmeil, siis siinses uuringus on hõive määramiseks võetud aluseks eksperthinnang.

Muuseumi juhid ja tippspetsialistid

Juhid muuseumides (muuseumi juht, tegevjuht, arendusjuht, peavarahoidja, osakonnajuhataja jt) kavandavad, juhivad ja koordineerivad muuseumide tegevust kas osakonnajuhataja, keskastmejuhi või üldjuhi ülesannetes.

Muuseumi juht planeerib ja juhib muuseumi tegevust ning vastutab muuseumile põhikirja- või -määrusega pandud ülesannete täitmise eest, sõlmib, muudab ja lõpetab töölepingud muuseumi töötajatega ning vastutab muuseumi tegevust korraldavate õigusaktide täpse ja otstarbeka täitmise eest.

Arendusjuht vastutab koostöös juhiga muuseumi strateegilise arengukava koostamise ja elluviimise eest. Vajadusel planeerib ja juhib konkreetseid arendusprojekte. Tema tööülesannete hulka kuulub arendustegevuste tegevuskava planeerimine ja täitmise koordineerimine, partnerlussuhete arendamine, osalemine personalipoliitika planeerimisprotsessis, strateegiliste plaanide koostamine, mõnikord ka lisafinantseerimise võimaluste leidmine, institutsiooni tutvustavate ürituste ja materjalide ning osakondade vahelise koostöö korraldamine, statistiliste andmete kogumine ning analüüs jm tegevused.

Juhina töötamine eeldab magistriktaadi, eelistatult juhtimisalast, sobib ka majandusalane kõrgharidus. Töös tuleb kasuks muuseumi valdkonna tundmine, majandus- ja õigusalased teadmised, oskus juhtida inimesi ja protsesse, hea suhtlemis- ja esinemisoskus. Juhid kasvavad enamasti välja valdkonna spetsialistidest, enamasti on neil varasem valdkonnas töötamise kogemus. Muuseumi juhtidena töötab palju ajaloo, kunstiajaloo, infoteaduste haridusega inimesi. Juhtide tööjõuvajadust siinse uuringu raames ei käsitleta.

5.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest

Käesolevas alapeatükis antakse lühiülevaade museoloogia alavaldkonna majandusnäitajatest. Seejärel keskendutakse hõive ja seda mõjutavate tegurite analüüsile ning lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisele.

5.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud

Muuseumide majandusnäitajate ülevaates on peamiselt tuginetud Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) viimase ülevaate[164] tulemustele. EKI uuringu põhjal moodustas muuseumide kogutulu 2015. aastal ligikaudu 6% kogu loomemajandussektori müügituludest. Muuseumide tegevust rahastatakse nii otse riigieelarvest, kohalike omavalitsuste ja ülikoolide eelarvetest kui ka Eesti Kultuurkapitali ja Rahvakultuuri Keskuse[165] kaudu.

[164] Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/1._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus.pdf.

[165] Varem ka Hasartmängumaksu Nõukogu kaudu.

Muuseumide tulud 2018. aastal olid 81,3 miljonit eurot, millest valdav osa tuli riigieelarvest: 37,3 miljonit (45%) (vt joonis 25). 18,6 miljonit teenisid muuseumid (23%) tasulistest teenustest (u pool sellest moodustas piletitulu). 5,9 miljonit (7%) laekus omavalitsuste eelarvest ning sama summa eraldati erinevatest riiklikest fondidest.

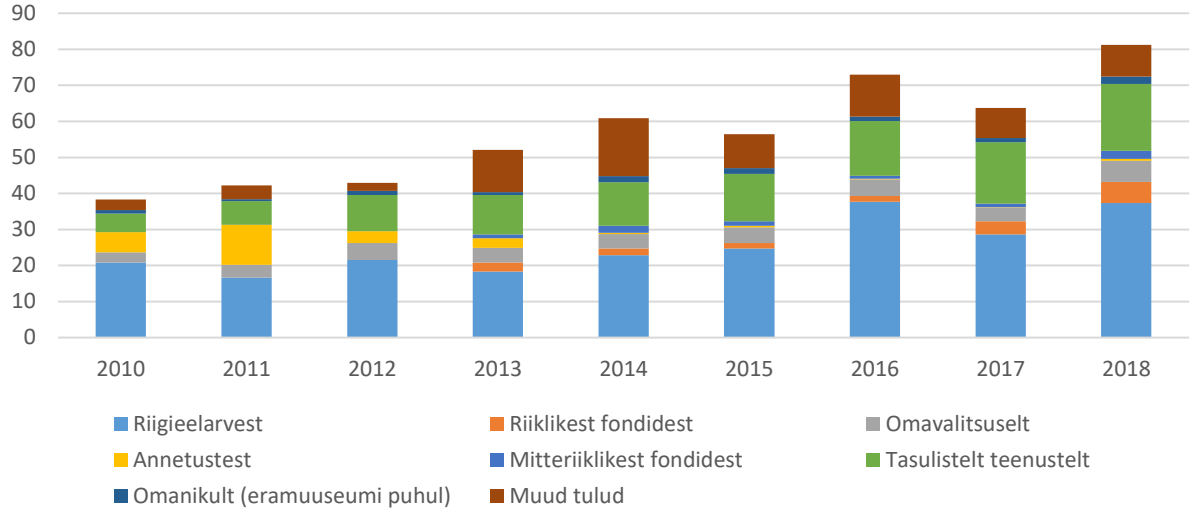

Joonis 25. Muuseumide tulud 2010–2018, miljonit eurot

Allikas: Statistikaamet

Otse riigieelarvest saavad toetust riigimuuseumid. Peale Kultuuriministeeriumi on riigimuuseumid või riigi sihtasutusena tegutsevad muuseumid ka Kaitseministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Maaeluministeeriumi ja Siseministeeriumi valitsemisalas.

Riigipoolne rahastus liigub mh ka läbi erinevate projektide taotlusvoorude. Muinsuskaitseamet toetab projektipõhiselt museoloogia alavaldkonna populariseerimist, strateegilist arendamist, muuseumidevahelise koostöö aktiveerimist ning muuseumitöötajate koolitusi – seda taotlusvoorust „Kultuuripärandi valdkonna arendamine“[166]. Taotlusvooru „Muinsuskaitse, muuseumide ja raamatukogude valdkonna partnerorganisatsioonide tegevustoetus“[167] kaudu toetatakse teiste hulgas ka muuseumivaldkonna partnerorganisatsioone, nagu MTÜ Eesti Muuseumiühing[168] ja MTÜ ICOM Eesti Rahvuskomitee[169]. Rahvusvaheliste projektide jaoks annab riik raha toetusprogrammist „Eesti kultuur maailmas“. Programm toetab projekte, mis soodustavad Eesti

[166] Vt https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/load-toetused-ja-kooskolastamine/muinsuskaitseameti-toetused.

[167] Eesmärk on kaasata neid organisatsioone kultuuripoliitika kujundamisse ja tegevuste elluviimisse, arendada ja suurendada nende vabatahtlike liikmete võrgustikku ja organisatsioonilist suutlikkust, tõsta traditsiooniliste ja uuenduslike tegevuste kvaliteeti, suurendada rahvusvahelist, valdkondadevahelist ja -ülest võimekust, edendada koostööd ning tõsta valdkonna töötajate professionaalsust. Vt https://www.kul.ee/et/parandivaldkonna-partnerorganisatsioonide-toetamine.

[168] Muuseumitöötajaid ühendavaks organisatsiooniks on Eesti Muuseumiühing. Eesti muuseumid on esindatud Rahvusvahelises Muuseumide Nõukogus ICOM, mille koostatud muuseumide eetikakoodeksis kajastatud rahvusvahelise muuseumiüldsuse üldaktsepteeritud põhimõtted kehtivad ka Eestis.

[169] 1946. aastal asutatud Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu ICOM (International Council of Museums) on suurim ülemaailmne kogu muuseumide valdkonda ühendav organisatsioon, vt http://www.icomeesti.ee/et.

kultuuri rahvusvahelistumist ja kultuurieksporti, Eesti tutvustamist maailmas kultuuri kaudu ja võimaluste loomist Eesti loovisikutele[170].

Viimase kümnendi jooksul on toimunud oluline muutus muuseumide külastatavuses. Jooniselt 26 nähtub, et külastajate arvud on märgatavalt kasvanud alates 2010. aastast, saavutades viimastel aastatel teatud stabiilsuse. Ekspertide hinnangul põhjustas kasvu ekspositsioonide uuendamine, samuti läbisid mitmed muuseumid tervikuna uuenduskuuri. Üheks oluliseks mõjutajaks on muuseumide populariseerimisega seotud tegevused, näiteks Muuseumiöö korraldamine (toimub juba alates aastast 2008). Muuseumiöö külastatavuse arvud kasvavad igal aastal, nt 2018. aastal oli juba 125 000 külastust[171].

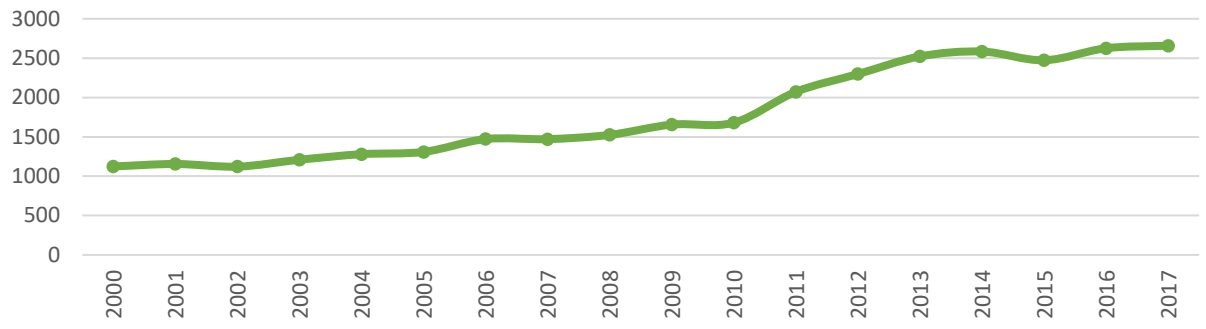

Joonis 26. Muuseumikülastusi 1000 elaniku kohta 2000–2017

Allikas: Eesti Statistikaamet

Ka European Group on Museum Statisticsi[172] koostatud rahvusvaheline võrdlus kinnitab, et Eesti muuseumid on väga külastajaterohked (vt joonis 27). Seejuures Euroopa riikidest on Eestis kõige rohkem muuseume 100 000 elaniku kohta.

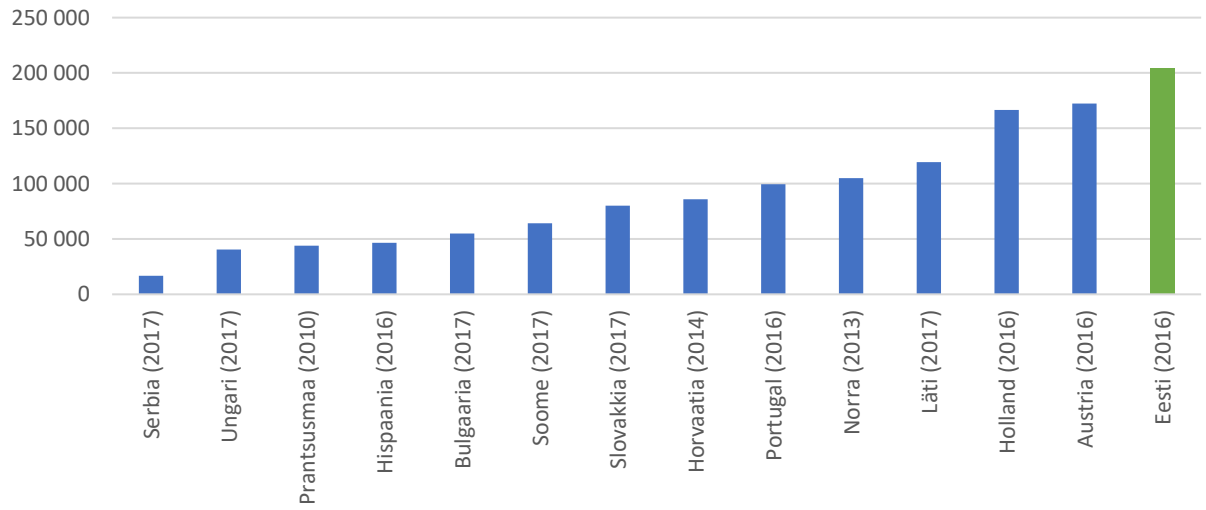

Joonis 27. Tasulisi muuseumikülastusi 100 000 elaniku kohta, rahvusvaheline võrdlus

Allikas: *European Group on Museum Statistics*

[170] https://www.kul.ee/et/tegevused/muuseumid/rahastamine.

[171] Vt https://www.muuseumioo.ee/uudised/muuseumioo-kulastajanumbrid-loid-uue-rekordi.

[172] European Group on Museum Statistics, vt https://www.egmus.eu/.

Emori 2018. aastal läbiviidud uuring[173] näitab, et „pool elanikkonnast külastab aasta jooksul muuseume 1–6 korda aastas, enamasti külastatakse muuseumi püsi- või ajutist näitust, muuseumikohvikut, -restorani või -poodi ning meelelahutuslikke üritusi.”. Joonisel 28 on esitatud vastused küsimusele: kas olete mõnda nendest Eesti muuseumi teenustest viimase 12 kuul jooksul kasutanud?

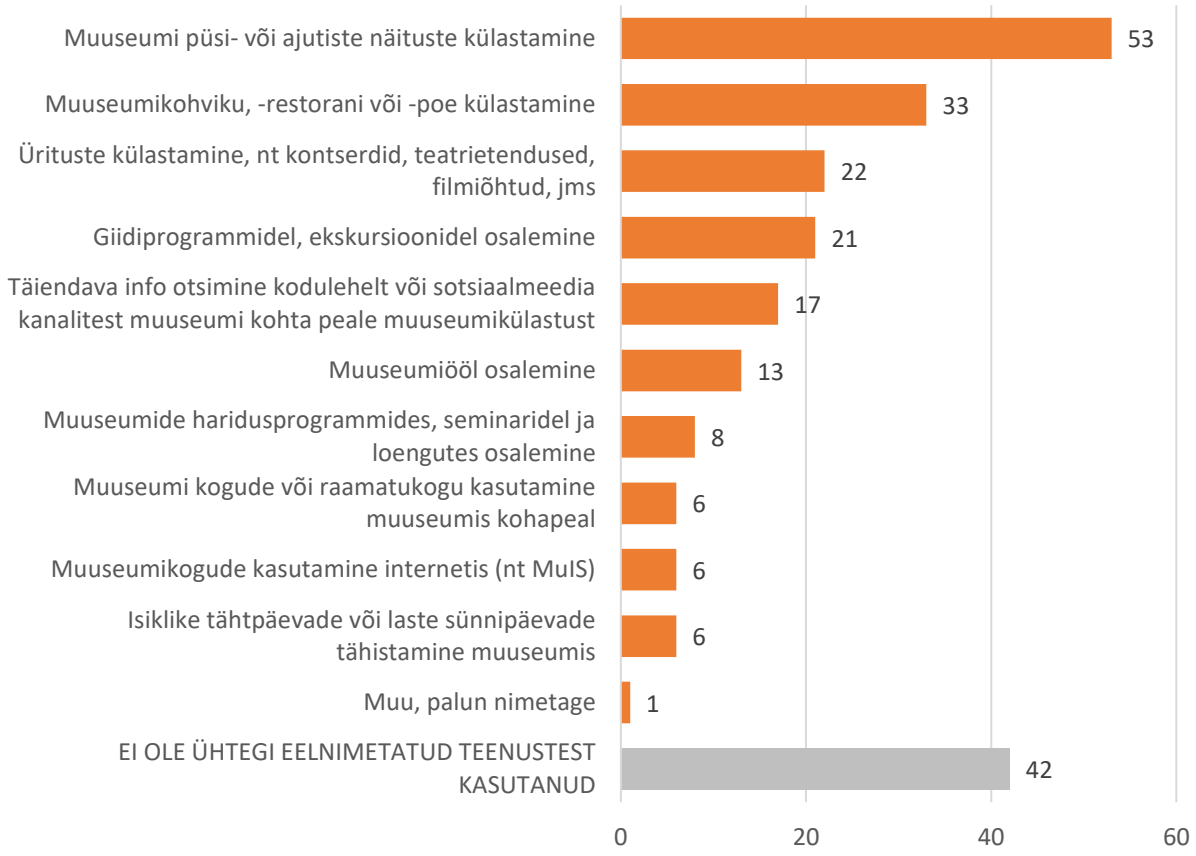

Joonis 28. Muuseumide külastatavus, % kõikidest vastajatest, n=2000

Allikas: Emor 2018

Muuseumide atraktiivsuse kasvuga on seotud pakutavate teenuste mahu kasv. Eesti muuseumikülastajad on enamasti pakutavate teenustega rahul või väga rahul. Emori[174] uuringus paluti muuseumikülastajatel viiepalliskaalal hinnata senist kogemust Eesti muuseumide külastamisel. Enamik (92%) vastanuist hindas saadud kogemust väga positiivseks, mis kinnitab suundumust, et nüüdisaegne muuseum on näoga külastajate poole suunatud mäluasutus. Siinses uuringus osalenud ekspertide hinnangul on muuseumitööd iseloomustavaks kontseptuaalseks märksõnaks saanud **kättesaadavus**. Suurenenud on eri sihtrühmadele (eakad, täiskasvanud, kooli- ja lasteaialapsed) suunatud programmid (sh haridusprogrammid), kasvanud on **erivajadustega** arvestamine.

[173] Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/muuseumide_ja_raamatukogude_kulastajate_ja_mittekulastajate_uuringu_lopparuanne_0.pdf.

[174] Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/muuseumide_ja_raamatukogude_kulastajate_ja_mittekulastajate_uuringu_lopparuanne_0.pdf.

Ekspertide hinnangul võib külastajate arv lähitulevikus vähesel määral kasvada[175], suurem kasv eeldab juba investeeringuid nõudvaid kvalitatiivseid muudatusi.

EKI uuring nendib, et muuseumikülastajate arve mõjutavad ka Eestit külastavad välisturistid. Muuseumidel on tihe koostöö turismiagentuuridega, sageli on muuseumide külastamine turismimarsruutidesse sisse planeeritud (2016. a moodustasid 36% külastajatest välisturistid).

Arenguruumi nähakse ka haridustegevuste vallas (muuseumiharidus ning muuseumitunnid nii kooli- kui ka lasteaialastele). Muuseumide haridusprogramme toetab ka riik ja on seadnud aastaks 2020[176] eesmärgi, et „muuseumide haridusprogrammid seostuvad riiklike õppekavadega ning aitavad kaasa õpitulemuste saavutamisele. Eraldi tähelepanu pööratakse muuseumides leiduva pärandi kasutamisele e-õppe lahendustes. Kõigile kooliõpilastele on tagatud võimalused Eesti muuseumide külastamiseks. Igas kooliaastas on vähemalt üks muuseumide külastamise päev“. Juhul, kui muuseumitundide osa õppekavades suureneb, kasvab vajadus muuseumipedagoogide järele. Osalemine haridusprogrammides on aasta-aastalt juba märgatavalt kasvanud: 2015. aastal oli 26 000 osalejat, 2016. aastal 33 000. Ekspertide hinnangul on muuseumitunnid õppekavadesse soovituslikult lisatud, paraku on õppekavad väga tihedad ning õpetajatel on keeruline muuseumitunde kavasse sisse planeerida. Külastus võtab enam aega kui üks või kaks õppetundi ja eraldi korraldamist vajab ka õpilaste transport.

Tänu käimasolevale suuremahulisele digiteerimisele kasvab muuseumide virtuaalne kasutus. Digiteerimine aitab kaasa muuseumides leiduva pärandi kasutamisele e-õppes. Ekspertide sõnul ainult museaalide digiteerimisest ei piisa, vaja on ka digiteeritud pärandit turundada ning selle baasil uusi tooteid ja teenuseid arendada.

5.2.2. Alavaldkonna hõive

Alapunktis kirjeldatakse hõivatuid museoloogia põhikutsealadel – see on eelduseks lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisel. Ühtlasi antakse ülevaade muuseumide statistikast ja arengutest viimaste aastate jooksul. Alavaldkonna tööhõive ja muuseumide statistilises analüüsis on tuginetud EKI ülevaate tulemustele, Statistikaameti andmetele ja MKM-i tööjõu prognoosimudeli aluseks olevale andmestikule.

Statistikaameti andmetel töötas muuseumides 2018. aastal kokku 1894 inimest, 1352 täistööajaga ning 542 osalise tööajaga[177]. Kõige enam töötajaid on riiklikes muuseumides – 1233. Kohalike omavalitsuste hallatavates muuseumides töötas kokku 491, avalik-õiguslikes muuseumides 93 ning eramuuseumides 86 töötajat. 2018. aastal oli 29% töötajatest tööl osalise tööajaga, nende töötajate osakaal on viimasel aastal suurenenud. Pooled (994) täis- või osalise tööajaga muuseumides töötavatest spetsialistidest on kõrgharidusega, sh neist 151 on teaduskraadiga juhtiv- ja teadustöötajad.

Viimase 10 aasta jooksul on muuseumitöötajate arv vähesel määral kasvanud. 2016. aastal aitas töötajate arvu kasvule kaasa uue Eesti Rahva Muuseumi maja avamine. Muuseumides tervikuna on ekspertide hinnangul aasta-aastalt suurenenud eeskätt muuseumikogude vahendamisega (vt lähemalt põhikutsealade jaotus) tegelevate inimeste arv: järjest enam on muuseumides tööl külastusjuhte ja

[175] Samas tuleb arvestada, et külastajate arvud ei ole siiski ainsad tulemusindikaatrid. Ekspertide hinnanguil peab muuseumide tegevust mõõtma ka läbi teiste parameetrite, nt muuseumid kui haridusasutused jms.

[176] „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf.

[177] Lisaks neile töötas 2018. aastal muuseumides 261 inimest töövõtulepinguga.

pedagooge ning kasvanud on ka müügi-, turundus- ja kommunikatsioonitööga ning näituseprojektidega ja ürituste korraldamisega tegelevate muuseumispetsialistide arv.

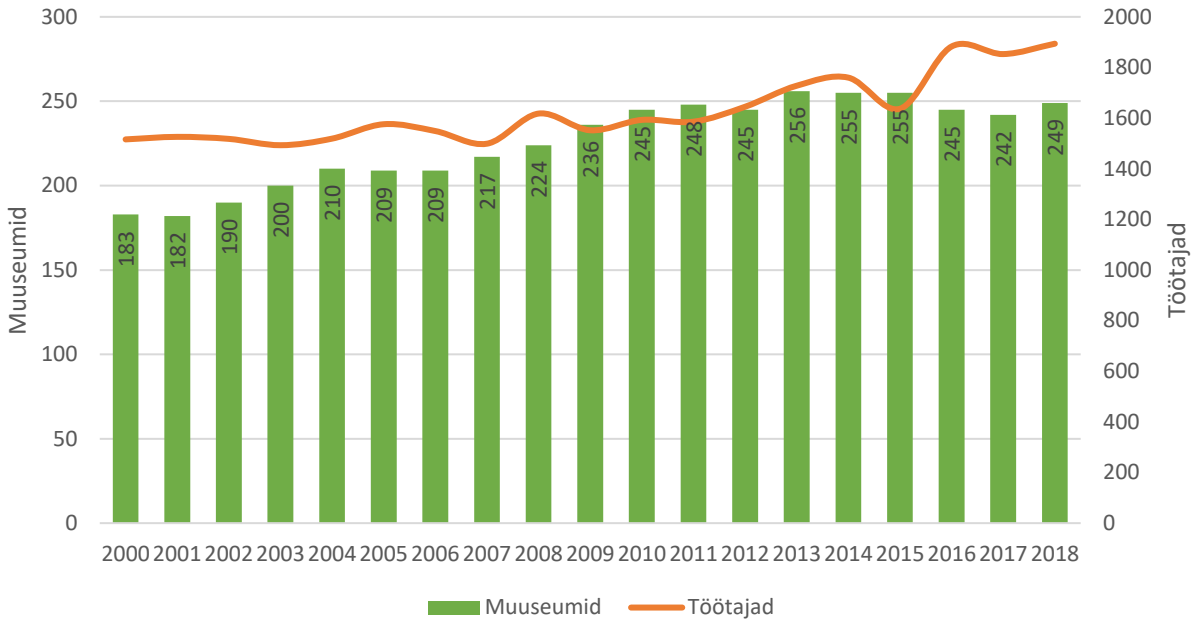

Joonis 29. Muuseumide arv ja töötajad 2000–2018

Allikas: Eesti Statistikaamet

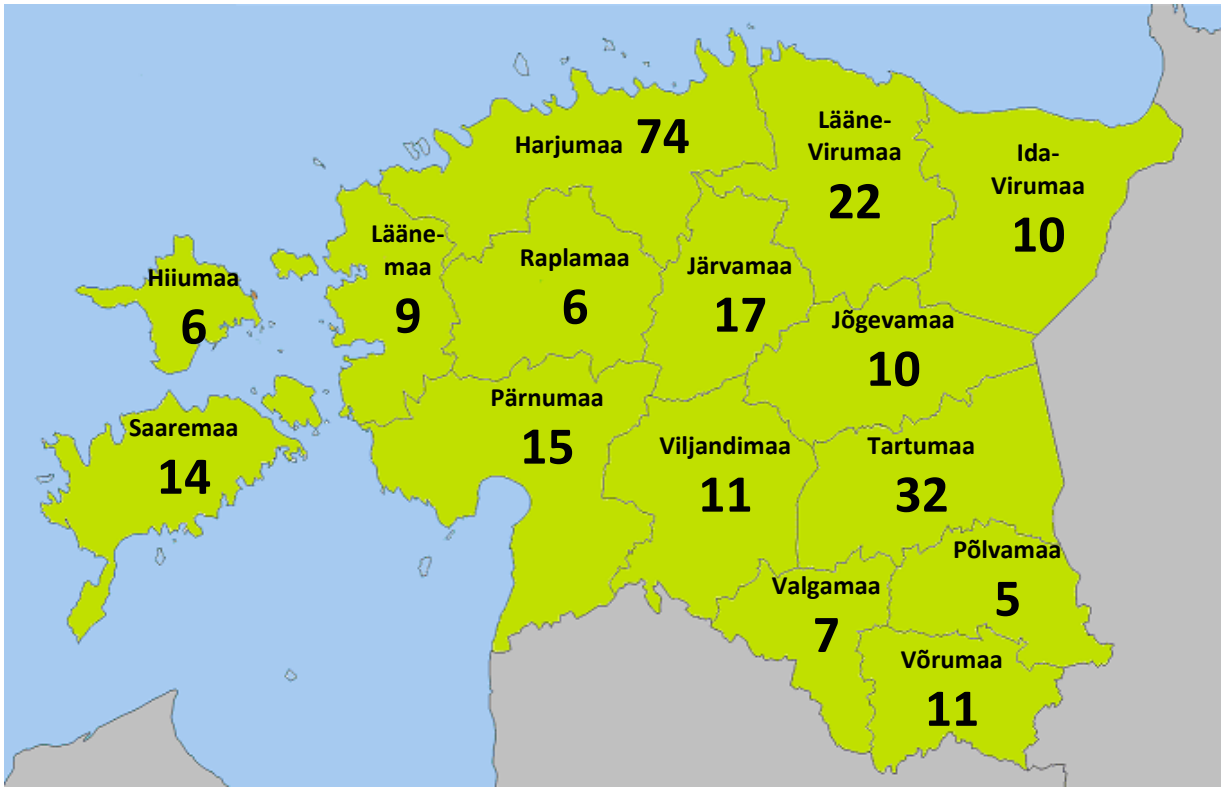

Joonis 30. Muuseumid maakondades 2018

Allikas: Eesti Statistikaamet

Eestis on koos filiaalidega kokku 249 muuseumi (2018. a)[178], neist 67 omanik on riik, avalik-õiguslikud juriidilised isikud omavad 7 muuseumi, kohalikud omavalitsused (KOV) 89 ning Eesti ja välismaa eraõiguslikud isikud vastavalt 82 ja 4 muuseumi. Kuigi jooniselt 29 nähtub, et muuseumide arv on 2016–2017 veidi vähenenud, siis ekspertide hinnangul muuseume suletud ei ole. Muuseumivõrgu korrastamise käigus on osa muuseume omavahel liidetud. Muuseumivõrgu korrastamine lõpeb ekspertide sõnul aastal 2019. Regionaalselt (vt joonis 30) on kõige rohkem muuseume Harjumaal, järgneb Tartumaa. Piirkonniti erineb organisatsioonide struktuur ja töötajate töökoormus.

Muuseumide töötajate üldarv on täpselt teada, andmeid kogub Statistikaamet. Statistikaamet kogub muuseumitöötajate kohta infot alajaotustes:[179] spetsialistide arv kokku; kõrgharidusega spetsialistid, teaduskraadiga juhtiv- ja teadustöötajad, konservaatorid ning muud töötajad. **Alavaldkonna töötajate arvud põhikutsealati ei ole aga tõenduspõhiselt teada.** Uuringu tarbeks koostas KuM ülevaate oma haldusala muuseumide töötajate kohta põhikutsealati (vt tabel 16). KuM-i haldusalasse kuulub 8 riigimuuseumi ja 13 sihtasutust ning 2019. aasta alguses oli neis täidetud ametikohti 890 – ehk peaaegu pooled Eesti muuseumide töötajad töötasid KuM-i haldusala muuseumides. Ka selle ülevaate juures rõhutasid ametnikud, et andmed on ligikaudsed, sest ametinimetuste põhjal ei ole sageli võimalik töö sisu hinnata. Näiteks leidub muuseumides selliseid ametinimetusi nagu elamusõppe koordinaator või tegevusjuhendaja (lisatud muuseumipedagoogide alla) jms. Haldusala ülevaaatest jäid välja mh kommunikatsiooni- ja turundusspetsialistid, fotograafid ja kujundajad, näituste meistrid ja korraldajad jt. KuM-i haldusala muuseumide töötajatest umbes kolmandiku moodustavad museoloogia valdkonna põhikutsealade esindajad.

Tabel 16. Muuseumide töötajad põhikutsealade kaupa Kultuuriministeeriumi haldusalas olevates muuseumides

Põhikutseala	Töötajaid
Koguhoidjad	90
Teadur-kuraatorid	80
Külastusjuhid	35
Muuseumipedagoogid	45
Projektijuhid	25

Allikas: Kultuuriministeerium

5.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus

Hõivatute arvu mõjutavad lähitulevikus eelkõige järgmised **suundumused**:

- poliitilised otsused[180]: 2019. aasta lõpuks on muuseumivõrk korrastatud; muuseumide arv praegusega võrreldes ei vähene; riikliku muuseumikogu säilitamine, konserveerimine ja digiteerimine koondub lähitulevikus ühishoidlasse; määratletud on muuseumide prioriteetsed tegevusvaldkonnad;
- vähesel määral kasvab lähiaastatel turism, sh siseturism;

[178] Ilma filiaalideta 190 asutust või organisatsooni.

[179] Vt aruandevormi: https://www.stat.ee/public/kysimustikud/2018/40407122918_Aruandevorm_PDF-failina_et.pdf?t=1542709390.

[180] Kuivõrd 2/3 töötajatest on hõivatud riiklikes muuseumides, võivad alavaldkonda olulisel määral mõjutada poliitilised otsused.

- kasvab haridusprogrammide maht muuseumides;
- kasvab muuseumi roll ühiskondlikku sidususe suurendaja ja demokraatia edendajana;
- kasvab muuseumi roll avaliku ruumi ja kohtumispaiga pakkujana;
- kasvab muuseumi pakutavate teenuste palett (muuseum kui kvaliteetaja pakkuja) erinevatele sihtrühmadele – sünnipäevaprogrammid, konverentsid/seminarid, aruteluringid, töötoad, filmiõhtud, teatrietendused, kontserdid, pidulike sündmuste vastuvõtud koos ekskursioonidega, digiteenused digiteeritud pärandi baasil jm.

Töötajate vajadus (vt tabel 17) erineb lähitulevikus uuringus osalenud ekspertide hinnangul põhikutsealati. Kuna muuseumitöötajate arvud põhikutsealade kaupa (v.a konservaatorid) ei ole tõenduspõhiselt teada, siis tööturu vajaduse analüüsis on toetutud ekspertide hinnangutele.

Tabel 17. Valdkonna põhikutsealade hõives prognoositav muutus 2026. aastani ja hõive statistika

Põhikutseala	**Hõive muutuse suund**	**Hõivatuid**	**Asendusvajadus aastas** (MKM)
Koguhoidjad	→	u 400	u 10
Teadur-kuraatorid	→		
Konservaatorid	↗→	70	1–5
Külastusjuhid	↗→	150	1–5
Muuseumipedagoogid	↗	> 100	1–5
Projektijuhid	↗→	Andmed on avaldamiseks ebakindlad	-

Allikad: Eesti tööjõu-uuring, REL2011, MKM, KuM, ekspertide hinnangud, Statistikaamet

↑ – suur kasv (üle 20%)
↗ – keskmine kasv (kuni 20%)
↗→ – väike kasv (kuni 10%)
→ – püsib stabiilsena (± 5%)
↘→ – väike kahanemine (kuni -10%)
↘ – keskmine kahanemine (kuni -20%)
↓ – suur kahanemine (üle -20%)

5.4. Oskuste vajadus

Alapeatükis käsitletakse lähima kümne aasta prognoositavaid muutusi museoloogia alavaldkonna põhikutsealadel vajalikes oskustes. Prognoos põhineb kutsealasid mõjutavate suundumuste ja ekspertidega tehtud intervjuude analüüsil ning fookusaruteludel. Eksperdid kirjeldasid ja hindasid alavaldkonna põhikutsealadel töötavate inimeste arendamist vajavaid ning puuduolevaid üld- ja erialaseid oskusi.[181]

Omandatud oskuste eluiga lüheneb järjest ja paljude kutsealade jaoks muutuvad tähtsaks need oskused, mille vajalikkust praegu väga ei tunnetata. Seepärast tuleb õppida kohanema kiiresti muutuva töö sisu ja keskkonnaga. Aruande *„The Future of Jobs Report"* autorite hinnangul on aastal 2022 kõige olulisemad oskused analüütiline mõtlemine ja uuendusvõime, samuti oskus rakendada õppimises erinevaid aktiivõppe meetodeid.

Ekspertide hinnangul on senisest enam kasvanud muuseumi kui haridusasutuse roll kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval, samuti on oluliselt laienenud pakutavate teenuste palett. Muuseumide huvi on läbi kogude ja näituste eksponeerimise ning mitmekesiste teenuste osutamise kaasata erinevaid sihtrühmi. Prioriteetseks tegevuseks on kogude kättesaadavuse tagamine nüüdisaegseid vahendeid kasutades. Muuseum käib kaasas tehnoloogia arenguga, pakutavad teenused on praegu külastajatele oluliselt atraktiivsemad kui 10 aastat tagasi ning prognoosida saab tehnoloogia senisest ulatuslikumat kasutamist ka tulevikus. Ekspertide hinnangul peab see muutus jätkuma ja see tingib olulise arenguvajaduse oskustes.

Suured erinevused oskuste vajaduses tulenevad organisatsioonide suurusest ja struktuurist. Suure hõivatute arvuga muuseumidel on võimekus palgata erinevate teadmiste ja oskustega töötajaid. Väikestes muuseumides võib olla põhikohaga tööl vaid mõni inimene, kelle ülesandeks on katta muuseumitööga seotud erinevad ülesanded, näiteks ta peab korraldama kogude hoidmise, säilitamise ja eksponeerimise ning turundama näitusi ja haridusprogramme.

Eksperdid tõid probleemina välja **museoloogiaalaste teadmiste nappuse,** eriti tööd alustavate muuseumitöötajate hulgas. Puudust tundsid tööandjad erineva muuseumitöö kogemusega töötajatele suunatud museoloogiaalasest täiendusõppest.

Vajaka on spetsiifilistest teadmistest muuseumides eksponeeritavate ja säilitatavate esemete kohta, nt rahvariided – millistest materjalidest koosnevad, milliseid mustreid kasutatakse. Esemelise materjali uurimine vajab suuremat tähelepanu, sellest oskusest võiks näiteks kasu sündida ka ajaloo õpetamise visualiseerimisel. Järjest olulisemaks muutub esemelise materjali kasutamise oskus nii näitusetöös (museaalide eksponeerimise nõuded) kui ka muuseumide ja ajaloo populariseerimisel (oskus asetada kogude materjal esitatud loo või sõnumi konteksti).

Kogude täienemise võtmes muutub üha tähtsamaks koguhoidjate, teadur-kuraatorite, projektijuhtide jt muuseumispetsialistide hulgas õigusalaste teadmiste olemasolu: autoriõigused, andmekaitse, avaliku teabe seadus, muuseumiseadus. Need on teemad, kus muuseumispetsialistide teadmised on liiga napid ja vajavad täiendamist.

Olulise arenguvajadusena rõhutasid tööandjad teadmisi ja oskusi infohaldusest, sh tulemuslikust infootsingust, oskust teha olemasolevast teabest allikakriitiliselt õige valik.

[181] NB: peatükis ei ole kirjeldatud kõiki museoloogia põhikutsealadel vaja minevaid oskusi, keskendutud on vaid arendamist vajavatele kasvava olulisusega teadmistele ja oskustele.

Mida enam on muuseum nn näoga külastaja poole, seda olulisemaks muutub kõrgel tasemel teenuse tagamine. Selleks on oluline külastajate või auditooriumi tundmine ja väljaselgitamine. Külastusjuhi ülesanne on luua külastajatega esmatasandil positiivsed ja pingevabad suhted, esitada infot arusaadavalt, veenvalt ja kaasahaaravalt, valides selleks asjakohase käitumis- ja väljendusviisi. Need tegevused eeldavad head **suhtlemis- ja klienditeenindus- ning esinemisoskust**. Välismaalastega ja Eestis elavate teist keelt kõnelevate külastajatega suhtlemisel tuleb kasuks hea **võõrkeeleoskus**. Külastajate rahvuslik koosseis on mitmekesine ning laieneb pidevalt, üha olulisemaks muutub **kultuuriliste erinevustega arvestamise oskus, eriti tundlike teemade edastamisel**. Kultuuritausta mõistmine, maailmavaadete ja arvamuste erinevustega arvestamine võimaldab aktiivselt osaleda erinevaid riike ja partnereid siduvates koostööprojektides, näiteks välisnäituste korraldamisel, teadusprojektides osalemisel.

Kasvavas trendis on haridusprogrammide pakkumine. Muuseumipedagoogidelt ja külastusjuhtidelt eeldatakse üha enam teadmisi **muuseumipedagoogikast (sh eripedagoogikast) ja -didaktikast, andragoogikast, käitumispsühholoogiast** ning nende rakendamise oskust. Muuseumikülastajate teenindamisel tuleb enam arvestada näiteks eakate sihtrühma kasvutrendi, osata teenust osutada erivajadustega inimestele.

Elamusmajanduse kasv tingib muuseumide vajaduse **uute tegevusmudelite järele**. Muuseumidelt oodatakse laia teenuste spektrit. Omatulu teenitakse mitmesuguste (sihtrühmapõhiste) teenuste pakkumisega. See eeldab täiendavaid teadmisi ja oskusi, näiteks eesmärgi puhul kasvatada külastajate arvu on vaja teadmisi sise- ja välisturismi arengutest ning koostöövõimalustest, oskust sihtrühma analüüsida ning neile sobivaid tooteid/teenuseid planeerida ja turundada. Üha olulisemaks muutub oskus hinnata muuseumitegevust, lähtudes külastaja ootustest, st mida külastaja soovib muuseumis näha ja kogeda, mitte mida muuseum soovib eksponeerida.

Muuseumivõrgu korrastamine, muuseumide pakutavate teenuste valiku laiendamine eeldab muuseumide tipp- ja keskastmejuhtidelt **koostöö- ja muudatuste juhtimise oskust**, teadmisi organisatsioonikäitumise alustest, sh suutlikkust muuseumitöötajaid **motiveerida ning innustada** uusi sihtrühmapõhiseid tooteid ja teenuseid välja arendama ning rakendama. Mida aktiivsemalt osalevad muuseumitöötajad erinevates projektides (sh rahvusvahelistes), seda tähtsamaks muutuvad teadmised, kuidas **projekte kavandada ja kirjutada**, kust leida vajalikud ressursid ning teadmised, kuidas juhtida projektide kulgu. Projektipõhine töö eeldab tekkivate probleemide lahendamise, aja- ja meeskonnajuhtimise, rahaplaneerimisoskust. Nende oskuste olemasolu on tähtis ka külastusjuhtidel, muuseumipedagoogidel, kes puutuvad oma töös kokku erinevate sihtrühmadega, nende soovide ja hinnangutega. Arvestades nii tänaseid töömudeleid kui tulevikutrende, pidasid eksperdid **projektide juhtimise oskust** kasvava tähtsusega oskuseks. Nende hinnangul on sellealased teadmised vajalikud kõigi muuseumispetsialistide jaoks.

Näituste korraldamine eeldab koostööd sisekujundajate, disainerite, kunstnike, fotograafide jt teenuseosutajatega, samuti koostööd kogukondadega, teadusasutustega ja teiste organisatsioonidega. Selliste koostöömudelite rakendamine eeldab projektis osalejatelt **meeskonnatööoskust**.

Teadur-kuraatorite ja koguhoidjate tegevuses on järjest olulisem laiale sihtrühmale suunatud (teadus)kommunikatsioon – **oskus teaduslikku infot hinnanguvabalt, selgelt ja sihtrühma vajadusi ning mõistmisvõimet arvestavalt selgitada, näitusi kureerida**. Oskuste vajadust mõjutab oluliselt kohalikkuse väärtustamine – muuseum kui paikkondliku identiteedi toetaja. Kasvab muuseumide

koostöö kohalike kogukondadega. Ilma inimesi või kogukondi kaasava kogumiseta pole kultuuriprotsesse jäädvustavas muuseumis kaasaja kogumine enam võimalik. Seoste loomine eeldab tihedat koostööd esemetega seotud huvigruppidega. Oluliseks teemaks on tõusnud näiteks sihtrühma esindajate kaasamine ekspositsioonide ja haridusprogrammide koostamisse. Kaasava kogumise rakendamine muudab teadur-kuraatorite rolli ja teadusliku potentsiaali kõrval muutuvad olulisemaks kommunikatsiooni- ning koostööalased oskused – võimekus saavutada ja hoida kohaliku kogukonnaga usaldusväärseid suhteid.

Tehnoloogia areng on muuseumidesse toonud uudsed tehnoloogiapõhised tooted ja teenused. Muuseumide ekspositsioonid on muutunud atraktiivsemaks, sh interaktiivsemaks, virtuaal- ja liitreaalsuse lahendused on muuseumides üha tavalisemad. Muuseumitöötajal (koguhoidja, teadur-kuraator, projektijuht, muuseumipedagoog) on vaja koostada infolehti, haridusprogrammide töölehti jm vajaliku infomaterjali. Sellega kaasneb vajadus osata infomaterjali kujundada ja küljendada ning pildimaterjali töödelda, kasutades selleks sobivaid tarkvaralahendusi. Ekspositsioonide käitamine eeldab muuseumispetsialistidelt **valdkonnaspetsiifiliste digilahenduste kasutamise oskust**, nende uuendamine ka teadmisi uudsetest tehnoloogiavõimalustest ning suutlikkust olla uute toodete ja teenuste targaks tellijaks. Uus ja võimalusterohke valdkond on tehisintellekti süsteem ehk kratt ning sellega seonduv andmeanalüütika. Muinsuskaitseametis on ettevalmistamisel esimesed näidisprojektid nende rakendamiseks muuseumivaldkonnas. Lisaks on digitehnoloogial kandev roll ka kogude haldamisel, nt museaalide kohta käiva info sisestamine, säilitamine, aga ka nende digitaalne avalikustamine ja digimaterjali kasutamine muuseumi erinevates tegevustes. Tehnoloogiarikkas keskkonnas toimetamine eeldab teadmisi küberturvalisusest. Ka maailma majandusfoorumi 2018. aastal ilmunud aruandes *„The Future of Jobs Report“*[182] rõhutatakse, et tehnoloogilised muudatused toovad kaasa muutused oskuste vajaduses kõigis valdkondades.

Kiiresti muutuvas keskkonnas toimetulek eeldab oskust kohaneda ning leida arengusuundi arvestades paindlikult ja proaktiivselt uusi võimalusi ja lahendusi. Kasvab vajadus olla kursis museoloogia valdkonna uuendustega ja parimate praktikatega. Kiiresti muutuvas maailmas on vältimatu valmisolek **pidevalt õppida** ja olla **avatud enesearendamise** võimalustele.

5.5. Koolituspakkumine

Alapeatükis antakse esmalt ülevaade museoloogia alavaldkonna erialadega seotud tasemeõppest, analüüsitakse pakutava õppe kvaliteeti ning kirjeldatakse täienduskoolituse võimalusi ja vajadusi.

Tasemeõppe ülevaade on koostatud EHIS-e andmete põhjal 2018/2019. õppeaasta seisuga. Museoloogia põhikutsealade seostamine tasemeõppe erialadega on keerukas ülesanne, kuivõrd muuseumides töötavad muuseumi profiilist sõltuvalt erineva valdkonna haridusega spetsialistid, kes sageli ei ole saanud isegi baassissejuhatuse tasemel museoloogiaalast ettevalmistust. On mõned õppekavad, mis on põhikutsealaga otseselt seotud, näiteks konservaatorite väljaõppega on seotud muinsuskaitse ja konserveerimise õppekava EKA-s ja Kõrgemas Kunstikoolis Pallas (KKP). Töö teadur-kuraatorina eeldab vähemalt magistriastmel muuseumi valdkonnaga seotud kõrghariduse olemasolu. Näiteks töötab muuseumides ajaloo, kunstiajaloo, loodusteaduste, etnoloogia, arheoloogia, arhitektuuri jt erialade taustaga teadureid. Konkreetseid õppekavu, mis valmistaks ette vaid tööks

[182] The Future of Jobs Report 2018, World Economic Forum, vt http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf.

muuseumides teadur-kuraatorina, ei ole. Külastusjuhi, projektijuhi, muuseumipedagoogi puhul on sobivate erialade palett veelgi kirjum.

Et analüüsi täpsemalt sihistada, on siin nagu teisteski OSKA valdkonnauuringutes käsitletud erialase õppena neid õppekavasid, millel on ekspertide hinnangul otsene seos alavaldkonna põhikutsealadega (vähemalt spetsialiseerumise või erialamooduli näol). Kus selline kitsendus ei ole võimalik, on tasemeõpet vaadeldud üldisemal tasandil või jäetud käsitlemata.

5.5.1. Õppekavad

Siin alapunktis on käsitatud õppekavasid, kus 2018/2019. õppeaastal oli avatud vastuvõtt (vt tabel 18). Mitmeid alavaldkonnaga otseselt seotud erialasid õpetatakse EKA-s, TÜ-s, TLÜ-s ja KKP-s. Kutseõppeasutustest pakuvad erialast õpet Haapsalu KHK, Tallinna MK, Kuressaare AK, Võrumaa KHK, Olustvere MTK. Kutseõppes koolitatakse arhiivitöötajaid ja giide. Museoloogia alavaldkonnas töötamine eeldab valdavalt kõrghariduse olemasolu.

Kõrgkoolide õppekavades on toimumas olulised muutused, mis on seotud nii õppijate arvu vähenemisega kui ka muutunud ootustega õppele. Seoses täiskasvanud õppijate osakaalu ning elukestva õppe kasvuga luuakse traditsioonilise tasemeõppe kõrvale üha enam lühema kestusega õppekavu ning võimaldatakse osaleda tasemeõppeväliselt üksikute moodulite õppes.

Tabel 18. Tasemeõpet pakkuvad õppekavad õppeasutuse ja õppeastme järgi

Õpe	**Õppekavad 2018/2019**
Koguhoidjad	
Kutseõpe	Tartu KHK: Arhiivikorrastaja TMK: Infohalduse spetsialist
Rakenduskõrgharidus	TÜ: Infokorraldus
Bakalaureuseõpe	TLÜ: Ajalugu, Infoteadus, Antropoloogia TÜ: Ajalugu
Magistriõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine, kunstiteadus ja visuaalkultuur TLÜ: Ajalugu, Infoteadus TÜ: Ajalugu, Etnoloogia, folkloristika ja rakendusantropoloogia; TLÜ: Antropoloogia
Doktoriõpe	TLÜ: Ajalugu, Infoteadus; TÜ: Ajalugu, Info- ja teadmusjuhtimine
Konservaatorid	
Rakenduskõrgharidus	KKP: Maal ja restaureerimine, Mööblidisain ja restaureerimine, Nahadisain ja restaureerimine
Bakalaureuseõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine
Magistriõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine
Doktoriõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine
Teadur-kuraatorid	
Magistriõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine, kunstiteadus ja visuaalkultuur TLÜ: Ajalugu, Infoteadus TÜ: Ajalugu, Etnoloogia, folkloristika ja rakendusantropoloogia
Doktoriõpe	TLÜ: Ajalugu, Infoteadus

	TÜ: Ajalugu, Info- ja teadmusjuhtimine EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine, kunstiteadus ja visuaalkultuur
Külastusjuhid, muuseumipedagoogid, projektijuhid	
Kutseõpe	Kuressaare AK, Haapsalu KHK, Olustvere TMK, Võrumaa KHK: Giid
Rakenduskõrgharidus	TÜ: Kultuurikorraldus
Bakalaureuseõpe	TLÜ: Kasvatusteaduse ja Koolieelikute õpetajate koolituse õppekavarühma erinevad õppekavad TÜ: Kasvatusteaduse ja Koolieelikute õpetajate koolituse õppekavarühma erinevad õppekavad EKA: erinevad Kujutava kunsti ja kunstiteaduse õppekavarühma õppekavad EMÜ: Loodusturism
Magistriõpe	TLÜ: Kasvatusteaduse, Klassiõpetaja, Aineõpetajate koolituse õppekavarühma erinevad õppekavad; Kommunikatsioonijuhtimine TÜ: Kasvatusteaduse, Klassiõpetaja, Aineõpetajate koolituse õppekavarühma erinevad õppekavad; Kommunikatsioon EKA: Kujutav kunst ja kunstiteaduse õppekavarühma erinevad õppekavad TÜ: Kultuurikorraldus, Etnoloogia, folkloristika ja rakendusantropoloogia EMTA (ühisõppekava EBS-iga): Kultuurikorraldus EMÜ: Loodusturism

Allikad: Koolide kodulehed

Kogumis-, säilitamis- ja arhiveerimisalane tasemeõpe toimub peamiselt kõrghariduse tasemel.

Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli ajaloo ja infokorralduse õppekavadel saab omandada **koguhoidja** tööks vajalikud teadmised ja oskused, õpe toimub rakenduskõrghariduse või bakalaureuse-, magistri- ning doktoriõppe astmel.

TÜ ajaloo bakalaureuse ja magistriõppe õppekavas on kuus spetsialiseerumist: arheoloogia, arhiivindus, Eesti ajalugu, üldajalugu, kunstiajalugu ja uusim aeg. Bakalaureuseõppe õppekaval saab valida kolme EAP ulatuses ainet „Museoloogia“, mille jooksul omandatakse teadmised muuseumide ajaloost, muuseumiinstitutsioonide rollist ja nende funktsioneerimisest tänapäeva ühiskonnas põhirõhuga museaalide kogumis- ja säilitamispoliitikal ning museaalide dokumenteerimisel ja kirjeldamisel. Lisaks on üldine muuseumipraktika (2 EAP) ja spetsiifiliselt kunstiajaloolastele mõeldud „Muuseumipraktika: kuidas koguda, uurida, tutvustada?“ (3 EAP).

Magistriõppes saab 2018/2019. õppeaastast valida valikaine moodulit „Mäluasutused“ (12 EAP), mis sisaldab aineid arhiivikorraldusest, arhiivinduse alustest, arhivaalide säilitamisest, museoloogiast, muuseumi- ja arhiivipedagoogikast, nüüdisaegsest muuseumitööst, pärandi kaitsest, mäluasutuste infosüsteemidest ning teabekogude moodustamisest ja kirjeldamisest. Mäluasutuste moodul kuulub küll humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna ajaloo magistriõppe õppekavasse, kuid mooduli ained on registreerimiseks avatud kõigile üliõpilastele. Moodulit võib läbida nii tervikuna kui ka valida sellest üksikuid aineid.

TÜ ajaloo õppekaval saab omandada ka **arhivaari** tööks vajalikud teadmised (arhiivinduse spetsialiseerumine nii bakalaureuse- kui magistriõppes).

TLÜ pakub ajaloo õpet nii bakalaureuse- kui ka magistriõppes. Bakalaureuseõppe õppekavas on 6 EAP ulatuses õppeaine „Museoloogia ja muinsuskaitse“, mille jooksul omandatakse teadmised

muinsuskaitse ja muuseumide ajaloost, mõlema valdkonna seadustest, Eesti kultuuripärandi liikidest, muuseumide ülesehitusest kogumispõhimõtetest ning muuseumist kui teadus- ja arendusasutusest.

Eesti Kunstiakadeemias saab magistriõppes omandada kunstimuuseumidele suunatult kogude hoidmise ja säilitamisega seonduvaid teadmisi ning oskusi õppekavade „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ ning „Kunstiteadus ja visuaalkultuur“ museoloogia suunal.

Kogude ja info haldamist saab õppida TLÜ Infoteaduste õppekavadel bakalaureuse- ja magistriastmel. Bakalaureuseõppes on aine, kus käsitletakse mäluasutuste infosüsteeme, kogude arendust ja haldust, digitaalse informatsiooni säilitamist, aga ka mäluasutuste juhtimise ja turundusega seonduvaid teemasid. Magistriõppes on valikmoodulis Info- ja dokumendihaldus 6 EAP ulatuses aine Dokumentaalse ja digitaalse kultuuripärandi haldamine ja säilitamine.

TÜ infokorralduse õppekaval õppijal on sessioonõppe vormis võimalus omandada teadmised ja oskused infootsingust ja -analüüsist, erinevate infosüsteemide ning andmebaaside kasutamisest, saada ülevaade kultuuripärandit hoidvatest e-keskkondadest ning teada, millega tuleb arvestada infoõiguse ja -eetika küsimuste lahendamisel.

Teabe- ja dokumendihalduse alal saab rakenduskõrgharidusõppes õppida TÜ Infokorralduse õppekaval, bakalaureuseõppes TLÜ Infoteaduse õppekaval ning magistriõppes TLÜ Infoteaduse ning TÜ Info- ja teadmisjuhtimise õppekavadel.

Kutseõppes on Tartu Kutsehariduskeskuses arhiivikorrastaja 4. taseme õppekava ning Tallinna Majanduskoolis lühikesed, 5. taseme jätkuõppe õppekavad „Infohalduse spetsialisti“ ning „Andmekaitse spetsialisti“ erialal. Kutseõppe erialadel vastuvõttu igal aastal ei toimu.

Konserveerimisalast tasemeõpet pakuvad eeskätt kõrgkoolid.

Kõrgharidusega **konservaatoreid** koolitab Eesti Kunstiakadeemia ühel õppekaval ja Kõrgem Kunstikool Pallas (50 EAP) kolmel õppekaval (maal, naha- ja mööblidisain). Õppe lõpetanul on teoreetilised teadmised ja praktilised oskused kvalifitseeritud kutsetööks kultuuripärandi kaitse, säilitamise, konserveerimise ja restaureerimise vallas. Bakalaureuseõppes (EKA) saab valida arhitektuurimälestiste ja kunstimälestiste konserveerimise suuna, mille maht on 52 EAP-d.

Konservaatori tööks vajalikke lisateadmisi ja -oskusi saab omandada TÜ-s keemia õppekaval ja TTÜ-s materjalitehnoloogia õppekaval.

Ekspositsioonide vahendamisega seotud teadmisi ja oskusi saab omandada nii kõrg- kui ka kutsehariduse tasemel. Muuseumi projektijuhtide, külastusjuhtide ja muuseumipedagoogide ametikohtadel töötavad väga erineva haridusliku taustaga inimesed. Kui näituste ja ürituste tulemuslikuks projektijuhtimiseks on vaja lisaks valdkonna tundmisele juhtimisalaseid teadmisi, siis muuseumipedagoogide ja külastusjuhtide töö eeldab teadmisi pedagoogikast, andragoogikast, kasuks tulevad muuseumi valdkonnaga seotud erialased teadmised. Nende tööde puhul on isikuomadused ning valmisolek töö käigus õppida sageli tähtsamad kui sobiv haridustase.

Projektijuhtimise õppekava eraldi kõrghariduse tasemel tasemeõppes ei ole. Projektijuhtimisalaseid teadmisi ja oskusi saab omandada enamasti koos õpitava peaerialaga. Mitmetel õppekavadel on projektijuhtimise ainet võimalik läbida ka täiendusõppijana. Projektijuhtimise aine läbinu omandab teadmised projekti ja selle eelarve koostamisest, tegevuste planeerimisest, ressursside haldamisest ja meeskonnatööst.

Külastusjuhtide, muuseumipedagoogide ja projektijuhtide ettevalmistuseks sobib kultuurikorralduse õppekava (TÜ ja EMTA (ühisõppekava EBS-iga)), aga ka kujutava kunsti ja kunstiteaduse õppekavarühma erinevate õppekavade läbimine. TÜ ajaloo magistriõppe õppekavas on aine „Muuseumi- ja arhiivipedagoogika“ (3 EAP) ja aine „Projektijuhtimine“ (3 EAP) ning TLÜ-s saab muuseumipedagoogi tööks vajalikke teadmisi ja oskusi „Info- ja haridustehnoloogia“ mooduli haridustehnoloogia õppesuunal õppides.

5.5.2. Õppurid tasemeõppes

Kuigi eelmises alapunktis kirjeldati museoloogia tasemeõpet õppekavade ja õppekavarühmade tasandil, on siinses tasemeõppe statistika alapunktis esmalt tehtud laiendus üldisemale, õppevaldkonna ja õppesuuna tasandile. Kuna museoloogia valdkonna põhikutsealadele sobiva tasemeõppe kitsendamine õppekava, sageli ka õppekavarühma tasandile ei ole põhjendatud, siis võimaldab taoline laiendus saada pildi neile kutsealadele sobiva tasemeõppe pakkumise statistilistest arengutest. Õppurite vanusjaotuses toimunud muutusi on kirjeldatud õppevaldkonna tasandil[183]. Arhivaaride ja konservaatorite koolituspakkumist on analüüsitud õppekava tasandil.

Joonisel 31 on ülevaatena toodud vastuvõtt alavaldkonna põhikutsealadega seotud peamistes kõrghariduse õppevaldkondades.

Museaalide vahendamisega seotud kutsealade puhul on peamisteks õppevaldkondadeks „Haridus“, „Humanitaaria ja kunstid“ ning „Loodusteadused, matemaatika ja statistika“, lisaks juhtimis- ja kommunikatsioonialase õppega seonduv õppevaldkond „Ärindus, haldus ja õigus“. Museaalide konserveerimise, restaureerimise ja uurimisega on seotud enam õppevaldkonnad „Humanitaaria ja kunstid“ ning „Loodusteadused, matemaatika ja statistika“. Koguhoidjate ja arhivaaride (museaalide kogumine, säilitamine, arhiveerimine) ettevalmistuseks sobivad õppekavad kuuluvad peamiselt õppevaldkonda „Humanitaaria ja kunstide“ ning „Sotsiaalteadused, ajakirjandus ja teave“.

Neljas peamises alavaldkonnaga seotud õpet pakkuvas õppevaldkonnas võetakse kokku kõrgkooli vastu üle 4700 üliõpilase aastas. Kuni aastani 2013/2014 vastuvõtt langes, kuid viimasel viiel õppeaastal on see arv püsinud stabiilsena, samas kui vastuvõtt kogu kõrgharidusse on samal perioodil langenud 8%. Võrreldes kümne aasta taguse ajaga, on vastuvõtt neis neljas õppevaldkonnas langenud keskmisena üle 30%. Samal ajal humanitaaria ja kunstide, mis on üheks peamiseks valdkonnaga seotud erialast õpet pakkuvaks õppevaldkonnaks, on vastuvõtt vähenenud 20% võrra, viimasel viiel õppeaastal on vastuvõtt pöördunud väikesesse kasvutrendi.

Lõpetajaid oli neljas museoloogiaga seonduvas õppevaldkonnas 2018/2019. õppeaastal kokku 3150. Viimasel viiel aastal on lõpetajate arv 4% vähenenud, kuid langus on olnud siiski väiksem kui kõrghariduses tervikuna (12%). Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonnas on doktorikraadiga lõpetajate osakaal kõigi õppevaldkondade lõpetanutega võrreldes märkimisväärselt suur. Enam lõpetanuid on vaid õppevaldkondades „Loodusteadused, matemaatika ja statistika“ ning „Tehnika, tootmine ja ehitus“. Positiivsena saab välja tuua lõpetanute arvu kasvu kõrghariduse teisel õppeastmel õppevaldkonnas „Humanitaaria ja kunstid“, viimase viie aasta keskmisena on magistrikraadini jõudnute arv kasvanud 27%-ni kõigist õppevaldkonna erinevatel tasemetel lõpetanutest. 2017/2018.

[183] Õppevaldkondade, õppesuundade ja õppekavarühmade seosed on toodud Haridus- ja Koolitusvaldkondade Liigituses http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=4072699&siteLanguage=ee.

õppeaastal ulatus magistriõpingute lõpetanute osakaal 33%-ni, mis on vastavuses ka valdkonna tööandjate ootustega.

Arvestades, et vastuvõetute ja lõpetanute arv ei ole viimasel viiel aastal oluliselt muutunud, saab prognoosida, et koolituspakkumine museoloogia alavaldkonna põhikutsealade puhul jääb senisele tasemele.

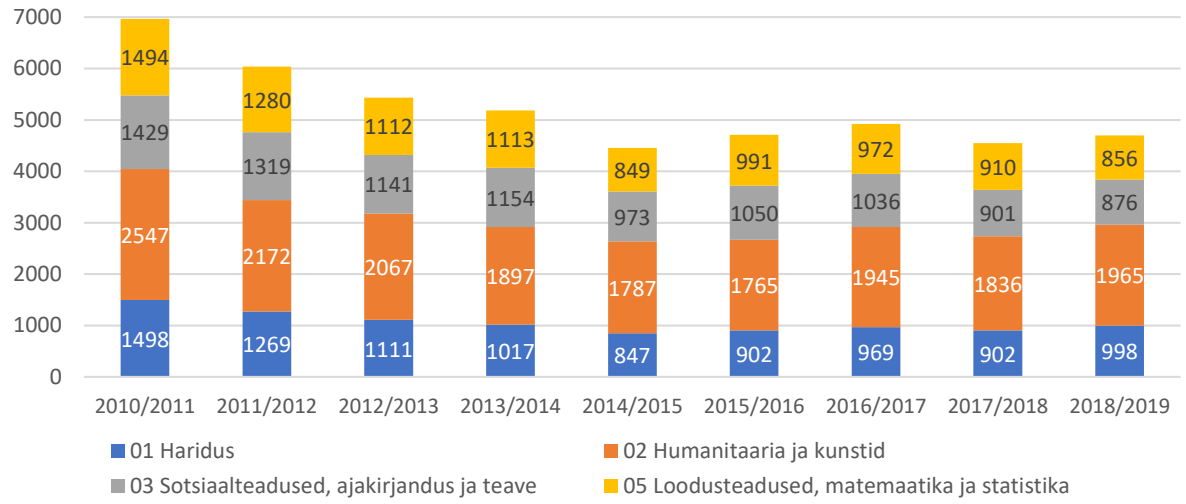

Joonis 31. Vastuvõtt kõrghariduses museoloogia kutsealadega seotud õppevaldkondades 2010/2011 – 2018/2019

Allikas: EHIS

Humanitaaria ja kunsti õppevaldkonnas, mis on kõige lähemalt alavaldkonna põhikutsealadega seotud, on õppijate keskmine vanus viimase kümne aastaga võrreldes kasvutrendis (vt joonis 32). Kui 2010/2011. õppeaastal oli üle 60% üliõpilastest 24-aastased või nooremad, siis 2018/2019. õppeaastal on alla 24-aastaseid ja üle 25-aastaseid õppijaid arvuliselt pooleks.

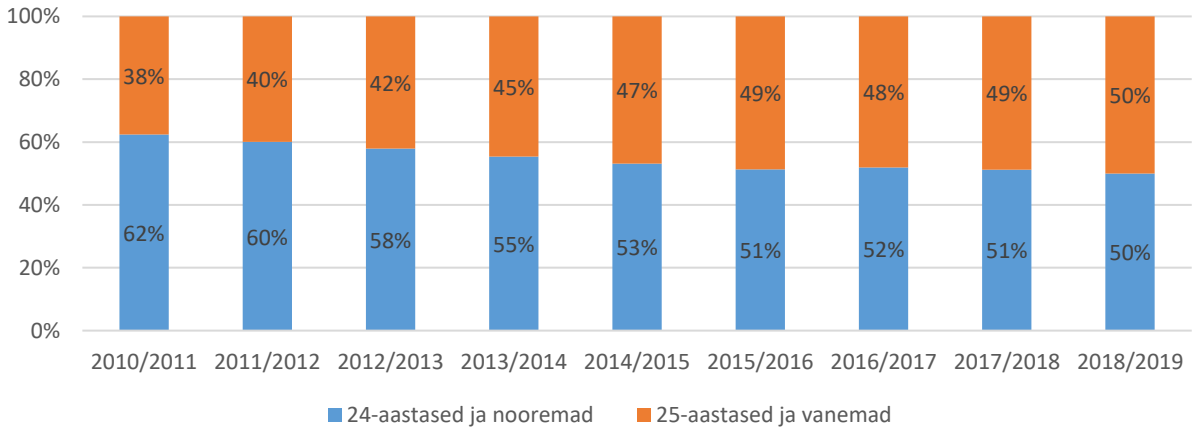

Joonis 32. Õppijate vanuseline jaotus kõrghariduses museoloogia kutsealadega seotud õppevaldkondades 2010/2011 – 2018/2019

Allikas: EHIS

Konserveerimise ja restaureerimisega seotud tasemeõpe toimub valdavalt kõrghariduse tasemel, neist umbes 15% omandab magistrikraadi.

Konserveerimise ja restaureerimisega seotud õppekavadel (KKP: „Maal ja restaureerimine“, „Nahadisain ja restaureerimine“ ning „Mööblidisain ja restaureerimine“; EKA: „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ (BA ja MA) on õppijate arvud viimasel viiel õppeaastal püsinud stabiilsena, õppima on asunud keskmiselt 50 üliõpilast ning igal aastal on õppe lõpetanuid olnud umbes 35 (vt joonis 33).

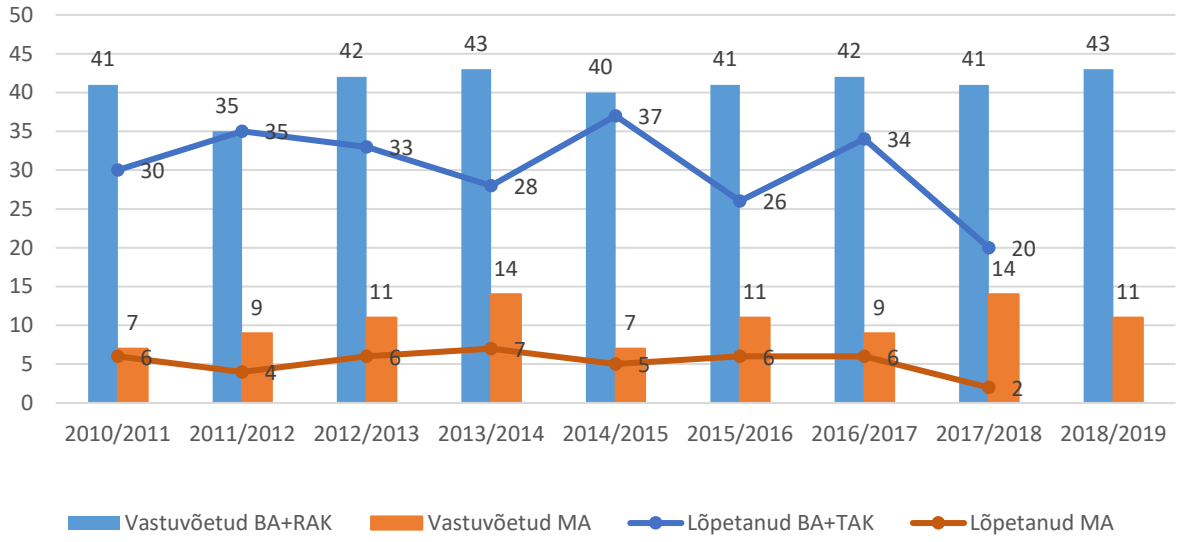

Joonis 33. Vastuvõetud ja lõpetanud konserveerimise ja restaureerimisega seotud õppekavadel 2010/2011 – 2018/2019

Allikas: EHIS

Kutseõppes on võimalik omandada oskused arhiivitööks arhiivikorrastaja ja infohalduse spetsialisti õppekavadel. Tartu KHK-s ja Tallinna Majanduskoolis asus 2016/2017. õppeaastal kokku õppima 32 õpilast, neist lõpetas õpingud 22. Tartu KHK arhiivikorrastaja õppekaval alustas õpinguid 2018/2019. õppeaastal üheksa õpilast.

5.5.3. Õppe kvaliteet

Eestis pakutava kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamist korraldab Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). Kvaliteedi hindamises[184] osalevad sõltumatud eksperdid, nende seas valdkonna tööandjad, kõrghariduses ka väliseksperdid ja üliõpilased. Selles alapeatükis on esitatud kokkuvõte EKKA ekspertide hindamisaruannetest museoloogia valdkonnaga seotud õpet pakkuvates koolides toimunud õppekavagrupi kvaliteedihindamiste kohta, lisaks on neid aruandeid kõrvutatud OSKA rakendusuuringus osalenud ekspertide hinnangutega.

Kõrghariduse kvaliteeti hinnatakse kahes vormis, need on institutsionaalne akrediteerimine ja õppekavagrupi kvaliteedi hindamine. Iga seitsme aasta järel hinnatakse institutsionaalse akrediteerimise raames õppeasutuse tegevuse vastavust õigusaktidele, kooli eesmärkidele ja arengukavale. Täisakrediteering antakse seitsmeks aastaks, ent hindamisnõukogu võib teha ka otsuse akrediteerida kolmeks aastaks või akrediteerida kõrvaltingimusega.

[184] Hindamisaruanded ja lisateave hindamise korralduse kohta on EKKA kodulehel, vt http://ekka.archimedes.ee/.

2015. aastal viis EKKA kõrghariduses läbi järgmiste museoloogia alavaldkonnaga seotud õppekavagruppide kvaliteedi hindamise: Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool „Humanitaaria“ ja Eesti Kunstiakadeemia ning Kõrgem Kunstikool Pallas „Kunstid“. Kõigi koolide osas otsustas hindamisnõukogu viia järgmine nimetatud õppekavagruppide esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine[185] läbi seitsme aasta pärast[186]. **TÜ** esitas humanitaaria õppekavagrupis hindamisele õppekavad „Filosoofia“ (bakalaureuseõpe, magistriõpe); „Semiootika ja kultuuriteooria“ (bakalaureuseõpe, magistriõpe); „Semiootika“ (magistriõpe); „Ajalugu“ (bakalaureuseõpe, magistriõpe); „Etnoloogia ja folkloristika“ (magistriõpe). **TLÜ** esitas samas õppekavagrupis hindamisele õppekavad: „Filosoofia“ (bakalaureuseõpe, magistriõpe); „Kultuuriteadus“ (bakalaureuseõpe); „Kultuuriteooria“ (magistriõpe); „Lingvistika“ (magistriõpe); „Kirjandusteadus“ (magistriõpe); „Referent-toimetaja“ (bakalaureuseõpe); „Humanitaarteadused“ (bakalaureuseõpe); „Interdistsiplinaarsed humanitaarteadused“ (bakalaureuseõpe); „Ajalugu“ (bakalaureuseõpe, magistriõpe); „Võrdlev kirjandusteadus ja kultuurisemiootika“ (magistriõpe); „Antropoloogia“ (bakalaureuseõpe, magistriõpe). **KKP** esitas kunstide õppekavagrupis hindamisele valdkonna õppega seotud õppekavadest: „Maal ja restaureerimine“ (rakenduskõrgharidusõpe); „Mööblidisain ja restaureerimine“ (rakenduskõrgharidusõpe) ja „Nahadisain ja restaureerimine“ (rakenduskõrgharidusõpe). **EKA** kunstide õppekavagrupist hinnati museoloogiaga vahetult seotud õppekavadest: „Kunstiteadus ja visuaalkultuuri uuringud“ (bakalaureuse- ja magistriõpe); „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ (bakalaureuse- ja magistriõpe); „Kunst“ (bakalaureuse- ja magistriõpe).

Eesti Kunstiakadeemia kunstide õppekavagrupi hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- selget rolli Eesti akadeemilises maailmas ja ühiskonnas;
- õppejõudude head koostööd partneritega, sh tööandjate kaasatust õppeprotsessi. Eesmärgipärast praktikakorraldust;
- kunstiteaduse ja visuaalkultuuriuuringute ning muinsuskaitse ja konserveerimise õppekavade head interdistsiplinaarset koostööd;
- kõrgel tasemel eesmärgistatud teadustööd;
- praktilise ja teoreetilise õppe sidusust;
- õppejõudude professionaalset taset ning õppe- ja teadusalast koostööd nii EKA-siseselt kui ka tööandjate ja teiste kõrgkoolide õppejõududega;
- õppekavade ja õppemeetodite aja- ja asjakohasust.

Õppekavagrupiga seotud parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud:

- vajadust kaasata õppekavade rahvusvahelisemaks muutmise eesmärgil välisõppejõude ja -üliõpilasi;
- sisseastujate vähest huvi õppekavade vastu;
- vajadust leida tasakaal praktilise kultuuripärandi uuringute ja kunstiteaduse ning visuaalkultuuriuuringute vallas.

---

[185] Uue kõrgharidusseaduse kohaselt õppekavade kvaliteedihindamist läbi ei viida, selle asemel hakkavad toimuma temaatilised hindamised.

[186] Eesti Kunstiakadeemia puhul otsustas kõrghariduse hindamisnõukogu kinnitada hindamiskomisjoni aruande ja viia järgmine Eesti Kunstiakadeemia kunstide õppekavagrupi esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine läbi 7 aasta pärast kõrvaltingimusega.

Kõrgema Kunstikooli Pallas kunstide õppekavagrupi hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppekavade struktureeritust ja integratsiooni, õpe võimaldab spetsialiseeruda kunsti, disaini ja konserveerimise/restaureerimise valdkonnas;
- lõpetajate erialasele tööle rakendumist. Tööandjad on rahul lõpetanute praktiliste ja teoreetiliste teadmiste ja oskustega;
- üliõpilaste võimalust töötada nüüdisaegsete tehnoloogiate ja materjalidega;
- õppekavade rahvusvahelist mõõdet;
- tugev konkurents sisseastumisel.

Õppekavagrupiga seotud parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- sihistada kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete mõõdikutega õppekavaarendus;
- pöörata suuremat tähelepanu üldoskuste, ettevõtlusoskuste arendamisele;
- parandada koostööd osakondade vahel, et pakkuda üliõpilastele senisest enam inter- ja transdistsiplinaarse õppe võimalusi;
- rakendada õppes nüüdisaegseid õpetamismeetodeid;
- kaasata õppetöösse senisest enam rahvusvahelisi külalisõppejõude.

Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli humanitaaria õppekavagruppide hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppejõudude ja üliõpilaste head inglise keele oskuse taset;
- üliõpilaste sügavat huvi õpingute vastu ja õppejõudude pühendumist;
- suurepärast juurdepääsu teadusandmebaasidele;
- õppejõudude viljakat teadustööd.

Õppekavagrupiga seotud parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud:

- üliõpilaste arvu olulist langust ja suurt väljalangevust;
- vajadust käivitada tegevusi, et suurendada rahvusvahelist kõlapinda;
- vajadust käivitada ülikoolidevahelisi uurimisprojekte;
- üliõpilaste vähest mobiilsust;
- vajadust humanitaaria valdkonna publikatsioonide puhul oluliselt enam arvestada publikatsioonide mõju ja kvaliteeti.

TLÜ puhul rõhutati: ilma eelnevate turu-uuringuteta ning olemasolevate konkureerivate pakkumiste analüüsita uusi õppekavu mitte avada.

Uuringu käigus intervjueeritud ekspertide hinnangud kattuvad osaliselt EKKA aruannetes tooduga. Koolide lõpetajate erialaste oskustega on tööandjad valdavalt rahul, arenguvajadusena nähakse vajadust pöörata õppes suuremat tähelepanu **eseme uurimisele ning koostööle uurimissuundade kooskõlastamisel**, samuti vajadust pakkuda tasemeõppes teiste erialade üliõpilastele võimalust osaleda museoloogiaga seonduvate ainete õppes. Koolide jätkuv arenguvõimalus on koostöös partneritega laiendada täiendusõppe pakkumisi. Tööandjad soovivad koolidelt initsiatiivi võtmist täiendus- ja ümberõppe vajaduste väljaselgitamisel. Rõhutati vajadust pakkuda enam e-õpet ja moodulipõhiseid kursuseid.

Valdkonnas pakutavaid koolitusvõimalusi üldoskuste täiendamiseks hinnatakse piisavaks. Küll väljendasid tööandjate esindajad arvamust, et üldoskuste arendamisele tuleb tasemeõppes suuremat tähelepanu pöörata.

Valdkonna eksperdid rõhutasid kõrgkoolide rolli täiskasvanute koolitajana ning vajadust paindlike õppimisvõimaluste (lühiajalised spetsiifiliste oskuste omandamiseks mõeldud kursused, moodulõpe jms) loomiseks ja tutvustamisele.

5.5.4. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused

Kvaliteetne tasemeõpe on professionaalse arengu alus. Sellele peab järgnema pidev elukestev teadmiste- ja oskustepagasi täiendamine täiendusõppe, sh seminaride, kolleegidega kogemuste vahetamise jt mitteformaalse õppe võimaluste kaudu.

Täiendusõppena mõistetakse[187] tööalast enesetäiendamist ehk õppimist laiemalt, hõlmates nii kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist kui ka individuaalset enesetäiendamist õppematerjalide jms abil, kursustel osalemist, õpet juhendaja abil, õppimist teiste juhendamisel, õppereise, kolleegide ühisõpet ja vastastikust õppimist, tööalast nõustamist, sh parimate kogemuste ja teadmiste jagamist professionaalse koostöö raames haridusasutuste sees ning vahel jmt. Koolituse läbimist tõendab tunnistus[188] või tõend. Ümberõpe on pigem mõeldud karjääritee alustamiseks uues valdkonnas, sh erialase kvalifikatsiooni omandamiseks. Inimese koolitusvajadus lähtub tema personaalsest vajadusest või organisatsiooni eesmärkidest.

Üheks levinumaks võimaluseks teadmiste ja oskuste täiendamiseks või uute oskuste omandamiseks on osaleda sobival **avatud koolitusel**. Suurimad avatud koolituste pakkujad ja korraldajad on kõrgkoolid, erakoolitusasutused, aga ka erialaliidud. Erakoolitusasutused keskenduvad kindlale koolitusvaldkonnale, näiteks organisatsiooni, protsesside, muutuste või inimeste juhtimisele, suhtlemisteemadele, keeleõppele, tehnoloogialahenduste või töövahendite kasutamise koolitustele. Täienduskoolituse eesmärk on nii suurendada töötajate töö tõhusust ja parandada organisatsiooni tulemuslikkust kui ka kujundada inimese karjääri või pakkuda töövälise enesetäiendamise võimalust. Täienduskoolitus võib olla nii poolepäevane koolitus/seminar üksikute teadmiste ja oskuste arendamiseks kui ka pikaajalisem koolitusprogramm. Kõrgkoolid enamasti planeerivad täiendusõpet oma koolis õpetatavates valdkondades.

Konkreetse koolitusvajaduse tekkimisel saab organisatsiooni tellida oma töötajatele sobiva õppekavaga koolituse – nn **tellimuskoolituse**. Enne koolitust täpsustatakse koostöös oodatav koolitustulemus, koolituse sisu ja kasutatav metoodika.

Üleilmsete trendide mõjust tulenevalt on töökeskkond ja töö sisu pidevas muutumises ning elukestvas õppes peavad osalema kõikide valdkonna põhikutsealade esindajad. Järgnevalt on täiendusõppe võimalusi ja vajadusi analüüsitud museoloogia kutsealadel.

Museoloogia alavaldkonna täiendusõppe võimalused

Muuseumitöötajate täienduskoolitusi pakuvad erinevad organisatsioonid, peamised neist on Eesti Muuseumiühing, Balti Museoloogiakool, Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut (SA Eesti

[187]Programm, vt https://www.hm.ee/sites/default/files/lisa_1_programm_padevad_ja_motiveeritud_opetajad_ning_haridusasutuste_juhid_2016.pdf.

Muuseumitöötajate täiendkoolitusega on tegelenud Eesti Muuseumiühing, TÜ avatud ülikool, Balti Museoloogiakool, Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut (SA Eesti Vabaõhumuuseum). [188] Täiendusõppe tunnistus antakse, kui koolitus lõpeb hindamisega.

Vabaõhumuuseum), kõrgkoolid (TÜ, TLÜ, EKA, KKP), aga ka muuseumid ise korraldavad erinevaid konverentse, seminare, õpitubasid.

Eesti Muuseumiühing (EMÜ, umbes 400 liiget) pakub muuseumitöötajate teadmiste ja oskuste arendamisele suunatud koolitusi, infopäevi, arenguprogramme ja muid üritusi. EMÜ annab välja ajakirja „Muuseum“ (alates 1995. aastast), korraldab üle-eestilist Muuseumiööd, muuseumitöötajate kevadpäevi (koos üldkoosolekuga), Eesti muuseumide festivali Narvas, annab välja muuseumimeene auhinda EMMA, koostöös Kultuuriministeeriumi muuseuminõukoguga muuseumide aastaauhindu. Liikmete teavitamine toimub uudiskirja vahendusel, lisaks haldab ühing muuseumilisti, mis korraldab jooksvat muuseumidevahelist infovahetust[189]. Eesti Muuseumiühing koondab oma veebilehele toimunud koolituste õppematerjalid, mis on kõigile asjahuvilistele ka koolituse järel kättesaadavad. Samuti on mitmed valdkonnaga seotud info- ja koolitusmaterjalid leitavad Kultuuriministeeriumi kodulehelt.

Alates 2004. aastast toimub Eesti Kultuuriministeeriumi ja EMÜ koostöös **Balti Museoloogiakool.** Üritus on suunatud kolme Balti riigi muuseumitöötajatele, selle eesmärk on arendada ja täiendada töötajate erialaseid teadmisi ja praktilisi oskusi. Ühtlasi aitab üritus suurendada muuseumide ühiskondlikku avatust ja nüüdisaegset lähenemist oma tegevustes.

Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut[190] korraldab koolitusi, seminare ja infopäevi restauraatoritele, konservaatoritele, muuseumide varahoidjatele, kuraatoritele ja teaduritele ning muinsuskaitsespetsialistidele. Kanuti fookus on kultuuriväärtuslikud esemed, sh digikogud. Kultuuriministeeriumi valitsemisalasse kuuluvad riigimuuseumid ja kultuuriministeeriumi muuseumikogu kasutavad sihtasutused saavad Kanuti teenuseid kasutada riigilt selleks antava eelarve ulatuses tasuta. Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut ühendab erioskustega säilitus- ja digiteerimisvaldkonna spetsialiste.

Museoloogiaalast täiendusõpet pakuvad ka **kõrgkoolid, nii TLÜ[191], TÜ[192], Eesti Kunstiakadeemia[193] kui ka Kõrgem Kunstikool Pallas**[194]. Info koolituskursuste kohta on kättesaadav kõrgkoolide veebilehtedelt. Üha enam pakuvad ülikoolid muuseumitöötajatele võimalust läbida museoloogia aineid täiendusõppijana avatud ülikooli raames, aga ka võimalust tasemeõppe õpingute käigus omandada lisaks erialale museoloogia valdkonnaga seotud teadmisi. Näiteks TÜ ajaloo ja arheoloogia instituudi ajaloo magistriõppe õppekavas olevat valikmoodulit „Mäluasutused“ saab läbida nii tervikuna kui ka valida sellest üksikuid aineid. Mooduli ained on registreerimiseks avatud vaid üliõpilastele.

Museoloogia alavaldkonna täiendus- ja ümberõppe vajadused

Museoloogia täiendusõppe pakkumises tuntakse puudust valdkonnas tööd alustavatele muuseumitöötajatele suunatud **regulaarsest museoloogiaalasest baaskoolitusest**, aga ka praegu alavaldkonnas tegutsejatele mõeldud **edasijõudnu** tasemel spetsiifilisematest koolitustest.

---

[189] Eesti Muuseumiühing, vt https://www.muuseum.ee/uhingust/.

[190] Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut, vt https://evm.ee/est/kanut-/kanut.

[191] Tallinna Ülikooli Avatud akadeemia, vt https://www.tlu.ee/avatudakadeemia.

[192] Tartu Ülikooli Elukestva õppe keskus,vt https://www.ut.ee/et/koolitus.

[193] Eesti Kunstiakadeemia Avatud akadeemia, vt https://www.artun.ee/avatud-akadeemia/.

[194] Kõrgema Kunstikooli Pallas täienduskoolitused, vt https://www.artcol.ee/et/koolitused.

Tasemeõppes on võimalused olemas, kuid valdkonnas tegutsejatele suunatud erineval tasemel museoloogiaalaseid täienduskoolitusi napib.

Uuringusse kaasatud ekspertide hinnangul on vaja täienduskoolitusi koguhoidjate tööks vajalike oskuste ja teadmiste arendamiseks.

Muuseumi töös on kasvavas trendis haridusprogrammide pakkumine. Muuseumipedagoogidelt ja külastusjuhtidelt eeldatakse üha enam teadmisi **muuseumipedagoogikast ja -didaktikast, andragoogikast, käitumispsühholoogiast** ning nende rakendamise oskust. Tänu tehnoloogia kiirele arengule lisanduvad pidevalt uued võimalused kogude eksponeerimiseks ja säilitamiseks, aga ka haridus- ja muude programmide ettevalmistamiseks ning läbiviimiseks. Uudseid lahendusi pakkuv valdkond on tehisintellekti süsteem ehk kratt ja sellega seonduv andmeanalüüsioskus. Ekspositsioonide käitamine eeldab muuseumispetsialistidelt **valdkonnaspetsiifiliste digilahenduste kasutamise oskust**, nende uuendamine lisaks ka teadmisi uudsetest tehnoloogiavõimalustest ning suutlikkust olla uute toodete ja teenuste targaks tellijaks. Küberturvalisuse tagamine peab muutuma iga inimese ja organisatsiooni jaoks esmatähtsaks.

Eelnevale lisaks rõhutasid eksperdid täiendusõppe vajadusi valdkonnas tegutsejatele praegu ja lähitulevikus järgmistel teemadel:

- **Suhtlemine ja esinemine; koostöö.** Külastusjuht loob külastajatega esmatasandil positiivsed ja pingevabad suhted, ta peab esitama infot arusaadavalt, veenvalt ja kaasahaaravalt. Need tegevused eeldavad head suhtlemis-, klienditeenindus- ja esinemisoskust, samuti oskust erinevaid gruppe juhtida. Näituste korraldamine eeldab koostööd sisekujundajate, disainerite, kunstnike, fotograafide jt teenuse osutajatega, samuti koostööd kogukondadega, teadusasutustega ja teiste organisatsioonidega. Teadur-kuraatoritelt eeldatakse oskust teaduslikku infot külastajatele arusaadavalt ja huvitavalt kommunikeerida (teaduskommunikatsioon).
- **Inimeste ja protsesside juhtimine; juhendamine.** Muuseumide teenuste valiku laiendamine eeldab muuseumide tipp- ja keskastmejuhtidelt suutlikkust muuseumitöötajaid motiveerida ning innustada uusi sihtrühmapõhiseid tooteid ja teenuseid välja arendama ning rakendama. Üha aktiivsemalt osalevad muuseumitöötajad mitmesugustes projektides ning vaja on teadmisi, kuidas projekte kavandada, ressursse planeerida ja projekte juhtida.
- **Ettevõtlusalased teadmised.** Muuseumidelt oodatakse laia teenuste valikut, omatulu teenitakse mitmesuguste teenuste pakkumisega. See eeldab rahaasjadest arusaamist ning täiendavaid teadmisi majandusest, turundusest ja tulemuslikust müügitööst.
- **Keeleoskus.** Suure osa külastajatest moodustavad välismaalased, pidevalt kasvab ka Eestis elavate teist keelt kõnelevate külastajate osakaal. Teistest rahvustest külastajatele positiivse külastuselamuse pakkumine eeldab head võõrkeeleoskust.
- **Üldoskused.** Analüüsioskused, loovus ja üldistusoskused; koostööoskused; enesejuhtimise oskused.

Ümberõppena käsitletakse eeskätt erialase kvalifikatsiooni muutmist ja karjääritee alustamist uues valdkonnas. Valdkonda sisenemine muudelt elualadelt ja (soovitatavast) kutsealasest ettevalmistusest erineva haridusliku taustaga on osal museoloogia kutsealadel levinud, näiteks töö alustamine projekti- ja külastusjuhina, muuseumipedagoogina on sageli valdkonnavälisele inimesele uueks proovikiviks. Muuseumid kaasavad meelsasti erialaste teadmistega inimesi tööle külastusjuhtideks, varem

noorsoovaldkonnaga kokku puutunud inimesi muuseumipedagoogideks. Sageli omandavad valdkonda sisenejad museoloogiaalased baasteadmised töökohal või osaledes taseme- ja täienduskoolitustel.

5.5.5. Kokkuvõte

Museoloogia põhikutsealadele sobiva tasemeõppe kitsendamine õppekava tasandile ei ole põhjendatud, seetõttu on esitatud valdkonna õppega seotud statistilised arengud õppevaldkonna tasandil. Erandiks on konservaatorite koolituspakkumine, mida on analüüsitud õppekava tasandil.

Muuseumitöötajate väljaõppe peamisteks õppevaldkondadeks on „Humanitaaria ja kunstid“, „Haridus“, „Loodusteadused, matemaatika ja statistika“ ja „Sotsiaalteadused, ajakirjandus ja teave“. Lisaks juhtimis- ja kommunikatsioonialase õppega seonduv õppevaldkond „Ärindus, haldus ja õigus“.

Neljas peamises alavaldkonnaga seotud õpet pakkuvas õppevaldkonnas võetakse kokku kõrgkooli vastu üle 4700 üliõpilase aastas, viimasel viiel õppeaastal on see arv püsinud stabiilsena. Lõpetajaid oli neljas seonduvas õppevaldkonnas 2018/2019. õppeaastal kokku 3150. Viimasel viiel aastal on lõpetajate arv 4% vähenenud, kuid langus on olnud siiski väiksem kui kõrghariduses tervikuna (12%). Humanitaaria ja kunstide valdkonda, mis on üks peamine museoloogiaga seotud erialast õpet pakkuv õppevaldkond, on viimasel viiel õppeaastal vastuvõtt, aga ka lõpetanute arv pöördunud väikesesse kasvutrendi.

Konserveerimise ja restaureerimisega seotud õppekavadel asub aastas õppima keskmiselt 50 üliõpilast ning igal aastal on õppe lõpetanuid olnud umbes 35. Hinnanguliselt viiendik neist asub tööle museoloogia valdkonda.

Arvestades, et vastuvõetute ja lõpetanute arv ei ole viimasel viiel aastal oluliselt muutunud, saab prognoosida, et koolituspakkumine museoloogia alavaldkonna põhikutsealade puhul jääb senisele tasemele. Konservaatorite ja restaureerijate tasemeõppe lõpetajatest on tööjõupakkumine umbes 10 inimest aastas.

Muuseumitöötajate täienduskoolitusi pakuvad erinevad organisatsioonid, peamised neist on Eesti Muuseumiühing, Balti Museoloogiakool, Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut ning ülikoolid (TÜ, TLÜ ja EKA).

Eesti kutse- ja kõrghariduse kvaliteedile hindamist tegevate EKKA ekspertide ning uuringu käigus küsitletud ekspertide hinnangud valdkonnas pakutava hariduse kvaliteedile ja arenguvõimalustele olulises osas kattuvad. Kõrghariduse tasemel õppe tugevusena tuuakse välja kõrgel tasemel teadustööd, teoreetilise ja praktilise õppe tasakaalu ja õppejõudude professionaalset taset. Arenguvajadustena on esile toodud üliõpilaste ja õppejõudude mobiilsuse tõstmist ning partneritega koostöö suurendamist. Samuti nähakse vajadust muuta õppekavad rahvusvahelisemaks.

Lõpetajate erialaste oskustega on tööandjad valdavalt rahul, arenguvajadusena nähakse vajadust pöörata õppes suuremat tähelepanu esemelisele uurimisele ning koostööle uurimisteemade kooskõlastamisel. Samuti vajadust tutvustada tasemeõppes teiste erialade üliõpilastele võimalust osaleda museoloogiaga seonduvate ainete õppes. Oluliste arendamist vajavate üldoskustena märgiti koostööoskust, ettevõtlusalaseid teadmisi, digioskusi, võõrkeeleoskust. Need teadmised ja oskused on vajalikud ka valdkonnas juba töötavatele inimestele. Koolide jätkuv arenguvõimalus on koostöös partneritega laiendada täiendusõppe pakkumisi. Rõhutati vajadust pakkuda enam e- ja moodulipõhiseid kursusi.

Ümberõppe teel valdkonda sisenemine on osal põhikutsealadel (muuseumipedagoogid, projektijuhid, külastusjuhid) levinud. Töö muuseumipedagoogina, projekti- või külastusjuhina sobib hästi kõrgharidusega pedagoogilise või muuseumi valdkonnaga seotud erialase taustaga inimesele. Töö teadur-kuraatori, koguhoidja või konservaatorina eeldab erialast vähemalt magistritasemel kõrgharidust ja pidevat teadmiste ja oskuste täiendamist.

5.6. Museoloogia alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus

Selles alapeatükis võrreldakse museoloogia alavaldkonna tööjõu nõudlust ja pakkumist. Kõrvutatakse seda, kui palju ja millisel tasemel uut tööjõudu vajab alavaldkond lähema viie kuni kümne aasta vältel aastas ning kui palju eriala spetsialiste haridussüsteemist alavaldkonda tuleb.

Tavapäraselt hinnatakse OSKA uuringutes tööjõuvajadust silmas pidades kaht tegurit: kui suur on vanuse tõttu tööturult lahkuvate töötajate asendusvajadus ning valdkonna ja põhikutsealadel hõivatute arvu kasvust või kahanemisest tingitud kasvu- või kahanemisvajadus. Saadud tulemit kõrvutatakse tasemeõppe lõpetajate arvuga (vt tabel 19). **Museoloogia valdkonnas saab koolituspakkumist analüüsida vaid õppevaldkonna tasemel. Sellest tulenevalt on alavaldkonna tuleviku tööjõuvajaduse ja koolituspakkumise võrdlemisel tuginetud peamiselt eksperthinnangutele**: kas lõpetajaid on piisavalt, liiga palju või liiga vähe.

Tabel 19. Uue tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalu hinnang museoloogia alavaldkonnas

Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõive	Ekspertide hinnang
Koguhoidjad	→	u 400	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud, oskuste omandamiseks pakkuda täienduskoolitusi.
Teadur-kuraatorid	→		Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.
Konservaatorid	↗→	70	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.
Külastusjuhid	↗→	150	Otsene seos tasemeõppega puudub. Valdkonda sisenejad vajavad museoloogiaalast täienduskoolitust.
Muuseumipedagoogid	↗	> 100	Valdkonna arengutega kursis olemiseks on vajalikud järjepidevad täienduskoolitused. Juhul, kui koolide õppekavasse lisandub senisest suuremas mahus muuseumitunde, kasvab muuseumipedagoogide vajadus oluliselt.
Projektijuhid	↗→	Andmed on avaldamiseks ebakindlad	Valdkonda sisenejad vajaksid museoloogiaalast täienduskoolitust.

Allikad: REL2011, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos, Eesti Konjunktuuriinstituut, EHIS, VEK, autorite arvutused

Koguhoidjad

Koguhoidjate osas ilmnes, et tööturu nõudlus ületab mõningal määral haridussüsteemist tuleneva pakkumise. Ekspertide hinnangul on muuseumidel uute spetsialistide leidmine keeruline, valik on piiratud, eksisteerib ka regionaalseid erisusi. Suuremates tõmbekeskustes on lihtsam vajalikku tööjõudu leida, mujal oluliselt keerukam. Eestis puudub „puhas“ koguhoidjate koolituspakkumine, koguhoidjad jõuavad tööturule väga erinevatelt erialadelt. Ekspertide hinnangul ei ole vajadust eraldi

koguhoidjate tasemeõppe järele, küll aga on soovitus pakkuda vajalike oskuste omandamiseks täienduskoolitusi.

Teadur-kuraatorid

Koolituspakkumine vastab lähituleviku tööjõuvajadusele. Teadur-kuraatorid tulevad muuseumidesse tööle erinevatelt õppekavadelt, sõltuvalt muuseumide profiilist. Ekspertide hinnangul on teatud erialade teadur-kuraatoreid lihtne leida (nt ajalugu), osa spetsiifiliste teemade (nt numismaatika) või loodus- ja täppisteaduste valdkonnas (nt füüsika, matemaatika) aga keerukas. Probleemi lahendamiseks on ekspertide soovitus muuseumide tihedam koostöö ja ülikoolidega magistri- ning doktoriõppe uurimisteemade määramisel (nt kuulutada välja konkurss teatud doktoriõppe teemadele). Ekspertide hinnangul ainult teadustööga tegelevate teadurite arv muuseumides väheneb. Selle üheks põhjuseks on finantsilised kaalutlused – muuseumidel napib raha, et hoida tööl vaid uurimistööga tegelevat inimesi. Suund peab olema muuseumide tihedamale koostööle ülikoolide kui teadusasutustega. Teisalt on muuseumi roll muutunud, muuseumidel on vajadus nn segakompetentsidega spetsialistide järele – teadusliku potentsiaali kõrval muutuvad üha tähtsamaks kogude vahendamisega seotud tegevused.

Konservaatorid

Ekspertide hinnangul koolitatakse EKA-s ja KKP-s konservaatoreid tööturuvajadusele piisavalt. Konserveerimistööde vajadus tervikuna on suur. Muuseumide kogud suurenevad aasta-aastalt, museaalide vanus kasvab ning lisanduvad uued vähepüsivad materjalid, kuid konserveerimine ei ole muuseumides prioriteet, kuhu asutuse raha suunata. Konservaatorite töö võib olla ka projektipõhine. Konservaatorite osas ei ole vaja teha muudatusi koolituspakkumises. Teatud spetsiifiliste oskuste omandamiseks on otstarbekas suunata töötajaid täienduskoolitustele.

Külastusjuhid

Külastusjuhtide puhul ei ole võimalik leida otsest seost tasemeõppega, valdkonda sisenetakse vägagi erinevatelt erialadelt. Tööturu nõudlus ületab siiski pakkumise. Külastusjuhtide tööjõu voolavus on suur, mille üheks põhjuseks on ekspertide hinnangul mittemotiveeriv töötasu. Enamasti on külastusjuhtidena tööl noored, kes parema võimaluse tekkimisel töökohta vahetavad. Teine oluline lahkumise põhjus on graafikupõhine töö (töö suvel, puhkepäevadel), mis paljudele ei sobi. Põhikutsealale sisenejad vajavad museoloogiaalast täienduskoolitust ning vajadusel grupijuhtimise koolitust.

Muuseumipedagoogid

Tööturu nõudlus ületab pakkumise. Ekspertide hinnangul on puudus spetsialistidest, kes on võimelised muuseumipedagoogide tööks vajalikku metoodikat välja töötama ja külastusjuhte koolitama. Muuseumitundide osakaalu kasv lasteaia ja kooli õppekavades suurendab oluliselt vajadust muuseumipedagoogide järele.

Projektijuhid

Pakkumine on tööturu vajadusega võrreldes oluliselt suurem. Projektijuhtideks tullakse alavaldkonda väga erinevatelt erialadelt. Ekspertide hinnangul on puudus spetsialistidest, kes tunneksid muuseumide spetsiifikat. Ekspertide soovitus on pakkuda vastavaid täienduskoolitusi projektijuhtidele, museoloogiaalaste teadmiste täiendamiseks sobib ka töökohapõhine õpe. Väikene kasv projektijuhtide järele tuleneb muudatustest muuseumide töökorralduses.

5.7. Museoloogia alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad

Alapeatükis on sõnastatud alavaldkonna uuringust (vt alaptk-d 5.1–5.6) tulenevad järeldused peamiste kitsaskohtade kohta ja ettepanekud nende leevendamiseks, mis lähtuvad uuringu põhiküsimusest: mida on vaja muuta, et täita alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajadust lähema viie kuni kümne aasta vaates?

Õppe sisu, mahu, korralduse jms muutmise ettepanekud puudutavad õppeasutusi, alavaldkonnas tegutsevaid organisatsioone, KuM-i jt. Valdkonna eksperdid analüüsisid kitsaskohti ja sõnastasid need, mis on nende hinnangul seni takistanud piisava arvu ja oskustega töötajate saamist; sõnastati ka ettepanekud nende probleemide lahendamiseks. Tegevustele on lisatud sihtrühmad, kelle pädevusse ettepaneku elluviimine kuulub. Kitsaskohtade puhul, kus ei olnud võimalik konkreetse eestvedajaga tegevusi välja tuua, piirduti tähelepanekute esitamisega. Alavaldkonna eksperdikogu otsusel lisati ka need ettepanekud, mille puhul on tegevusi juba alustatud.

POSITIIVSENA saab välja tuua Eesti tihedat muuseumivõrgustikku – meil on Euroopa riikidest kõige rohkem muuseume 100 000 elaniku kohta. Ka muuseumide külastatavus on viimase kümnendi jooksul oluliselt kasvanud, Eestis on 100 000 elaniku kohta enim külastusi Euroopas.

- Paljud muuseumid on oma ekspositsioonid kaasajastanud ning aktiivselt on tegeletud valdkonna populariseerimisega (näiteks juba üle 10 aasta on edukalt korraldatud Muuseumiööd).
- Eesti muuseumikülastajad on pakutavate teenustega enamasti rahul või väga rahul.
- Kasvanud on muuseumide pakutavate haridusprogrammide külastatavus.

Järgnevalt on esitatud peamised probleemkohad, mis on takistuseks vajalike oskustega töötajate leidmisel.

Tööjõu kättesaadavusega seotud kitsaskohad

KITSASKOHT 1: Valdkonnaspetsiifiliste teadmistega muuseumispetsialiste napib.

Selgitus/põhjendus

Muuseumid tunnevad puudust teatud spetsiifiliste teadmistega spetsialistidest. Enamasti on selliste inimeste vajadus arvuliselt väga väike. Vajalik on eeskätt muuseumide ja ülikoolide tihedam koostöö, et vajalike spetsialiseerumistega uut tööjõudu jõuaks muuseumidesse.

Ettepanek

- Muinsuskaitseametil koostöös Eesti Muuseumiühinguga selgitada välja valdkonnaspetsiifiliste teadmistega spetsialistide vajadus ja ülikoolid arvestavad seda doktori- (ja magistri)tööde teemade ning spetsialiseerumiste valikul (konkurss teatud doktoriõppe teemadele jms).

Pakutava õppega seotud kitsaskohad. Puudujäägid teadmistes, oskustes, hoiakutes.

KITSASKOHT 2: Muuseumispetsialistidel napib turundus- ja kommunikatsioonialaseid teadmisi ja oskusi.

Selgitus/põhjendus

Siinses uuringus osalenud ekspertide hinnangul on muuseumitööd iseloomustavaks kontseptuaalseks märksõnadeks saanud kättesaadavus ja kliendikesksus. Muuseumidelt oodatakse laia teenuste

spektrit. Omatulu teenitakse mitmesuguste teenuste pakkumisega. See eeldab täiendavaid oskusi, näiteks eesmärgiga kasvatada külastajate arvu on vaja teadmisi turundamise võimalustest, oskust sihtrühma analüüsida ning neile sobivaid tooteid ja teenuseid kavandada ning turundada. Kõik see muudab muuseumispetsialistidele esitatavaid nõudeid.

Ettepanek

- Ülikoolidel tutvustada muuseumispetsialistidele võimalust läbida turundus- ja kommunikatsioonialase tasemeõppe aineid täiendusõppijana avatud ülikoolis.

KITSASKOHT 3: Muuseumide tipp- ja keskastmejuhtide juhtimis- ja õigusteadusalased teadmised ja oskused vajavad arendamist.

Selgitus/põhjendus

Sageli asuvad muuseumide tipp- ja keskastmejuhtidena tööle valdkonnas varem töötanud spetsialistid, kel puuduvad teadmised ja oskused organisatsiooni juhtimisest. Kogude täienemise võtmes muutub üha tähtsamaks õigusalaste teadmiste olemasolu: autoriõigused, andmekaitse, avaliku teabe seadus. Need on teemad, kus juhtide teadmised on liiga napid ja vajavad olulist täiendamist.

Ettepanekud

- Ülikoolidel tutvustada muuseumijuhtidele võimalust läbida juhtimisalaseid aineid täiendusõppijana avatud ülikooli raames.
- Ülikoolidel töötada välja ja pakkuda muuseumivaldkonna eripärast tulenevaid õigusteadusalaseid (autoriõigus, isikuandmete kaitse, avaliku teabe seadus, riigihanked, lepinguõigus) täienduskoolitusi.

KITSASKOHT 4: Museoloogia laiem käsitlus valdkonnaga seotud tasemeõppe õppekavades on vähene või puudub üldse.

Selgitus/põhjendus

Valdkonda sisenemine erineva haridusliku taustaga on museoloogia kutsealadel levinud. Konkreetset muuseumitöötaja tasemeõpet Eestis ei pakuta, selle järele puudub ka vajadus. Tööle värbamisel eelistatakse teadur-kuraatoritel, koguhoidjatel muuseumi valdkonnaga seotud erialast haridust, eelnevat õpetamise kogemust muuseumipedagoogidel ja külastusjuhtidel, majandusharidust projektijuhtidel jne. Selleks, et hakkama saada tööga muuseumis, on valdkonna kutsealade esindajatel vaja vähemalt baastasemel teadmisi museoloogiast.

Ettepanekud

- Kõrgkoolidel koostöös Muinsuskaitseameti ja Kultuuriministeeriumi muuseuminõukoguga analüüsida museoloogiaga seotud teemade mahtu, sisu ja õpetamise metoodikat erinevates alavaldkonnaga seotud tasemeõppe õppekavades ja vajadusel viia sisse muudatused.
- Tartu Ülikoolil teavitada teiste valdkondade üliõpilasi võimalusest osaleda ajaloo magistriõppekava mäluasutuste valikmooduli õppes.
- Ülikoolidel analüüsida alavaldkonnaga seotud tasemeõppe õppekavades kogude haldamise ja arendamisega seotud teemade sisu, mahtu ja metoodikat ning vajadusel viia sisse muudatused. Ühtlasi kaaluda võimalust pakkuda muuseumitöötajatele kogude haldamise ja arendamisega seotud täiendusõpet.

KITSASKOHT 5: Muuseumipedagoogide ja külastusjuhtide teadmised pedagoogikast (sh eripedagoogikast) ja andragoogikast vajavad arendamist.

Selgitus/põhjendus

Muuseumides on kasvavas trendis erinevatele sihtrühmadele suunatud muuseumitundide, õpitubade, haridusprogrammide ja teiste haridustegevuste pakkumine. Haridustegevuste planeerimisel ja osutamisel tuleb arvestada sihtrühma vajadustega (vanus, rahvus, erivajadused jm). Kvaliteetse teenuse osutamine eeldab muuseumipedagoogidelt ja külastusjuhtidelt üha enam teadmisi muuseumipedagoogikast (sh eripedagoogikast) ja -didaktikast, andragoogikast, käitumispsühholoogiast ning oskust teadmisi asjakohaselt rakendada.

Ettepanekud

- Eesti Muuseumiühingul koostöös ülikoolide ja Muinsuskaitseametiga analüüsida muuseumipedagoogide väljaõppega seotud koolitusvajadust ning planeerida sammud, et tagada vajaliku ettevalmistusega järelkasvu olemasolu.
- Ülikoolidel töötada välja ja pakkuda muuseumipedagoogikaalaseid täienduskoolitusi.

KITSASKOHT 6: Väljastpoolt alavaldkonda sisenejate ja ka muuseumis töötavate spetsialistide museoloogiaalased pädevused vajavad arendamist ja/või täiendamist.

Selgitus/põhjendus

Alavaldkonda sisenemine erineva haridusliku taustaga on museoloogia kutsealadel levinud. Konkreetset muuseumitöötaja tasemeõpet Eestis ei pakuta, selle järele puudub ka vajadus. Tööle värbamisel eelistatakse teadur-kuraatoritel, koguhoidjatel muuseumi valdkonnaga seotud erialast haridust, eelnevat õpetamise kogemust muuseumipedagoogidel ja külastusjuhtidel, majandusharidust projektijuhtidel jne. Selleks, et hakkama saada tööga muuseumis, on valdkonna kutsealade esindajatel vaja vähemalt baastasemel teadmisi museoloogiast. Samas on museoloogia valdkond kiires arengus ning ka juba mõnda aega muuseumis töötavate spetsialistide teadmised nüüdisaegsest muuseumitööst vajavad arendamist.

Ettepanekud

- Ülikoolidel töötada välja ja pakkuda muuseumispetsialistidele täienduskoolitusena regulaarselt toimuvat museoloogiaalast baaskoolitust.
- Ülikoolidel teavitada muuseumispetsialiste võimalusest õppida muuseumitööks vajalikke aineid (sh mäluasutuste valikmoodul) täiendusõppijana avatud ülikooli raames.

TÄHELEPANEKUD

- Muuseumispetsialistidel napib läbirääkimis-, meeskonnatöö- ja esinemisoskusi, projektijuhtimise ning samuti IKT-alaseid teadmisi ja oskusi.
- Muuseumides tähtsustub vajadus nn segakompetentsidega spetsialistide järele.
- Täienduskoolituste kõrge hind takistab muuseumispetsialistide erialast arengut.

6. Raamatukogunduse alavaldkond

6.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed

OSKA uuringutes on tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik põhikutseala. Nii nimetatakse käsitletavale valdkonnale omast haridust nõudvat ametialade rühma. Raamatukogunduse alavaldkonna põhikutsealade moodustamiseks valiti koos ekspertidega valdkonna hõivestatistikast välja valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvad ametialad ja rühmitati need töö sisu sarnasuse alusel põhikutsealadeks. Alavaldkonna mitmekesisuse avamiseks on analüüsitud ka neid põhikutsealasid, mille esindajate hulk on väike, kuid mis on valdkonna kirjeldamiseks olulised.

Raamatukogunduse alavaldkonnas tervikuna oli Statistikaameti andmeil 2017. aastal hõivatuid kokku 2523 inimest.

Tabelis 20 on esitatud parim olemasolev teadmine põhikutsealadel hõivatute kohta. Aruande koostajad teadvustavad endale, et see loetelu ei ole täielik ja mõni arv ei pruugi olla ajakohane. Põhikutseala kirjeldus on antud üksnes juhul, kui kutseala oli võimalik selgelt piiritleda õppekava, kutsestandardi, ametite klassifikaatori ISCO-08 või muude allikate toel.

Tabel 20. Hõivatute arv raamatukogunduse alavaldkonna põhikutsealadel ja nende seos ametite klassifikaatori (AK) ametirühmadega

Alajaotus	Põhikutseala	AK kood	Rollid	Hõivatuid	Allikas ja aasta
Lugeja- ja infoteenindus	Raamatukogu-hoidjad	2622 Raamatukoguhoidjad jms teabe tippspetsialistid 4411 Raamatukogutöötajad	Lugejateenindaja, infospetsialist	2040	Eesti Rahvus-raamatukogu, 2017
			Raamatukogupedagoog (haridus- ja kultuuritegevuste spetsialist, haridustegevuste kuraator, õppedisainer, kultuuritegevuste kuraator)		
Kogude kujundamine, töötlemine ja säilitamine			Andmespetsialist (sh andmesisestaja, kataloogija, digitaalarhiivi töötaja)		
			Koguhoidja		
	Konservaator-restauraatorid	-	Konservaator, restauraator, köitja		
	Digiteerijad	4411 Raamatukogutöötajad	Digiteerija		
Teadus- ja arendustegevus	Teadurid	2 Tippspetsialistid[195]	Teadur		

[195] Teadurid klassifitseeritakse teise pearühma (tippspetsialistid) oma eriala kohaselt.

	Digiarenduste spetsialistid	-	Digiarenduste spetsialist[196] (e-süsteemide peakasutaja, e-raamatukogude spetsialist, teenusejuht, protsessijuht[197])		
Juhtimine	Raamatukogu juhid ja tippspetsialistid	1349 Juhid mujal liigitamata erialateenuseid osutavates asutustes	Juht, arendusjuht, turundusjuht, valdkonnajuht, teenuste juht	Osa 485-st[198]	Eesti Rahvus-raamatukogu, 2017
Arhiivitöö	Arhivaarid arhiivides	2621 Arhivaarid ja kuraatorid	Arhivaar	> 100	MKM[199], 2014–2016

Märkus. See ei ole kõikehõlmav ülevaade raamatukogude alavaldkonna tööjõust. Näiteks ei sisalda see raamatukogus töötavaid turundusala spetsialiste, IT-spetsialiste jt[200].
Allikas: autorite arvutused

Järgnevalt on kirjeldatud raamatukogunduse alavaldkonna põhikutsealasid ning nende levinumaid õpi- ja karjääriteid. Selles on tuginetud ametikirjeldustele, intervjuudele tööandjatega ja töörühma aruteludest saadud infole, kutsestandardites[201] toodud töökirjeldustele, aga ka õppeasutuste veebilehtedele.

Raamatukoguhoidjad

Raamatukoguhoidja töö on kujundada inimeste lugemisharjumusi, toetada elukestvat õpet ja tagada ligipääs informatsioonile, teadmistele ja kultuurile ning toetada teadus-, loome- ja arendustegevust. Raamatukoguhoidja töö peamine eesmärk on pakkuda kasutajakeskset raamatukogu- ja infoteenust, võimaldades juurdepääsu inforessurssidele. Ta aitab kaasa infopädevuse arendamisele.

Raamatukoguhoidja täidab igapäevaselt erinevaid ülesandeid, ta kujundab kogusid, koordineerib andmekogude loomist, täiendamist ja säilitamist, osutab raamatukogu- ja infoteenuseid ning korraldab haridus- ja kultuuritegevusi. Erinevaid rolle võib täita kas üks või mitu inimest.

Raamatukoguhoidjast infospetsialisti/lugejateenindaja töö on raamatukogu- ja infoteenuste tutvustamine ja osutamine, rakendades selleks sobivaid suhtlemis- ja teenindusviise. Ta nõustab ja koolitab kasutajat infovajaduse väljaselgitamisel, sobiva teabe leidmisel, kogumisel, korraldamisel ja töötlemisel. Ta korraldab raamatukogu kogusid ja teenuseid tutvustavaid näitusi ning üritusi, lähtudes raamatukogu arengu- ja/või tegevuskavast, sihtrühmade vajadustest ja kaasates kogukonda.

Raamatukogudes töötav **raamatukogupedagoog (haridusspetsialist, haridustegevuste kuraator, õppedisainer) on raamatukoguhoidja,** kelle ülesanne on erinevate nii lastele kui ka täiskasvanutele

[196] Äripoole arenduse spetsialist: saab aru äripoole vajadustest ja oskab olla tark IT-lahenduste tellija.

[197] Juhid, kellel pole otseselt alluvaid; juhivad pigem protsesse, mitte inimesi.

[198] Rahvusraamatukogu kogub statistikat lõigetes: raamatukoguhoidjad ja teised töötajad. Arv 483 koondab kokku kõik raamatukogudes töötavad nn teised töötajad.

[199] MKM-i prognoosi hõive näitajad põhikutsealade kohta põhinevad REL2011-l, mida on ajakohastatud ETU-st pärinevate kolme aasta keskmiste näitajatega.

[200] Raamatukogus töötavate valdkonnaga otseselt mitte seotud spetsialistide tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsi tulemused on kirjeldatud teiste valdkondade uuringutes.

[201] Kutsestandardid, vt https://www.kutseregister.ee/standardid/klassifikaator/?.

suunatud haridusprogrammide, õpitubade, haridusprojektide, teematundide ja teiste haridustegevuste väljatöötamine ja/või läbiviimine. Haridusspetsialisti ülesanne on teha koostööd haridus- ja kultuuriasutustega ja osaleda haridusvõrgustikus.

Raamatukoguhoidja **(koguhoidja)** vastutab kogude kujundamise (sh infovajaduse väljaselgitamine ja kogutava info valimine ning hankimine), töötlemise ja säilitamise ning kogude korraldamise ja turvalisuse tagamise eest.

Raamatukoguhoidjast **bibliograaf** koordineerib andmekogude (sh e-kogude) loomist ja täiendamist, tema ülesanne on tagada teavikute kataloogimine Eesti ja rahvusvahelisi kirjeldamise, liigitamise ning märksõnastamise standardeid järgides. Ta peab olema kursis nüüdisaegse metaandmete loomise tehnoloogiaga.

Raamatukoguhoidja tööks vajalikke oskusi saab tasemeõppes omandada Tallinna Ülikoolis infoteaduse õppekaval nii bakalaureuse- kui ka magistriastmel, Tartu Ülikoolis infokorralduse õppekaval rakenduskõrghariduse astmel ning info- ja teadmusjuhtimise magistriõppe õppekaval[202]. Tööks vajalikud oskused saab omandada ka, läbides raamatukoguhoidjate kutsekoolituse Eesti Rahvusraamatukogus[203]. Koolitus on mõeldud eelkõige raamatukoguhoidjatele, kellel puudub raamatukogundus- ja infoteadusharidus. Koolituse käigus omandatakse teadmised kogude kujundamisest, töötlemisest ja säilitamisest ning lugeja- ja infoteenindusest. Raamatukoguhoidja töö haridustegevuste kuraatorina/raamatukogupedagoogina eeldab oskusi haridusprojektide korraldamisest (TÜ kultuurikorralduse õppekavad (Rak ja MA)), õpitubade, teematundide jt haridustegevust läbiviimisest (TÜ ja TLÜ õppekavarühmade „Kasvatusteadused“, „Klassiõpetaja“, „Aineõpetajate koolitus“ erinevad õppekavad). Haridustegevuste juhendamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi saab omandada ka TLÜ-s infoteaduse magistriõppekaval valikmooduli „Info- ja haridustehnoloogia“ (24 EAP) läbimisel.

Raamatukoguhoidja kutsealaga on seotud järgmised kutsestandardid:

- Raamatukoguhoidja, tase 6[204];
- Raamatukoguhoidja, tase 7[205];
- Raamatukoguhoidja, tase 8[206].

Kutse andja on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, 6. taseme esmakutse andjaks on ka Tartu Ülikool.

Raamatukogudes levinud ametinimetus raamatukoguteenust osutavale spetsialistile on „raamatukoguhoidja“. Eesti Rahvusraamatukogu koondab statistikat kahes lõikes: raamatukoguhoidjad ja teised töötajad. 2017. aastal oli raamatukoguhoidjaid 2040 ja teisi töötajaid 483.

---

[202] 2018/2019. õppeaastal toimus info ja teadmusjuhtimise õppekavale viimast korda vastuvõtt. Alates õppeaastast 2019/2020 on avatud uus magistriõppekava „Ühiskonna ja infoprotsesside analüüs“.

[203] Raamatukoguhoidjate Kutsekoolitus, vt https://www.nlib.ee/kutsekoolitus.

[204] Vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10669880.

[205] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10669910.

[206] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10669934.

Konservaator-restauraatorid

Konservaator planeerib ja teostab kogude uuringuid, konserveerimist ja restaureerimist ning vastutab nimetatud tööde läbiviimise ja dokumenteerimise eest. Konservaator hooldab teavikuid, sh puhastab neid ja vastutab teavikute eksponeerimisel nõuetekohaste säilitustingimuste tagamise eest ning nõustab raamatukogutöötajaid säilitamisega seonduvatel teemadel.

Konservaator pole pelgalt hea käelise oskusega praktik, vaid spetsialist, kes tunneb traditsiooniliste materjalide ja töövõtete ning konserveerimismetoodika kõrval moodsaid materjale ja on kursis ka uusimate konserveerimissuundadega.[207]

Konservaatori valitavateks oskusteks võib olla erinevast materjalist esemete, arhiivi ja raamatukogu pabermaterjalide, köidete ja maalide konserveerimine.

Konservaatori tööks vajalikke oskusi saab omandada kõrghariduse tasemel Eesti Kunstiakadeemias (EKA) õppekaval „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ ning erialal „Aksessuaar ja köitedisain“. Lisaks EKA-le saab konserveerimist õppida ka Kõrgemas Kunstikoolis Pallas õppekaval „Nahadisain ja restaureerimine“.

Konservaatori kutsealaga on seotud järgmised kutsestandardid:

- Konservaator, tase 5 [208](spetsialiseerumine: köitekonservaator);
- Konservaator, tase 6[209] (spetsialiseerumised: arhiivi ja raamatukogu pabermaterjalide, segamaterjalidest objektide, tekstiili-, puidu- ja köitekonservaator);
- Konservaator, tase 7[210] (arhiivi ja raamatukogu pabermaterjalide, paberalusel kunstiteoste, segamaterjalidest objektide, tekstiili-, maali- ja köitekonservaator);
- Konservaator, tase 8 [211] (spetsialiseerumine: köitekonservaator).

Kutse andja on Sihtasutus Eesti Vabaõhumuuseum. Esmast kutset (konservaator, tase 6) väljastavad ka õppe lõpetanutele Eesti Kunstiakadeemia ja Kõrgem Kunstikool Pallas.

Teadurid

Teaduri töö on raamatukogu andmekogude teaduslik läbitöötamine, sh uurimine näituste, ürituste, haridusprogrammide, publikatsioonide jm tarbeks ning kasutajauuringute ja teenuste kvaliteedi uuringutega pakutavate teenuste parendamiseks. Teadur osaleb artiklite, populaarteaduslike ja muude väljaannete koostamises.

Teaduri ametikohal töötamiseks on eelkõige vaja erialast vähemalt magistritasemel kõrgharidust sõltuvalt teadussuunast (nt infoteadus, majandus, organisatsioonikäitumine, andragoogika, nüüdismeedia, sotsioloogia, ajalugu, kunstiajalugu, eesti ja soome-ugri keeleteadus, kirjandus- ja kultuuriteadused, religiooniuuringud ja teoloogia, semiootika ja kultuuriteooria, loodusteadused, etnoloogia jne). Teadurid on tööl valdavalt teadusraamatukogudes, sh Eesti Rahvusraamatukogus. Tööandjate hinnangul ei pea teaduri ametikoht olema igas suuremas raamatukogus, pigem on oluline andmekogude teadusliku läbitöötamise ja uurimise eesmärgil suurendada koostööd teadusasutuste ja raamatukogude vahel.

---

[207] https://evm.ee/est/kanut-/kanut.

[208] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10744473.

[209] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10626413.

[210] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10626507.

[211] https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10626562.

Digiarenduste spetsialist

Digiarenduste spetsialistina töötamine eeldab lisaks headele erialastele oskustele teadmisi valdkonna nüüdisaegsetest tehnoloogiatest ning oskust olla sisupoole esindajana valdkonnaga seotud teenuste (sh e-teenuste) pädevaks tellijaks. Töö kirjeldust vt arendusjuht/teenusejuht (Raamatukogu juhid ja tippspetsialistid).

Digiteerijad

Digiteerija tööülesanded on info säilitamise ja kasutamise eesmärgil sissetulevate dokumentide vastuvõtmine, nende ettevalmistus skaneerimiseks, skaneerimine ja andmete sisestamine ning täiendav kontrollimine.

Digiteerija tasemeõpe puudub. Töö alustamine digiteerijana eeldab vaid eelnevat juhendamist töökohal. Digiteerijana võivad tööle asuda erineva haridusliku taustaga inimesed.

Raamatukogu juhid ja tippspetsialistid

Juhi ülesanne on korraldada raamatukogu tööd. Ta vastutab raamatukogu strateegia ja arendus- ning rakenduskavade elluviimise eest. Ta kavandab tegevused, koostab eelarve ja jälgib selle täitmist, samuti protsesside toimimist. Juht moodustab meeskonna, lähtudes vajadustest ja raamatukogu eesmärkidest, hindab personali töösooritust, juhendab ja motiveerib töötajaid, määratleb töötajate arenguvajaduse ja loob arenguvõimalused. Ta korraldab suhteid strateegiliste partneritega ja osaleb valdkonnaga seotud võrgustike töös.

Arendusjuht / teenuste juht töötab välja kogude ja teenuste strateegia. Ta vastutab olemasolevate ja uute teenuste arendustegevuse eest (sh organisatsioonidevahelised, haldusaladeülesed, rahvusvahelised), lähtudes sihtrühmade ja organisatsiooni vajadustest. Tema tööülesannete hulka kuulub arendustegevuste (sh teenuste loomine ja arendamine) planeerimine ja juhtimine, sh tegevuskava planeerimine ja täitmise koordineerimine. Ta osaleb personalipoliitika planeerimisprotsessis, strateegiliste plaanide koostamisel, osakondadevahelise koostöö korraldamisel.

Juhina töötamine eeldab magistri tasemel eelistatult infoteaduse[212] või juhtimisalast kõrgharidust, sobib ka majandusalane haridus. Töös on vajalik raamatukogunduse tundmine, majandus- ja õigusalased teadmised, oskus juhtida inimesi ja protsesse, hea suhtlemis- ja esinemisoskus. Juhid kasvavad enamasti välja valdkonna spetsialistidest, harilikult on neil varasem valdkonnas töötamise kogemus.

Arhivaarid

Siinses uuringus on analüüsitud arhivaaride tööjõuvajadust, kes on hõivatud arhiivides[213]. Suurimaks tööandjaks on Eesti Rahvusarhiiv. Vähesel määral on arhivaare hõivatud ka Tallinna, Maardu ja Narva linnaarhiivides. Arhivaar võtab vastu ja arhiveerib, korrastab (sh hävitab) dokumentide kogu. Ta sisestab dokumentaalsed andmekogud andmebaasi ning peab nende üle arvet. Vajadusel teeb koostööd uurijate/teaduritega.

---

[212] Infoteaduse magistriõppekavas on ained Infotegevuse juhtimine ja hindamine (4 EAP), Info- ja teadmusjuhtimise teooriad ja praktikad (4 EAP) ja Info- ja teadmusjuhtimise poliitikad ja strateegiad (4 EAP). Seega on 12 EAP mahus juhtimisega seotud ainekursusi.

[213] Arhivaaride tööjõuvajadust väljaspool mäluasutusi on analüüsitud OSKA Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuringus, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/06/Personali-administratiivt%c3%b6%c3%b6-ja-%c3%a4rin%c3%b5ustamise-uuring.pdf.

Arhivaari ametikohal töötamine eeldab erialast haridust. Arhiivikorrastaja väljaõpet pakub Tartu Kutsehariduskeskus ja kõrghariduse tasemel saab tööks vajalikke teadmisi ja oskusi Tartu Ülikoolist: õppekava „Ajalugu“, spetsialiseerumine arhiivinduse suunal (BA, MA)).

Arhivaarid on REL2011 käigus kodeeritud ISCO koodi 2621 (Arhivaarid ja kuraatorid) alla. Selle koodi all oli tegevusvaldkonnas R91 (Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus) aastatel 2014–2016 keskmiselt 550 hõivatut. Nende hulka on arvestatud mh teisi kutsealasid, enamik neist on tõenäoliselt muuseumide kuraatorid. Võrdluseks: Eesti Arhivaaride Ühingul on 120 liiget[214]. **Siinses uuringus on arhiivides töötavate arhivaaride alusarvuks võetud umbes 100 hõivatut.**

6.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest

Alapeatükis antakse ülevaade raamatukogunduse alavaldkonna majandusnäitajatest. Seejärel keskendutakse hõive ja seda mõjutavate tegurite analüüsile ning põhikutsealade lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisele.

6.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud

Eestis oli 2017. aastal kokku 901 raamatukogu, nendest 536 rahvaraamatukogu, 329 kooliraamatukogu ning 40 teadus- ja erialaraamatukogu (viimaste hulka kuuluvad mh Eesti Rahvusraamatukogu ja kõrgkoolide raamatukogud).

Raamatukogude üldarv on seoses raamatukoguvõrgu ümberkorraldustega aasta-aastalt langenud (vt joonis 34 ja tabel 21). Rolli on mänginud ka haldusreform, sest raamatukogud koonduvad suuremates omavalitsustes ühtse juhtimise alla. Kõige enam on aastatega vähenenud kooliraamatukogude arv, seda on tinginud koolealiste laste arvu vähenemine ja sellest tulenev vajadus koolivõrku korrastada (aastatuhande algul oli Eestis veel üle 500 kooliraamatukogu). Ekspertide hinnangul on kooliraamatukogude arv tegelikkuses siiski veidi suurem kui riiklikust statistikast nähtub, sest kõik koolid ei edasta raamatukogu kohta andmeid.

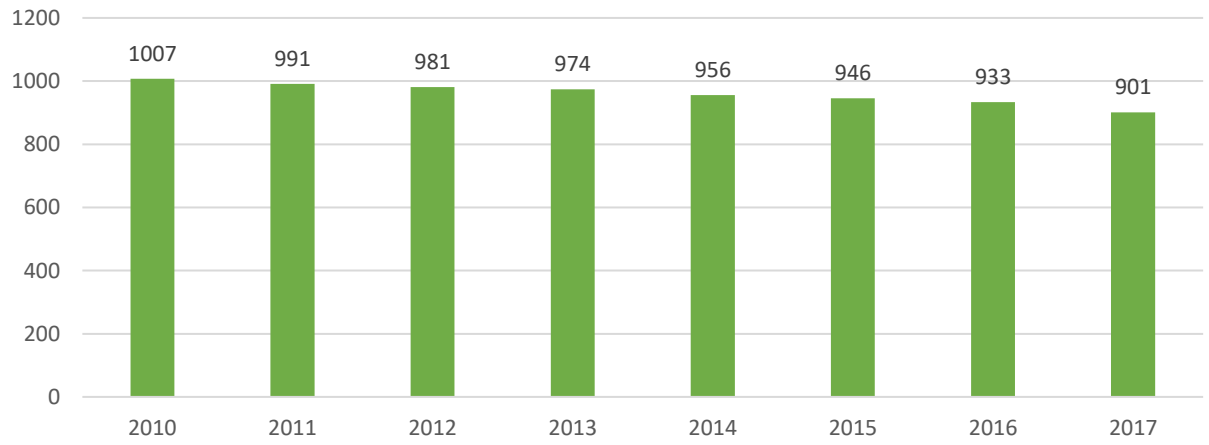

Joonis 34. Raamatukogude arv 2000–2017

Allikas: Eesti Statistikaamet

[214] Eesti Arhivaaride Ühing, vt http://www.eay.ee/index.php/liikmed.

Tabel 21. Raamatukogude arv 2000–2017 (2018)

Aastad	Rahvaraamatukogud	Eriala- ja teadusraamatukogud	Kooliraamatukogud
2010	562	54	391
2011	563	51	377
2012	559	50	372
2013	556	50	368
2014	549	44[215]	363
2015	540	44	362
2016	536	43	354
2017	532	40	329
2018	528	-	-

Allikas: Eesti Statistikaamet

Regionaalselt on kõige rohkem rahvaraamatukogusid Harjumaal (77, sh Tallinnas 20), järgneb Tartumaa 59 raamatukoguga (vt joonis 35). Vähem on rahvaraamatukogusid Lääne- ja Hiiumaal (vastavalt 16 ja 8). Kooliraamatukogude paiknemine (vt joonis 36) viitab selgelt, et Eestis on toimunud rahvastiku kontsentreerumine tõmbekeskustesse – 98 kooliraamatukogu paiknevad Harjumaal, sh kaks kolmandikku (64) Tallinnas. Järgneb Tartumaa 37 kooliraamatukoguga.

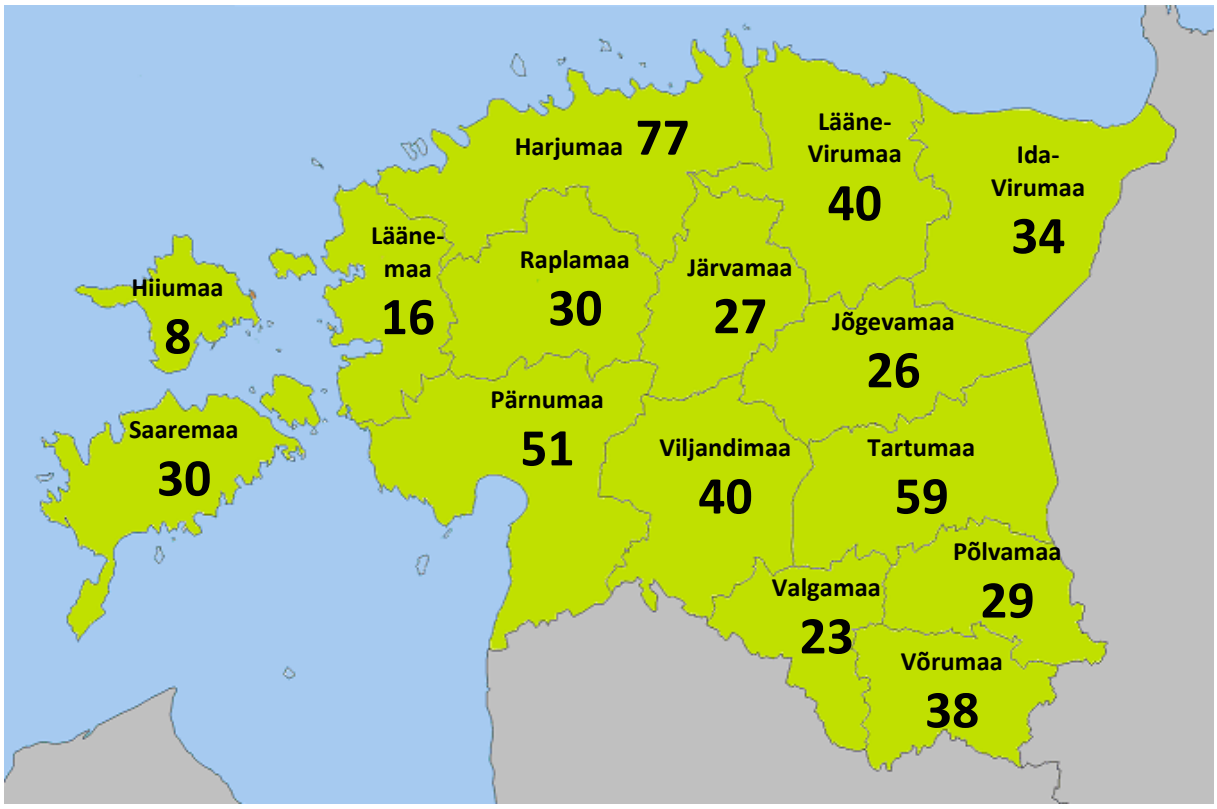

Joonis 35. Rahvaraamatukogud maakondades 2018

Allikas: Eesti Statistikaamet

[215] 2014. aastast alates loetakse kõikide kaitseväe väeosade raamatukogud üheks raamatukoguks, mistõttu raamatukogude arv vähenes.

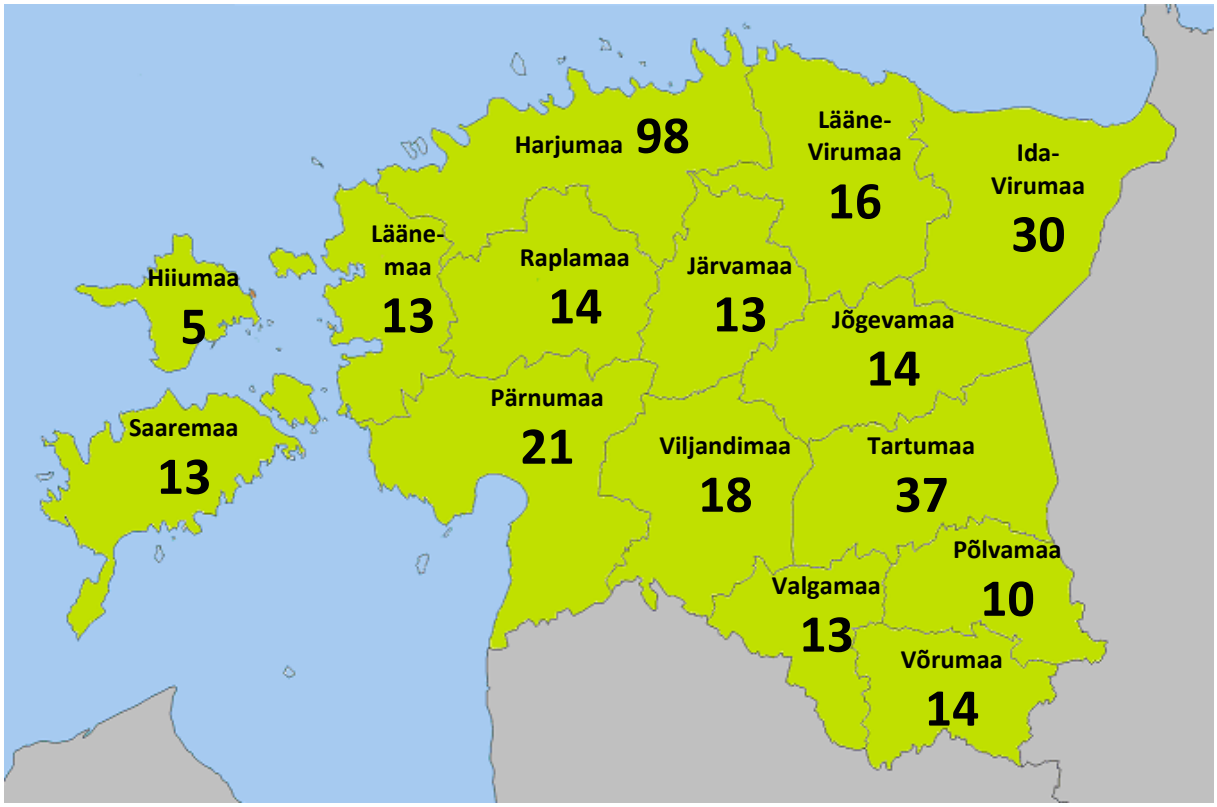

Joonis 36. Kooliraamatukogud maakondades 2017

Allikas: Eesti Statistikaamet

Eesti on praegu veel rahvaraamatukogudega hästi kaetud, teenus on ka kõige väiksemates kohtades kättesaadav. Rahvaraamatukogusid on mõjutanud elanike arvu vähenemine ning omavalitsuste ühendamine. Ekspertide hinnangul lähitulevikus rahvaraamatukogude arvu vähenemine jätkub. Tõenäoliselt saab osast rahvaraamatukogudest haruraamatukogu ning sellega seoses võib mh hõive väheneda. Ekspertide hinnangul võidakse ka osa valla- ja kooliraamatukogusid lähiperspektiivis põhikoguteenuse osas ühendada[216]. Maapiirkondades, kus rahva arv on vähenenud, on lühendatud rahvaraamatukogude lahtiolekuaegu. Sellega seoses vähendatakse ekspertide sõnul raamatukoguhoidjate koormust, mis omakoda tähendab, et sageli jäävad tööle pensionieas töötajad, kes teenivad lisa riiklikule pensionile. Vähendatud mahus raamatukoguteenuse pakkumine maapiirkondades toob kaasa olukorra, kus korraldatakse senisest vähem haridus- ja kultuuriüritusi.

Viimase 15–20 aasta jooksul on toimunud oluline muutus raamatukogude kasutuses. Jooniselt 37 nähtub, et rahvaraamatukogu ja kooliraamatukogu kasutajate arvud on võrreldes 2000. aastate algusega märgatavalt langenud. Arvestama peab, et ka Eesti elanike arv on langustrendis ja kooliraamatukogude kasutus sõltub otseselt õpilaste arvust. Ka rahvaraamatukogude kasutuse suhtarvud näitavad varasemaga võrreldes langust. Kui 2000. aastate algul oli keskmiselt 33 rahvaraamatukogu kasutajat 100 elaniku kohta, siis viimastel aastatel on vastav näitaja 27. Positiivsena saab esile tuua, et viimasel kahel aastal on rahvaraamatukogude kasutajate hulk hakanud jälle

[216] Praegu puudub põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses volitusnorm, et kooliraamatukogu teenuse saaks üle anda rahvaraamatukogule. Töötaja vaates võiks see muutus anda erialaspetsialistile täiskoormuse.

kasvama. Eriala- ja teadusraamatukogude kasutajate hulk on viimastel aastatel püsinud suhteliselt stabiilsena.

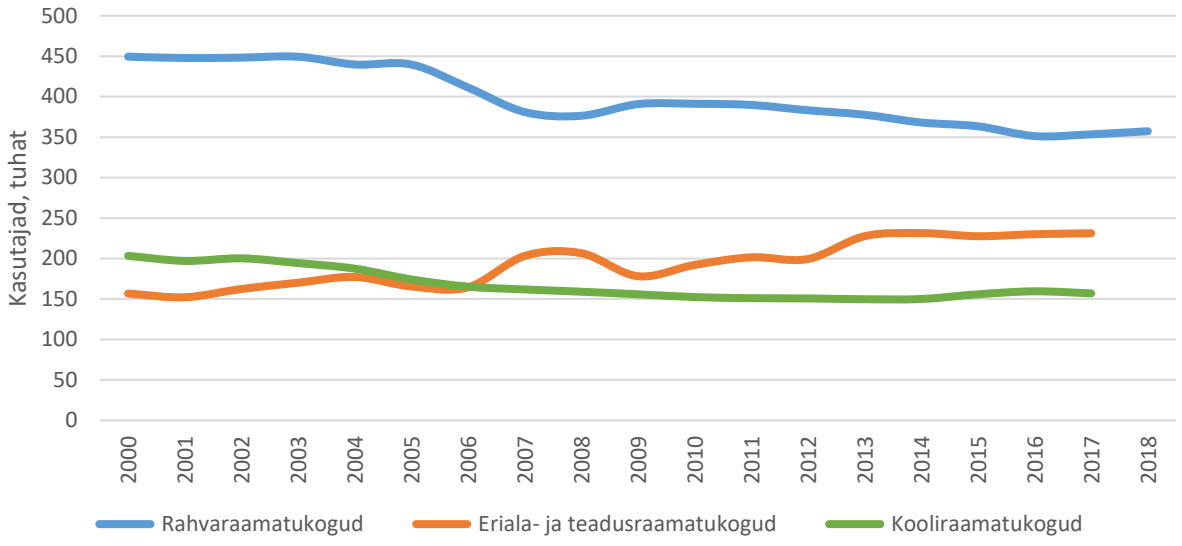

Joonis 37. Raamatukogude lugejad/kasutajad kokku, 2000–2017(2018)

Allikas: Eesti Statistikaamet

Statistikaameti läbi viidud kultuurielus osalemise uuringu (2017) tulemused näitavad (vt joonis 38), et raamatukogude külastatavus langeb vanuse kasvades – raamatukogudes käivad pigem noored. Õpilastest ja üliõpilastest tervelt 85% on 12 kuu jooksul leidnud tee raamatukokku. Haridustasemelt on raamatukogude kasutajaid enam kõrgharitute seas ning soolises võrdluses selgub, et naised on aktiivsemad raamatukogude kasutajad. Jooniselt 39 nähtub, et raamatukogude külastamise põhieesmärk on endiselt raamatute laenamine, aga suureneb ka teiste raamatukogu pakutavate teenuste kasutus. 2017. aasta tulemid kinnitavad, et võrreldes varasemaga (2015. aastaga) on lisandunud muid põhjuseid raamatukogu külastamiseks. Ekspertide hinnangul võivad muud teenused kasvada kindlasti suurtes raamatukogudes, väikestes ei pruugi alati olla sobivaid tingimusi (sh ruume), et erinevaid teenuseid pakkuda. Samas ei saa välistada ka väikese raamatukogu puhul kohalikele elanikele pakutavaid paindlikumaid teenindamise võimalusi; nt iseteenindusraamatukogud, kus kasutaja saab raamatukogusse tulla enne avamist ja peale sulgemist jmt[217].

[217] Vt lähemalt Holmquist, J. OPEN LIBRARIES: SELF SERVICE LIBRARIES – THE DANISH WAY. https://janholmquist.net/2016/04/06/open-libraries-self-service-libraries-the-danish-way/.

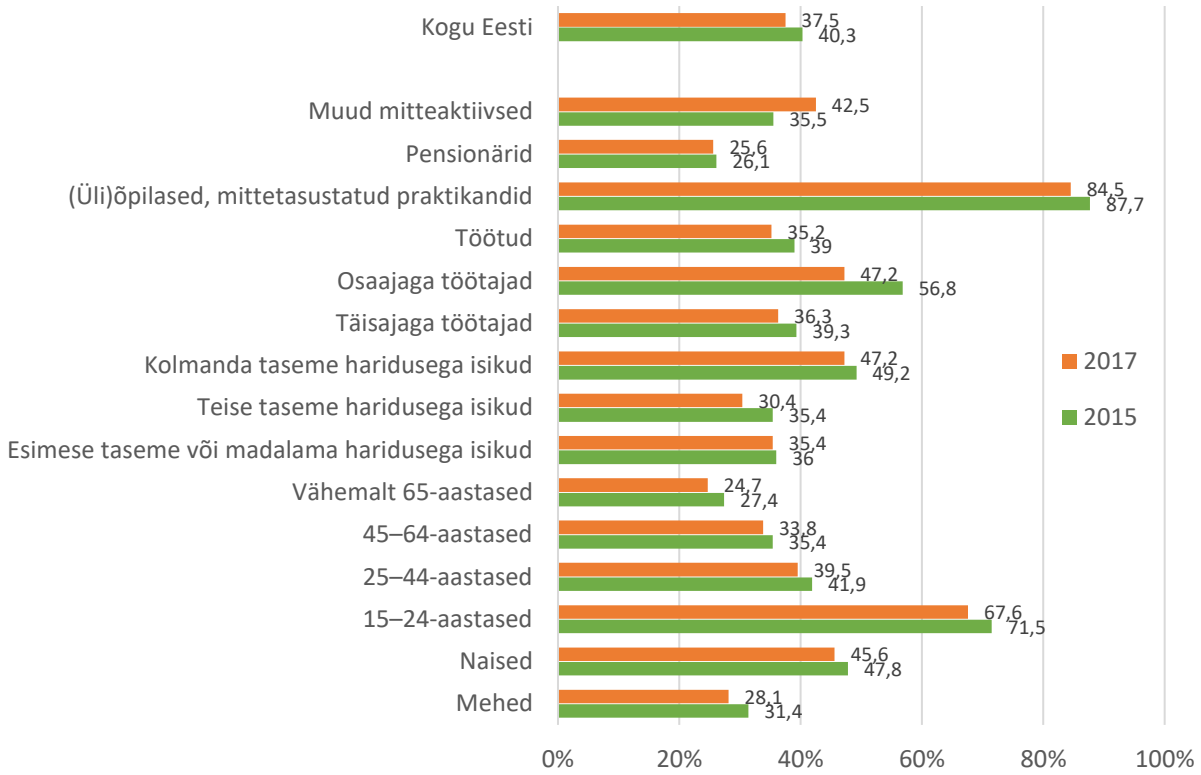

Joonis 38. Raamatukogu külastamine kord viimase 12 kuu jooksul vähemalt 15-aastaste elanike hulgas

Allikas: Eesti Statistikaamet

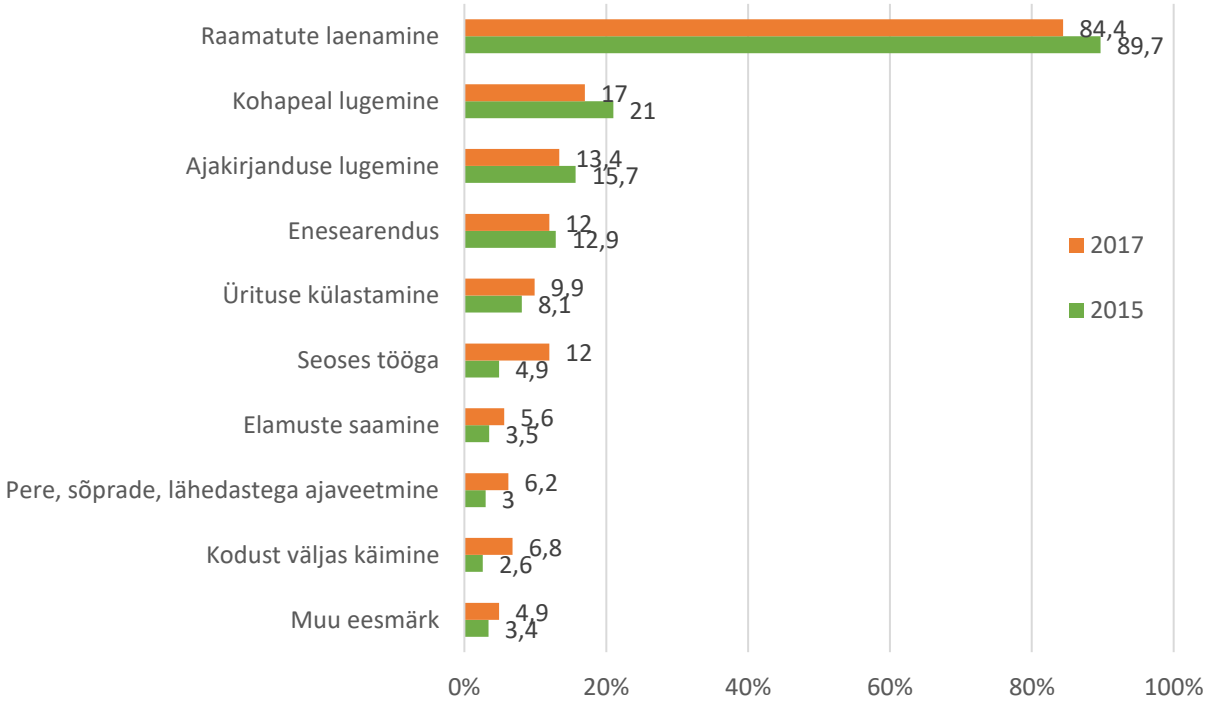

Joonis 39. Raamatukogu külastamise eesmärk vähemalt 15-aastaste elanike hulgas 2015 ja 2017 (%, kes on külastanud raamatukogu)

Allikas: Eesti Statistikaamet

2018. aastal EMOR-i läbi viidud „Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring“ (vt joonis 40) näitab, et viimase 12 kuu jooksul on Eesti raamatukogudes käinud või nende e-teenuseid kasutanud kokku pooled Eesti elanikud. Statistikaameti läbi viidud uuringuga võrreldes oli küsimusse lisatud ka e-teenuste kasutamine. E-teenuste kasutatavus ekspertide hinnangul suureneb. EMOR-i uuring kinnitab sarnast raamatukogukülastajate profiili: „Külastajate hulgas on statistiliselt oluliselt enam naisi, eesti keelt kõnelevaid inimesi, õpilasi ja üliõpilasi, noori vanuses 15–19, kõrgharidusega inimesi ning 1–2 lapsega leibkondi.“ EMORi uuringus paluti lisaks hinnata ette antud teenuste kasutust. Tulemused näitavad, et väljaannete ja asjade laenamine on populaarne teenus. Suured erisused võrreldes Statistikaameti uuringuga on tingitud sellest, et EMOR-i uuringus hindasid eri teenuste kasutust kõik vastajad, Statistikaameti uuringus vaid need, kes olid raamatukogu külastanud.

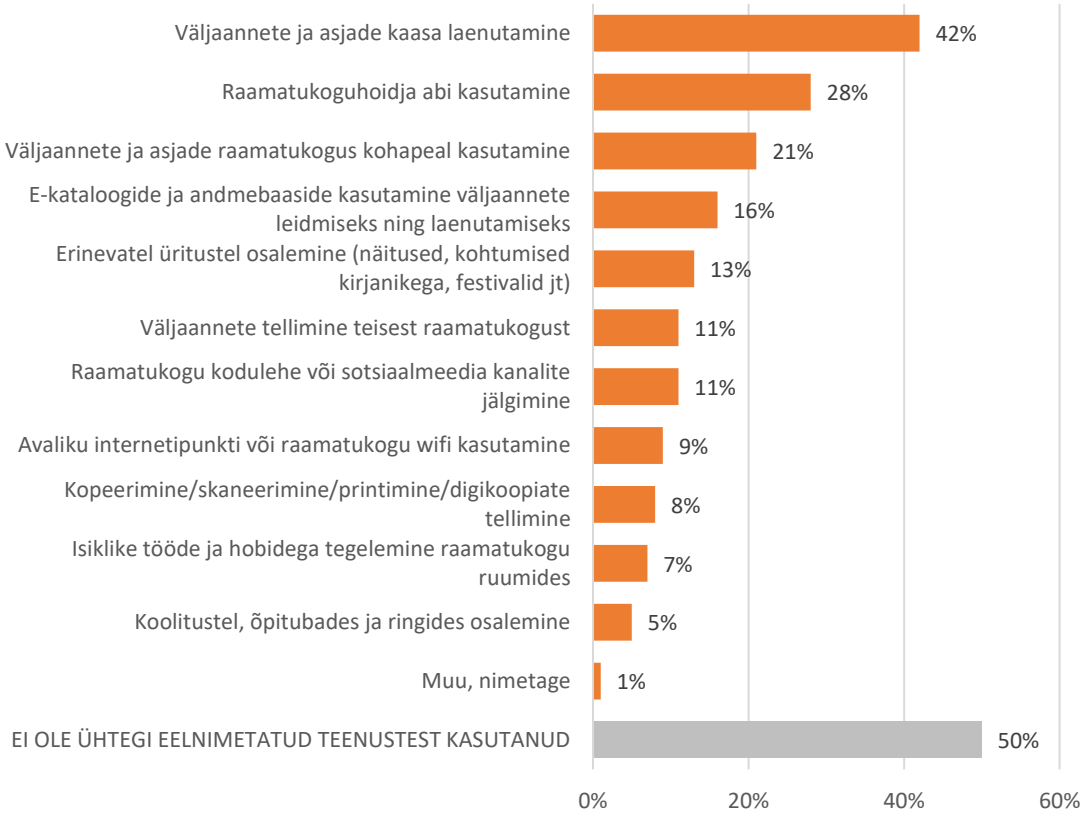

Joonis 40. Kas olete mõnda nendest Eesti raamatukogude teenustest viimase 12 kuul jooksul kasutanud? (% kõikidest vastajatest)

Allikas: Emor 2018

Ekspertide hinnangul kasvab vajadus uudseid külastaja vajadustest lähtuvaid teenuseid pakkuda (nt iseteenindus, mitmesugused mugavusteenused, e-riigi tugiteenused). **Erinevate kõrvalteenuste osa raamatukogudes kasvab,** mh muutub olulisemaks ruum ise kui teenus. Kasvav trend on, et väikeettevõtjad kasutavad raamatukogu (kaug)töökohana, samuti kasutavad alustavad ettevõtjad sageli raamatukogu ruume kontorina. Lisaks on osas raamatukogudes võimalik rentida rühmaruume, kus töökoosolekuid läbi viia. Ekspertide sõnul on just selliste nüüdisaegse sisustuse ja hea tehnilise tasemega raamatukogude järele kasvav vajadus. Samas ei ole praeguste raamatukogude füüsiline keskkond viidatud teenuste osutamiseks piisavalt atraktiivne.

Rahvaraamatukogud on sageli ka kohaliku kultuurikeskuse rollis, korraldades mitmesuguseid kultuuriüritusi, näitusi, haridustegevusi[218]. Paljudes raamatukogudes on lastele ja noortele sisustatud erinevad tegevustoad (nt Tartu Linnaraamatukogu pakub õmblustoa kasutamise võimalust, paljudes raamatukogudes on 3D-printimisvõimalused jms). Maaraamatukogud võivad mh olla ka sotsiaalkeskuse rollis (raamatukoguhoidjad juhendavad kasutajaid erinevate e-teenuste kasutamisel: sh nt kuidas tehniliselt e-PRIA taotlusi või tuludeklaratsioone täita, pangateenuseid kasutada vms). **Ekspertide hinnangul on probleemiks, et sageli kohalike omavalitsuste töötajad ei taju, kuivõrd on raamatukogude roll viimastel aastatel oluliselt muutunud.** Tulemusmõõdikute väljatöötamisel ja raamatukogutöö hindamisel tuleb silmas pidada, et kõikide teenuste kasutamine ei eelda enam ka lugejaks registreerumist. Kasvanud on virtuaalkülastuste arv, raamatukoguteenused on osaliselt juba kasutatavad ka veebi kaudu.

Tehnoloogia arengust tingituna on muutuses ka raamatukogude tööprotsessid. Mitmed tehnoloogia arengud (nt tagastusautomaadid, kataloogimise automatiseerimine) võivad vähendada tööjõuvajadust. Ekspertide hinnangul võimaldavad uued lahendused raamatukoguhoidjal enam keskenduda kasutajate nõustamisele ja juhendamisele.

Praegu on võimalik eestikeelseid e-raamatuid laenata peamiselt kahest laenutuskeskkonnast, millest ühte pakub Tallinna Keskraamatukogu (ELLU) ja teist kommertsalustel telekommunikatsiooniettevõte Elisa (Elisa Raamat). Lisaks laenutab e-raamatuid ka Tartu Linnaraamatukogu, kuid ainult neid, mille autoriõigused on ammendunud (autori surmast on möödunud enam kui 70 aastat). Inglis- ja venekeelseid e-raamatuid pakkuvaid keskkondi on teisigi. Ekspertide hinnangul muutuvad üha populaarsemaks audioraamatud.

Sihtrühmapõhine ((eri)vajaduste või huvide järgi) lähenemine teenuste osutamisele suureneb lähitulevikus veelgi. Samuti mõjutab raamatukogude tegevust **rahvastiku vananemise trend**. Vanemaealiste osakaalu suurenemine ühiskonnas tähendab, et teatud sisuteemad on järjest olulisemad, näiteks tervishoid, enesetäiendamine, mitteformaalne haridus jne. Terviseteemade olulisus ja elukestva õppe temaatika tõusis ka EMOR-i uuringus (vt joonis 41). Kolmandik vastajatest külastaks mõnda Eesti raamatukogu kui: a) seal oleks võimalik osaleda tegevustes ja sündmustel, mis aitavad parandada tervist või heaolu; b) seal oleks võimalik osaleda elukestva õppe üritustel ja töötubades. Rahvaraamatukogudes toimuvad vastavad üritused ja sündmused on ekspertide sõnul enamasti tasuta. Kasvanud on vajadus inimeste individuaalse nõustamise, otsesuhtluse, keele ja kultuuri järjepidevuse säilimisega seotud tegevuste osas, lisandumas on lõimumise teemad.

[218] Nt korraldatakse keelekohvikuid, mh pagulastele eesti keele harjutamiseks või vastupidi, kohalikele võõrkeelte harjutamiseks. Ekspertide hinnangul on see kasvav trend, et raamatukogud korraldavad vabamas vormis haridustegevusi.

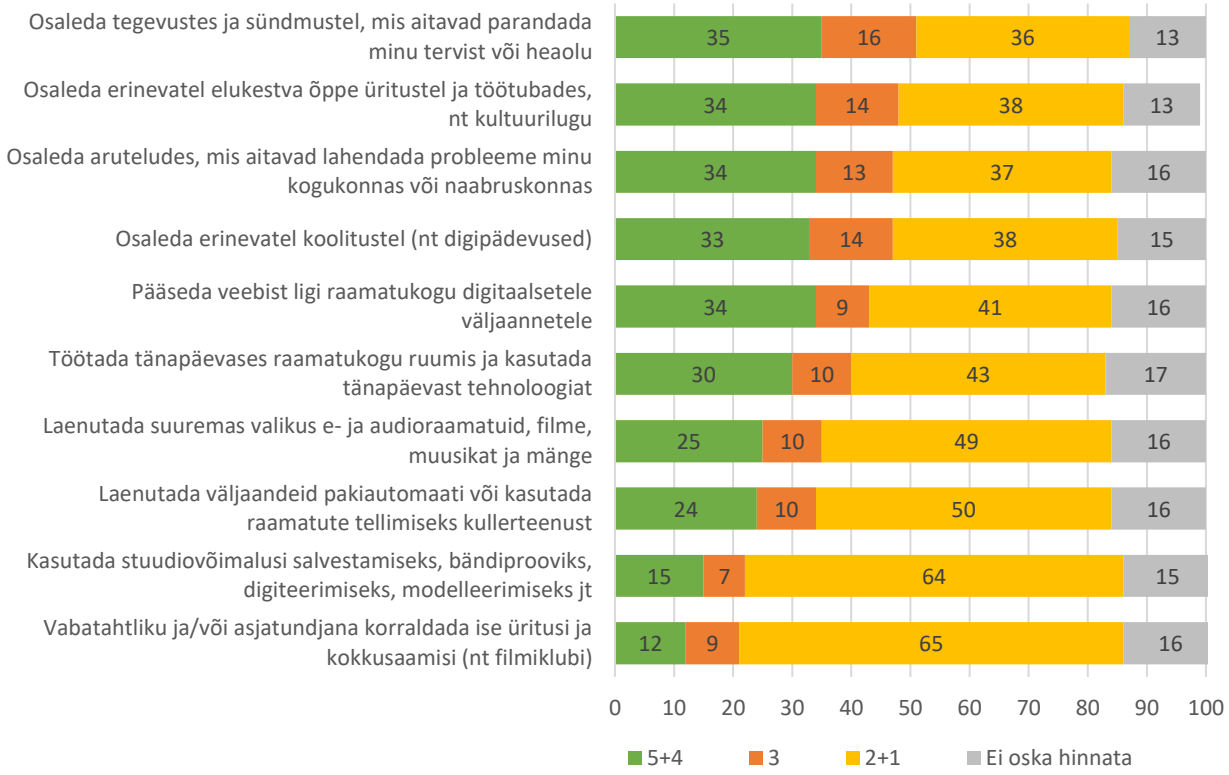

Joonis 41. Palun hinnake 5-pallisel skaalal, kus 5 tähendab, et Te kindlasti külastaks ja 1 tähendab, et Te kindlasti ei külastaks mõnda Eesti raamatukogu, kui seal oleks võimalik...? (% kõikidest vastajatest).
Allikas: Emor 2018

Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) uuringu põhjal moodustas raamatukogunduse alavaldkonna kogutulu 2015. aastal ligikaudu **3% kogu loomemajandussektori müügitulust**.

Raamatukogusid rahastatakse[219] nende omandivormi järgi – riigi- või kohaliku omavalitsuse eelarvest, annetustest, põhitegevusega seotud tasulistest teenustest või laekumistest sihtasutustelt ja -kapitalidelt jne. Rahvaraamatukogude ning eriala- ja teadusraamatukogude tulud kokku 2017. aastal olid 46,3 miljonit eurot, millest 26,2 miljonit moodustasid rahvaraamatukogude ja 20,1 eriala- ja teadusraamatukogude tulud (vt joonis 42 ja tabel 22). Viimastel aastatel on raamatukogude tulubaas kasvanud, enam on kasvanud rahvaraamatukogude tulud. Kui perioodil 2014–2016 oli teadus- ja erialaraamatukogude tulud peaaegu muutumatud, siis 2017. aastal on ka nende tulud veidi suurenenud. Rahvaraamatukogude puhul tuli rahastus valdavalt (86%) kohalike omavalitsuste eelarvest, eriala- ja teadusraamatukogude[220] finantseering riigieelarvest (85%). Kooliraamatukogud kuuluvad koolide koosseisu ja nende tulude kohta eraldi arvestust ei peeta.

[219] Vt https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/raamatukogud/raamatukogude-rahastamine.

[220] Eriala- ja teadusraamatukogude kuuluvad asutuste või ülikoolide koosseisu, kuid erinevalt kooliraamatukogudest peetakse nende tulude kohta ja on võimalik saada eraldi arvestust.

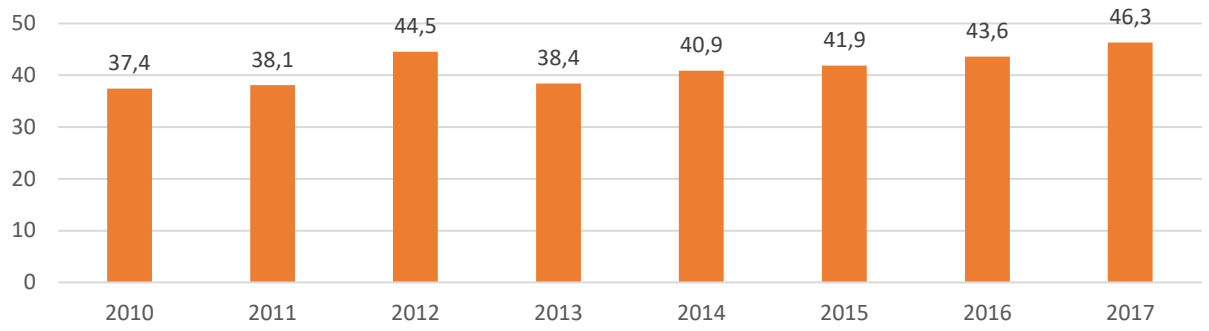

Joonis 42. Rahvaraamatukogude ning eriala- ja teadusraamatukogude tulud 2010–2017, miljonit eurot
Allikas: Statistikaamet

Kultuuriministeerium toetab rahvaraamatukogusid tegevustoetusega. Rahvaraamatukogusid toetatakse eesti keele ja kultuuri seisukohast oluliste teavikute soetamisel ning maakonna keskraamatukogusid neljale töötajale töötasu maksmisel, kuna iga keskraamatukogu koordineerib maakonna raamatukoguteenindust. Lisavõimaluseks raamatukogu koolitusi ja uuenduslikke tegevusprojekte rahastada on KuM-i toetusprogrammi „Raamatukogude arendamine“ avatud taotlusvoorud[221].

Tabel 22. Raamatukogude tulud 2010–2018, miljonit eurot

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rahva-raamatukogud	20,1	20,4	20,3	20,9	21,9	23	24,6	26,2	27,7
Eriala- ja teadusraamatu-kogud	16,5	17,6	24,3	17,5	19,1	18,9	19	20,1	-

Allikas: Statistikaamet

6.2.2. Alavaldkonna hõive

Siin punktis kirjeldatakse hõivatuid raamatukogunduse põhikutsealadel, mis on eelduseks lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisel. Tööhõive ja raamatukogude statistilises analüüsis on tuginetud Eesti Rahvusraamatukogu ja Statistikaameti andmetele ning MKM-i tööjõu prognoosimudeli aluseks olevale andmestikule.

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel töötas raamatukogudes 2017. aastal kokku 2523 inimest (vt tabel 23). Neist üle poole (1434) rahvaraamatukogudes, 713 teadus- ja erialaraamatukogudes ja 376 kooliraamatukogudes.

Tabel 23. Raamatukogude töötajad 2000–2017 (2018)

Aastad	Rahvaraamatukogud	Eriala- ja teadusraamatukogud	Kooliraamatukogud
2010	1603	923	494
2011	1587	904	457
2012	1554	895	434
2013	1544	883	433

[221] Vt https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/raamatukogud/raamatukogude-rahastamine.

2014	1528	824	418
2015	1471	793	406
2016	1442	755	396
2017	1434	713	376
2018	1417	-	-

Allikas: Eesti Statistikaamet

Kaks kolmandikku (64%) kooliraamatukogu töötajatest teeb raamatukoguhoidja tööd osalise koormusega. Väiksemates koolides on sageli raamatukoguhoidjateks õpetajad (see on ühe või mitme õpetaja vm koolitöötaja lisaülesanne). Ekspertide sõnul otsustab KOV, kas kohaliku kooli teavikute põhikogu paikneb kooli- või hoopis rahvaraamatukogus. Rahvaraamatukogudes on osalise töökoormusega raamatukoguhoidjate osakaal võrreldes kooliraamatukogudega väiksem. 21% töötavad osalise koormusega rahvaraamatukogudes ning osaajaga raamatukoguhoidjate osakaal aasta-aastalt kasvab.

Raamatukogudes hõivatute vanusjaotused on arvutatud MKM-i andmete põhjal (aluseks REL2011 andmed). Alavaldkonna põhikutsealadel[222] on keskmine vanus kõrgem kui Eesti tööjõus keskmiselt. Kui kogu majanduses hõivatutest on 50-aastaseid või vanemaid 32%, siis raamatukogudes on enam kui pool töötajatest üle 50-aastased (vt joonis 43). Noori, kuni 30-aastaseid töötajaid on tunduvalt vähem kui Eesti töötajaskonnas – kogu tööjõus on keskmiselt iga viies, raamatukogudes aga iga kümnes töötaja 30-aastane või noorem. Valdkonna töötajate seas domineerivad naised, naisi on 98% ja mehi vaid 2%.

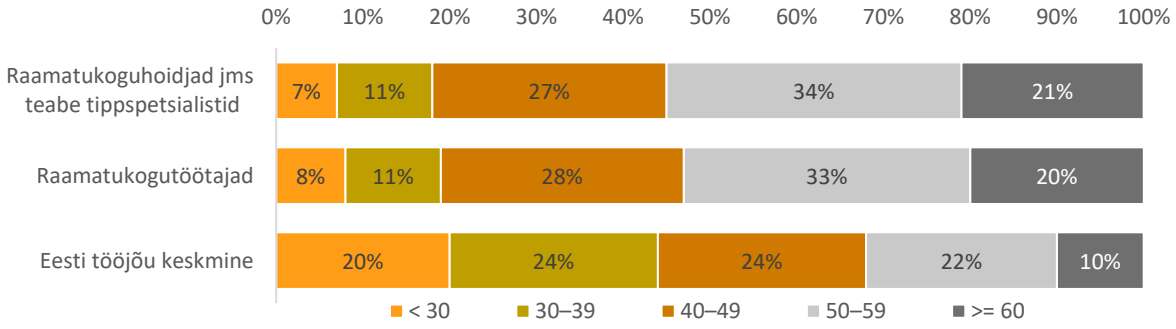

Joonis 43. Raamatukogudes hõivatute vanuseline jagunemine, 2014–2016 keskmine

Allikad: Statistikaamet, REL2011, MKM.

Raamatukoguhoidjate kohta on olemas ka uuemad andmed. Eesti Rahvusraamatukogu 2019. aasta veebruaris kogutud vanusandmed kinnitavad, et raamatukoguhoidjad on jätkuvalt pigem kõrgemaealised (vt joonis 44, NB: sel joonisel on natuke erinev vanusskaala kui joonisel 43).

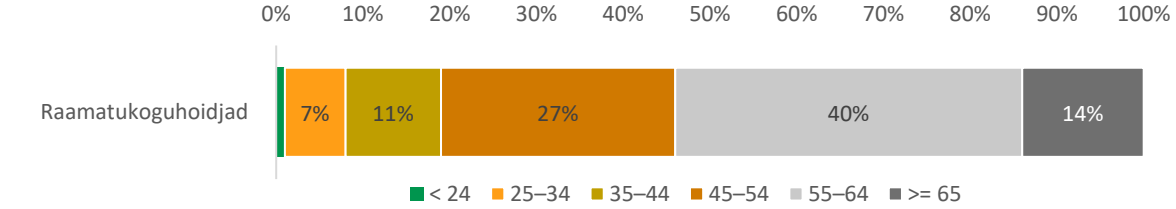

Joonis 44. Raamatukoguhoidjate vanuseline jagunemine, 2019

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

[222] Raamatukoguhoidjad jms teabe tippspetsialistid (ISCO 2622) ja Raamatukogutöötajad (ISCO 4411).

Enamik raamatukoguhoidjaid (90%) omab kõrgharidust ning muudest raamatukogutöötajatest pool on rakendusliku või akadeemilise kõrgharidusega (vt joonis 45).

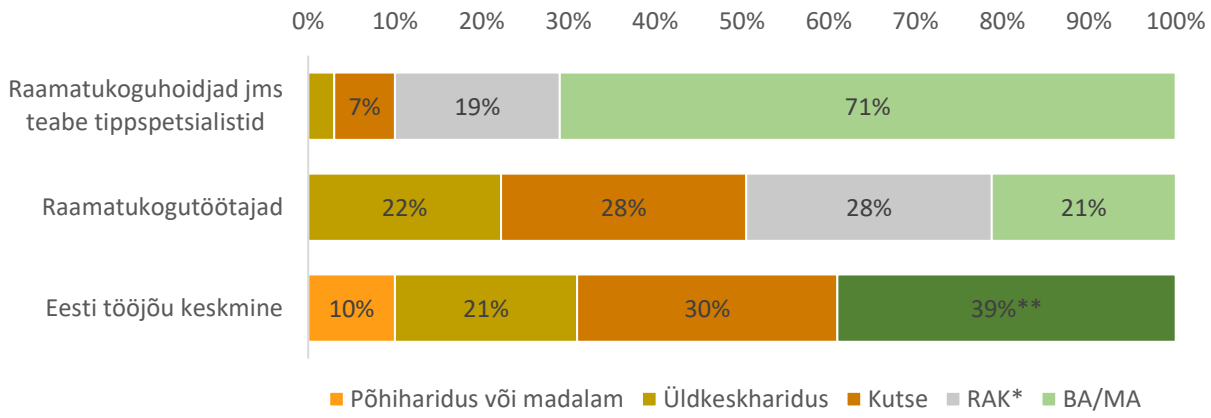

Joonis 45. Raamatukogunduse kutsealadel hõivatute hariduslik jagunemine

** Sh kesk-eriharidus keskhariduse baasil*
*** Kogu kõrgharidus*
Allikad: Statistikaamet, REL2011, MKM

Raamatukogutöötajate üldarv on täpselt teada, andmeid kogub Eesti Rahvusraamatukogu. Aga **raamatukogutöötajate arvud põhikutsealade (rollide) kaupa ei ole tõenduspõhiselt teada**. Eristada saab vaid raamatukoguhoidjaid ja teisi töötajad –umbes 4/5 raamatukoguhoidjad ja 1/5 muud töötajad (vt joonis 46).

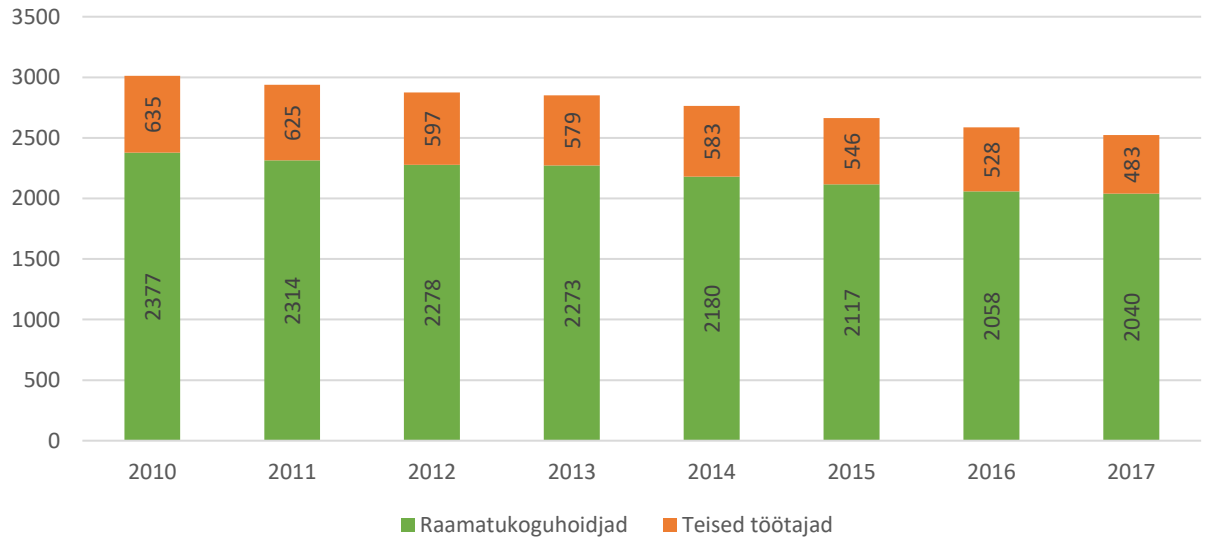

Joonis 46. Raamatukogude töötajad 2010–2017

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Ekspertide sõnul ei saa ka selle jaotuse juures alati kindlaid piire tõmmata. Nt väikeste raamatukogude direktorid võivad olla teiste töötajate hulgas, aga sisuliselt täidavad ka nemad raamatukoguhoidja ülesandeid. **Raamatukogudes tervikuna on „raamatukoguhoidja“ üldlevinud ametinimetus, kuigi töö sisu võib suurel määral erineda.** Osas raamatukogudes võib mh tööl olla nt noorsootöötaja, pedagoog, haridus- või kultuuritegevuste kuraator, aga vastavat töötajat nimetatakse ikka raamatukoguhoidjaks.

6.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus

Hõivatute arvu mõjutavad lähitulevikus eelkõige järgmised **suundumused**:

- poliitilised otsused: 2019. aasta lõpuks on raamatukoguvõrk korrastatud. Praegu on raamatukoguteenus üle Eesti kõigis kohtades kättesaadav. Lähitulevikus võib eeldada, et osa valla- ja kooliraamatukogusid ühendatakse;
- kasvab raamatukogu roll kultuuri-, haridus- ja sotsiaalkeskusena. Ühtlasi kasvab haridusprogrammide maht raamatukogudes;
- kasvab raamatukogu pakutavate teenuste palett;
- teadus- ja erialaraamatukogudes suureneb vajadus digiarenduse spetsialistide järele, kuna valdkonna sisutegevused on ekspertide sõnul suures muutumises;
- kasvab digipädevuste koolitaja roll rahvaraamatukogudes, seda tänu e-teenuste laialdasemale kasutamisele.

Töötajate tööjõuvajaduse prognoosimisel tuleb ekspertide hinnangul arvestada raamatukoguhoidjate erinevaid töörolle. Kuna raamatukoguhoidjate arvud täidetavate rollide lõikes ei ole tõenduspõhiselt teada, siis hõiveprognoosi koostamisel on toetutud ekspertide hinnangutele (vt tabel 24).

Tabel 24. Alavaldkonna põhikutsealade hõives prognoositav muutus 2026. aastani ja hõive statistika

Põhikutseala	Roll	Hõive muutuse suund	Hõive	Asendus-vajadus aastas (MKM-i metoodika põhine)
Raamatukoguhoidjad		→[223]	2040	45[224]
	Lugejateenindaja, infospetsialist	→		
	Raamatukogupedagoog [225]	↗		
	Koguhoidja	→		
	Andmespetsialist	↗→		
Konservaator -restauraatorid	Konservaator, restauraator	→		
Digiteerijad	Digiteerija	→		
Teadurid	Teadur	→		
Digiarenduste spetsialistid	Digiarenduste spetsialist	↗→		
Arhivaarid arhiivides	Arhivaar	↘→	> 100	1–5

Allikad: Eesti tööjõu-uuring, REL2011, MKM, Eesti Rahvusraamatukogu

[223] Raamatukoguhoidjate hõive tervikuna jääb samaks.

[224] Arvutatud ISCO-de 2622 ja 4411 põhjal.

[225] Töö on väga sarnane muuseumide valdkonna muuseumipedagoogi tööle.

↑ – suur kasv (üle 20%)
↗ – keskmine kasv (kuni 20%)
↗→ – väike kasv (kuni 10%)
→ – püsib stabiilsena (± 5%)
↘→ – väike kahanemine (kuni -10%)
↘ – keskmine kahanemine (kuni -20%)
↓ – suur kahanemine (üle -20%)

6.4. Oskuste vajadus

Alapeatükis käsitletakse lähima kümne aasta jooksul prognoositavaid muutusi raamatukogunduse alavaldkonna põhikutsealadel vajalikes oskustes. Prognoos põhineb kutsealasid mõjutavate suundumuste ja ekspertidega tehtud intervjuude analüüsil ning fookusaruteludel. Eksperdid kirjeldasid ja hindasid alavaldkonna põhikutsealadel töötavate inimeste arendamist vajavaid ning puuduolevaid üld- ja erialaseid oskusi.[226]

Omandatud oskuste eluiga lüheneb järjest ja paljude kutsealade jaoks muutuvad tähtsaks need oskused, mille vajalikkust praegu väga ei tunnetata. Seepärast tuleb õppida kohanema kiiresti muutuva töö sisu ja keskkonnaga ning leida arengusuundi arvestades paindlikult ja proaktiivselt uusi võimalusi ja lahendusi. Aruande *„The Future of Jobs Report“* autorite hinnangul on aastal 2022 kõige olulisemad oskused analüütiline mõtlemine ja uuendusvõime, samuti oskus rakendada õppimises erinevaid aktiivõppe meetodeid.
Raamatukoguvõrgustiku korrastamine ning raamatukogude pakutavate teenuste valiku laiendamine eeldavad tipp- ja keskastmejuhtidelt koostöö- ja muudatuste juhtimise oskust, teadmisi tulemusjuhtimisest, teadmisi organisatsioonikäitumise alustest, sh suutlikkust töötajaid **motiveerida ning innustada** uusi sihtrühmapõhiseid teenuseid (ka koostöös äriteenuse pakkujatega) välja arendama ja rakendama.

Mida enam laiendavad raamatukogud oma tegevusvaldkonda, seda enam on vaja juhtidel täiendavaid pädevusi, näiteks oskust sihtrühma vajadusi analüüsida ning neile sobivaid teenuseid pakkuda, teadmisi koostöövõimalustest, aga ka teadmisi **finantsjuhtimisest**. Kasvab vajadus **kommunikatsiooni-**, sh sisekommunikatsioonioskuste järele. Suuremates organisatsioonides on eri funktsioone täitmas erinevate pädevustega inimesed (nt turundus- ja arendusspetsialistid, raamatukogupedagoogid), väikeses organisatsioonis (sageli paari töötajaga raamatukogus) tuleb töötajal enamasti ise hakkama saada erinevate rollidega ning olla pädev erinevatel **ettevõtlusalastel teemadel**.

Mida enam teenuseid pakub raamatukogu kasutajatele, seda olulisemaks muutub **teenuse kvaliteedi tagamine**. Raamatukoguhoidja ülesanne on luua kasutajaga positiivne kontakt, nõustada teda infoteenuse osutamisel, valides selleks asjakohase käitumis- ja väljendusviisi. Need tegevused eeldavad head **suhtlemis- ja teenindusoskust**. Välismaalastega ja Eestis elavate teist keelt kõnelevate raamatukogukülastajatega suhtlemisel on abiks hea **võõrkeeleoskus**. Kasutajate rahvuslik koosseis on mitmekesine ning laieneb pidevalt, üha olulisemaks muutub **kultuuriliste erinevustega arvestamise oskus**. Raamatukogukülastajate teenindamisel tuleb enam arvestada kasvutrendi näitava eakate sihtrühmaga, osata teenust osutada erivajadustega inimestele ning kaasata eri sihtrühmi raamatukogu tegevustesse.

[226] NB: peatükis ei ole kirjeldatud kõiki raamatukogunduse kutsealadel vajaminevaid oskusi, keskendutud on vaid arendamist vajavatele kasvava olulisusega oskustele.

Kasvavas trendis on haridus- ja kultuuritegevuste pakkumine. Raamatukoguhoidjatelt eeldatakse üha enam teadmisi **pedagoogikast (sh eripedagoogikast) ja didaktikast, andragoogikast, käitumispsühholoogiast** ning nende rakendamise oskust.

Raamatukogud korraldavad kirjandusüritusi, töötubasid, koolitusi, näitusi, muusikaüritusi, etendusi jm haridus- ning kultuurisündmusi. Haridus- ja kultuurisündmuste korraldamine eeldab **koostööd** erinevate partneritega, sh koolitajate, muusikute, kunstnike, fotograafide jt teenuse osutajatega, samuti koostööd kogukondadega, teadusasutustega, ettevõtetega ning teiste organisatsioonidega. Selliste koostöömudelite rakendamine eeldab **projektide juhtimise oskust** (kuidas projekte kavandada, kust leida vajalikud ressursid, ja teadmine sellest, kuidas juhtida projektide kulgu), aga ka oskust üritusi sihtrühmale sobivalt turundada. Ekspertide hinnangul on need teadmised vajalikud kõigi raamatukogutöötajate jaoks.

Ekspertide hinnangul on staažikatel raamatukoguhoidjatel piiratud oskused digitehnoloogia vahendeid kasutades allikakriitiliselt infot otsida ja kasutajaid nõustada. Tehnoloogia areng on toonud raamatukogudesse uudsed e-teenused (audioraamatud, raamatukogusüsteemid, digitaalarhiivid ja elektronkataloogid). Teenuste kasutamine (sh virtuaalsete teenuste) ja kasutajate juhendamine eeldab töötajatelt **digi-, info- ja meediakirjaoskust**. Kasutajate juhendamine ja nõustamine eeldab raamatukogutöötajalt kõigi e-riigi teenuste tundmist ja kasutamisoskust. Vajadusel peab ta olema valmis tegema koostööd avalike teenuste pakkujatega. Teenuste uuendamine eeldab lisaks teadmisi uudsetest tehnoloogiavõimalustest ning suutlikkust olla uute teenuste „'targaks tellijaks. Uus ja võimalusterohke valdkond on tehisintellekti süsteem Kratt ning sellega seonduv andmeanalüütika. Krati ülesanne saab olema teavikutes oleva info automaatne märksõnastamine. Lisaks on digitehnoloogial kandev roll ka kogude haldamisel, nt teavikute sisestamine ja säilitamine, aga ka nende digitaalne avalikustamine ja digimaterjali kasutamine erinevates tegevustes. Tähtis on **küberturvalisuse** teema ehk teadmine, kuidas tagada andmete kaitse ja kaitsta end küberrünnakute eest ning mida teha, kui on toimunud küberintsident.

Üha olulisemaks muutub oskus hinnata raamatukogu külastaja ootusi, st milliseid teenuseid ta soovib kasutada, mitte vaid seda, mida raamatukogu suudab pakkuda. Kasvab erinevate kõrvalteenuste osa – liikumis- ja spordivahendite ning muusikainstrumentide jm inventari laenutus või kasutamisvõimalus. Paljudes raamatukogudes on olemas tegevustoad (sisustatud 3D-printeride jm tehnikaga, heli- ja videostuudiod) ja rühmaruumid, kaugtööks vajalikud töökohad. Raamatukogu pakutavate teenuste spekter laieneb veelgi ning see eeldab raamatukogutöötajatelt paindlikkust erinevate teenuste pakkumisel.

Üha tähtsamaks muutub raamatukoguhoidjate hulgas seaduste tundmine: sh autoriõigused, andmekaitse ja avaliku teabe, säilituseksemplari ja rahvaraamatukogu seadus. Need on teemad, kus täna töötavate raamatukoguhoidjate teadmised on liiga napid ja vajavad olulist täiendamist.

Kasvava arenguvajadusena rõhutasid tööandjad teadmisi ja oskusi tulemuslikust infootsingust, sh oskus teha olemasolevast teabest allikakriitiliselt õige valik.

Kiiresti muutuvas keskkonnas toimetulek eeldab oskust kohaneda ning leida arengusuundi arvestades paindlikult ja proaktiivselt uusi võimalusi ja lahendusi. Kasvab vajadus olla kursis raamatukogunduse valdkonna uuendustega ja parimate praktikatega. Kiiresti muutuvas maailmas on vältimatu valmisolek **pidevalt õppida** ja olla **avatud enesearendamise** võimalustele.

6.5. Koolituspakkumine

Alapeatükis antakse ülevaade raamatukogunduse alavaldkonna erialadega seotud tasemeõppest, analüüsitakse pakutava õppe kvaliteeti ning kirjeldatakse täienduskoolituse võimalusi ja vajadusi.
Et analüüsi täpsemalt sihistada, on siin nagu teisteski OSKA valdkonnauuringutes käsitletud alavaldkonnaga seotud õppena neid õppekavasid, millel on ekspertide hinnangul otsene seos alavaldkonna põhikutsealadega (vähemalt spetsialiseerumise või erialamooduli näol). Kus selline kitsendus ei ole võimalik, on tasemeõpet vaadeldud üldisemal tasandil või jäetud käsitlemata.

6.5.1. Õppekavad

Tasemeõppe ülevaade (vt tabel 25) on koostatud Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmete põhjal 2018/2019. õppeaasta seisuga[227]. Alavaldkonnaga seotud õppena käsitletakse kõiki õppekavu, millel on seos alavaldkonna põhikutsealadega (nt raamatukoguhoidjad, konservaatorid). Samas on mitmeid kutsealasid, mille puhul seostamine tasemeõppe õppekavadega on keerukas (nt teadurid), kuivõrd tegemist on erineva valdkonna haridusega spetsialistidega. Alavaldkonna põhikutsealadel töötamine eeldab enamasti kõrghariduse olemasolu, kuid mõnel juhul piisab ka kutseõppe läbimisest (nt arhiivikorrastaja) või väljaõppest töökohal (nt digiteerija).

Kõrgkoolide õppekavades on toimumas olulised muutused, mis on seotud nii õppijate arvu vähenemisega kui ka muutunud ootustega õppele. Sisulise muutuse on läbi teinud ka raamatukoguhoidjate väljaõppega seotud õppekavad. Need on muutunud oluliselt laiapõhjalisemaks, mistõttu ekspertide hinnangul on õppekava seotus raamatukoguhoidja põhikutsealaga vähenenud.

Tabel 25. Tasemeõpet pakkuvad õppekavad õppeasutuse ja õppeastme järgi

Põhikutseala/õpe	**Õppekavad 2018/2019**
Raamatukoguhoidjad	
Kutseõpe	TMK[228]: Infohalduse spetsialist
Rakenduskõrgharidus	TÜ: Infokorraldus, Kultuurikorraldus
Bakalaureuseõpe	TLÜ: Ajalugu, Infoteadus, Kasvatusteaduse ja Koolieelikute õpetajate koolituse õppekavarühma erinevad õppekavad TÜ: Ajalugu, Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu, Kasvatusteaduse ja Koolieelikute õpetajate koolituse õppekavarühma erinevad õppekavad
Magistriõpe	TLÜ: Ajalugu, Infoteadus TÜ: Ajalugu, Info- ja teadmusjuhtimine
Doktoriõpe	TLÜ: erinevad Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna õppekavad, Infoühiskonna tehnoloogiate õppekava (infoteaduse valdkond) TÜ: erinevad Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna ja Sotsiaalteaduste õppevaldkonna õppekavad
Konservaatorid	
Rakenduskõrgharidus	KKP: Nahadisain ja restaureerimine
Bakalaureuseõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine

[227] Alapeatükis on käsitatud õppekavasid, kus 2018/2019. õppeaastal oli avatud vastuvõtt või õppekaval olid õppijad.

[228] TMK – Tallinna Majanduskool.

Magistriõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine, Nahakunst, aksessuaari- ja köitedisain
Doktoriõpe	EKA: Muinsuskaitse ja konserveerimine
Teadurid	
Magistriõpe	TLÜ: erinevad Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna õppekavad, Infoteaduse õppekava TÜ: erinevad Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna ja Sotsiaalteaduste õppevaldkonna õppekavad
Doktoriõpe	TLÜ: erinevad Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna õppekavad, Infoühiskonna tehnoloogiate õppekava (infoteaduse valdkond) TÜ: erinevad Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna ja Sotsiaalteaduste õppevaldkonna õppekavad
Arhivaarid	
Kutseõpe	Tartu KHK: Arhiivikorrastaja TMK: Infohalduse spetsialist
Bakalaureuseõpe	TLÜ: Ajalugu, Infoteadus TÜ: Ajalugu

Allikad: Koolide kodulehed

Lugeja- ja infoteeninduse ning kogude kujundamise, töötlemis- ja säilitamisalane tasemeõpe toimub peamiselt kõrghariduse tasemel.

Raamatukoguhoidjaks saab õppida bakalaureuse- ja magistriastmel TLÜ-s (õppekava: „Infoteadus“) ja TÜ-s (õppekavad: „Infokorraldus“, „Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu“, „Info- ja teadmusjuhtimine“).

TLÜ bakalaureuseõppes on Teabeteeninduse korralduse valikmoodul (24 EAP[229] mahus) ning ained, kus käsitletakse mäluasutuste infosüsteeme „Mäluasutuste infosüsteemid“ (4 EAP)), kogude arendust ja haldust „Kogude arendus ja haldus“ (6 EAP)), digitaalse informatsiooni säilitamist „Digitaalse informatsiooni säilitamine“ (4 EAP)), aga ka mäluasutuste juhtimise ja turundusega seonduvaid teemasid „Mäluasutuste juhtimine ja turundus“ (6 EAP)). Magistriõppes on valikmoodulis „Info- ja dokumendihaldus“ dokumentaalse ja digitaalse kultuuripärandi haldamise ja säilitamisega seotud ained: „Digitaalne ja dokumentaalne kultuuripärand“ (6 EAP), „Digitaalne säilitamine ja teabehaldus“ (4 EAP) ja „Infoanalüüsi teenused organisatsioonis“ 4 EAP. Valikainena on õppekavas aine „Digitaalraamatukogu teenused ja kasutajad“ (4 EAP).

TÜ infokorralduse õppekaval õppijal on sessioonõppe vormis võimalus omandada teadmised ja oskused teabe- ja dokumendihaldusest, infootsingust ja -analüüsist, erinevate infosüsteemide ning andmebaaside kasutamisest, saada ülevaade kultuuripärandit hoidvatest e-keskkondadest ning teada, millega tuleb arvestada infoõiguse ja -eetika küsimuste lahendamisel. Õppekaval „Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu“ õppija omandab laiapõhjalise sotsiaalteadusliku alushariduse koos olulisemate teadmistega sotsioloogiast, infoteadusest, sotsiaaltööst ja sotsiaalpoliitikast. Sõltuvalt õppekavasisestest valikutest omandatakse algtasemel info korrastamise, sotsiaalteaduslike andmete töötlemise ja interpreteerimise võtted või oskus analüüsida, mõtestada ja sotsiaalpoliitika ning sotsiaaltöö meetoditega suurendada heaolu. Magistriastmes info- ja teadmisjuhtimise õppekaval saab omandada teadmised ja oskused infoühiskonna erinevate tasandite toimimise põhimõtetest ja

[229] EAP – Euroopa ainepunktisüsteemi ainepunkt.

arengusuundadest, infokorraldusega seonduvatest ärilistest ning sotsiaalsetest aspektidest, organisatsiooni infotöö korraldusest.

TÜ ajaloo õppekaval saab omandada **arhivaari** tööks vajalikud teadmised (spetsialiseerumine arhiivinduse suunal nii bakalaureuse- kui ka magistriõppes). Bakalaureuseõppe õppekavas on kuus spetsialiseerumist, millest üks on arhiivindus. Valides arhiivinduse õppesuuna, on võimalik 36 EAP (erialamoodul 24 + valikmoodul 12) ulatuses läbida arhiivindusega seotud aineid. TÜ ajaloo magistriõppes saab õppida arhiivinduse, Eesti ajaloo, kunstiajaloo, uusima aja, üldajaloo erialal. 2018/2019. õppeaastast saab valida valikaine moodulina 12 EAP ulatuses eriala „Mäluasutused“, mis sisaldab aineid arhiivikorraldusest, arhiivinduse alustest, arhivaalide säilitamisest, museoloogiast, muuseumi- ja arhiivipedagoogikast, nüüdisaegsest muuseumitööst, pärandi kaitsest, mäluasutuste infosüsteemidest ja teabekogude moodustamisest ning kirjeldamisest. Mäluasutuste moodul kuulub küll humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna ajaloo magistriõppe õppekavasse, kuid mooduli ained on registreerimiseks avatud kõikidele üliõpilastele. Moodulit võib läbida nii tervikuna kui ka valida sellest üksikuid aineid.

TLÜ ajaloo bakalaureuse õppekavas on 6 EAP ulatuses õppeaine „Museoloogia ja muinsuskaitse“, mille jooksul omandatakse teadmised muinsuskaitse ja muuseumide ajaloost, mõlema valdkonna seadustest, Eesti kultuuripärandi liikidest, mäluasutuste ülesehitusest ja kogumispõhimõtetest.

Kutseõppes on Tartu Kutsehariduskeskuses arhiivikorrastaja 4. taseme õppekava ning Tallinna Majanduskoolis lühikesed, 5. taseme jätkuõppe õppekavad „Infohalduse spetsialist“ ja „Andmekaitse spetsialist“.

Konserveerimisalast tasemeõpet pakuvad eeskätt kõrgkoolid.

Kõrgharidusega konservaatoreid koolitab Eesti Kunstiakadeemia (õppekava: „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ (õppekavas on aine: „Paberi konserveerimine“ 4 EAP ulatuses) ja õppekava: „Nahakunst, aksessuaari- ja köitedisain“ (sh raamatuköitmine. Köite suunal tegeletakse nii traditsioonilise köitekunsti kui ka kaasaegse disaini ja tiražeeritava köite probleemidega)) ja Kõrgem Kunstikool Pallas (õppekava: „Konserveerimine ja restaureerimine“, spetsialiseerumine suunal nahadisain ja restaureerimine). EKA õppe lõpetanul on teoreetilised teadmised ja praktilised oskused kvalifitseeritud kutsetööks kultuuripärandi kaitse, säilitamise, konserveerimise ja restaureerimise vallas. Materjalide käsitlemisega seotud lisateadmisi saab omandada TÜ-s keemia õppekaval ja TTÜ-s materjalitehnoloogia õppekaval.

Teadus- ja arendustegevusega seotud kutsealadel töötamiseks on eelkõige vaja erialast (sõltuvalt raamatukogu teadussuunast) vähemalt magistritasemel kõrgharidust. Arendustegevuste edukas planeerimine ja elluviimine eeldab lisaks headele erialastele oskustele teadmisi nüüdisaegsetest tehnoloogiatest ning oskust olla sisupoole esindajana valdkonnaga seotud teenuste (sh e-teenuste) pädevaks tellijaks. Arusaamist digitehnoloogiate kasutamise võimalustest ja riskidest saab omandada kõrghariduse ja kutsehariduse tasemel.

Haridus- ja kultuuritegevuste vahendamisega seotud teadmisi ja oskusi saab õppida taseme- ja täiendusõppes. Haridus- ja kultuuritegevuste planeerimine ja läbiviimine eeldab teadmisi pedagoogikast (sh andragoogikast), aga ka projektijuhtimisest. Nende tööde puhul osutuvad sageli oluliseks isikuomadused. Raamatukoguhoidjast pedagoogi ettevalmistuseks sobivad erinevad

õpetajaõppe (TÜ ja TLÜ) ja kultuurikorralduse õppekavad (TÜ ja EMTA) ning haridustehnoloogia õppekava (TLÜ).

6.5.2. Õppurid tasemeõppes

Tasemeõppe statistilisi arenguid analüüsiti õppekava tasandil ning kus see ei olnud põhjendatud, tehti laiendus üldisemale, õppekavagrupi, õppevaldkonna või õppesuuna tasandile.

Raamatukoguhoidjate tasemeõppega on enam seotud TÜ ja TLÜ õppekavad: infokorraldus, infoteadus, infoühiskond ja sotsiaalne heaolu ning info- ja teadmusjuhtimine.
Kõrghariduse esimesel ja teisel astmel kokku võeti nimetatud õppekavadele 2018/2019. õppeaastal vastu 131 üliõpilast. Viimasel viiel õppeaastal on see arv püsinud stabiilsena, keskmiselt 137 vastuvõetut aastas, samas kui vastuvõtt kogu kõrgharidusse on samal perioodil langenud 8%. Ka vastuvõtuarvud kõrghariduse esimesel ja teisel astmel ei ole samal perioodil märkimisväärselt muutunud, vastavalt keskmisena 104 ja 33 uut üliõpilast aastas (vt joonis 47).

Lõpetajaid oli neil õppekavadel 2018/2019. õppeaastal kokku 97. Lõpetanute arv on püsinud viimasel viiel õppeaastal sarnaselt vastuvõtuga stabiilsena (kõrghariduses tervikuna on lõpetajate arv 12% võrra vähenenud). Katkestamisi on magistriastmes proportsionaalselt enam kui kõrghariduse esimesel astmel, katkestamise määr on vastavalt 18% ja 15%. Õppekavad on populaarsed, kuid ekspertide hinnangul **rakendub raamatukogudesse tööle lõpetajatest vaid väga väike osa**. Õppekavadel õppijate keskmine vanus on kasvutrendis, kolm neljandikku õppijatest on 25-aastased või vanemad (vt joonis 48).

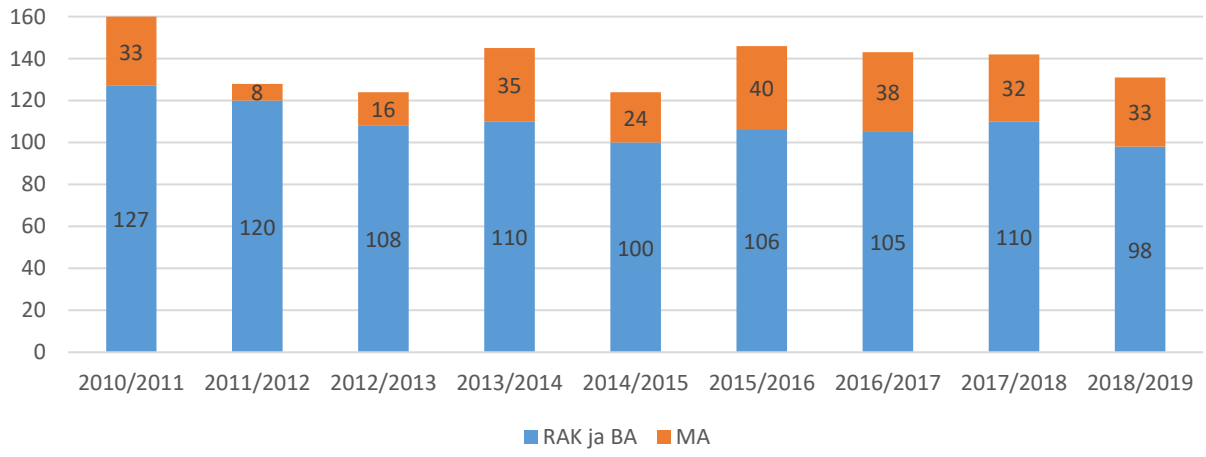

Joonis 47. Vastuvõtt kõrghariduses raamatukoguhoidja kutsealaga seotud õppekavadele 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

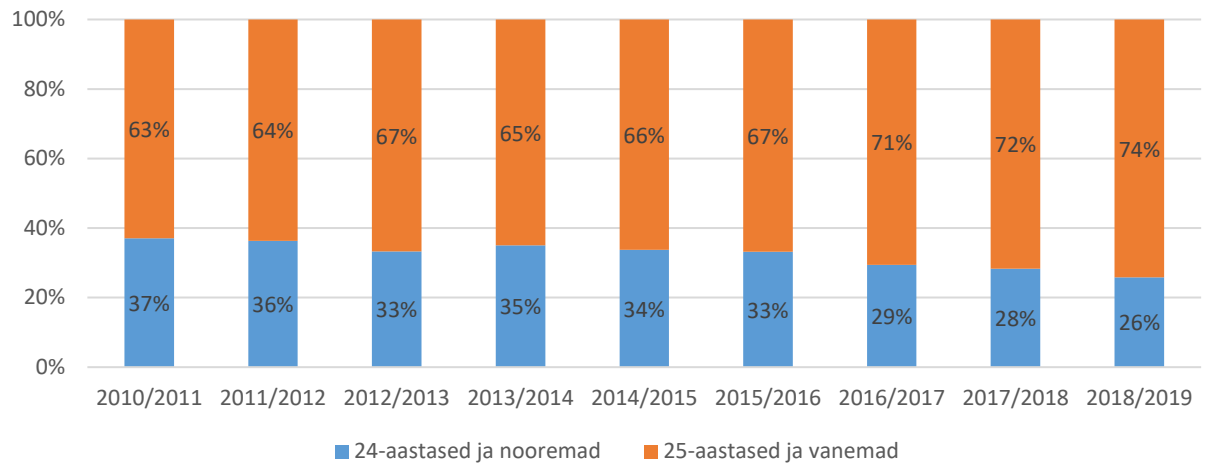

Joonis 48. Õppijate vanuseline jaotus kõrghariduses raamatukoguhoidja kutsealaga seotud õppekavadel 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

Konserveerimise ja restaureerimisega seotud tasemeõpe toimub valdavalt kõrghariduse tasemel. Konserveerimise ja restaureerimisega seotud õppekavadel (KKP: nahadisain ja restaureerimine; EKA: muinsuskaitse ja konserveerimine; nahakunst, aksessuaari- ja köitedisain) on õppijate arvud viimasel viiel õppeaastal püsinud stabiilsena, õppima on asunud keskmiselt 35 üliõpilast ning igal aastal on õppe lõpetanuid olnud umbes 25.

Kõrghariduse tasemel arhivaari tööks vajalikke oskusi saab õppida TÜ-s ajaloo õppekaval. 2018/2019. õppeaastal alustas õpinguid 67 üliõpilast ning lõpetajaid oli 2017/2018. õppeaastal 35 (vt joonis 49). Vastuvõtt on võrreldes kaheksa aasta taguse ajaga oluliselt vähenenud, kuid viimastel aastatel on märgata õppima asujate arvu kasvutrendi. Lõpetajate arv on viimasel viiel aastal olnud stabiilne. Kutseõppes on võimalik omandada oskused arhiivitööks arhiivikorrastaja ja infohalduse spetsialisti õppekavadel. 2016/2017. õppeaastal asus kutseõppes õppima 32 õpilast, neist lõpetas õpingud 22. Tartu KHK arhiivikorrastaja õppekaval alustas 2018/2019. õppeaastal õpinguid 9 õpilast.

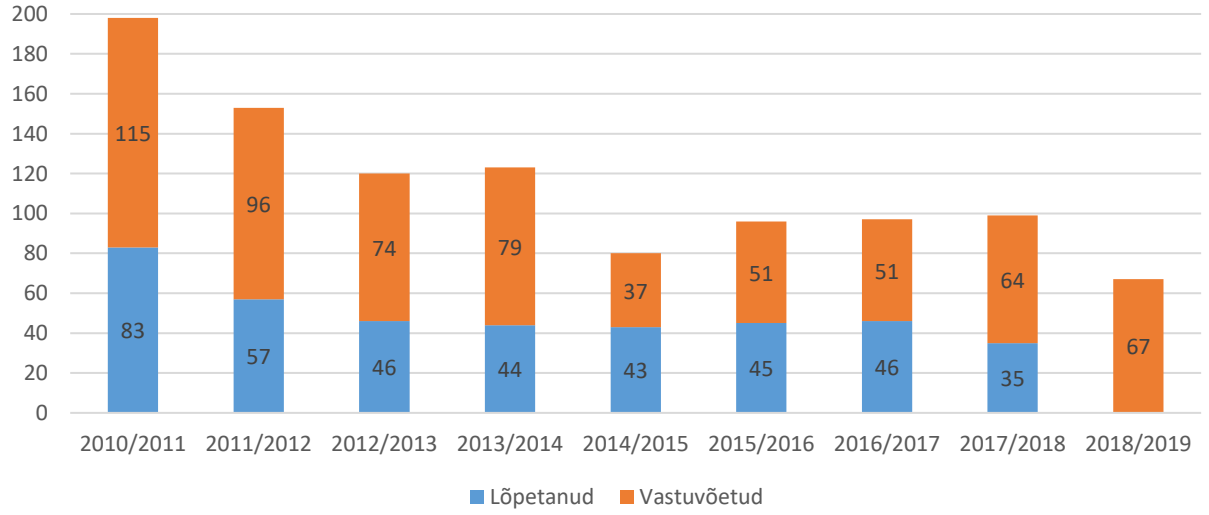

Joonis 49. Vastuvõtt ja lõpetamine TÜ ajaloo õppekaval kõrghariduse esimesel astmel 2010/2011–2017/2018

Allikas: EHIS

6.5.3. Õppe kvaliteet

Eestis pakutava kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamist korraldab Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). Kvaliteedi hindamises[230] osalevad sõltumatud eksperdid, nende seas valdkonna tööandjad, kõrghariduses ka väliseksperdid ja üliõpilased. Selles alapeatükis on esitatud kokkuvõte EKKA ekspertide hindamisaruannetest raamatukogunduse (raamatukoguhoidjate ja konservaator-restauraatorite väljaõppega seotud õppekavad) valdkonnaga seotud õpet pakkuvates koolides toimunud hindamiste kohta, lisaks on neid aruandeid kõrvutatud OSKA rakendusuuringus osalenud ekspertide hinnangutega.

Kõrghariduse kvaliteeti hinnatakse kahes vormis, need on institutsionaalne akrediteerimine ja õppekavagrupi kvaliteedi hindamine. Iga seitsme aasta järel hinnatakse õppeasutuse tegevuse vastavust õigusaktidele, kooli eesmärkidele ja arengukavale. Täisakrediteering antakse seitsmeks aastaks, ent hindamisnõukogu võib teha ka otsuse akrediteerida kolmeks aastaks või akrediteerida kõrvaltingimusega.

2015. aastal olid hindamises Eesti Kunstiakadeemia ja Kõrgemas Kunstikoolis Pallas kunstide õppekavagrupid. Mõlemas koolis otsustas hindamisnõukogu viia järgmine nimetatud õppekavagruppide kõrghariduse esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine läbi seitsme aasta pärast[231]. Eesti Kunstiakadeemia kunstide õppekavagrupist hinnati konserveerimise ja restaureerimisega seotud õppekava „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ (bakalaureuse- ja magistriõpe). Kõrgem Kunstikool Pallas esitas kunstide õppekavagrupis (rakenduskõrgharidusõpe) hindamisele valdkonna õppega seotud õppekavadest: „Maal ja restaureerimine“, „Mööblidisain ja restaureerimine“ ja „Nahadisain ja restaureerimine“.

2017. aastal toimus TÜ ja TLÜ ajakirjanduse ja infolevi õppekavagruppide kvaliteedi hindamine. TÜ esitas ajakirjandus ja infolevi (raamatukogundus, teave, arhiivindus) õppekavagrupis hindamisele infokorraldus (Rak) ning info- ja teadmusjuhtimise (MA) õppekavad. TLÜ esitas samas õppekavagrupis hindamisele infoteaduse (BA ja MA) ja digitaalraamatukogunduse (MA ingl k) õppekavad. Hindamisnõukogu otsustas viia järgmine nimetatud õppekavagruppide esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine läbi seitsme aasta pärast[232].

TÜ ajakirjanduse ja levi õppekavagrupi **infokorralduse** õppekava hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppekava vastavust tööturu vajadustele;
- õppekava interdistsiplinaarsust;
- õppe korralduse pandlikkust.

---

[230] Hindamisaruanded ja lisateave hindamise korralduse kohta on EKKA kodulehel, vt http://ekka.archimedes.ee/.

[231] Eesti Kunstiakadeemia puhul otsustas kõrghariduse hindamisnõukogu kinnitada hindamiskomisjoni aruande ja viia järgmine Eesti Kunstiakadeemia kunstide õppekavagrupi esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine läbi 7 aasta pärast kõrvaltingimusega.

[232] Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri kõrghariduse hindamisnõukogu otsustas kinnitada hindamiskomisjoni aruande ja viia järgmine Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja infolevi õppekavagrupi esimese ja teise õppeastme kvaliteedihindamine läbi 7 aasta pärast kõrvaltingimusega.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- laiendada lõpetajate erialast profiili;
- üle vaadata õppekavas suurandmetega (*big data*) seotud temaatika;
- keskenduda õppekavas infokäitumisele ja infopraktikatele ning tööalasele infokirjaoskusele, et tugevdada õppekava infoteaduse komponenti, mh käsitleda infokasutajate perspektiivi;
- ajakohastada digitaalseid õppe- ja uurimiskeskkondi;
- kaasata põhikohaga erialaõppejõude.

TÜ **info- ja teadmusjuhtimise** õppekava hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppekava lõpetajate häid karjääriväljavaateid;
- fookust analüütiliste oskuste arendamisele;
- digitaalsete õpikeskkondade ja õppematerjalide kasutamist;
- positiivset koostööd õppejõududega teistelt erialadelt nagu informaatika, kommunikatsioon ja sotsioloogia.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- keskenduda õppekavas infokäitumisele ja infopraktikatele ning tööalasele infokirjaoskusele, et tugevdada õppekava infoteaduse komponenti, mh käsitleda infokasutajate perspektiivi;
- kaasata infoteaduse kvalifikatsiooniga õppejõude;
- rakendada samaaegset töötamist ja õppimist võimaldavaid õpetamismeetodeid;
- ajakohastada digitaalseid õppekeskkondi ja -vahendeid.
- vähendada väljalangevuse määra.

TLÜ ajakirjandus ja levi õppekavagrupi **infoteaduse** (BA ja MA) õppekava hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- teoreetilise ja praktilise õppe head tasakaalu, head praktika korraldust;
- õppekavade teaduspõhisust ning nüüdisaegsust;
- õppekava interdistsiplinaarsust;
- õppe personaliseeritust;
- vilistlaste konkurentsivõimelisust tööturul.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- motiveerida bakalaureusekava lõpetajaid jätkama õpinguid infoteaduse magistrikaval;
- leida võimalusi õppejõudude arendamiseks;
- tagada digitaalsete õppevahendite pidev ajakohastamine.

TLÜ **digitaalraamatukogundus** (MA, ingliskeelne ühisõppekava Parma Ülikooliga) õppekava hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppekava rahvusvahelist suunitlust;
- isikustatud õppimisvõimalusi;
- kogenud ja pühendunud õppejõude, välisõppejõudude kaasatust.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud:

- sisseastujate vähest huvi;
- vajadust leida ühisõppekavale uusi rahvusvahelisi partnereid;
- vajadust tagada raha õppeprotsessis kasutatavate digivahendite soetamiseks ja ajakohastamiseks;
- vajadust rakendada õppeprotsessis suuremat paindlikkust, et soodustada õpingute õigeaegset lõpetamist.

EKA **kunstide** õppekavagrupi hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- selget rolli Eesti akadeemilises maailmas ja ühiskonnas;
- õppejõudude head koostööd partneritega, sh tööandjate kaasatust õppeprotsessi. Eesmärgipärast praktikakorraldust;
- kunstiteaduse ja visuaalkultuuriuuringute ning muinsuskaitse ja konserveerimise õppekavade head interdistsiplinaarset koostööd;
- kõrgel tasemel eesmärgistatud teadustööd;
- praktilise ja teoreetilise õppe sidusust;
- õppejõudude professionaalset taset ning õppe- ja teadusalast koostööd nii EKA-siseselt kui ka tööandjate ja teiste kõrgkoolide õppejõududega;
- õppekavade ja õppemeetodite aja- ja asjakohasust.

Õppekavagrupiga seotud parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud:

- vajadust kaasata õppekavade rahvusvahelisemaks muutmise eesmärgil välisõppejõude ja -üliõpilasi;
- sisseastujate vähest huvi õppekavade vastu;
- vajadust leida tasakaal praktilise kultuuripärandi uuringute ja kunstiteaduse ning visuaalkultuuriuuringute vallas.

KKP **kunstide** õppekavagrupi hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- õppekavade struktureeritust ja integratsiooni, õpe võimaldab spetsialiseeruda kunsti, disaini ja konserveerimise/restaureerimise valdkonnas;
- lõpetajate erialasele tööle rakendumist. Tööandjad on rahul lõpetanute praktiliste ja teoreetiliste pädevustega;
- üliõpilaste võimalust töötada nüüdisaegsete tehnoloogiate ja materjalidega;
- õppekavade rahvusvahelist mõõdet;
- suurt konkurentsi sisseastumisel.

Õppekavagrupiga seotud parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- sihistada kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete mõõdikutega õppekavaarendus;
- pöörata suuremat tähelepanu üldoskuste, ettevõtlusoskuste arendamisele;
- parandada koostööd erinevate osakondade vahel, et pakkuda üliõpilastele senisest enam inter- ja transdistsiplinaarse õppe võimalusi;
- rakendada õppes nüüdisaegseid õpetamismeetodeid;
- kaasata õppetöösse senisest enam rahvusvahelisi külalisõppejõude.

Uuringu läbiviimise käigus intervjueeritud tööandjate hinnangud osaliselt kattuvad EKKA aruannetes tooduga, kuid on ka mitmeid lahknevusi.

Tööandjate hinnangul kahandab raamatukogudesse tööle rakendumist oluliselt raamatukogunduse eriala muutmine laiapõhjalisemaks, sh raamatukogundusega seotud ainete vähendamine õppekavas.

Raamatukoguhoidjate tasemeõppe osas näevad tööandjad vajadust tihedamaks koostööks nii õppekavaarenduses, uurimustöö teemades kui praktika korralduses. Muret tekitavad ka lõpetajate vähesed teadmised ilukirjandusest (eesti, vene ja väliskirjandus). Samuti on raamatukogutöötajatel enam vaja sotsiaalseid ja pedagoogilisi oskusi ning teadmisi erinevate haridus- ja kultuuritegevuste korraldamiseks.

Konservaator-restauraatori eriala lõpetajate valdkonnaspetsiifiliste oskustega on tööandjad rahul. Koolide jätkuv arenguvõimalus on koostöös partneritega laiendada täiendusõppe pakkumisi. Tööandjad soovivad koolidepoolse initsiatiivi võtmist täiendus- ja ümberõppe vajaduste väljaselgitamisel. Rõhutati vajadust pakkuda enam e- ja moodulipõhiseid kursuseid.

Alavaldkonnas pakutavaid koolitusvõimalusi üldoskuste täiendamiseks hinnatakse piisavaks. Küll aga väljendasid tööandjate esindajad arvamust, et üldoskuste arendamisele tuleb tasemeõppes suuremat tähelepanu pöörata.

Eksperdid rõhutasid kõrgkoolide rolli täiskasvanute koolitajana ning vajadust paindlike õppimisvõimaluste (lühiajalised spetsiifiliste oskuste omandamiseks mõeldud kursused, moodulõpe jms) loomiseks ja tutvustamisele.

6.5.4. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused

Kvaliteetne tasemeõpe on professionaalse arengu alus. Sellele peab järgnema pidev elukestev teadmiste- ja oskustepagasi täiendamine täiendusõppe, sh seminaride, kolleegidega kogemuste vahetamise jt mitteformaalse õppe võimaluste kaudu.

Täiendusõppena mõistetakse tööalast enesetäiendamist ehk õppimist laiemalt, hõlmates nii kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist kui ka individuaalset enesetäiendamist õppematerjalide jms abil, kursustel osalemist, õpet juhendaja abil, õppimist teiste juhendamisel, õppereise, kolleegide ühisõpet ja vastastikust õppimist, tööalast nõustamist, sh parimate kogemuste ja teadmiste jagamist professionaalse koostöö raames haridusasutuste sees ning vahel jmt. Koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend. Ümberõpe on pigem mõeldud karjääritee alustamiseks uues valdkonnas, sh erialase kvalifikatsiooni omandamiseks. Inimese koolitusvajadus lähtub tema personaalsest vajadusest või organisatsiooni eesmärkidest.

Üheks levinumaks võimaluseks teadmiste ja oskuste täiendamiseks või uute oskuste omandamiseks on osaleda sobival **avatud koolitusel**[233]. Suurimad avalike koolituste pakkujad ja korraldajad on kõrgkoolid ja erakoolitusasutused, aga ka erialaliidud. Erakoolitusasutused keskenduvad kindlale koolitusvaldkonnale, näiteks organisatsiooni, protsesside, muutuste või inimeste juhtimisele, suhtlemisteemadele, keeleõppele, tehnoloogialahenduste või töövahendite kasutamise koolitustele. Täienduskoolituse eesmärk on nii suurendada töötajate töö tõhusust ja parandada organisatsiooni tulemuslikkust kui ka kujundada inimese karjääri või pakkuda töövälise enesetäiendamise võimalust. Täienduskoolitus võib olla nii poolepäevane koolitus/seminar üksikute oskuste arendamiseks kui ka pikaajalisem koolitusprogramm. Kõrgkoolid enamasti planeerivad täiendusõpet oma koolis õpetatavates valdkondades.

[233] Õppeviis koolitusasutustes, mis võimaldab kõigil huvilistel täiendada ja arendada end mõnes valdkonnas konkreetse õppekava alusel. Enamasti toimuvad avatud koolitused koolitusasutuse välja pakutud aegadel.

Konkreetse koolitusvajaduse tekkimisel saab organisatsiooni tellida endale sobiva õppekavaga koolituse – nn **tellimuskoolituse**. Enne koolitust täpsustatakse koostöös oodatav koolitustulemus, koolituse sisu ja kasutatav metoodika.

Üleilmsete trendide mõjust tulenevalt on töökeskkond ja töö sisu pidavas muutumises ning elukestvas õppes peavad osalema kõikide põhikutsealade esindajad. Järgnevalt on täiendusõppe võimalusi ja vajadusi analüüsitud raamatukogunduse kutsealadel.

Raamatukogunduse alavaldkonna täiendusõppe võimalused

Raamatukogutöötajate täienduskoolitusi pakuvad erinevad organisatsioonid, peamised neist on Eesti Rahvusraamatukogu, TÜ, TLÜ, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut; ka teised raamatukogud korraldavad seminare ja teabepäevi.

Eesti Rahvusraamatukogu korraldab igal aastal raamatukoguhoidjatele kutsekoolitust[234]. Koolitus on mõeldud eelkõige raamatukoguhoidjatele, kellel puudub raamatukogundus- ja infoteadusalane haridus. Programm koosneb neljast moodulist ja selle üldmaht on 416 akadeemilist tundi. Lisaks loengutele, erinevatele aktiivõppe meetoditele ja praktiliste oskuste omandamisele on õppijal võimalus tutvuda eri tüüpi raamatukogudega. Koolituse käigus omandatakse teadmised kogude kujundamisest, töötlemisest ja säilitamisest, lugeja- ja infoteenindusest ning raamatukogutegevuse analüüsimisest. Keskmiselt on õppijaid igal aastal 16–18, aastal 2019 ulatub lõpetajate arv kuni 25-ni.

Lisaks kutsekoolitustele korraldab Eesti Rahvusraamatukogu erinevaid täienduskoolitusi, teabepäevi, seminare, konverentse (sh rahvusvahelisi üritusi) raamatukogutöötajatele. Koolituste teemad on seotud raamatukoguhoidja kutsestandardis kirjeldatud oskustega. Alates 2011. aastast korraldab Rahvusraamatukogu Eesti mäluasutuste suveseminare, mille eelkäijaks on Eesti teadus- ja erialaraamatukogude suveseminar. Eesti mäluasutuste suveseminar on keskendunud peamiselt digiteerimise, digitekkelise informatsiooni hankimise, digitaalse säilitamise ja kättesaadavaks tegemise ning nende tegevuste koordineerimise teemadele.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu[235] (ERÜ, 760 raamatukoguhoidjat ja lisaks mitmed raamatukogud) juures tegutsevate sektsioonide, toimkondade ja töörühmade kaudu saavad raamatukoguhoidjad raamatukogunduse arendamises kaasa rääkida. Ühing korraldab iga-aastasi raamatukogupäevi, erialaüldsusele konverentse ja kongresse, seminare (sh suveseminare), koolitusi ja teabepäevi. Ühing tegeleb raamatukoguhoidjate kutsekvalifikatsiooni edendamisega, annab välja koostöös Rahvusraamatukoguga ajakirja „Raamatukogu“ ja ERÜ aastaraamatut. ERÜ tunnustab parimaid raamatukoguhoidjaid ja raamatukoguprojekte.

Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut[236] korraldab koolitusi, seminare ja infopäevi restauraatoritele, konservaatoritele, varahoidjatele, kuraatoritele ja teaduritele ning muinsuskaitsespetsialistidele. Kanuti fookus on kultuuriväärtuslikud esemed, sh digikogud. Kultuuriministeeriumi valitsemisalasse kuuluvad riigimuuseumid ja kultuuriministeeriumi muuseumikogu kasutavad sihtasutused saavad Kanuti teenuseid kasutada riigilt selleks antava eelarve

[234] Raamatukoguhoidjate Kutsekoolitus, vt https://www.nlib.ee/kutsekoolitus.

[235] Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, vt http://www.eru.lib.ee/.

[236] Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut, vt https://evm.ee/est/kanut-/kanut.

ulatuses tasuta. Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut ühendab erioskustega säilitus- ja digiteerimisvaldkonna spetsialiste.

Raamatukogundusalast täiendusõpet pakuvad ka **kõrgkoolid, nii TLÜ[237], TÜ[238], EKA[239] kui ka KKP[240]**. Info koolituskursuste kohta on kättesaadav kõrgkoolide veebilehtedelt. Üha enam pakuvad ülikoolid raamatukogutöötajatele võimalust läbida valdkonnaga seotud aineid täiendusõppijana avatud ülikooli raames, aga ka võimalust tasemeõppe õpingute käigus omandada lisaks erialale valdkonnaga seotud teadmisi. Näiteks TÜ ajaloo ja arheoloogia instituudi ajaloo magistriõppe õppekavas on valikmoodul „Mäluasutused", mis sisaldab aineid arhiivikorraldusest, arhiivinduse alustest, arhivaalide säilitamisest, muuseumi- ja arhiivipedagoogikast, pärandi kaitsest, mäluasutuste infosüsteemidest ja teabekogude moodustamisest ning kirjeldamisest. Moodulit saab läbida nii tervikuna kui ka valida sellest üksikuid aineid. Mooduli ained on registreerimiseks avatud vaid üliõpilastele.

Koolitustel osalemine sõltub oluliselt raamatukogude rahalistest võimalustest, aga ka ajafaktorist. Raamatukogude rahaline ressurss on piiratud ning seepärast kasutatakse võimalusi osaleda tasuta korraldatavatel koolitustel oma maakonnas. Vähese töötajate arvuga raamatukogudes on sageli piiranguks koolitusel osaleva raamatukogutöötaja asendamine, seepärast eelistatakse osalemist e-kursustel.

Raamatukogunduse alavaldkonna täiendus- ja ümberõppe vajadused

Raamatukogunduse täiendusõppe pakkumises tuntakse puudust valdkonna tööks vajalikest erialastest oskustest, näiteks kuidas selgitada välja kasutajate infovajadus. Olulise arenguvajadusena nähti tööd alustavate rahvaraamatukogutöötajate vähest ilukirjanduse tundmist.

Infotarbijate juhendamine ja nõustamine eeldab raamatukoguhoidjatelt häid teadmisi autoriõigusest ja isikuandmete kaitsest.

Kasvavas trendis on haridus- ja kultuuriprogrammide pakkumine. Raamatukoguhoidjatest pedagoogidelt eeldatakse üha enam teadmisi **pedagoogikast ja -didaktikast, andragoogikast, käitumispsühholoogiast** ning nende rakendamise oskust. Tänu tehnoloogia kiirele arengule lisanduvad pidevalt uued võimalused nii teavikute eksponeerimiseks ja säilitamiseks, aga ka haridus- ja muude programmide ettevalmistamiseks ning läbiviimiseks. Uudseid lahendusi pakkuv valdkond on tehisintellekti süsteem ehk Kratt ning sellega seonduv andmeanalüütika. Uute e-teenuste kasutamine eeldab raamatukoguspetsialistidelt **valdkonnaspetsiifiliste digilahenduste kasutamisoskusi**, viimaste uuendamine lisaks ka teadmisi uudsetest tehnoloogiavõimalustest ning suutlikkust olla uute toodete ja teenuste targaks tellijaks. Küberturvalisuse tagamine peab muutuma iga inimese ja organisatsiooni jaoks esmatähtsaks.

Eelnevale lisaks rõhutasid eksperdid täiendusõppe vajadusi valdkonnas tegutsejatele praegu ja lähitulevikus järgmistel teemadel:

- **Suhtlemine ja esinemine.** Raamatukoguhoidja ülesanne on luua lugejaga esmatasandil positiivne kontakt, nõustada teda infoteenuse osutamisel, valides selleks asjakohase käitumis-

[237] Tallinna Ülikooli Avatud akadeemia, vt https://www.tlu.ee/dt/koolitused/tellimuskoolitused#infoteaduste-valdkonna-koolitused.

[238] Tartu Ülikooli Elukestva õppe keskus, vt https://www.ut.ee/et/koolitus.

[239] Eesti Kunstiakadeemia Avatud akadeemia, vt https://www.artun.ee/avatud-akadeemia/.

[240] Kõrgema Kunstikooli Pallas täienduskoolitused, vt https://www.artcol.ee/et/koolitused.

ja väljendusviisi. Peale põhitegevuse on rahvaraamatukogud sageli ka kohaliku kultuurikeskuse või kogukonnakeskuse rollis, korraldades mitmesuguseid kultuuri- ja haridusüritusi. Need tegevused eeldavad head suhtlemis- ja teenindusoskust, aga ka teadmisi turundamisest.

- **Inimeste ja protsesside juhtimine; juhendamine.** Raamatukoguvõrgustiku korrastamine, raamatukogude pakutavate teenuste valiku laiendamine eeldavad tipp- ja keskastmejuhtidelt koostöö- ja muudatuste juhtimise oskust ja teadmisi organisatsioonikäitumise alustest.
- **Projektijuhtimine.** Raamatukogud korraldavad koostöös partneritega kirjandusüritusi, töötubasid, koolitusi, näituseid, muusikaüritusi, etendusi jm haridus- ning kultuurisündmusi. Selliste koostöömudelite rakendamine eeldab töötajatelt projektide juhtimise oskuset.
- **Ettevõtlusalased teadmised.** Mida enam laiendavad raamatukogud oma tegevusvaldkonda, seda enam on vaja juhtidel täiendavaid teadmisi ja oskusi, näiteks eesmärgiga kasvatada külastajate arvu on vaja oskust sihtrühma analüüsida ning neile sobivaid teenuseid pakkuda (teenuste disain), teadmisi koostöövõimalustest, aga ka teadmisi rahaasjadest.
- **Keeleoskus.** Välismaalastega ja Eestis elavate teist keelt kõnelevate raamatukogu külastajatega suhtlemisel on abiks hea **võõrkeeleoskus**, oskus suhelda inglise, aga ka vene keeles. Külastajate rahvusliku koosseisu mitmekesisus kasvatab vajadust mõista ja arvestada kultuuriliste erinevustega.
- **Üldoskused.** Analüüsioskused, loovus- ja üldistusoskused; koostööoskused; enesejuhtimise oskused.

Ümberõppena käsitletakse eeskätt erialase kvalifikatsiooni muutmist ja karjääritee alustamist uues valdkonnas. Valdkonda sisenemine muudelt elualadelt ja (soovitavast) kutsealasest ettevalmistusest erineva haridusliku taustaga on raamatukogunduse valdkonnas üsna levinud. Näiteks 50% rahvaraamatukogu ja 60% eriala- ning teadusraamatukogu töötajatest on ilma erialase hariduseta. Teadus- ja erialaraamatukogud värbavad tihti erineva valdkondliku taustaga inimesi tööle, et paremini ning teadlikumalt komplekteerida kogusid ja osutada teenust külastajatele. Valdkondlik väljaõpe toimub nende inimeste puhul töökohal.

Digiteerijad omandavad tööks vajalikud kutseoskused töökohal või osaledes erialastel täienduskoolitustel. Raamatukogud on meelsasti valmis värbama kultuuri- ja haridusprojektide korraldajateks ilma raamatukogundusalase hariduseta, kultuuri ja/või hariduse valdkonnas töötavaid inimesi. Nende inimeste jaoks on töö raamatukogus sageli uueks proovikiviks.

6.5.5. Kokkuvõte

Raamatukoguhoidjate väljaõpe toimub peamiselt kõrghariduse esimesel ja teisel astmel Tallinna Ülikoolis ja Tartu Ülikoolis vastavalt infoteaduste ja infokorralduse õppekavadel. Konservaator-restauraatoriks saab õppida Eesti Kunstiakadeemias ja Kõrgemas Kunstikoolis Pallas.

Peamistel raamatukoguhoidjate väljaõppega otseselt seotud õppekavadel võetakse kõrgkooli vastu veidi alla 140 üliõpilase aastas, viimasel viiel õppeaastal on see arv püsinud stabiilsena. Lõpetajaid oli neil õppekavadel umbes 100 aastas.

Raamatukogunduse alavaldkonnaga seotud konserveerimise ja restaureerimise õppekavadel asub aastas õppima keskmiselt 35 üliõpilast ning igal aastal on õppe lõpetanuid olnud umbes 25. Viimasel viiel õppeaastal on vastuvõtt ja lõpetanute arv püsinud stabiilsena.

Kõrgharidusega arhivaare koolitatakse TÜ ajaloo õppekaval. 2018/2019. õppeaastal alustas õpinguid 67 üliõpilast ning lõpetajaid oli 2017/2018. aastal 35. Vastuvõtt on kaheksa aasta taguse ajaga oluliselt

vähenenud, kuid viimastel aastatel on märgata õppima asujate kasvutrendi. Lõpetajate arv on viimasel viiel aastal olnud stabiilne. Kutseõppes asus arhivaari tööks vajalikke oskusi omandama umbes 30 õpilast, neist lõpetas õpingud 20. Raamatukogundusega seotud õppekavadel õppijatest 74% on 25-aastased ja vanemad.

Kokku lõpetab õpingud raamatukogundusega seotud erialadel u 180 inimest aastas. Tegelikult rakendub neist raamatukogudesse ja arhiividesse tööle vaid väike osa, hinnanguliselt 10–15%.

Raamatukogutöötajate täienduskoolitusi pakuvad erinevad organisatsioonid, peamised neist on Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut, Eesti Rahvusraamatukogu ja ka teised raamatukogud.

Lõpetajate erialaste oskustega on tööandjad valdavalt rahul, arenguvajadusena nähakse ilukirjanduse paremat tundmist, sotsiaalsete ja pedagoogiliste oskuste arendamist ning valdkonnaspetsiifiliste digivahendite kasutamist. Oluline on pakkuda alavaldkonnaga seotud tasemeõppes õppivatele üliõpilastele võimalust osaleda seonduvate distsipliinide (ilukirjandus, pedagoogika, sotsiaalteadused jm) õppes ning teiste erialade üliõpilastele võimalust omandada raamatukogundusalased teadmisi. Koolidelt oodatakse koostöös partneritega mitmekesisemat täienduskoolituste pakkumist, sh e- ja moodulipõhiseid kursuseid. Oluliste arendamist vajavate üldoskustena märgiti koostööoskust, suhtlemisoskust, digioskusi, võõrkeeleoskust; samuti teadmisi autoriõigusest ning erinevate valdkondade e-teenustest. Need teadmised ja oskused on vajalikud ka alavaldkonnas juba töötavatele inimestele.

Ümberõppe teel valdkonda sisenemine on alavaldkonnas üsna levinud. Töö raamatukogupedagoogina, kultuuriürituste korraldajana sobib hästi kõrgharidusega pedagoogi või kultuurikorralduse eriala taustaga inimesele. Töö raamatukogukoguhoidja, arhivaari, teaduri või konservaator-restauraatorina eeldab erialast kõrgharidust ning pidevat teadmiste ja oskuste täiendamist.

6.6. Raamatukogunduse alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus

Selles alapeatükis võrreldakse tööjõu nõudlust ja pakkumist. Siin kõrvutatakse seda, kui palju ja millisel tasemel uut tööjõudu vajab alavaldkond lähema viie kuni kümne aasta vältel aastas ning kui palju eriala spetsialiste haridussüsteemist valdkonda tuleb.

Tööjõuvajaduse prognoosi koostamisel on arvestatud asendusvajaduse ning alavaldkonna tööhõiveprognoosiga. Asendusvajadus arvestab demograafilisi arenguid ning annab arvulise hinnangu sellele, kui palju on vaja juurde töötajaid asendamaks tööturult vanuse tõttu lahkuvaid. Asendusvajaduse hindamisel on OSKA uuringutes kasutatud MKM-i tööjõuprognoosi, mis lähtub valdkonnas hõivatute vanusestruktuurist ning tegelikust pensionile jäämise vanusest.

Tööhõiveprognoosi puhul on fookuses see, kas alavaldkonna hõive põhikutsealati lähitulevikus kahaneb või kasvab. Tööhõiveprognoos (vt tabel 26) saadi mitmeid tegureid arvestades, ekspertide hinnangutest kuni demograafiliste trendideni. Koolituspakkumise prognoos põhineb EHIS-e andmetel, võttes aluseks viimaste aastate andmed nii lõpetanute kui ka vastuvõetute kohta (vt alapeatükk 6.5).

Tabel 26. Uue tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalu hinnang

Põhikutseala	Roll	Hõive muutuse suund	Hõive	Asendus-vajadus aastas	Lõpetajate prognoos aastas	Tasemeõppe koolituspakkumise ja nõudluse vahe	Ekspertide hinnang
Raamatukoguhoidjad		→[241]	2040	45	55	Turutõrge	**Turutõrge**. Infoteaduse ja infokorralduse õppekava lõpetanute tööle rakendumine raamatukogudes on vähene. Samas ei ole vajalikud korrigeerimised koolituspakkumises, sest vastavad õppekavad on laiapõhjalised. Vajalik on raamatukogutööst huvitujaid suunata õppevalikute tegemisel.
	Lugejateenindaja, infospetsialist	→					
	Raamatukogu-pedagoog	↗					
	Koguhoidja	→					
	Andmespetsialist	↗→					
Konservaator -restauraatorid	Konservaator-restauraator	→			1–5	Tasakaal	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.
Digiteerijad	Digiteerija	→			*Ei hinda*	*Ei hinda*	Töö ei eelda tasemeõppe läbimist.
Teadurid	Teadur	→				Tasakaal	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud. Pigem lähitulevikus teadurite töökohad ei ole raamatukogude koosseisus.
Digiarenduste spetsialistid	Digiarenduste spetsialist	↗→				Vajalik täienduskoolitus	Ekspertide hinnangul omandatakse vajalikud IT-alased oskused pärast mõnda aega tööturul tegutsemist ja seda kas täiendkoolituste raames või tasemeõppes. Vajadus äripoole IT-pädevuste järele raamatukogudes kasvab.
Arhivaarid arhiivides	Arhivaar	↘→	> 100	1–5	5–10	Tasakaal	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.

Allikad: REL2011, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos, Eesti Rahvusraamatukogu, VEK, autorite arvutused

[241] Hõive muutuse suund tervikuna.

Raamatukoguhoidjad

Erinevate tegurite koosmõju arvesse võttes hindasid eksperdid raamatukoguhoidjate tööjõuvajaduse stabiilseks. Ekspertide hinnangul osa protsesse suurtes raamatukogudes automatiseeritakse (raamatute tagastamine, kataloogimine vms), vabanev aeg jääb lugejateenindajale inimestega suhtlemiseks, nende infovajaduse väljaselgitamiseks, nõustamiseks jne. Bibliograafe jääb siiski järjest vähemaks, paljud protsessid automatiseeritakse. Lähitulevikus saab eeldada raamatukogude ühendamist, mis võib vähesel määral vähendada vajadust raamatukogutöötajate järele. Kindlasti kasvab aga raamatukogudes tehtav haridus- ja kultuuritöö osa, mis kasvatab vajadust raamatukogupedagoogide järele. Praktika näitab, et infoteaduse ja infokorralduse õppekava lõpetanute tööle rakendumine raamatukogudes on vähene. Samas ei ole vajalik teha korrigeerimisi koolituspakkumises, sest õppekavad on laiapõhjalised ning lõpetajad leiavad rakenduse mujal (sageli IKT-ga seonduvatel erialadel).

Konservaator-restauraatorid

Konservaatoreid on raamatukogudes tööl väga vähe, erandiks on Eesti Rahvusraamatukogu. Hoolimata sellest, et teavikute arv pidevalt kasvab, hindasid eksperdid hõive vajadust tänase hõivatute arvuga võrreldavaks.

Digiteerijad

Digiteerijate hõivevajadus jääb lähiperspektiivis samaks. Digiteerimise tööd jagub ekspertide sõnul veel mitmeteks aastateks. See töö ei eelda tasemeõppe läbimist (piisab töökohapõhisest väljaõppest), seega nõudluse ja koolituspakkumise võrdlus ei ole asjakohane.

Teadurid

Teadureid on raamatukogudesse tööle jäänud väga vähe. Ekspertide hinnangul tulevikus pigem kasvab raamatukogude teadusalane koostöö ülikoolidega ning eraldi teadurite ametikohti raamatukogus üldiselt ei ole. See ei vähenda vajadust teadustöö järele, muutub vaid tööd pakkuv organisatsioon.

Digiarenduste spetsialistid

Vajadus IKT-oskustega spetsialistide järele raamatukogudes kasvab, kuivõrd erinevaid e-teenuseid tuleb järjest juurde.

Arhivaarid

Siinne uuring analüüsib arhiivides[242] hõivatud arhivaaride tööjõuvajadust. Ekspertide sõnul on arhivaaride tööjõu „voolavus“ väga väike ja lähitulevikus võib arhivaaride tööjõuvajadus minimaalselt väheneda tänu kahe keskse mäluasutuse tegevuse koondumisele. Muudatused arhivaaride koolituspakkumises ei ole vajalikud.

---

[242] Arhivaaride tööjõuvajadust väljaspool mäluasutusi on analüüsitud OSKA Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuringus, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/06/Personali-administratiivt%c3%b6%c3%b6-ja-%c3%a4rin%c3%b5ustamise-uuring.pdf.

6.7. Raamatukogunduse alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad

Selles alapeatükis on sõnastatud alavaldkonna uuringust (vt alaptk-d 6.1–6.6) tulenevad järeldused peamiste kitsaskohtade kohta ja ettepanekud nende leevendamiseks, mis lähtuvad uuringu põhiküsimusest: mida on vaja muuta, et täita alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajadust lähema viie kuni kümne aasta vaates?

Õppe sisu, mahu, korralduse jms muutmise ettepanekud puudutavad õppeasutusi, alavaldkonnas tegutsevaid organisatsioone, ministeeriume jt. Valdkonna eksperdid analüüsisid kitsaskohti ja sõnastasid need, mis on nende hinnangul seni takistanud piisava arvu ja oskustega töötajate saamist; sõnastati ka ettepanekud nende probleemide lahendamiseks. Tegevustele on lisatud sihtrühmad, kelle pädevusse ettepaneku elluviimine kuulub. Kitsaskohtade puhul, kus ei olnud võimalik konkreetse eestvedajaga tegevusi välja tuua, piirduti tähelepanekute esitamisega. Alavaldkonna eksperdikogu otsusel on lisatud ka need ettepanekud, mille puhul on tegevusi juba alustatud.

POSITIIVSENA saab välja tuua, et raamatukogu teenuseid kasutab iga teine Eesti elanik. Erinevate teenuste pakkumine näitab kasvutrendi ning uut teenuste arendamisel on raamatukogudel lähiperspektiivis suur potentsiaal.

- Raamatukogu teenus on üle Eesti kõigis piirkondades kättesaadav.
- Rahvusraamatukogu on aktiivne raamatukogunduse valdkonna (sh raamatukogusüsteemide ning erinevate e-lahenduste) arendamisel ja eestvedamisel.
- Alavaldkonnas on välja töötatud raamatukogutöötajale vajalike teadmiste ja oskuste omandamiseks vajalik koolitusprogramm. See on eelkõige suunatud neile, kellel puudub tööks vajalik erialane haridus.

Järgnevalt on esitatud peamised probleemkohad, mis on takistuseks vajalike oskustega töötajate leidmisel.

KITSASKOHT 1: Raamatukogud vajavad toetust, et info-, haridus-, kultuuri- ja kogukonnakeskuse rolli täita ning osutatavaid teenuseid arendada. Kultuuri- ja hariduse valdkonda kureerivate töötajate (nt kohalike omavalitsuste töötajad) teadlikkus raamatukogust kui multifunktsionaalsest keskusest on vähene.

Selgitus/põhjendus

Rahvaraamatukogud korraldavad mitmesuguseid kultuuri- ja haridusüritusi, temaatilisi näitusi, õpitubasid, juhendavad külastajaid erinevate teenuste (sh e-teenuste) kasutamisel jm. Raamatukogude pakutavate teenuste spekter laieneb, see eeldab väga mitmekesiste pädevustega tööjõu olemasolu. Samas tunnetavad valdkonnas töötavad spetsialistid, et sageli seostatakse (sh kohalike omavalitsuste poolt) raamatukogude tegevust pelgalt traditsioonilise raamatute laenutustegevusega ega nähta raamatukogu laiemat rolli. Tagasihoidlik on ka raamatukogude endi vastavaalane teavitustöö erinevatele seotud osapooltele.

Ettepanekud

- Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingul koos Kultuuriministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, kohalike omavalitsuste, Eesti Rahvusraamatukogu ja teiste raamatukogude ning TLÜ ja TÜ-ga jagada parimat praktikat (nt koolitused, seminarid, kokkusaamised, konverentsid jms) edukast koostööst teiste valdkondadega (haridus, sotsiaaltöö jm), mitmekesistest/uuenduslikest teenustest, raamatukogunduse rahvusvahelistest arengutest jm.

- Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingul koos Kultuuriministeeriumi, kohalike omavalitsuste ja Eesti Rahvusraamatukoguga analüüsida raamatukogu seniseid toimemudeleid ja pakkuda muutunud oludele sobivamad.

KITSASKOHT 2: Infoteaduse ja infokorralduse õppekavade lõpetajad asuvad harva raamatukogudesse tööle.

Selgitus/põhjendus

Infoteaduse ja infokorralduse õppekavadele õppima asujad ei teadvusta raamatukogu kui ühte võimalikku töökohta ning praegune praktika korraldus ei soodusta raamatukoguhoidja elukutse valikut. Raamatukogudes rakenduvad erinevate erialade lõpetajad, näiteks sotsiaaltöö, noorsootöö, filoloogia õppekava lõpetanud.

Ettepanekud

- TLÜ-l ja TÜ-l selgitada välja infoteaduse ja infokorralduse õppekavale õppima asujate karjäärialased eelistused ning sellest lähtudes suunata õppijaid valik- ja vabaainete valikul.
- TLÜ-l ja TÜ-l tutvustada ja pakkuda teistel erialadel õppijatele raamatukogundusega seotud õppimisvõimalusi, sh soovitada valikaineid.

KITSASKOHT 3: Ülikoolide ja raamatukogude koostöö praktika korraldamisel vajab tõhustamist.

Selgitus/põhjendus

Tööandjate sõnul on praegused praktikajuhendid keerukalt sõnastatud ning seega praktika eesmärgid ja väljundid ei pruugi olla praktika tulemuslikuks läbimiseks piisavalt arusaadavad. Vajalik on koolide ootused ja praktikale seatud eesmärgid enam seostada tööandjate omadega (mh korraldada praktika juhendajatele infopäevi).

Ettepanek

- TLÜ-l ja TÜ-l koostöös tööandjatega hinnata praktika eesmärkide ja sisu vastavust ning vajadusel viia sisse muudatused.

KITSASKOHT 4: Raamatukoguhoidjate digi-, info- ja meediapädevus ning teadmised pedagoogikast (sh eripedagoogikast), andragoogikast ja sotsiaaltööst vajavad arendamist.

Selgitus/põhjendus

Raamatukogudes tehtava töö iseloom on viimastel aastatel oluliselt muutunud. Järjest enam täidavad raamatukoguhoidjad erinevaid haridus- ja kultuurivaldkonnaga seotud rolle ja ülesandeid. Väiksemad rahvaraamatukogud täidavad sageli mh ka kogukonnakeskuse rolli. Erinevate rollidega hakkama saamine eeldab raamatukoguhoidjatelt täiendavate oskuste olemasolu.

Ettepanekud

- TLÜ-l ja TÜ-l töötada välja ja pakkuda raamatukoguhoidjatele täienduskoolitusi pedagoogiliste teadmiste ja digi-, info- ning meediakirjaoskuse arendamiseks, rakendades paindlikke õppemeetodeid.
- TLÜ-l ja TÜ-l tutvustada raamatukogutöötajatele ja omavalitsustele võimalust läbida raamatukogutööks vajalikke tasemeõppe aineid täiendusõppijana avatud ülikooli raames.

KITSASKOHT 5: Raamatukogu juhtide juhtimisalased (sh arendustegevusega, autoriõigusega, isikuandmetega seotud) pädevused vajavad arendamist.

Selgitus/põhjendus

Juhid kasvavad enamasti välja alavaldkonna spetsialistidest. Töö juhina eeldab juhtimiskogemuse või juhtimisalase hariduse olemasolu. Lisaks raamatukogunduse tundmisele on juhil vaja teadmisi organisatsiooni ja finantside juhtimisest.

Ettepanekud

- Eesti Rahvusraamatukogul koostöös Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu ning TLÜ ja TÜ-ga töötada välja ning pakkuda täiendusõppe võimalusi eriala spetsialistide koolitamiseks juhiks.
- TLÜ-l ja TÜ-l tutvustada ja pakkuda raamatukogujuhtidele võimalust läbida juhtimisalaseid tasemeõppe aineid täiendusõppijana avatud ülikoolis.

TÄHELEPANEKUD

- Raamatukogutöötajate eri- ja kutsealasele arengule võib takistuseks olla täienduskoolituste kõrge hind ja toimumise asukoht.
- Raamatukoguhoidjate töötingimused ei ole konkurentsivõimelised (töötasu, vahetustega töö, nüüdisajastamata tööprotsessid).
- Väikestes raamatukogudes on keeruline korraldada töötajate asendamist (puhkused, haigused, koolitused jm).
- Raamatukogundusega seotud teenuse arengut takistab vähene koostöö omavalitsuste ja ministeeriumide vahel. Raamatukogude rahastamise alused ja teenuste vastutusvaldkonnad (riik vs kohalik omavalitsus) vajavad analüüsi.

7. Käsitöö alavaldkond

7.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed

OSKA uuringutes on tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik **põhikutseala**. Nii nimetatakse käsitletavale valdkonnale omast haridust nõudvat ametialade rühma. Käsitöö alavaldkonna põhikutsealade moodustamiseks valiti koos ekspertidega hõivestatistikast välja valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvad ametialad ja rühmitati need töö sisu sarnasuse alusel põhikutsealadeks. Käsitöö alavaldkonna mitmekesisuse avamiseks on analüüsitud ka neid põhikutsealasid, mille esindajate hulk on väike, kuid mis on valdkonna kirjeldamiseks olulised. Kõik põhikutsealad paiknevad ametite klassifikaatori 7. pearühmas (Oskustöötajad ja käsitöölised).

Käsitöö alavaldkonnas on hõivatuid umbes 1000 inimest – st hõivatud käsitööettevõtetes, sh FIE-d. Tabelis 27 on esitatud parim olemasolev teadmine põhikutsealade esindajate arvude kohta Aruande koostajad teadvustavad endale, et see loetelu ei ole täielik ja mõni arv ei pruugi olla ajakohane. Põhikutseala kirjeldus on antud üksnes juhul, kui kutseala oli võimalik selgelt piiritleda õppekava, kutsestandardi, ametite klassifikaatori ISCO-08 või muude allikate toel.

Tabel 27. Hõivatute arv käsitöö alavaldkonna põhikutsealadel ja nende seos ametite klassifikaatori (AK) ametirühmadega

	Põhikutseala	AK kood	Hõivatuid	Allikas ja aasta
Tekstiil ja nahk	Tekstiilkäsitöö valmistajad	7318 Käsitöölised, kes kasutavad tekstiile, nahka jms materjale	500	EKI[243], 2015
	Nahkkäsitöö valmistajad			
Keraamika ja klaas	Keraamikud	7314 Savi- ja portselanimeistrid, 7315 Klaasimeistrid, -lõikajad, -lihvijad ja -viimistlejad, 7316 Klaasi, keraamika jms materjalide dekoratiivmaalijad, graveerijad ja söövitajad	70	EKI, 2015
	Klaasipuhujad			
Puit	Mööblirestauraatorid	7522 Tislerid jms töötajad, 7115 Puusepad	35	EKI, 2015
	Puukäsitöölised	7317 Käsitöölised, kes kasutavad puitu ning punumis- jms materjale	130	EKI, 2015
Metall	Sepad	7317 Sepad, vasara- ja stantsisepad	55	EKI, 2015
	Väärismetallesemete valmistajad	7313 Juveeli- ja väärismetallitöötlejad	120	MKM[244], 2014–2016

[243] Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. 8. Kultuuripärand: Käsitöö 2018, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/8._kasitoo.pdf.

[244] MKM-i prognoosi hõive näitajad põhikutsealade kohta põhinevad REL2011-l, mida on ajakohastatud ETU-st pärinevate kolme aasta keskmiste näitajatega.

Kivi	Kivisepad	7319 Mujal liigitamata käsitöölised	Andmed on avaldamiseks ebakindlad	-
Rahvuslik ehitis	Rahvuslikud ehitajad	-	Andmed on avaldamiseks ebakindlad	-

Märkus. See ei ole kõikehõlmav ülevaade käsitöö alavaldkonna tööjõust. Näiteks ei sisalda see käsitööparfümeeriatarvete, -maiustuste jms valmistajaid.
Allikas: autorite koostatud

Järgnevalt on kirjeldatud põhikutsealade kaupa käsitöö alavaldkonna kutsealasid ning nende levinumaid õpi- ja karjääriteid. Selles on tuginetud kutsestandardite[245] töökirjeldustele, aga ka haridusasutuste veebilehtedele, ametikirjeldustele, intervjuudele tööandjatega ja valdkonna eksperdikogu töörühmadest saadud infole.

Tekstiilkäsitöö valmistajad[246]

Tekstiilkäsitöö valmistaja[247] kavandab ja valmistab nüüdisaegsetes või traditsioonilistes põhitehnikates tekstiili ning tekstiilist esemeid. Ta tegutseb ettevõtjana ning teeb koostööd oma eriala ning sidusalade esindajatega: moekunstnike, mööblivalmistajate jt. Tekstiilkäsitöö valmistaja turundab oma toodangut ning osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe, viib läbi erialaga seotud üritusi.

Siia liigitatud ametid on näiteks tekstiilkäsitöö valmistajale lisaks tekstiilkäsitööline, kangakuduja, heegeldaja, tikkija, kuduja, masinkuduja, tekstiilimaalija, viltija, masintikkija.

Tekstiilkäsitöö valmistajale vajalikke teadmisi ja oskusi saab omandada kutseõppes tasemetel 3–5 ja TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias tasemel 6–7 pärandtehnoloogia õppekaval (rahvusliku tekstiili eriala). Tekstiilkäsitöö valmistaja kutsealal töötamise eelduseks on erialase tasemeõppe läbimine, kuid tekstiilkäsitöö valmistajana töötavad ka tööelus omandatud oskustega inimesed. Haridustausta alusel võib olla nende oskused ja pakutava teenuse/toote kvaliteet väga erinev. Sageli tegeletakse tekstiilkäsitööga oma põhitöö kõrvalt.

Välja on töötatud järgmised kutsestandardid:

- tekstiilkäsitöö valmistaja, tase 3;
- tekstiilkäsitööline, tase 4;
- tekstiilkäsitööline, tase 5;
- tekstiilkäsitöö meister, tase 6, tase 6 esmane kutse;
- tekstiilkäsitöö meister, tase 7.

Kutse andjaks on Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit (ERKL).

[245] Kutsestandardid, vt https://www.kutseregister.ee/standardid/klassifikaator/?.

[246] Põhikutsealade üldnimetused on kokku lepitud valdkonna eksperdikogu poolt, nimetused võivad erineda kutsestandardites esitatust.

[247] Tekstiilkäsitööline, tase 4 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10689498/.

Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel oli Eestis 2015. aasta seisuga kokku **502 tekstiilkäsitöö ning nahkkäsitöö valmistajat**[248]. MKM-i andmetel oli perioodil 2014–2016 keskmiselt hõivatuid 370 kogu majanduses (ISCO 7318 Käsitöölised, kes kasutavad tekstiile, nahka jms materjale). Siinses uuringus on kasutatud alusandmetena EKI ülevaate andmeid, mis on ekspertide hinnangul tõepärasemad. EKI uuring on koostatud 2018. aastal, MKM-i andmed põhinevad REL2011 andmetel, mida on ajakohastatud ETU tulemustega.

Nahkkäsitöö valmistajad

Nahkkäsitöö valmistaja[249] kavandab ja valmistab tööjooniste, kavandite ja näidiste järgi kvaliteetseid ja esteetilisi nahast käsitööesemeid või väikesarju, kasutades traditsioonilisi ja nüüdisaegseid tehnikaid, töövõtteid ja valmistusviise. Ta tegutseb ettevõtjana ning teeb koostööd oma eriala spetsialistide ning sidusalade esindajatega: moekunstnike, mööblivalmistajate, sisekujundajatega jt. Nahkkäsitöö valmistaja turundab oma toodangut ning osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe, viib läbi erialaga seotud üritusi.

Nahkkäsitöö valmistajaks saab õppida kutseõppes tasemel 4, aga ka TÜ Viljandi kultuuriakadeemia pärandtehnoloogia õppekaval on võimalik 6 EAP ulatuses omandada tööks vajalikke oskuseid. Nahkkäsitöö valmistajaks saab ka töökohapõhiselt erialaspetsialisti käe all õppides.

Nahkkäsitöö valmistaja valitavad oskused on aksessuaaride, nahkvormide, köidete, liistuga ja liistuta jalatsite ning sisustusesemete ja mööbli nahkdetailide valmistamine.

Levinumad ametid on näiteks nahkkäsitöö valmistaja, köitja, nahkaksessuaaride valmistaja.

Välja on töötatud nahkkäsitöö valmistaja kutsestandardid:

- nahkkäsitöö valmistaja, tase 4;
- nahkkäsitöö valmistaja, tase 5.

Kutse andja on ERKL.

Keraamikud

Keraamik[250] kavandab ja valmistab kavandite ja näidiste järgi käsitsi, treides ja vormides kvaliteetseid ja esteetilisi keraamilisi esemeid, kasutades traditsioonilisi ja nüüdisaegseid tehnikaid ning töövõtteid. Ta viimistleb ja dekoreerib enda kavandatud keraamilisi esemeid. Keraamik võib töötada keraamikastuudios või -tehases ja võib töötada ka iseseisva ettevõtjana. Ta turundab oma toodangut ning osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe, viib läbi erialaga seotud üritusi.

Töö keraamikuna eeldab soovitatavalt kutseõppe tasemel keraamikaesemete valmistaja või keraamika õppekava läbimist. Tööd keraamikuna saab alustada ka, läbides kutsealase täienduskoolituse või õppides juhendaja käe all.

Levinumad ametid on: savitoodete valaja, savitoodete vormija, savitreija, keraamika dekoratiivmaalija, kipsvormide paljundaja.

---

[248] Võrdluseks: Eesti Nahakunstnike Liidul on 70 liiget, kellest teatud osa võivad liigituda käsitöö valdkonda ja osa pigem kunsti valdkonda. Eesti Tekstiilikunstnike Liidul on üle 90 liikme, kellest osa osaleb ekspertide sõnul käsitöölaatadel.

[249] Nahkkäsitöö valmistaja, tase 4 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10719938/.

[250] Keraamik, tase 4 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10667474/.

Keraamika kutsealaga on seotud järgmised kutsestandardid:

- keraamikaesemete valmistaja, tase 3;
- keraamik, tase 4.

Kutse andja on ERKL.

EKI andmetel oli 2015. aastal käsitöö valdkonnas kokku umbes 70[251] keraamikut ja klaasipuhujat. Võrdluseks: Eesti Keraamikute Liidul on 89 liiget, kellest osa võib liigituda käsitöö valdkonda ja osa kunsti valdkonda. MKM-i andmetel võib keraamikuid ja klaasipuhujaid leida mitmete ISCO koodide alt. Keskmiselt oli 2014–2016 hõivatuid kogu majanduses kokku 320 töötajat ja järgmiste ISCO koodide all: ISCO 7314 Savi- ja portselanimeistrid, ISCO 7315 Klaasimeistrid, -lõikajad, -lihvijad ja -viimistlejad ning ISCO 7316 Klaasi, keraamika jms materjalide dekoratiivmaalijad, graveerijad ja söövitajad. Viimaste puhul tuleb arvestada, et suurem osa neist ei ole tõenäoliselt otseselt käsitöölised, vaid hõivatud erinevates tööstusettevõtetes ning nende tööjõuvajadust uuringus ei analüüsita. Keraamikute ja klaasipuhujate alusarvuks on võetud EKI uuringus toodud 70 hõivatut.

Klaasipuhujad

Klaasipuhuja[252] kavandab ja valmistab unikaalesemeid või väikesarju ning esitleb valmistoodangut. Klaasipuhuja valmistab piibuga puhudes ja/või käsitsi tööriistadega vormides erineva keerukusega kvaliteetseid ja esteetilisi klaasesemeid traditsioonilistes ning nüüdisaegsetes tehnikates. Ta viimistleb ja dekoreerib külmtöötlustehnikates klaasesemeid. Klaasipuhuja töötab klaasistuudios või -tehases, ta võib töötada ka iseseisva ettevõtjana. Ta turundab oma toodangut ning osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe, viib läbi erialaga seotud üritusi.

Eestis saab õppida kutseõppes vaid klaasipuhuja assistendiks tasemel 4, klaasipuhuja õpe puudub. Klaasipuhuja tööks vajalikud kutseoskused saab omandada ka töö käigus meistri juhendamisel.

Klaasikojas töötades on võimalik töö käigus spetsialiseeruda klaasesemete viimistlemisele või klaasipuhumisele. Levinuim amet on klaasipuhuja.

Välja on töötatud kutsestandardid:

- Klaasipuhuja assistent, tase 4;
- Klaasipuhuja, tase 5.

Kutse andja on ERKL.

Mööblirestauraatorid

Mööblirestauraator[253] taastab (restaureerib) mööbliesemeid esteetiliseks ja kasutuskõlblikuks. Tööd sisaldavad puitmööbli parandamist, remontimist, värskendamist ning pehme mööbli kattematerjali vahetust koos polstri parandustöödega. Oma töös lähtub ta mööblieseme otstarbest, selle terviklikkusest ja väärtustest ning tellija soovist.

Ta tegutseb ettevõtjana ning teeb koostööd seotud kutsete esindajatega: tislerite, sadulseppade, seppade, lukkseppade, nahkkäsitöö valmistajatega jt. Vajadusel konsulteerib ta kunstiajaloolaste,

[251] 16 FIE hulgas, kes on oma tegevusalaks märkinud „Muude mittemetalsetest mineraalidest toodete tootmine“, võib teoreetiliselt olla ka mõni kivisepp.

[252] Klaasipuhuja, tase 5 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10638161/.

[253] Mööblirestauraator, tase 4 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10558189.

sisearhitektide ja konservaatoritega. Mööblirestauraator turundab oma teenust ning osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe, viib läbi erialaga seotud üritusi.

Mööblirestauraatori valitavateks spetsialiseerumisteks võivad olla mööblirestaureerimine, polsterdamine. Enam levinud ametid on näiteks konservaatoriabi, pehme mööbli polsterdaja, puidurestauraator, sadulsepp jms.

Töö mööblirestauraatorina eeldab kutseõppe või rakenduskõrghariduse tasemel mööblirestauraatori õppe läbimist. Tööd saab alustada ka, läbides kutsealase täienduskoolituse või õppides ja töötades juhendaja käe all.

Välja on töötatud kutsestandard:

- mööblirestauraator, tase 4.

Kutse andja on ERKL.

EKI uuringu andmetel tegeles mööbli restaureerimisega 2015. aastal 36 käsitöölist. Rahvaloendusel kodeeriti mööblirestauraatorid tõenäoliselt ISCO 7522 (Tislerid jms töötajad) või ISCO 7115 (Puusepad) alla, keda kogu majanduses on kokku 6530 inimest. MKM-i hinnangul võib nende ISCO koodide all mööblirestauraatoreid olla umbes 45. Siinses uuringus on aluseks EKI uuringus esitatud hõivatute arv, mis on kõige ajakohasem. Ekspertide hinnangul tegutsevad paljud mööblirestaureerimise tasemeõppe lõpetajad alaga hobi korras.

Puukäsitöölised

Puukäsitööline[254] valmistab tööjooniste, kavandite või näidiste järgi kvaliteetseid ja esteetilisi traditsioonilistes või nüüdisaegsetes põhitehnikates puidust käsitööesemeid. Ta vestab, tahub, punub, painutab, saeb, lõhestab, hööveldab, puurib ja tapib, valmistab lihtsamaid vorme, ühendab detaile ja viimistleb esemeid. Ta teeb puitesemete lihtsamaid parandustöid. Tema tegevus hõlmab ka toore ja kuiva puitmaterjali varumist, säilitamist ja töötlemist. Levinumad ametinimetused on puukäsitööline, puuesemete valmistaja.

Ta võib töötada puutöönduse ettevõtetes või tegutseda iseseisva ettevõtjana. Puukäsitööline turundab oma toodangut, suhtleb tellijatega ning osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe, viib läbi erialaga seotud üritusi.

Puukäsitööliseks saab õppida kutseõppes tasemel 3 ja 4, aga ka TÜ Viljandi kultuuriakadeemia pärandtehnoloogia õppekaval on võimalik 6 EAP ulatuses omandada tööks vajalikud oskused. Puukäsitööliseks saab õppida ka töökohapõhiselt eriala spetsialisti juhendamisel.
Välja on töötatud kutsestandardid:

- puukäsitööline, tase 3;
- puukäsitööline, tase 4.

Kutse andja on ERKL.

EKI uuringu andmetel oli 2015. aastal 131 puukäsitöölist. MKM-i andmetel oli puukäsitöölisi samas suurusjärgus, 2014–2016 keskmiselt oli hõivatuid 100 (ISCO 7317 Käsitöölised, kes kasutavad puitu ning punumis- jms materjale). Siinses uuringus on kasutatud alusandmetena EKI ülevaate tulemeid.

[254] Puukäsitööline, tase 4 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10720792.

Sepad

Sepp[255] valmistab enda koostatud kavandite või näidiste järgi kvaliteetseid, esteetilisi ja funktsionaalseid sepiseid, sh unikaalesemeid ja väikesarju. Tema käe all valmivad erinevatest metallidest traditsioonilistes või nüüdisaegsetes tehnikates sepistatud tööriistad ning käsitöö- ja tarbeesemed. Tööülesanded on seotud metallide ettevalmistuse, kuumtöötlemise ja sepistamise, sepise kokkumonteerimise ja sepise pinna viimistlemisega.

Sepp tegutseb iseseisva ettevõtjana ning teeb koostööd oma eriala spetsialistide ning sidusalade esindajatega: ehitajate, sisekujundajatega jt. Sepp turundab oma toodangut, suhtleb tellijatega ning osutab teenuseid nagu näiteks sepiste valmistamine kavandite järgi, allhanke tegemine, õpitubade ja huvialaringide juhendamine, ürituste läbiviimine.

Sepa tööks vajalikke teadmisi ja oskusi saab omandada kutseõppes sepa õppekaval ja kõrgharidustasemel TÜ Viljandi kultuuriakadeemias pärandtehnoloogia õppekaval (eriala rahvuslik metallitöö). Nüüdisaegset ehte- kui sepakunsti on võimalik õppida kõrghariduse tasemel Eesti Kunstiakadeemias. Tööks vajalikud kutseoskused saab omandada ka töö käigus meistri juhendamisel.

Välja on töötatud kutsestandardid:

- sepp, tase 4;
- sepp, tase 5.

Kutse andja on ERKL.

EKI uuringu andmetel oli 2015. aastal 56 seppa. Võrdluseks: Eesti Seppade Ühendusel on 33 liiget[256]. Rahvaloendusel kodeeriti sepad ISCO koodi 7317 (Sepad, vasara- ja stantsisepad) alla, keda kogu majanduses on 230 inimest. Enamik neist ei tee aga sepatööd käsitöö mõistes, vaid on hõivatud erinevates metallitööstusettevõtetes. Valdkondliku eksperdikogu hinnangul tegutseb käsitöö valdkonnas samuti umbes 50 seppa. Siinses uuringus on kasutatud alusandmetena EKI ülevaate andmeid.

Väärismetallesemete valmistajad

Väärismetallesemete valmistaja[257] teeb ehteid ning tseremoniaalseid, religioosseid jm esemeid kullast, hõbedast, plaatinast, vääris- või poolvääriskividest ja muudest materjalidest. Ta kasutab traditsioonilisi ja nüüdisaegseid metallitöö tehnikaid, töövõtteid ja valmistusviise. Väärismetallesemete valmistaja paigaldab vääris- ja poolvääriskive, valab eelnevalt valmistatud vormide abil ehteid ja esemeid, teeb ehete kinnitusi ja ümberpaigutusi, kontrollib monteeritud või valmis eseme kvaliteeti.
Väärismetallesemete valmistaja võib tegutseda iseseisva ettevõtjana, ta turundab oma tooteid ja/või teenuseid ning osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe, viib läbi erialaga seotud üritusi.

Väärismetallesemete valmistaja võib spetsialiseeruda emailijaks, graveerijaks, kiviistutajaks, kivilihvijaks, trugijaks, treijaks, kohrutajaks, restaureerijaks, kujundajaks, graveerijaks, galvaanijaks jm. Väärismetallesemete valmistaja tööga seotud ametinimetused on emailija, hõbesepp, juveliir, kullassepp, vääriskivide paigaldaja, juveeli- ja väärismetallitöötleja, graveerija jm.

---

[255] Sepp, tase 4 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10715221.

[256] Eesti Seppade Ühendus MTÜ, vt http://eestisepad.blogspot.com/.

[257] Väärismetallesemete valmistaja, tase 4 kutsestandard, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10490203/.

Väärismetallesemete valmistajaks tasemeõppes kutseõppe tasemel õppida ei saa. Nüüdisaegset ehte- ja sepakunsti on võimalik õppida kõrghariduse tasemel Eesti Kunstiakadeemias ja TÜ Viljandi kultuuriakadeemia pärandtehnoloogia õppekava rahvusliku metallitöö erialal. Vajalikke teadmisi ja oskusi saab omandada, läbides kutsealase täienduskoolituse ning töötades kutsealal või õppides meistri juhendamisel.

Kutsealaga on seotud kutsestandard:

- väärismetallesemete valmistaja, tase 4.

Kutse andmist ei ole toimunud ning puudub ka vastav kutse andja.

MKM-i andmetel oli väärismetallesemete valmistajatena 2014–2016 keskmiselt hõivatuid 120 (ISCO 7313 Juveeli- ja väärismetallitöötlejad). Alternatiivsed andmeallikad puuduvad.

Kivisepad

Kivisepp valmistab traditsioonilisel või nüüdisaegsel käsitööl põhinevaid kivisepiseid, osaledes enamikus eseme valmimise tööetappides. Kivisepa käe all valmivad graniidist, paest (lubjakivist, dolokivist), marmorist jt kivimitest spetsiifilised ehituskivid, ehitiste konstruktiivsed raidkivid, monumendid, skulptuurid, hauakivid ja -plaadid, suveniirid, tarbeesemed. Kivisepp tunneb kasutatavaid käsitöötehnikaid ja materjale. Ta osutab oma oskuste piires teenuseid – juhendab õpitubasid ja huvialaringe.

Kivitöömees töötab mingis kindlas töövaldkonnas (lihvib, saeb, puurib, murrab, lõikab, treib, raiub tähti) ega valmista eset tervikuna, vaid mingi osa sellest.

Kivisepa õpe Eestis puudub. On olemas kiviehitiste restauraatori õppekava kutseõppe tasemel. Kehtivaid kutsestandardeid ei ole. Küll on väljastatud tähtajatu kehtivusega 12 kutset: Rahvakunsti- ja käsitöömeister kivitöö alal. **Ekspertide hinnangul on kivitöö valdkonna jätkusuutlikkust ning tööjõuvajadust arvestades vaja luua võimalused kivitöömeistri väljaõppeks.**

Siinses uuringus ei hinnatud kiviseppade tööjõu- ja oskuste vajadust. Ka tõenduspõhised hõive andmed puuduvad. Rahvaloenduses kodeeriti kivisepad tõenäoliselt ISCO 7319 (Mujal liigitamata käsitöölised) või 7113 Kiviraidurid, tahujad jms töötajad alla.

Rahvuslikud ehitajad

Rahvuslik ehitaja[258] orienteerub pärandehituse ja restaureerimise valdkonnas ning tunneb lähemalt palk- ja puitkonstruktsioone. Ta hindab Eesti ehituspärandit ja sellest inspireeritud loomingut, kasutab oma töös nüüdisaegset tehnikat, kuid oskab ehitada ka esivanemate kombel.
Rahvuslik ehitaja töötab pärandit hindavas ehitus- või projekteerimisettevõttes või tegutseb iseseisva ettevõtjana. Ta teeb koostööd oma eriala spetsialistide ning sidusalade esindajatega: ehitajate, sisekujundajatega jt. Ta turundab oma teenust ja toodangut ning suhtleb tellijatega.

TÜ Viljandi kultuuriakadeemias on pärandtehnoloogia õppekaval võimalik õppida rahvusliku ehituse erialal. Ekspertide hinnangul moodustavad rahvuslikud ehitajad alla 1% käsitöö valdkonna koguhõivest, nende hõive kohta puuduvad tõenduspõhised andmed. Siinses uuringus ei hinnatud rahvusliku ehitaja tööjõu- ja oskuste vajadust.

[258] Pärandtehnoloogia (rahvusliku ehituse eriala), vt https://www.kultuur.ut.ee/et/oppekavad/rahvuslikehitus/vastuvott.

7.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest

Käesolevas alapeatükis antakse lühiülevaade käsitöö alavaldkonna majandusnäitajatest. Seejärel keskendutakse hõive ja seda mõjutavate tegurite analüüsile. Viimane on sisendiks käsitöö põhikutsealade lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisel.

7.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud

Eesti Konjunktuuriinstituut viis 2018. aastal läbi uuringu[259], mille käigus hinnati käsitöö valdkonna majanduslikku potentsiaali. Käsitöö osa loomemajanduse panuses sisemajanduse kogutoodangusse on küllaltki väike. Valdkonna kogutulu moodustab ligikaudu 1% kogu loomemajandussektori müügituludest[260].

Käsitööga tegelevate ettevõtete statistilise ülevaate koostamise muudab keerukaks asjaolu, et käsitöö valdkonnal puudub **Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatoris tegevusala kood**. Sellest hoolimata on EKI valdkonda püüdnud ülevaadet teha juba neljal korral (2005, 2009, 2013 ja 2018) ning üritanud valdkonna ettevõtteid üles leida klassifikaatoris toodud tööstusliku tootmise, kunsti või disainiga tegelevate ettevõtete hulgast. EKI koostatud raportis on toodud, et sageli ei ole võimalik käsitöö, kunsti ja disaini vahele selget piiri tõmmata.

EKI uuringus loeti käsitööettevõtete hulka käsitööna tooteid valmistavad väikesed, alla 10 töötajaga ettevõtted ja mõned üle 10 töötajaga käsitööettevõtted, kelle toodanguks on käsitööesemed. Uuringu kohaselt oli käsitöösektori müügitulu 2015. aastal 14,1 mln eurot, sealhulgas FIE-del 2,4 mln eurot (vt tabel 28) ja MTÜ-del 0,2 mln eurot. Müügitulu võib sisaldada osaliselt ka topeltarvestust. Koos avaliku sektori toetusega (343 tuh eurot) oli **kogutulu käsitöö valdkonnas 14,4 mln eurot**.

Tabel 28. Käsitööettevõtete müügitulu ja hõivatud, 2015

	Müügitulu, tuh €	Hõivatuid	Keskmine müügitulu hõivatu kohta, tuh €
Tekstiil ja nahk	4217	502	8
Jaemüük (käsitöökauplused)	2534	80	32
Puitkäsitöö	2422	131	18
Meenete tootmine ja müük	1267	66	19
Sepised	944	56	17
Keraamika, klaas	830	70	12
Muud alad	830	63	13
Mööbel	617	36	17
Koolitus	192	9	21
Kosmeetikatooted	24	4	6
KOKKU	13 877	1 017	14

Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

[259] KULTUURIPÄRAND: KÄSITÖÖ; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf.

[260] Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/1._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus.pdf.

Ühelt poolt on käsitöö pärandkultuuri valdkond, teisalt osaliselt seotud disaini[261] ja käsitöönduslikuväiketootmisega, mis ei tarvitse tingimata olla seotud pärandkultuuriga. **Käsitöö valdkonna ettevõtete puhul on tegemist mikro- või väikeettevõtetega**, enamasti ühe töötajaga ettevõtted. Lisatööjõudu palgatakse minimaalselt, suuremate töömahtude või erinevaid oskusi eeldavate tööde puhul kaasatakse partnerettevõtteid. Ekspertide hinnangul kasvab valdkonna ettevõte välja sageli pikaajalisest hobist või juurde õpitud loomeerialast, tihti on see käsitöö valdkonna ettevõtja jaoks nn teine elukutse. Seda kinnitab ka käsitöö tasemeõppe õppekavadel õppijate vanuseline profiil (vt lähemalt punkt 7.5). Ekspertide sõnul alustatakse tasemeõpingutega sageli siis, kui käsitöö valmistamine on kujunenud juba mõningal määral sissetulekuallikaks ja soov on erialal oma professionaalsust tõsta. Ettevõtlusega alustamise tegurite seas domineerib eneseteostuse motiiv selle eri variatsioonides. Võrreldes nn klassikalise ettevõtlusega ei ole alustamisel kasumi teenimise eesmärk sageli peamine. Käsitööettevõtete, nagu ka teiste loomeettevõtete taotluseks on eristumine ning soov luua midagi uut ehk välja arendada unikaalne käekiri.

EKI uuringu põhjal saab väita, et käsitööettevõtlus toetab regionaalset tööhõivet[262] – käsitööettevõtteid leidub igas maakonnas. Kindlaks tehtud 270 ettevõtet[263] jagunevad järgmiselt: suurem osa (37%) paiknevad Tallinnas ja Harjumaal, iga kümnes on Tartu- või Saaremaal (vt joonis 50). Samas tuleb arvestada, et Eestis on lisaks veel arvukalt käsitöötalusid, kus käsitöö on kõrvaltegevusalaks ja neid sellesse ülevaatesse ei ole hõlmatud.

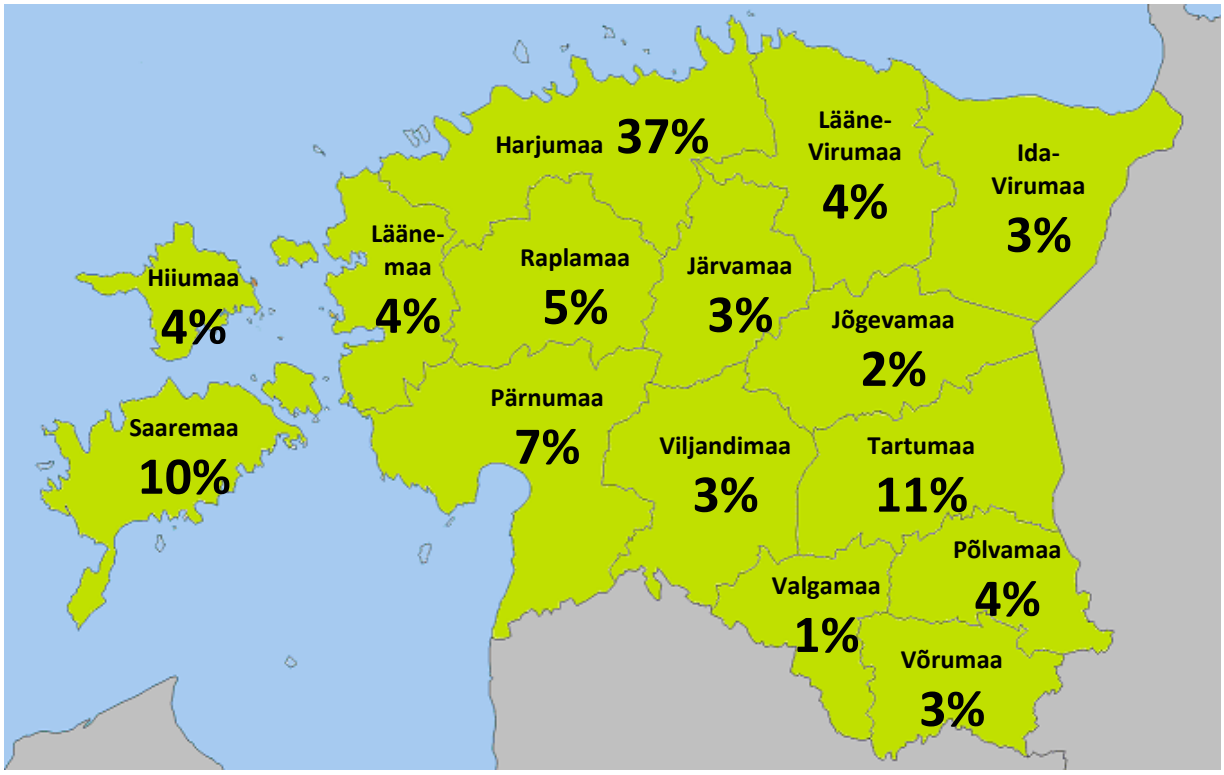

Joonis 50. Käsitööga tegelevate ettevõtete regionaalne jaotus (%), 2015

Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut.

[261] Koostöö käsitöö ja disaini valdkondade vahel on siiski suhteliselt tagasihoidlik.

[262] Seda kinnitab ka varasem Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia koostatud EESTI PÄRANDTEHNOLOOGIA JA KÄSITÖÖSEKTORI UURING (2011); koostajad: Signe Susi, Ave Matsin, Priit-Kalev Parts, Jaan Masso, Kaija Murasov, Ines Ainjärv, Veronika Mooses, Liisi Nõgu, Kadi Mägi ja Garri Raagma.

[263] FIE-de maakondlik jagunemine ei ole teada.

Käsitöö võib olla ka erivajadusega inimestele oluliseks tegevuseks ja väljundiks. Näiteks Eesti Puuetega inimeste Koda aitab turundada erivajadusega inimeste poolt valmistatud käsitöötooteid[264]

Konjunktuuriinstituudi raport nendib, et „käsitööettevõtlus on põimunud harrastustegevusega. Üle Eesti on palju käsitöö ja rahvakunstiga tegelevaid seltse ja ühendusi, kellest osa pakub huvitegevuse kõrval enda tooteid ka müügiks, osa ongi keskendunud eeskätt käsitööesemete valmistamisele ja müügile, osa aga toodete müügiga ei tegele“.[265]

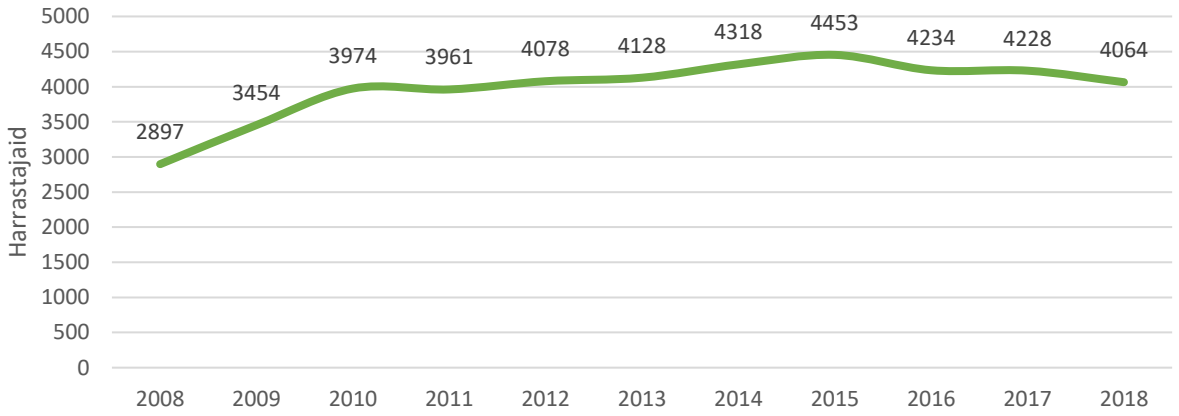

Joonis 51.Käsitöö harrastajad 2008–2018

Allikas: Statistikaamet

Riikliku statistilise vaatluse „Rahvakultuur“ põhjal saab välja tuua, et viimastel aastatel on Eestis stabiilselt üle 4000 käsitöö[266]harrastaja (vt joonis 51), kes osalevad rahvakultuurikollektiivide tegevustes. Rahvakultuuri statistika kogumisega tegeleb alates 2008. aastast Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus. Rahvakultuurikollektiivid esitavad kord aastas andmeid kollektiivis osalejate arvu ja tegevuse kohta.

7.2.2. Alavaldkonna hõive

Kokku oli EKI 2018. aasta ülevaate kohaselt käsitöösektoris 2015. aastal hõivatuid 1045 inimest, sealhulgas 590 töötajat ettevõtetes[267], hinnanguliselt 427 FIE-t ja 28 töötajat MTÜ-des[268].

MKM-i andmeil on valdkonnas hõivatuid samas suurusjärgus – umbes 1000 käsitöölist.

Siinse uuringu raames intervjueeritud ekspertide hinnangul on käsitöö valdkonnas hõivatuid enam, kui olemasolevas statistikas kajastatud. Tööjõu nõudluse-pakkumise analüüsis (vt alaptk 7.6) on arvestatud, et käsitöö on sageli põhitöö kõrval lisasissetuleku saamise võimaluseks ehk kõrvaltegevuseks.

Käsitöö põhikutsealadel hõivatute keskmine vanus on arvutatud MKM-i andmete põhjal (aluseks REL2011 andmed). MKM-i andmeil on kõikidel valdkonna kutsealadel kokku[269] keskmine vanus veidi

---

[264] https://www.epikoda.ee/erivajadusega-inimeste-kasitoo/.

[265] KULTUURIPÄRAND: KÄSITÖÖ; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf.

[266] Käsitöö all mõistetakse antud vaatluses rahvuslikel traditsioonidel ja töövõtetel põhinevat käsitööd.

[267] Kõigile tegutsevatele ettevõtetele on arvestatud vähemalt üks hõivatu. Valimist jäeti välja tööstuslikud, üle 20 töötajaga ettevõtted.

[268] Paikkondlikud käsitööseltsid jms.

[269] Analüüsi hõlmati ISCO koodid 7313, 7314, 7315, 7316, 7317, 7318, 7319.

kõrgem kui Eesti tööjõus keskmiselt. Kui kogu majanduses hõivatutest on 50-aastaseid või vanemaid 32%, siis käsitöö valdkonnas 39%. Noori, kuni 30-aastaseid töötajaid on aga veidi vähem – kogu tööjõus keskmiselt 20%, käsitööliste seas 13%.

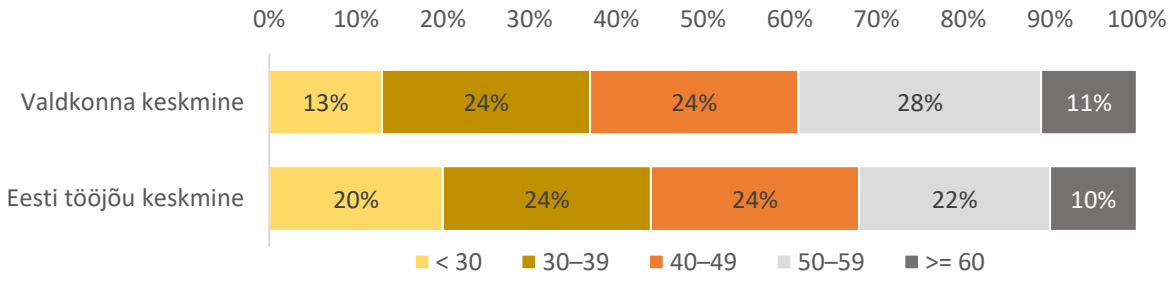

Joonis 52. Käsitöö kutsealadel hõivatute vanuseline jagunemine

Allikas: Statistikaamet, REL2011; MKM

Valdkonna kutsealadel on naisi keskmiselt 61% ja mehi 39%. Naiste mõnevõrra suurema osakaalu käsitööliste seas tingib eeskätt asjaolu, et tekstiil- ja nahkkäsitöö valmistajate[270] hulgas on enamik (91%) naised ning tekstiilkäsitöö valmistajaid on käsitöö alavaldkonnas tervikuna kõige rohkem.

Veidi üle kolmandiku (36%) käsitöö alavaldkonnas tegutsejatest on kutsehariduse taustaga, iga neljas on keskharidusega (26%) või kõrgharidusega (24%, sh 14% rakendusliku kõrgharidusega)(vt joonis 53).

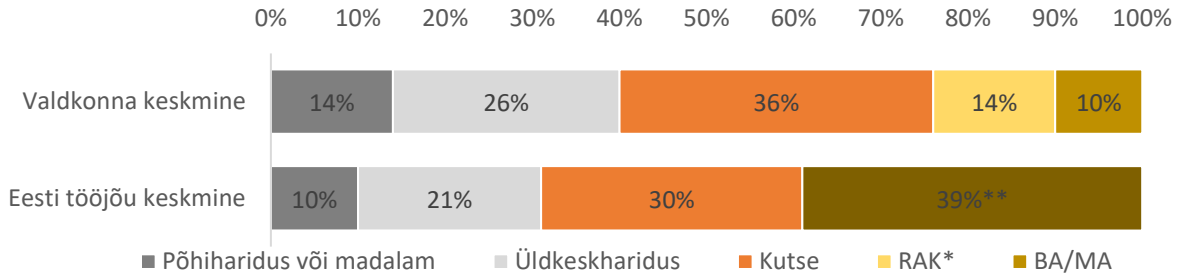

Joonis 53. Käsitöö kutsealadel hõivatute hariduslik jagunemine

** Sh keskeriharidus keskhariduse baasil*

*** Kogu kõrgharidus*

Allikad: Statistikaamet, REL2011, MKM

7.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus

OSKA tööjõuvajaduse hindamisel tuleb arvestada, et käsitöö on muuhulgas[271] pärandkultuuri valdkond, mille puhul ei saa tööjõuvajaduse prognoosimisel lähtuda vaid tööjõu asendus- ja kasvuvajadusest. Valdkond kannab endas laiemaid sotsiaalseid ja kultuurilisi väärtusi – pärandi edasikandmine ja mõtestamine, kohalikkuse ning paikkondliku pärandi väärtustamine ning hoidmine.

[270] ISCO 7318 Käsitöölised, kes kasutavad tekstiile, nahka jms materjale.

[271] Kogu käsitöö valdkond ei ole seotud pärandkultuuriga, vaid käsitöönduslikku väiketootmisega laiemalt.

Eesti käsitöö tugevuseks saab pidada seotust paikkondadega (näiteks Muhu tikand, Haapsalu sall, Avinurme pütitööstus). See annab käsitöölistele võimaluse tegutseda oma elukohas (enamasti väljaspool tõmbekeskusi) ja tõsta seeläbi selle paikkonna atraktiivsust.

Uuringus osalenud ekspertide hinnangul mõjutab valdkonna arengut inimeste teadlikkuse kasv ökoloogilisusest, hinnatumaks muutuvad naturaalsest materjalist valmistatud tooted. Väga oluliselt mõjutab valdkonda elamusmajanduse areng. Konjunktuuriinstituudi analüüs toob esile, et „viimastel aastatel on populaarsemaks muutunud erinevad käsitöökoolitused, neid korraldavad nii koolitusele spetsialiseerunud ettevõtted kui ka käsitöötooteid valmistavad meistrid ja ettevõtted“. [272] Trendi kinnitasid ka siinse uuringu raames intervjueeritud eksperdid, kelle hinnangul kasvab kohalikele käsitööhuvilistele ja välisturistidele suunatud käsitööalaste seminaride, töötubade, õppelaagrite, firmaürituste jt koolituse eesmärgil toimuvate tegevuste maht. Käsitöö valdkonda mõjutavad oluliselt arengud Eesti turismimaastikul.[273] Turistidele pakutakse „kohaliku, enamasti etnograafilise ainestikuga meeneid ja käsitööd, turistid on üheks kindlaks ostujõuliseks tarbijaks“.[274] Ainuüksi 2019. aastaks prognoositakse Tallinna külastavate kruiisituristide arvuks 600 000 inimest (2018. aastal oli kruiisituriste üle 560 000, eelnevatel aastatel olid arvud pea poole võrra väikesemad). **Oluline roll on laulu- ja tantsupidudel, mil rahvarõivaste ja nahast pastelde valmistajatel tellimuste arvud hüppeliselt kasvavad.**

Töötajate vajadus käsitöö põhikutsealadel jääb uuringus osalenud ekspertide hinnangul lähitulevikus samaks. Tabelis 29 on esitatud ülevaade tööjõuvajaduse muutumisest valdkonnas.

Tabel 29. Käsitöö valdkonna põhikutsealade hõives prognoositav muutus 2026. aastani ja hõive statistika

	Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõive	Asendusvajadus aastas (MKM-i metoodika põhine)
Tekstiil ja nahk	Tekstiilkäsitöö valmistajad	→	500	15[275]
	Nahkkäsitöö valmistajad	→		
Keraamika ja klaas	Keraamikud	→	70	1–5[276]
	Klaasipuhujad	→		

[272] KULTUURIPÄRAND: KÄSITÖÖ; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf. [24]

[273] Valdkonnale on kaasa aidanud mh ka asjaolu, et siseturism on viimasel kümnendil märgatavalt hoogustunud, nt ööbimistega reisijaid oli 2010. aastal 1 926 000, 2015. aastal 2 704 000 ning 2017. aastal juba 3 277 000. Allikas: Eesti Statistikaamet (TU51).

[274] KULTUURIPÄRAND: KÄSITÖÖ; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf.

[275] Arvutatud ISCO 7318 põhjal.

[276] Arvutatud ISCO-de 7314, 7315, 7316 põhjal.

Puit	Mööblirestauraatorid	→	35	1–5*
	Puukäsitöölised	→	130	5[277]
Metall	Sepad	→	55	1–5[278]
	Väärismetallesemete valmistajad	→	120	1–5
Kivi	Kivisepad	*Ei hinda*	-	-
Rahvuslik ehitis	Rahvuslikud ehitajad	*Ei hinda*	-	-

** Mööblirestauraatorite puhul asendusvajaduse arvutamine MKM-i metoodika põhiselt ei anna adekvaatset tulemust, kuna põhikutseala esindajad moodustavad väga väikese osa erinevatest ISCO koodidest. Hinnang põhineb ekspertide arvamusel.*
Allikad: Eesti tööjõu-uuring, REL2011, MKM, Eesti Konjunktuuriinstituut

7.4. Oskuste vajadus

Alapeatükis käsitletakse lähima kümne aasta jooksul prognoositavaid muutusi käsitöö kutsealadel vajalikes oskustes. Prognoos põhineb kutsealasid mõjutavate suundumuste, ekspertidega tehtud intervjuude analüüsil ja VEK-i aruteludel. Eksperdid kirjeldasid ja hindasid käsitöö põhikutsealadel töötavate inimeste arendamist vajavaid ning puuduolevaid üldisi ja erialaseid oskusi.[279]
Maailma majandusfoorumi 2016. aastal ilmunud aruande „The Future of Jobs“[280] autorite hinnangul on aastal 2020 kolm kõige olulisemat oskust keeruliste probleemide lahendamine, kriitiline mõtlemine ja loovus.

Käsitöötoodete valmistamine eeldab teadmisi pärandist, **nüüdisaegsetest käsitöötehnikatest** ning oskust neid toodete loomisel rakendada. Intervjueeritute hinnangul jäävad tänased koolilõpetajad ja tööturul tegutsejad hätta **materjalide tundmisega** ning vajaka on ka teadmistest nende hankimise võimalustest. Üha olulisemaks muutub keskkonnateadlikkus, mis väljendub **keskkonnasõbralike materjalide kasutamises ja taaskasutamises**. Säästlik ressursikasutus eeldab loovust materjali jääkide kasutamisel, eriti arvestades, et väikeses koguses käsitööesemeid valmistatakse üldjuhul kvaliteetsetest materjalidest.

Käsitööline, kes soovib oma tooteid/teenuseid turundada, peab lisaks erialastele oskustele olema valmis tegutsema ettevõtjana, st oskust hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, kujundada toote ja/või teenuse arendusprotsessi, valida sobivaid turundusmeetodeid ja -kanaleid, hinnata turuvajadusi nii sise- kui ka välisturu osas, olla valmis suhtlema klientide ja koostööpartneritega jm. Valdkonna eripära tõttu on oluline ka teadmine autorikaitsest ja -õigusest. Suuremates organisatsioonides on erinevaid funktsioone täitmas erinevate pädevustega inimesed (nt raamatupidajad, müügiinimesed,

[277] Arvutatud ISCO 7317 põhjal.

[278] Arvutatud ISCO 7221 põhjal.

[279] Peatükis ei ole kirjeldatud kõiki käsitöö kutsealadel vajaminevaid oskusi, vaid keskendutud on arendamist vajavatele kasvava olulisusega oskustele.

[280] The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution, vt http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOJ_Executive_Summary_Jobs.pdf.

tootmisjuhid jne), kuid väikeses organisatsioonis (sageli ühe töötajaga ettevõttes) tuleb enamasti ise hakkama saada erinevate rollidega või vähemalt olla pädev **ettevõtlusalastel teemadel**.

Käsitöölise üks roll on lisaks oma toodete ja/või teenuste esitluse organiseerimisele olla veenev nende tutvustamisel jm. Käsitöötooted ei saa kunagi olema masstoodang, nende esitlemine ja müük erinevatel üritustel (näiteks laatadel, messidel, turgudel) või kauplustes eeldab personaalset lähenemist kliendile, tema vajaduse mõistmist ning sobiva toote soovitamist. Need tegevused eeldavad head **läbirääkimis-, suhtlemis- kui klienditeenindusoskust**, välismaalastega suhtlemisel on abiks hea **võõrkeeleoskus**.

Kuivõrd müük siseturule on piiratud, on vaja osata oma käsitöötooteid ja -teenuseid (nagu näiteks välismaalastele suunatud käsitöö töötoad *Craft Camp*[281]) **turundada ka Eestist väljapoole**. Edukas toodete/teenuste eksport eeldab käsitöölistelt oskust välisturgu analüüsida, hinnata erinevaid välisturule sisenemise võimalusi, disainida tooteid sihtturu eripära arvestades (nt põhjamaade disain), suhelda inimestega erinevatest kultuuriruumidest, rakendada turundamisel e-lahendusi jt.

Käsitöö valdkonnas on üha tavapärasem **info vahetamine erinevates võrgustikes ning koostöö partneritega**, kõike ise valmistada ei jõua ning paljud tööd eeldavad ka spetsiifiliste erialaste oskuste olemasolu. Lisaks tööde korraldamisele erinevate koostööpartnerite vahel tuleb osata nii enda kui ka partnerite aega juhtida ja jälgida ka tegutsemise tõhusust. Osa käsitööliste puhul toimub kogu nende tegevus n-ö üleilmsel tasandil ja internetis – nad osalevad võrgustikes nii Eestis kui ka maailmas. Võrgustikes puututakse kokku erineva kultuuritaustaga inimestega (rahvusvaheline koostöö), mis tingib vajaduse mõista ja arvestada **kultuurierinevustega**. Sellised koostöömudelid eeldavad käsitöövalmistajalt **meeskonnatööoskust**.

Üsna sageli viivad käsitöömeistrid läbi erialaseid koolitusi ja töötubasid – koolituste tulemuslikkus sõltub oskusest **olla professionaal ka juhendaja ja nõustajana**. Neid oskusi on vaja ka valdkonda sisenejate töökohapõhisel juhendamisel.
Üha aktiivsemalt osalevad käsitöölised mitmesugustes projektides (sh rahvusvahelistes) ning seetõttu muutuvad üha tähtsamaks teadmised sellest, kuidas projekte kavandada, kust leida vajalikud ressursid, ja teadmine sellest, kuidas juhtida projektide kulgu. Projektipõhine töö eeldab oskust hakkama saada ettetulevate probleemide lahendamisega. Arvestades nii täna töötavaid töömudeleid kui tulevikutrende, pidasid eksperdid **projektide juhtimise oskust** kasvava olulisusega oskuseks. Nende hinnangul on sellealased teadmised vajalikud kõigi käsitööliste puhul.

Mitmekesiseid lahendusi pakkuv IKT-tehnoloogia on tuleviku käsitöös aktiivselt kasutuses uute võimaluste avardajana. Mitte asendamaks käelist tegevust, vaid kui abivahend uute toodete arendamisel ja valmistamisel. Lisaks on digitehnoloogial kandev roll ka ettevõtlusega seotud aruandluse korraldamisel, toodete/teenuste turundamisel (sh e-turundus erinevates internetikanalites), materjalide hankimisel – kõik see nõuab **digipädevuse** olemasolu. Samuti on käsitöö valdkonna jaoks loodud erinevaid erialaspetsiifilisi tarkvarasid (näiteks masintikand, kangamustrite loomine) ja tehnoloogilisi lahendusi, mille kasutamisoskus muutub üha olulisemaks. **Küberturvalisus** on teema, millega puutuvad kokku kõigi valdkondade esindajad. Oluline on teada, kuidas näiteks tagada andmete kaitse ja kaitsta end küberrünnakute eest ning mida teha, kui on toimunud küberintsident.

[281] Eesti käsitöö tehnikate tutvustamine välismaalastest käsitööhuvilistele, vt https://www.kultuur.ut.ee/en/craft-camp/about.

Probleemina toodi ekspertide poolt välja ka põhikoolilõpetajate nõrku käelisi oskusi, erinevate materjalide tundmist, nt teadmisi sellest, millised on keskkonnasõbralikud materjalid; millised on teatud materjalist valmistatud toodete puhastamise võimalused jt.

Kiiresti **muutuvas keskkonnas toimetulek** eeldab oskust **kohaneda** ning leida arengusuundi, arvestades paindlikult ja proaktiivselt uusi võimalusi ja lahendusi. Kiiresti muutuvas maailmas on vältimatu valmisolek **pidevalt õppida** ja olla **avatud enesearendamise** võimalustele.

7.5. Koolituspakkumine

Käsitöö alavaldkonna põhikutsealadega seotud tasemeõppe ülevaade on koostatud EHIS-e andmete põhjal 2018/2019. õppeaasta seisuga. Valdkonna õppena käsitletakse kõiki õppekavu, millel on otsene seos valdkonna kutsealadega (vt tabel 30).

Valdkonna kutsealadel töötamiseks on piisav kutsehariduse tase, kuid õppida saab ka kõrghariduse tasemel. Eesti pärandkultuuri säilimiseks on tähtis käsitöö kutsealade tasemeõppe jätkusuutlik olemasolu.

7.5.1. Õppekavad

Kutsehariduses on käsitöö alavaldkonnaga 2018/2019. õppeaastal seotud 31 õppekava. Analüüsitud on ainult neid õppekavu, mille alusel toimus EHIS-e andmetel vastuvõtt vähemalt kahel viimasel aastal või millele oli registreeritud vähemalt üks õppija.

Tabel 30. Käsitöö alavaldkonnas kutseharidust pakkuvad õppeasutused

Õppeasutus/õppetase	Vastuvõtuga õppekavade arv 2018/2019	Õppekavad
Haapsalu Kutsehariduskeskus	**4**	
4. taseme õpe	2	Tekstiilkäsitöö, mööblirestauraator
3. taseme õpe	2	Silmuskuduja, kangakuduja
Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	**1**	
4. taseme õpe	1	Tekstiilkäsitöö
Kuressaare Ametikool	**5**	
5. taseme õpe	1	Tekstiilkäsitööline
4. taseme õpe	3	Keraamik, nahkkäsitöö, tekstiilkäsitöö, mööblirestauraator
3. taseme õpe	1	Keraamikaesemete valmistaja
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	**6**	
5. taseme õpe	1	Tekstiilkäsitöö kangakudumise spetsialiseerumine
4. taseme õpe	3	Keraamik, klaasipuhuja assistent, tekstiilkäsitöö
3. taseme õpe	2	Kangakudumine, masinkudumine
Räpina Aianduskool	**1**	

4. taseme õpe	1	Tekstiilkäsitöö
Tallinna Ehituskool	**1**	
4. taseme õpe	1	Mööblirestauraator
Tallinna Kopli Ametikool	**8**	
4. taseme õpe	7	Nahkkäsitöö valmistaja, puukäsitöö (kaks õppekava), sepp (kaks õppekava), tekstiilkäsitöö (kaks õppekava)
3. taseme õpe	1	Puukäsitöö, kangakuduja (uus õppekava vv 2020/2021. a)
Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool*	**4**	
4. taseme õpe	2	Mööblirestauraator, sepp
3. taseme õpe	2	Puukäsitööline, puidukäsitööline
Viljandi Kutseõppekeskus	**1**	
4. taseme õpe	1	Mööblirestauraator

**Aastal 2016/2017 toimus vastuvõtt kivitöö (looduskivi ehituslik ja kunstiline kasutamine) 1-aastasele õppekavale.*
Allikad: Kutsekoolide kodulehed, EHIS

Valdkonna kutsealadel töötamiseks vajalikku kõrgharidust rakenduskõrghariduse (õppekava: Pärandtehnoloogia (erialad: rahvuslik tekstiil, metallitöö ja ehitus)) ja magistri (õppekava: Pärandtehnoloogia) astmel pakub TÜ Viljandi kultuuriakadeemia. Siinses uuringus ei ole analüüsis Tallinna Ülikooli käsitöö ja tööõpetuse õpetajate ettevalmistamisele suunatud õppekavad „Integreeritud tehnoloogiad ja käsitöö“ (BA) ning „Tehnoloogiavaldkonna ainete õpetaja“ (MA)[282]. Samuti ei ole arvestatud TLÜ Haapsalu Kolledži rakenduskõrghariduse õppekaval „Käsitöötehnoloogiad ja disain“ ning Kõrgema Kunstikooli Pallas „Nahadisain ja restaureerimine“ õppijad[283].

7.5.2. Õppurite statistika tasemeõppes

Õppurid tasemeõppes kutsehariduse tasemel

Kõige arvukamalt on õppima asujaid tekstiilkäsitöö ja mööblirestauraatori õppekavadel, populaarne on ka keraamika õppekava. Lõpetajaid on viimase viie aasta keskmisena võrdsel arvul nii mööblirestauraatori kui ka tekstiilkäsitöö õppekavadel, mõlemas umbes 95 lõpetajat aastas. Käsitöö õppekavadel tervikuna on õppijate arv viimastel aastatel vähenenud (vt joonis 54).

Eraldi on vaadeldud õppijate statistikat suurema õppijate arvuga õppekavadel.

[282] Õpetajate tööjõu- ja oskuste vajadust on hinnatud OSKA hariduse ja teaduse valdkonna uuringus.

[283] Õppekava lõpetanud on arvestatud OSKA Kultuuri ja loometegevuse valdkonna disaini alavaldkonna uuringus.

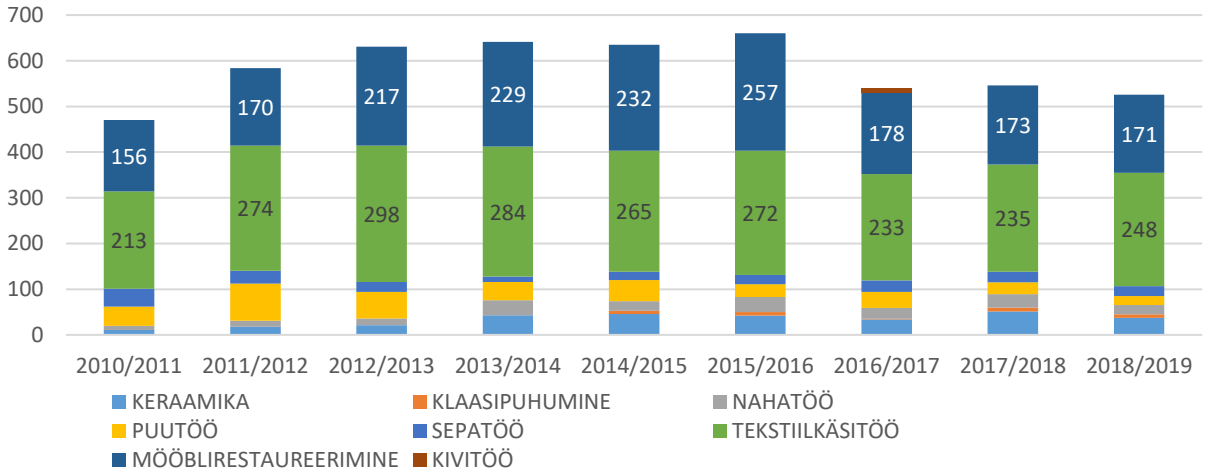

Joonis 54. Õpilaste arv käsitöö õppekavadel 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

Tekstiil ja nahk

Õppijaid on tekstiilkäsitööga seotud õppekavadel võrreldes teiste käsitöö alavaldkonna õppekavadega oluliselt enam. Kui üldtrendina noorte arvu vähenemine on oluliselt mõjutanud vastuvõttu kutseõppesse, siis tekstiilkäsitöö erialadel ei ole õppijate arvud vähenenud (vt tabel 31). Üheks oluliseks põhjuseks on õppima asujate oluliselt kõrgem vanus (vt joonis 55). Näiteks võrdluses kuue aasta taguse ajaga on 19-aastaste ja nooremate õppijate arv vähenenud peaaegu viis korda: 2012/2013. õppeaastal oli õppijaid vastavalt 46, ent 2018/2019. õppeaastal 9, samas 35-aastaste ja vanemate õppijate arv on kümne aastaga kahekordistunud. Vastuvõtt põhikoolijärgsesse kutsekeskhariduse õppesse toimub vaid Tallinna Kopli Ametikoolis, kus vastuvõtuarvud on aasta-aastalt kordades vähenenud (vt joonis 56).

Tabel 31. Õpilaste arv tekstiilkäsitöö õppekavadel 2012/2013–2018/2019

	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Õpilasi	284	265	272	233	235	248
Vastuvõetud	108	136	143	110	116	135
Katkestanud	51	44	51	41	33	
Lõpetanud	122	93	102	78	75	

Allikas: EHIS

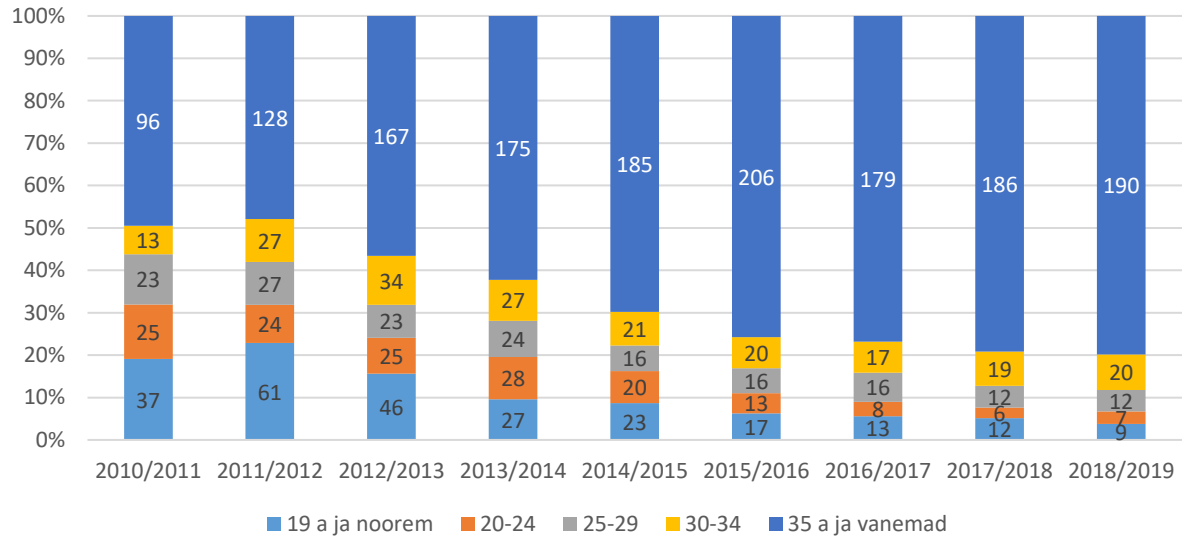

Joonis 55. Tekstiilkäsitöö õppekavadel õppijate vanuseline jaotus 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

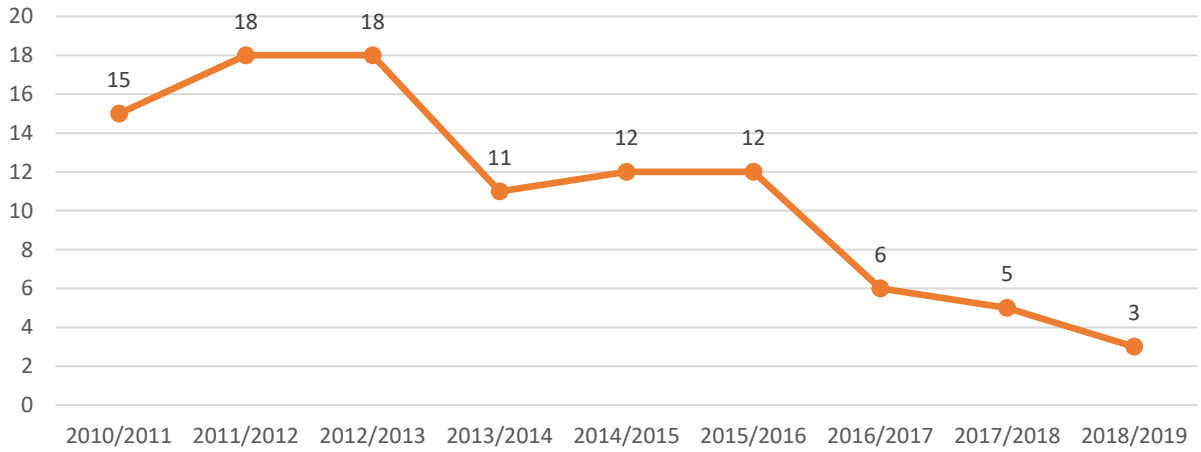

Joonis 56. Vastuvõtt tekstiilkäsitöö kutsekeskharidusõppe õppekavale 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

Võrdluseks: rakenduskõrgharidusastmel on rahvuslikku tekstiili õppima asujate arv TÜ Viljandi kultuuriakadeemias kahanenud. Näiteks 2012/2013. õppeaastal võeti vastu 23, 2014/2015. õppeaastal 27, ent 2018/2019. õppeaastal vaid 17 õppijat. Menukamaks on osutunud sessioonõppe vorm ning üha vähem on olnud õppijaid päevases õppevormis. Seda trendi toetab ka õppima asujate vanuselise jaotuse muutus 35-aastaste ja vanemate õppijate kasuks.

Viimaste aastate tekstiilkäsitöö erialade lõpetamise statistika näitab lõpetajate arvu suhtelist stabiilsust, sellest lähtudes saab lähiaastatel prognoosida lõpetajate arvuks umbes 75 lõpetajat aastas. Tekstiilkäsitööga seotud õppekavadel on katkestamise määr[284] viimase viie aasta keskmisena 17%, kogu Eesti kutsehariduses samal ajavahemikul aga 20,5%[285], st katkestajate osakaal on neil õppekavadel väiksem kui kutsehariduses tervikuna.

[284] Katkestamise määr – katkestamissündmuste suhe õppijate arvu õppeaastas.

[285] Vt http://www.haridussilm.ee.

Nahkkäsitöö õppekavadel on õppima asujate arv viimase viie õppeaasta jooksul kasvanud. Näiteks: kui 2013/2014. õppeaastal võeti vastu 22 õpilast, siis 2017/2018. õppeaastal umbes 20% enam (asus õppima 27 õpilast)[286] (vt tabel 32).
Nahkkäsitöö õppekavadel õppijaid iseloomustab mõningal määral suurem katkestanute osakaal kui tekstiilkäsitöö õppijaid. Viiel viimasel aastal keskmisena on olnud katkestamise määr 21%, mis samas on võrreldav kutsehariduse keskmise näitajaga.

Arvestades eelnevate aastate vastuvõttu, saab lähiaastatel prognoosida lõpetajate arvuks umbes 8 lõpetajat aastas.

Tabel 32. Õpilaste arv nahkkäsitöö õppekavadel 2011/2012–2018/2019

	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Õpilasi	13	15	33	21	33	24	29	20
Vastuvõetud	7	7	22	0	29	0	27	0
Katkestanud	2	0	10	6	8	3	9	0
Lõpetanud	2	4	4	11	0	18	0	0

Allikas: EHIS

Nahkkäsitöö õppekavadel õppijate keskmine vanus on kasvutrendis: 2013/2014. õppeaastal olid 70% õpilastest 34-aastased või nooremad, 2017/2018. õppeaastal oli olukord peaaegu vastupidine: 35-aastased või vanemad õppijad moodustasid 65% õppijate koguarvust. Nahkkäsitööd õpivad valdavalt juba töötavad inimesed.

Keraamika

Viimase viie õppeaasta jooksul on toimunud keraamika õppekavadele vastuvõtt üle aasta Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis ja Kuressaare Ametikoolis. Kõige vähem oli õppima asujaid aastatel 2014 ja 2016, suuremat õppijate arvu teistel aastatel on mõjutanud eelkõige ühekordsed vastuvõtud lühematele umbes 1-aastase kestusega õppekavadele (vt tabel 33).

Tabel 33. Õpilaste arv keraamika õppekavadel 2011/2012–2018/2019

	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Õpilasi	18	21	43	46	42	34	51	37
Vastuvõetud	7	7	31	15	23	16	30	18
Katkestanud	3	5	7	3	4	3	5	0
Lõpetanud	2	5	7	26	19	10	27	0

Allikas: EHIS

Keraamika õppekava on menukas eelkõige täiskasvanud õppijate hulgas. Kui aastal 2013/2014 moodustasid üle 35-aastased õppijad veidi üle poole (56%) õppijate arvust, siis 2018/2019. õppeaastal on 35-aastaseid ja vanemaid õppijaid juba suurem osa (86%) (vt joonis 57). Õpingute katkestajaid on

[286] Õppekavadele vastuvõtt toimub üle aasta.

keraamika õppekaval vähe, viimase viie õppeaasta keskmine katkestamise määr on vaid 10%. Lähiaastatel saab prognoosida veidi üle 20 lõpetaja aastas.

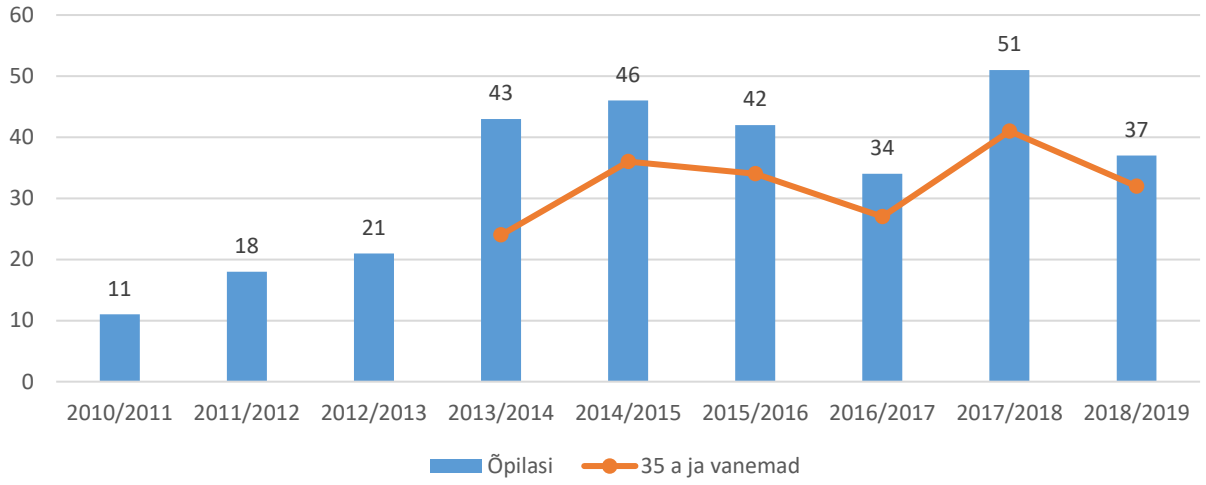

Joonis 57. Keraamika õppekavadel õppijate ja 35 a ja vanemate jaotus 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

Puit

Puiduga seotud õppekavadest on analüüsi hõlmatud vaid puukäsitööga (sh mööbli restaureerimisega) seotud õppekavad. Õppijate arv puukäsitöö õppekavadel on 2011/2012. õppeaastast pidevalt vähenenud. Kui aastal 2011 oli õppijaid üle 80, siis 2018. aastal oli õppijaid vaid 20. Viimasel viiel aastal on keskmiselt puukäsitööd õppima asunud 15 õpilast, kellest õpingud lõpetab umbes 11.

Puukäsitöö õppekavadel õppijad eristuvad teistest käsitöö valdkonna õppekavadel õppijatest oluliselt noorema vanuse poolest. Viimasel paaril aastal on üle poole õppijatest 19-aastased või nooremad, valdavalt on tegemist Tallinna Kopli Ametikoolis õppivate põhikoolijärgsete õppijatega.

Mööblirestauraatori õppekaval õppijate arv on arvuliselt võrreldav tekstiilkäsitöö õppijatega. Vastuvõetute arv viimasel 2018/2019. õppeaastal on küll oluliselt väikesem kui eelnevatel aastatel, kuid õppijate koguarv ei ole viimasel kolmel aastal märkimisväärselt muutunud (vt tabel 34).

Tabel 34. Õpilaste arv mööblirestauraatori õppekavadel 2011/2012–2018/2019

	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Õpilasi	170	217	229	232	257	178	173	171
Vastuvõetud	90	133	164	171	164	101	120	79
Katkestanud	28	43	66	41	33	38	40	0
Lõpetanud	59	110	100	69	155	89	57	0

Allikas: EHIS

Õppijate vanus mööblirestauraatori õppekavadel õppijatest kasvab pidevalt, viimasel kolmel õppeaastal on üle 60% õppijatest 35-aastased ja vanemad.

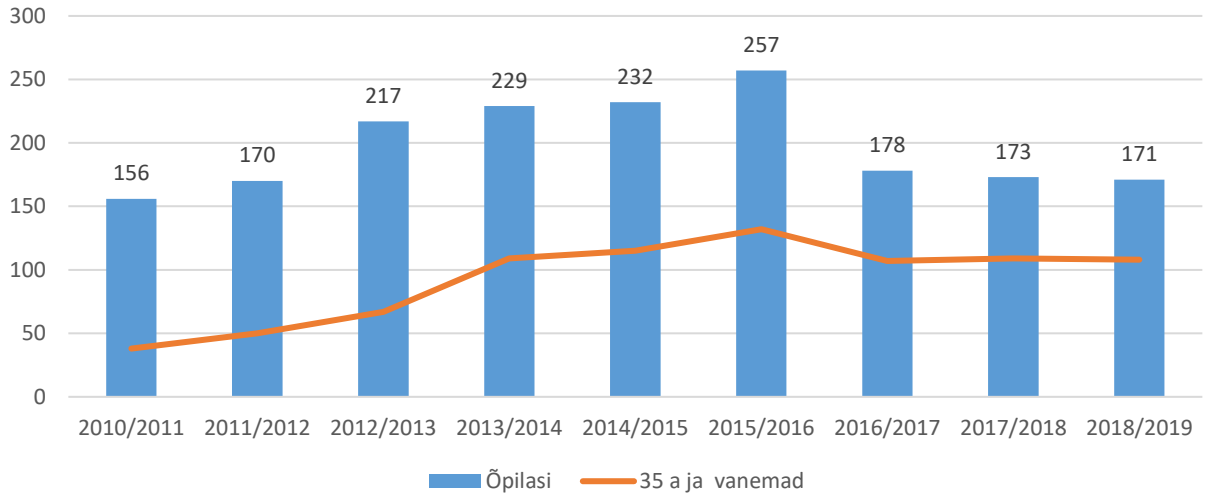

Joonis 58. Mööblirestauraatori õppekavadel õppijate ja 35 a ja vanemate jaotus 2010/2011–2018/2019

Allikas: EHIS

Mööblirestauraatori õppekavadel õppijate katkestamise määr on 21%, mis ei ole erinev kutsehariduse keskmisest näitajast. Arvestades eelnevate aastate vastuvõttu, saab lähiaastatel prognoosida lõpetajate arvuks umbes 55 lõpetajat aastas.

Õppurid tasemeõppes kõrghariduse tasemel

TÜ Viljandi kultuuriakadeemias saab õppida pärandtehnoloogia nelja-aastasel rakenduskõrghariduse õppekaval rahvusliku tekstiili, metallitöö ja ehituse erialal ning vastaval magistriõppekaval.

Kõrghariduse esimesel astmel on käsitöö õppekavarühmas õppijaid 2018/2019. õppeaastal 83. Vastuvõtt kõigile kolmele erialale (4-aastase kestusega õpe) toimub üle aasta. Õppima asujate arv lähiaastatel võiks jääda vahemikku 22–24 tekstiili erialal ning metallitöö ja ehituse erialadel kokku 28 (14 metallitöö ja 14 ehituse erialale). Iga rahvusliku tekstiili eriala üliõpilane saab omakorda spetsialiseeruda kahes valdkonnas järgmisest valikust: rahvariie, nahkesemete valmistamine, ettevõtlus, muuseumitöö ja koolitus. Üle poole rahvusliku tekstiili erialal õppijatest on 35-aastased ja vanemad, harilikult tulevad õppima need, kel soov omandada varem formaalharidussüsteemis omandatud erialastele teadmistele ja oskustele lisaks uus oskus (või kõrgem tase) ehk omandama tullakse teist, isegi kolmandat kõrgharidust. Rahvusliku metallitöö ja ehituse erialadel domineerivad seni 20–24-aastased õppijad, kes tulevad sooviga alustada oma tööelu rahvusliku metalli või ehituse valdkonnas. Arvestades, et metallitöö ja ehituse erialadel lisandub sessioonõppe võimalus, saab prognoosida vanuselise jaotuse muutust neil erialadel üle 35-aastaste õppijate kasuks. Eelnevate aastate lõpetajate statistikale tuginedes saab prognoosida pärandtehnoloogia õppekava lõpetajate arvuks umbes 15 lõpetajat aastas.

TÜ Viljandi kultuuriakadeemias saab õppida pärandtehnoloogia õppekaval ka magistriõppes. Vähese huvi tõttu pärimusmuusika õppekava vastu on koolil plaanis liita pärandtehnoloogia ja pärimusmuusika õppekavad ning avada nende baasil uus kõrghariduse teise astme õppekava.

7.5.3. Õppe kvaliteet

Eestis pakutava kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamist korraldab Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. Kvaliteedi hindamises[287] osalevad sõltumatud eksperdid, nende seas valdkonna tööandjad, kõrghariduses ka väliseksperdid ja üliõpilased. Selles alapeatükis on esitatud kokkuvõte EKKA ekspertide hindamisaruannetest käsitöövaldkonna õpet pakkuvates koolides toimunud hindamiste kohta, lisaks on neid aruandeid kõrvutatud OSKA rakendusuuringus osalenud ekspertide hinnangutega.

Kutsehariduses kuuluvad käsitööga seotud õppekavad Käsitöö (eelmise nimetusega Disain ja käsitöö) ja Materjalide töötlemise (klaas, paber, plast ja puit) (eelmise nimetusega Puitmaterjalide töötlus) õppekavarühmadesse. Õppekavarühmade akrediteerimine toimus 2015. ja 2016. ning kordusakrediteerimine 2018. aastal (vt tabel 35).

2015. aastal osalesid valdkonna õpet pakkuvatest kutsekoolidest akrediteerimisel Disaini ja käsitöö õppekavarühmas Haapsalu KHK, Olustvere TMK, Räpina Aianduskool ja Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool ning koolid said täisakrediteeringu (st õppe läbiviimise õiguse kuueks aastaks). Puitmaterjalide töötluse õppekavarühmas said samal aastal täisakrediteeringu Haapsalu KHK ja Kuressaare AK. Koolid, mis osalesid 2015. aasta akrediteerimises ning said täisakrediteeringu, loetakse õppe läbiviimise õigus pikendatuks 1. oktoobrini 2021.

2016. aastal osalesid valdkonna õpet pakkuvatest koolidest akrediteerimisel disaini ja käsitöö õppekavarühmas Kuressaare AK, Ida-Virumaa KHK (endine Sillamäe Kutsekool) ja Tallinna Kopli AK ning kõik koolid said täisakrediteeringu ja neil loetakse õppe läbiviimise õigus pikendatuks 1. märtsini 2022. Puitmaterjalide töötluse õppekavarühmas said samal aastal täisakrediteeringu Tallinna Ehituskool ja Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool.

Materjalide töötlemise õppekavarühmas pikendati 2018. aastal kolme aasta võrra õppe läbiviimise õigust Viljandi Kutseõppekeskusel.

Tabel 35. Kutsekoolide Käsitöövaldkonnaga seotud õppekavarühmade kvaliteedi hindamised

Kutseõppeasutus	Õppekavarühm*	Akrediteering	Kehtivuse aeg
Haapsalu KHK	Disain ja käsitöö, Puitmaterjalide töötlus	30.09.2015	6 aastat
Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool	Disain ja käsitöö, Puitmaterjalide töötlus	30.09.2015 16.02.2016	6 aastat
Kuressaare Ametikool	Disain ja käsitöö, Puitmaterjalide töötlus	16.02.2016 30.09.2015	6 aastat
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	Disain ja käsitöö	30.09.2015	6 aastat
Räpina Aianduskool	Disain ja käsitöö	30.09.2015	6 aastat
Tallinna Kopli Ametikool	Disain ja käsitöö	16.02.2016	6 aastat
Tallinna Ehituskool	Puitmaterjalide töötlus	16.02.2016	6 aastat
Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus (Sillamäe Kutsekool)	Disain ja käsitöö	16.02.2016	6 aastat
Viljandi Kutseõppekeskus	Materjalide töötlemine	28.08.2018	3 aastat

Allikas: EKKA

[287] Hindamisaruanded ja lisateave hindamise korralduse kohta on EKKA kodulehel, vt http://ekka.archimedes.ee/.

Käsitöövaldkonnaga seotud õppekavarühmade hindamisel on EKKA hindamisaruannetes **tugevate külgedena** nimetatud:

- käsitöö õppekavade **jätkusuutlikkust ning kindlat rolli** nii koolis kui ka piirkonnas;
- käsitöö õppekavarühmade **tihedat koostööd erialaühendustega** ja teiste sidusrühmadega, sh pärandtehnoloogiatel põhinevate täienduskoolituste pakkumisel;
- **õppetöö paindlikku korraldust.** Esile on tõstetud, et õppeprotsess arvestab täiskasvanud õppija eripäraga;
- **kvalifitseeritud, pühendunud ja motiveeritud pedagoogilist personali** ja laia ning tõhusat koostööd väliste huvigruppidega.

Õppekavagruppide hindamisel toodi koolide kohta esile lisaks järgmisi tugevusi:

- Haapsalu KHK käsitöö õppekavarühmal on **kindel nišš** tulenevalt piirkondlikust eripärast, näiteks Haapsalu sall, Lihula lilltikand, Vormsi rahvarõivad jm;
- Räpina käsitöö õppekavarühm on nii kooli kui ka kohaliku **piirkonna jaoks nähtav ning ainulaadse suunaga** Lõuna-Eesti (Võrumaa, Setomaa) käsitöö õpetusele, käsitöö traditsioonide säilitamisele ja tootearendusele ning kohaliku käsitöö väikeettevõtluse arengu toetamisele.
- Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool käsitöö õppekavarühma **koostööd vilistlaste ja kõrgkoolidega** vastastikusteks arendustegevusteks, mille tulemused vastavad nii koolide kui ka tööandja ootustele.

Õppekavarühmade hindamisel toodi hindamisaruannetes ja hindamisnõukogu akrediteerimisotsustes esile **parendusvaldkondadena, et:**

- valdkonna õppekavade läbimine **ei toeta lõpetajate erialasele tööle rakendumist**. Ekspertide soovitus oli õppekava koostamisel ja õppijate vastuvõtul lähtuda õppijate erialase rakendumise võimalustest tööturul. Tööturu ootuste paremaks väljaselgitamiseks on oluliselt rohkem vajalik kaasata õppekavade ja õppeprotsessi arendamisesse potentsiaalseid tööandjaid;
- materjalide töötlemise õppekavarühmas on puudus **kvaliteetsetest õppematerjalidest** ning vaja on pöörata suuremat tähelepanu **õppevara süsteemsele täiendamisele**;
- enam on vaja lõimida **erialane arvutioskus erialade õppekavadesse.**

Õppekavagrupi hindamisel toodi koolide kohta esile lisaks järgmisi **soovitusi**:

- kaaluda Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskoolil mööblirestauraatori õppekaval töökohapõhise õppe rakendamist. Ka esitati soovitus koostada nii täiendus- kui ka jätkukoolituste õppekavu praktiseerivatele seppadele, mille läbiviimisse oleks kaasatud tippspetsialiste erinevatest kõrgkoolidest, ettevõtetest, arenduskeskustest – nii Eestist kui ka teistest riikidest;
- nüüdisajastada Tallinna Ehituskoolis mööblirestauraatorite õppeks vajalik õppebaas.

Kõrghariduse kvaliteeti hinnatakse kahes vormis, need on institutsionaalne akrediteerimine ja õppekavagrupi kvaliteedi hindamine. Iga seitsme aasta järel hinnatakse õppeasutuse tegevuse vastavust õigusaktidele, kooli eesmärkidele ja arengukavale. Täisakrediteering antakse seitsmeks aastaks, ent hindamisnõukogu võib teha ka otsuse akrediteerida kolmeks aastaks.

TÜ esitas (2018. aastal) kunstide õppekavagrupis hindamisele õppekavad „Pärandtehnoloogia“ (rakenduskõrgharidusõpe) ja „Pärandtehnoloogia“ (magistriõpe). EKKA kõrghariduse hindamisnõukogu otsustas anda akrediteeringu seitsmeks aastaks.

TÜ kunstide õppekavagrupi hindamisel on EKKA hindamisaruandes **tugevate külgedena** nimetatud:

- akadeemia **head koostööd ülikooliga**, mis loob silla traditsiooniliste akadeemiliste õppeainete ning käsitöökultuuri ja loomepraktikate vahel. Rahvusliku käsitöö loomepõhine **teadustöö on kõrgel tasemel**;
- **nüüdisaegse pedagoogika rakendamist õppeprotsessis**, milles on omavahel kombineeritud praktikapõhine õpe, kriitiline mõtlemine, loovus ning uurimistöö;
- **teoreetilise ja praktilise õppe tasakaalu**. Esile on toodud õppekavade lähenemisviisi Eesti pärandtehnoloogiate uurimisele ja praktiseerimisele, mis tugineb õppejõudude akadeemilisele professionaalsusele, loomingulisele uurimismetoodikale ja kõrgetasemelistele käsitööoskustele;
- **õppe paindlikkust**, mis võimaldab ühendada õppimise töö- ja/või pereeluga;
- akadeemiasisest ja -välist valdkondadeülest **koostööd**;
- **praktikapõhist lähenemist ettevõtlusele**, mis leiab rakendust nii õppejõudude poolt kui ka loomemajanduskeskuses. Vilistlaste tööle rakendumise määr on kõrge. Akadeemia vilistlased on algatanud edukaid ettevõtteid.

Õppekavagrupiga seotud parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud:

- üliõpilaste ning õppejõudude mõlemasuunalise **mobiilsuse tõstmise** vajadust;
- **rahvusvahelistumise vajadust**. Arvestades õppekavade väga spetsiifilist fookust ja praegusi arenguid teadus/loometöös, tuleks otsida võimalusi osaleda olemasolevates rahvusvahelistes võrgustikes;
- **koostöö suurendamise vajadust erinevate kohalike ja rahvusvaheliste partneritega**, et kasutada võimalikult tõhusalt ära olemasolevaid töökodasid ja tehnoloogiat;
- vajadust leida lahendusi, et äratada rahvusliku käsitöö vastu **huvi ka nooremas põlvkonnas**. Üliõpilaste keskmine vanus on üsna kõrge ning õppekavadele on keeruline värvata nooremaid üliõpilasi.

Uuringu läbiviimise käigus intervjueeritud ekspertide hinnangud kattuvad EKKA aruannetes tooduga. Käsitööga tegelevate ettevõtete esindajad rõhutasid tihedat koostööd koolidega õppekavade arendamisel ja täiendusõppe pakkumisel. Toodi esile kutseõppeasutuste lõpetajate häid erialaseid teadmisi ja praktilisi oskusi ning koolide õppekavade eristumist, lähtudes piirkondlikust pärimuskultuurist. Arenguvajadusena nähti **üldoskuste** (enesejuhtimine, suhtlemine, meeskonnatöö, koostöö korraldamine, probleemide lahendamine) arendamist. Eriti rõhutasid eksperdid vajadust pöörata kutseõppes suuremat tähelepanu õppijates **iseseisva tegutsemisvõimekuse kasvatamisele**, et tekiks arusaam ettevõtte toimimispõhimõtetest, **oskus analüüsida kasutatavaid tehnoloogiaid, töövõtteid ja materjale**. Eksperdid juhtisid tähelepanu **praktika korraldusele**. Kuivõrd käsitööga tegelevate ettevõtete puhul on tegemist valdavalt mikroettevõtetega, siis praktika eesmärgipärane juhendamine ning seeläbi seatud õpiväljundite saavutamine on sõltuvuses praktikaettevõtte konkreetsetest tellimustöödest. Sage on olukord, kus töö, mis ettevõttes parasjagu käsil, eeldab praktikandilt oskusi, mille omandamine on õppekavasse planeeritud hilisemale õppeperioodile. Ettevõtjate soovitus oli suurendada praktika paindlikkust läbi ühise praktika planeerimise, konkreetsete praktikatöö juhendite (lisaks praktika eesmärgile ka ülesannete kirjeldused, kasutatavad

tehnoloogiad ja töövõtted, ajakulu ja toote maksumuse arvestuse põhimõtted jt), info edastamise õppe käigus varem omandatud teadmiste ja oskuste kohta ning toetuse praktika juhendamiseks (näiteks toetus materjalide soetamiseks). Ühe **arenguvajadusena märgiti erialaste kvaliteetsete metoodiliste õppematerjalide puudust tasemeõppes**.

Tööandjad olid rahul TÜ Viljandi kultuuriakadeemia lõpetanute heade oskustega, nii erialaste kui ka üldoskustega, sh ettevõtlusalaste teadmistega ning võimekusega neid rakendada alustava ettevõtjana. Akadeemiat tunnustati ka kui rahvusliku pärandi identiteedi hoidjat.

Valdkonna eksperdid tõid täiendavalt välja, et **kutse- ja kõrgkoolide roll täiskasvanute koolitajana on üha kasvamas** ja rohkem võiks tähelepanu pöörata nii paindlike õppimisvõimaluste (lühiajalised spetsiifiliste oskuste omandamiseks mõeldud kursused, moodulõpe, töökohapõhine õpe jms) loomisele kui ka tutvustamisele. Kutseõppe käsitlemine ühe osana elukestvast õppest ja võimalusena kujundada ja mitmekesistada tulevikus karjäärivalikuid **toetab ühtlasi kutsehariduse maine paranemist**.

Eksperdid juhtisid tähelepanu ka **töötavate täiskasvanud õppijate probleemile**, et kutsekoolide tasemeõppe õppekavad on väga sisutihedad ja -mahukad ning iseseisvate tööde maht võib saada takistuseks õpingute lõpetamisel.

7.5.4. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused

Täiendusõppena mõistetakse tööalast enesetäiendamist ehk õppimist laiemalt, hõlmates nii kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist kui ka individuaalset enesetäiendamist õppematerjalide jms abil, kursustel osalemist, õpet juhendaja abil, õppimist teiste juhendamisel, õppereise, kolleegide ühisõpet ja vastastikust õppimist, tööalast nõustamist, sh parimate kogemuste ja teadmiste jagamist professionaalse koostöö raames haridusasutuste sees ning vahel jmt. Koolituse läbimist tõendab tunnistus[288] või tõend. Ümberõpe on pigem mõeldud karjääritee alustamiseks uues valdkonnas, sh erialase kvalifikatsiooni omandamiseks. Inimese koolitusvajadus lähtub tema personaalsest vajadusest või organisatsiooni eesmärkidest.

Üheks levinumaks võimaluseks teadmiste ja oskuste täiendamiseks või uute oskuste omandamiseks on osaleda sobival **avatud koolitusel**[289]. Suurimad avatud koolituste pakkujad ja korraldajad on kutse- ja kõrgkoolid, erakoolitusasutused, aga ka erialaliidud ning huvi- ja üldhariduskoolid. Erakoolitusasutused keskenduvad kindlale koolitusvaldkonnale, näiteks organisatsiooni, protsesside, muutuste või inimeste juhtimisele, suhtlemisteemadele, keeleõppele, tehnoloogialahenduste või töövahendite kasutamise koolitustele. Täienduskoolituse eesmärk on nii suurendada töötajate töö tõhusust ja parandada organisatsiooni tulemuslikkust kui ka kujundada inimese karjääri või pakkuda töövälise enesetäiendamise võimalust. Täienduskoolitus võib olla nii poolepäevane koolitus/seminar üksikute oskuste arendamiseks kui ka pikaajalisem koolitusprogramm. Kutse- ja kõrgkoolid enamasti planeerivad täiendus- või ümberõpet oma koolis õpetatavates valdkondades. Avatud täienduskoolituste toimumise ajad, sisu kirjeldus ja muu koolitusega seotud info on leitav veebilehtedelt.

[288] Täiendusõppe tunnistus antakse, kui koolitus lõpeb hindamisega.

[289] Õppeviis koolitusasutustes, mis võimaldab kõigil huvilistel täiendada ja arendada end mõnes valdkonnas konkreetse õppekava alusel. Reeglina toimuvad avatud koolitused koolitusasutuse poolt väljapakutud aegadel.

Konkreetse koolitusvajaduse tekkimisel saab organisatsioon tellida endale sobiva õppekavaga koolituse – nn **tellimuskoolituse**. Enne koolitust täpsustatakse koostöös oodatav koolitustulemus, koolituse sisu ja kasutatav metoodika.

Üha enam kasutatakse tööalaseks arenguks ja oma oskuste täiendamiseks käsitöö valdkonnas **õppimist töö käigus juhendaja kõrval**. Juhendajaks võib olla nii kogenud kolleeg kui ka vastava kvalifikatsiooniga spetsialist väljastpoolt.

Üleilmsete trendide mõjust tulenevalt on töökeskkond ja töö sisu pidavas muutumises ning elukestvas õppes peavad osalema kõikide valdkonna põhikutsealade esindajad. Järgnevalt on täiendusõppe võimalusi ja vajadusi analüüsitud käsitöö kutsealade lõikes.

Käsitöövaldkonna täiendusõppe võimalused

Käsitöövaldkonnaga seotud kutsealadel pakuvad täiendusõpet kutseõppeasutused, erakoolitusasutused, erialaliidud ja kõrgkoolid. Kõikehõlmav info täienduskoolituse pakkujate kohta puudub, valdkonnas töötavad tööandjad tunnevad selle järele tõsist vajadust.

Käsitöövaldkonna täiendusõppest toimub oluline osa **HTM-i ja Töötukassa tellimusena**. HTM-i[290] statistika andmetel osales 2016.–2018. aastatel kutseõppeasutustelt tellitud (riiklik koolitustellimus – RKT) käsitöövaldkonna täienduskoolitustel üle 590 täiskasvanud õppuri, mis moodustab poole kõigist käsitöövaldkonna täiendõppijatest (kokku 1090). Aasta-aastalt on täienduskoolitustel osalejate arv käsitöövaldkonnas kasvanud – kui 2016. aastal oli kutseõppeasutuses õppijaid 200, siis 2018. aastaks kasvas koolitatavate arv üle 500. Läbi aastate on kõige populaarsemad ja kõige suurema osalejate arvu kasvuga tekstiilikäsitöö ja mööbli restaureerimise erialased koolitused (vt joonis 59). Märgatavalt on kasvanud HTM-i toetusel koolitustel osalenute arv. Kui 2016. ja 2017. aastal oli umbes kolmandik õppijatest RKT-ga, siis 2018. aastaks oli vastav osakaal jõudnud juba 75%-ni.

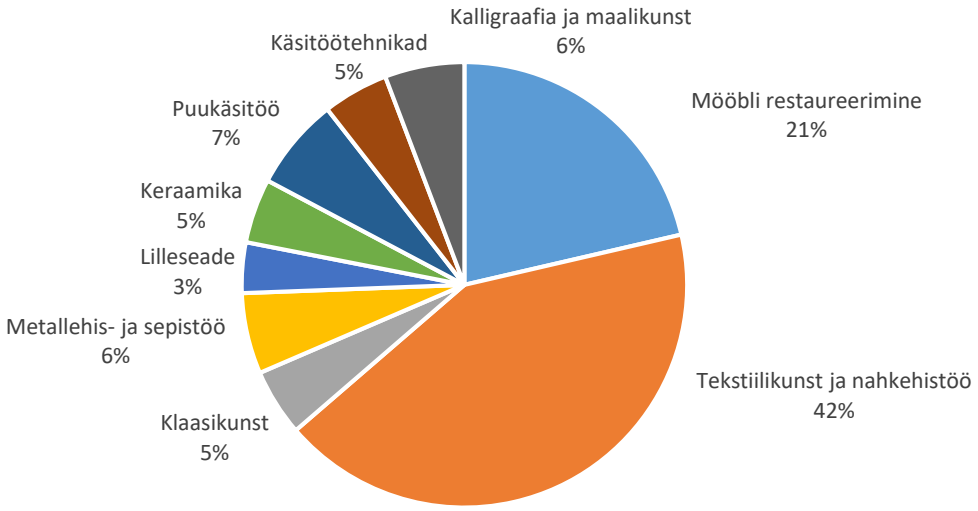

Joonis 59. Käsitöövaldkonna täiendusõppekavadel õppijate osakaalud kutsekoolides erialade kaupa 2016–2018

Allikas: HTM

[290] HTM-i 2018. a täienduskoolituste andmed.

Kõige enam on käsitöövaldkonnas olnud täiskasvanud õppijaid kutseõppeasutustest Olustvere TMK-s, Räpina Aianduskoolis ja Tallinna Kopli AK-s. Täienduskoolitusi korraldasid veel Haapsalu KHK, Pärnumaa KHK, Ida-Virumaa KHK, Kuressaare AK, Valgamaa Kutseõppekeskus, Tartu KHK, Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool, Võrumaa KHK, Tallinna Ehituskool, Hiiumaa AK ja Pärnumaa KHK. EHIS-e[291] andmetel pakkusid lisaks kutseõppeasutustele täienduskoolitusi erakoolitusasutused, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit ja kõrgkoolid. Erialaliit korraldab oma liikmetele nii erialaseid (näiteks mingi konkreetse tehnika väljaõpe) kui ka üldoskuste arendamisele suunatud koolitusi ja infopäevi, näiteks toote või pakendi kujundamine, tulemusliku müügi planeerimine jt. Enamasti on liidu korraldatavate koolituste teemad selgunud vajadusepõhiselt. Esile tõstmist väärib ka iga-aastane TÜ Viljandi kultuuriakadeemia korraldatav Pärandtehnoloogia sügiskool[292]. Proportsionaalselt oli koolituse pakkujate hulgas enim erakoolitusasutusi. Lisaks erialastele koolitustele on HTM toetanud ka üldoskuste arendamisega seotud täienduskoolitusi.

Töötukassa[293] rahastatud koolitustel omandas käsitööalaseid oskusi 2016.–2018. aastal 335 inimest. Sealjuures tuleb arvestada, et osaliselt võivad kattuda Töötukassa ja HTM-i koolitatavate andmed. Töötukassa on toetanud osalemist erinevate koolituspartnerite (sh mitmed kutsekoolid ja kõrgkoolid, erakoolitusasutused, rahvaülikoolid jt) korraldatud erialastel kursustel. Erinevalt HTM-i tellimusel toimunud koolitustest on Töötukassa toel enim õppijaid olnud lilleseadekursustel (üle poole õppijatest. Populaarsed kursused on peale lilleseade sarnaselt HTM-i tellitavate koolitustega tekstiilkäsitöö ja mööbli restaureerimine (vt joonis 60). Koolituspartneritest paistavad silma suurema osalejate arvuga Tartu Rahvaülikool ja Osaühingu Vladparal koolitused. EKI on käsitöövaldkonna uuringus toonud suurimate erialase koolituse pakkujatena välja Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu, Rahvarõiva nõuandekoja, Tallinna Rahvaülikooli, Rahvakultuuri Keskuse, osaühingud Jaanushka, Värviline, Eksole, käsitöösalongi Vaarikas Vahukoorega, käsitööseltsi Kadakamari, MTÜ Rahvarõiva jt.

Sarnaselt HTM-i tellitavate täienduskoolitustega saab Töötukassa toetusel omandada tööks vajalikke arvutikasutusoskusi, ettevõtlusalaseid teadmisi ning osaleda erinevatel isikuarengule suunatud koolitustel. Töötukassa koolituspartneriteks on nii kutse- kui ka kõrgkoolid, aga ka erakoolitusasutused ja erialaliidud.

[291] Vastavalt 2015. a 1. juulil jõustunud uuele täiskasvanute koolituse seadusele esitavad täienduskoolitusasutused alates 2016. aasta keskpaigast majandustegevuse teate Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS-esse).

[292] https://www.kultuur.ut.ee/et/parandtehnoloogia-sugiskool-2018.

[293] Töötukassa töötust ennetavate teenuste kohta saab lähemat infot: https://www.tootukassa.ee/content/toota-ja-opi.

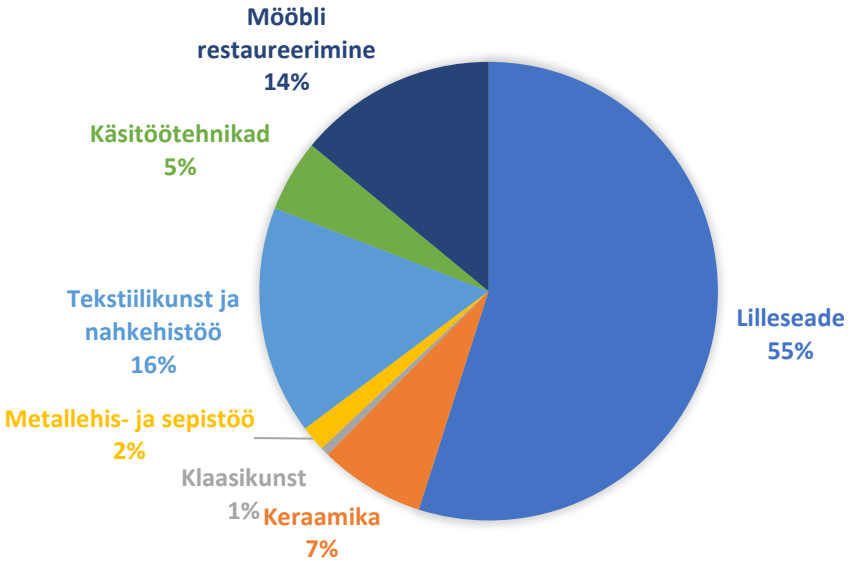

Joonis 60. Töötukassa toetatud käsitöövaldkonna täiendusõppekavadel õppijate osakaalud erialade kaupa 2016–2018

Allikas: HTM

Käsitöövaldkonnale on iseloomulik, et paljud käsitöölised on aktiivsed ka koolitusturul erinevate koolituste pakkujatena. Nendel koolitustel osalenute info ei pruugi olla kajastatud Töötukassa ja HTM-i andmebaasides. Infot nende koolituste kohta leiab koolituspakkujate veebilehtedelt, aga tehakse ka nn otseturundust. Sageli saab täienduskoolituse kohta infot ka erialaliidu vahendusel.

Käsitöövaldkonnas on iseloomulik töökohapõhise õppe laialdane levik – tööks vajalikud oskused omandatakse staažikama kolleegi juhendamisel. Takistuseks koolitustel osalemisel võib osutuda ajaline piirang, käsitöövaldkonnas on palju ühe töötajaga mikroettevõtteid ning töökoormus sõltub palju tellimustööde graafikust.

Käsitöö täiendus- ja ümberõppe vajadused

Käsitöö täiendusõppe pakkumises tuntakse puudust eelkõige spetsiifilisemaid oskusi arendavatest erinevatest koolitustest.

Täiendusõppe vajadus valdkonnas tegutsejatele praegu ja lähitulevikus.

- **Juhendamis- ja nõustamisoskus.** Üha tavapärasem on, et käsitöövaldkonnas tegutsejad pakuvad erialaseid koolitusi või juhendavad valdkonda sisenejaid. Uueks proovikiviks on ka nn hajusmeeskondade juhtimine, kus osa töid teevad koostööpartnerid erinevates linnades, maakondades või hoopis väljaspool Eestit. Koolituste, töötubade, seminaride, aga ka uute koostöömudelite rakendamine eeldab koostöö ja juhendamisoskuste olemasolu.
- **Ettevõtlusalased teadmised.** Vajaduse ettevõtlusalaste teadmist järele tõid välja peaaegu kõik eksperdid. Väikeses, sageli ühe töötajaga ettevõttes tuleb enamasti hakkama saada erinevate rollidega või vähemalt olla pädev ettevõtlusalastel teemadel. Kuidas hinnata oma tegevuse majanduslikku jätkusuutlikkust, hinnastada ja turundada tooteid/teenuseid (näiteks veebipoes *Etsy*[294]), valida ning kasutada selleks sobivaid turundusmeetodeid ja -kanaleid – need ja teised

[294] https://www.etsy.com/uk/?ref=lgo

iga päev ette kerkivad küsimused eeldavad käsitööliselt majandus-, ärindus ja finantsalaseid teadmisi.

- **Keskkonnateadlikkus**, tööohutus, materjalide tundmine. Paljud materjalid, mida käsitöö valmistamisel kasutatakse, võivad olla keskkonnale ja inimesele ohtlikud, samuti tuleb tehnoloogia kasutamisel olla kursis ohutute töövõtetega. Need on teemad, milles napib teadmisi nii värsketel koolilõpetajatel kui ka tööturul juba tegutsevatel ettevõtjatel.
- **IKT ja sotsiaalmeedia kasutamise oskused. Küberturvalisus.** Käsitöölised kasutavad oma toodete/teenuste turundamisel erinevaid turundusmeetodeid ja -kanaleid, sh e-turundus erinevates internetikanalites – kõik see nõuab digipädevuse olemasolu. Digitehnoloogial on oluline roll ka ettevõtlusega seotud aruandluse korraldamisel. Küberturvalisuse tagamine on iga inimese ja ettevõtja jaoks tänases maailmas üha kriitilisem teema, näiteks kuidas tagada andmete kaitse ja kaitsta end küberrünnakute eest ning mida teha, kui on toimunud küberintsident. Lisaks digikirjaoskusele peab käsitööline oskama kasutada uuemaid tehnoloogilisi võimalusi, näiteks prototüüpide valmistamiseks 3D-printimist või 3D-modelleerimist jt.
- **Eksport.** Oma käsitöötoodete ja teenuste (nt koolitused, töötoad) turundamine Eestist väljapoole eeldab käsitööliselt oskust rakendada turuanalüüsi metoodikaid, analüüsida erinevaid välisturule sisenemise võimalusi, disainida välisturule sobivaid tooteid piirkondade eripärast lähtudes, suhelda inimestega erinevatest kultuuriruumidest, rakendada turundamisel e-lahendusi jt.
- **Keeleoskus.** Eelkõige nähakse valdkonnas vajadust väga hea inglise keele oskuse järele.
- **Üldoskused.** Analüüsioskused, loovus- ja üldistusoskused; inimeste ja protsesside juhtimise ja juhendamise oskused; suhtlemis- ja koostööoskused; enesejuhtimise oskused, sh kohanemisoskus ja ettevõtlikkus.

Valdkonda sisenemise võimalused ümberõppe teel

Ümberõppena käsitletakse eeskätt erialase kvalifikatsiooni muutmist ja karjääritee alustamist uues valdkonnas. Valdkonda sisenemine muudelt elualadelt ja (soovitatavast) kutsealasest ettevalmistusest erineva haridusliku taustaga on väga levinud käsitöö kutsealadel **ehk käsitöö erialal töö alustamine on inimesele tavaliselt teiseks elukutsevalikuks**. Valdkonda sisenemise põhjused ja moodused on erinevad. Ühel juhul kujuneb inimesel tema hobist välja päris uus elukutse ehk mingil eluperioodil otsustab inimene teha karjääripöörde ning muuta enda hobi elatisallikaks. Palju on ka neid, kel käsitöö valmistamine on põhitöö kõrvalt inimesele n-ö lisaelatise allikaks (sageli nende kohta info statistikas ei kajastu). Üsna tavapärane on, et käsitöölisena alustavad tööd inimesed muudest valdkondadest, kes ei ole leidnud tööalast rakendust oma erialal. Sageli omandavad valdkonda sisenejad vajalikud kutseoskused töökohal või siis erialastel taseme- ja täienduskoolitustel osaledes. Praegune riiklik süsteem toetab lisaks töötute või koondamisteate saanud töötajate õppele ka ilma erialase hariduseta või tööturu vajadustele mittevastava vananenud haridusega töötajate, puuduliku eesti keele oskusega ning üle 50-aastaste ümber- ja täiendusõpet. Töötukassa toetatud käsitöö valdkonna täienduskoolitustel osalenutest 40%-l oli mõne teise valdkonna kõrgharidus ja vaid vähem kui 10% õppijaid oli valdkondliku tasemeharidusega. See kinnitab ka valdkonna tasemeõpet pakkuvate koolide esindajate hinnangut, et käsitöö erialadel pidevalt suureneb mõne **teise valdkonna (kõrg)haridust omavate täiskasvanud õppurite** osakaal.

Nagu kirjeldatud alapeatükis 7.1, on karjääriteed kõigil valdkonna kutsealadel suhteliselt avatud ning ümberõppena piisab sageli ka väljaõppest meistri käe all.

7.5.5. Kokkuvõte

Kutsehariduses oli 2018/2019. õppeaastal vastuvõtt 31 käsitöö kutsealadega otseselt seotud õppekaval ja kõrghariduses kahel õppekaval. Kutseõppe erinevate tasemete õppekavadel õpivad valdavalt keskharidusega täiskasvanud. Õppurite keskmine vanus on oluliselt kasvanud, näiteks 2018/2019. õppeaastal oli tekstiilkäsitöö õppekavadel õppijatest 95%, mööblirestauraatoritest peaaegu 90% ja kõik keraamika õppekaval õppijad 25-aastased või vanemad.

Käsitöö õppekavadel tervikuna on õppijate arv viimastel aastatel vähenenud. Kõige arvukamalt on õppima asujaid tekstiilkäsitöö ja mööblirestauraatori õppekavadel, populaarne on ka keraamika õppekava. Peaaegu puuduvad õppijad kivitöö õppekaval. Lõpetajaid on viimase viie aasta keskmisena võrdsel arvul nii mööblirestauraatori kui ka tekstiilkäsitöö õppekavadel, mõlemas umbes 95 lõpetajat aastas.

Käsitööga seotud õppekavadel kokku on viimastel aastatel olnud lõpetajaid kutsehariduses umbes 230 (viimase 3 õppeaasta keskmisena) aastas. Neist umbes 60% on tekstiilkäsitöö ja mööblirestauraatori õppekava lõpetanud. Kõrgharidusest (rakenduskõrgharidus) lisandub tööjõuturule aastas 10 lõpetajat.

Kokku võib käsitöö kutsealadel arvestada tasemeõppe lõpetajatest tööjõupakkumiseks umbes 240 inimest aastas, sh tekstiilkäsitöölisi umbes 80 ja mööblirestauraatoreid umbes 55.

Peamised täiendus- ja ümberõppe koolituse korraldajad käsitöö valdkonnas on erakoolitusasutused, valdkonnaga seotud õpet pakkuvad kutsekoolid, aga ka kõrgkoolid ning erialaühingud.

Eesti kutse- ja kõrghariduse kvaliteeti hindavate ekspertide ning uuringu käigus küsitletud ekspertide hinnangud valdkonnas pakutava hariduse kvaliteedile ja arenguvõimalustele olulises osas kattuvad. Kutseõppeasutuste tasemeõppe puhul toodi positiivsena välja kutsekoolides pakutava õppe eristumist ja kindlat rolli piirkonnas, õppe paindlikkust ning pühendunud ja motiveeritud pedagoogilist personali. Suurima probleemina nägid eksperdid madalat erialasele tööle rakendumist, osa erialade puhul kvaliteetsete õppematerjalide puudust ja vajadust enam lõimida **erialane arvutioskus õppekavadesse**. Kõrghariduse tasemeõppekavade tugevusena toodi välja kõrgel tasemel loomepõhist teadustööd, teoreetilise ja praktilise õppe tasakaalu, õppe paindlikkust ja praktikapõhist lähenemist ettevõtlusõppele. Arenguvajadustena on esile toodud üliõpilaste ja õppejõudude mobiilsuse tõstmise ning partneritega koostöö suurendamise vajadust. Samuti nähti vajadust kaasata õppesse enam nooremaid õppijaid. Koolide jätkuv arenguvõimalus on koostöös tööandjatega laiendada täiendusõppe pakkumisi, uurida tööandjate täiendus- ja ümberõppe vajadusi, pakkuda e-kursuseid ja moodulipõhiseid kursuseid, mida saab tasemeõppega liita.

Kutsekoolide ja rakenduskõrgkoolide lõpetajate erialaste oskustega on tööandjad valdavalt rahul.

Valdkonnas pakutavaid koolitusvõimalusi üldoskuste täiendamiseks hinnatakse piisavaks. Küll aga väljendasid tööandjate esindajad arvamust, et üldoskuste arendamisele tuleb tasemeõppes suuremat tähelepanu pöörata. Oluliste arendamist vajavate oskustena märgiti koostööoskust, ettevõtlusalaseid teadmisi, digioskusi, võõrkeeleoskust jt. Need oskused on vajalikud ka valdkonnas juba töötavatele inimestele. Ümberõppe teel valdkonda sisenemine on käsitöö valdkonnas väga levinud. Käsitöötoodete valmistamine on sobivaks võimaluseks näiteks kõrgharidusega vanemaealistele inimestele või sageli ka neile kõrgharidusega spetsialistidele, kes ei ole oma erialasel tööl rakendust leidnud. Valdkonnas tööle asumiseks piisab ka erialaste täienduskoolituste läbimisest. Eksperdid tõid arutelude käigus välja, et väljaspool kõrg- ja kutsekoole on valdkonnaspetsiifilise täiendusõppe pakkujaid palju, kuid koolituse valikul **tuleb olla kriitiline koolituse kvaliteedi hindamisel**.

7.6. Käsitöö alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus

Selles alapeatükis võrreldakse valdkonna tööjõu nõudlust ja pakkumist (vt tabel 36). Siin kõrvutatakse seda, kui palju ja millisel tasemel uut tööjõudu vajab käsitöö alavaldkond lähema viie kuni kümne aasta vältel aastas ning kui palju eriala spetsialiste haridussüsteemist valdkonda tuleb.

OSKA uuringutes hinnatakse tööjõuvajadust silmas pidades kaht tegurit: kui suur on vanuse tõttu tööturult lahkuvate töötajate asendusvajadus ning valdkonna ja põhikutsealadel hõivatute arvu kasvust või kahanemisest tingitud kasvu- või kahanemisvajadus.

Loomevaldkonna koolituspakkumise hindamisel ei saa lähtuda vaid tööjõuturu vajadusest, vaid arvestama peab ka ühiskonna arengut tervikuna puudutavaid laiemaid eesmärke, sh väärtussüsteemi kujundamine; keele-, kultuuri edasikandmine ja nende arendamine; ühiskonna sidususele ja heaolu tagamisele kaasaaitamine. Et tagada rahvuskultuuri säilimine ja kestlikkus, on vaja teatud kriitilist arvu valdkonnas tegutsejaid. Lisaks juhivad uuringu autorid tähelepanu, et tegu on valdkonnaga, kus hõivatute arv ei ole tõenduspõhiselt teada ja sageli on tegemist kõrvaltegevusega[295] (käsitöö kui lisasissetulekuallikas, käsitöö kui talupidajate teine tegevusvaldkond). Käsitööettevõtlus on sageli põimunud harrastustegevusega ehk kõiki tasemeõppe lõpetajaid ei saa võtta kui uusi tööturule sisenejaid. Sageli ei sisene koolilõpetajad ekspertide sõnul tööturule kohe, rakendumine võib võtta 2–3 aastat aega. Seega käsitöö valdkonnas ühest korrelatiivset seost koolituspakkumise ja tööturu vajaduste vahele luua ei saa.

[295] Kõrvaltöö ja -tegevused on kasvav trend ning projektipõhiste tööde tegemine suureneb; piiri tõmbamine põhitegevuse ja kõrvaltegevuse vahel muutub järjest ebamäärasemaks. Samuti võib nt käsitöö muutuda lisategevusest põhitegevuseks ning vastupidi.

Tabel 36. Uue tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalu hinnang käsitöö alavaldkonnas

Tüüp	Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõive (Konjunktuuri -instituut, 2015)	Asendusvajadus aastas (MKM)	Lõpetajate prognoos aastas	Tasemeõppe koolituspakkumise ja nõudluse vahe*	Ekspertide hinnang
Tekstiil ja nahk	Tekstiilkäsitöö valmistajad	→	500	15	82 (tekstiilkäsitöö) + 8 (nahkkäsitöö)	Lõpetajate ülejääk	Kaaluda 4. taseme tasemeõppe õppekavadele vastuvõtu vähendamist. Mitte sulgeda õpet, vaid rakendada vastuvõtte üle aasta (koolides, kus veel tehtud ei ole). Asendada osalt tasemeõpe pikema kestusega täiendusõppega – põhiteadmised ja oskused omandatakse tasemeõppes ning spetsialiseerumine toimuks täiendusõppes.
	Nahkkäsitöö valmistajad	→				Tasakaal	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.
Keraamika ja klaas	Keraamikud	→	70	1–5	23	Lõpetajate ülejääk	Koolituspakkumine ületab mõningal määral tööturu vajadust.
	Klaasipuhujad	→			3	Tasakaal	Muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.

Tüüp	Ametirühm	Hõive muutuse suund	Hõive (Konjunktuuri-instituut, 2015)	Asendusvajadus aastas	Lõpetajate prognoos aastas	Tasemehariduse koolituspakkumise ja nõudluse vahe*	Ekspertide hinnang
Puit	Mööblirestauraatorid	→	35	1–5	55	Lõpetajate oluline ülejääk	Mööblirestauraatoreid koolitatakse rohkem, kui tööturg vajab. Ekspertide soovitus on ühendada kaks õppekava (puukäsitöö ja mööblirestauraator) ja võimaldada spetsialiseerumine kas puukäsitöö või mööblirestauraatori suunal.
	Puukäsitöölised	→	130	5	11	Pakkumine ja nõudlus on tasakaalus	
Metall	Sepad	→	55	1–5	7	Pakkumine ja nõudlus on tasakaalus	Koolitusmahud on väikesed ning muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud.
	Väärismetallesemete valmistajad	→	120	1–5	-	*Ei hinda*	*Ei hinda*
Kivi	Kivisepad	*Ei hinda*	-	-	-	*Ei hinda*	*Ei hinda*
Rahvuslik ehitis	Rahvuslikud ehitajad	*Ei hinda*	-	-	5	*Ei hinda*	*Ei hinda*

Allikad: REL2011, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos, Eesti Konjunktuuriinstituut, EHIS, VEK, autorite arvutused

Tekstiil ja nahk

Tekstiilkäsitöö valmistaja: kõrvutades tekstiili eriala spetsialistide tööjõuvajadust prognoositava hariduspakkumisega, ilmneb, et praegune lõpetajate arv ületab mitu korda vajaduse, mis on vajalik tööturult lahkujate asendamiseks. Tekstiili eriala on populaarne ja võrreldes teiste käsitöö erialadega on koolituspakkumine suur – aastas lisandub tasemeõppest 82 inimest. Kuigi tegelik koolitusvajadus ületab oluliselt asendusvajadusest tulenevat tööjõuvajadust, tuleb arvestada, et sageli on tegemist kõrvaltegevusega[296], mida tehakse põhitööle lisaks. Osa käsitööalase haridusega inimesi leiavad rakendust ka teistes valdkondades, nt tootmisettevõtetes, muuseumides, etendus- või haridusasutuses.

Ekspertide hinnangul kasutatakse valdkonnas palju erinevaid tehnoloogiaid ning kutseõppeasutuste õppekavadel on piirkonnast sõltuvalt oma nägu ehk koolid ei dubleeri üksteist (nt Haapsalu KHK õppekava on Haapsalu salli nägu, Räpina Aianduskooli õppekava on Setu pitsi nägu, Olustvere TMK-s pakutav õpe on rahvusliku taustaga, Kuressaare AK-s on nüüdisaegsem suund jne). Uuringusse kaasatud ekspertide soovitus on:

- kutsekoolidel kaaluda tekstiilkäsitöö ja keraamika 4. taseme tasemeõppe õppekavadele vastuvõtu vähendamist, rakendades üle aasta toimuvat vastuvõttu (õppeasutustes, kus seda ei ole juba tehtud). Kutseõppesse vastuvõtu korrigeerimine võiks toimuda koolides kooskõlastatult;
- suurendada täiendusõppe õppemahtusid eristuvate oskuste omandamiseks. Planeerida täiskasvanud õppijatele pikema kestusega täienduskoolitusi.

Nahkkäsitöö valmistaja: koolituspakkumine tasemeõppest vastab lähituleviku tööjõuvajadusele. Kutseõppe tasemel väljaõpet pakutakse kahes ametikoolis (Kuressaares ja Tallinnas), õppekavad on erineva suunaga ning vastavad tööturu ootustele.

Keraamika ja klaas

Keraamik: ekspertide hinnangul on koolituspakkumine suurem kui reaalne vajadus. Eriala on populaarne, tasemeõppe lõpetajaid on suhteliselt palju ning osa neist ei jätka erialase tegevusega. Samas tuleb arvestada, et osa neist töötab näiteks käsitöö õpetajatena, huvikooli ringijuhtidena jms ehk omandatud teadmisi kasutatakse oma igapäevatöös. Osa uuringu raames intervjueeritud ekspertidest avaldas arvamust, et keraamiku elukutset õpetavatel kutseõppeasutustel peaks olema selgem eristuv fookus ehk oma nägu – nagu tekstiilivaldkonnas (nt Kuressaare Ametikooli õpe võiks keskenduda enam disaini suunale vms).

Klaasipuhuja: klaasipuhuja assistendi koolituspakkumises ei ole muudatused ekspertide hinnangul vajalikud. Õppekohtade vähendamise korral kaotab eriala elujõulisuse. Täiesti puudub kutsehariduse tasemel klaasipuhuja õpe. Sooviga säilitada erialaseid teadmisi ja oskusi ning kasvatada õppijates ettevõtlikust lootuses, et tekivad uued töökohad (valdkonnas ei ole täna suuremaid tööpakkujaid), on vaja kutsealaga seotud õpet hoida ning avada ka klaasipuhuja õppekava.

Puit

Mööblirestauraatori tasemeõppe lõpetajaid on tööturu vajadusega võrreldes oluliselt enam. Paljud mööblirestauraatori tasemeõppe lõpetanud ei tööta õpitud erialal, omandatud oskusi rakendatakse hobi korras. Puukäsitööliste puhul on nõudlus tasemeharidusest tuleneva pakkumisega tasakaalus. Ekspertide hinnangul on mõistlik ühendada kaks õppekava (puukäsitöö ja mööblirestauraator) ning

[296] Ülevaade puudub, kui palju on neid inimesi, kellele see on kõrvaltegevus ja millal kõrvaltegevusest saab põhitegevus.

võimaldada õppijatel spetsialiseeruda kas puukäsitöö või mööblirestauraatori suunal. Uus õppekava võiks kujuneda atraktiivsemaks ka põhikooli lõpetajate hulgas.

Metall

Sepa tasemeõppe koolitusmahud on väikesed ja muudatused koolituspakkumises ei ole vajalikud. Väärismetallesemete valmistaja tasemeõpe kutsehariduse tasemel puudub. Eestis on nüüdisaegset ehtekunsti võimalik õppida Eesti Kunstiakadeemias kõrghariduse esimesel ja teisel astmel ning vajadus kutseõppepõhise tasemekoolituse järele puudub.

7.7. Käsitöö alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad

Punktis 7.7 on sõnastatud alavaldkonna uuringust (vt alaptk-d 7.1–7.6) tulenevad järeldused peamiste kitsaskohtade kohta ja ettepanekud nende leevendamiseks, mis lähtuvad uuringu põhiküsimusest: mida on vaja muuta, et täita alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajadust lähema viie kuni kümne aasta vaates?

Õppe sisu, mahu, korralduse jms muutmise ettepanekud puudutavad õppeasutusi, alavaldkonnas tegutsevaid erialaliite, HTM-i, Innovet jt. Valdkonna eksperdid analüüsisid kitsaskohti ja sõnastasid need, mis on nende hinnangul seni takistanud piisava arvu ja oskustega töötajate saamist; sõnastati ka ettepanekud nende probleemide lahendamiseks. Tegevustele on lisatud sihtrühmad, kelle pädevusse ettepaneku elluviimine kuulub. Kitsaskohtade puhul, kus ei olnud võimalik konkreetse eestvedajaga tegevusi välja tuua, piirduti tähelepanekute esitamisega. Eksperdikogu otsusel on lisatud ka need ettepanekud, mille puhul on tegevusi juba alustatud.

POSITIIVSENA saab välja tuua, et käsitööga tegelemine aitab kaasa regionaalsele tööhõivele (vastavaid ettevõtteid leidub kõikides Eesti maakondades) ning koostöös turismi valdkonnaga panustatakse paikkonna atraktiivsuse tõstmisele. Käsitöö alavaldkonnas on ettevõtlus tihti põimunud harrastustegevusega ning paljude jaoks on käsitööga tegelemine oluliseks lisasissetulekuallikaks.

- Eesti käsitööl on pikaajalised traditsioonid.
- Kasvutrendis on käsitööalaste seminaride, töötubade, õppelaagrite, firmaürituste jt koolituseesmärgil toimuvate tegevuste maht.
- Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit on aktiivne käsitöövaldkonna eestvedaja.

Järgnevalt on esitatud peamised probleemkohad, mis on takistuseks vajalike oskustega töötajate leidmisel.

KITSASKOHT 1: Tekstiilkäsitöö ja keraamika tasemeõppe (eeskätt 4. taseme) õppekavade lõpetajate arv ületab tööturu vajaduse.

Selgitus/põhjendus

Tekstiilkäsitöö ja keraamika tasemeõppe lõpetanute arv on suurem tööturu tegelikust vajadusest. Tööjõuvajaduse ja koolituspakkumise tasakaalu hindamisel ei saa lähtuda otsesest tööjõuvajadusest. Arvestama peab pärandi edasikandmise ja mõtestamise, kohalikkuse ning paikkondliku pärandi väärtustamise ning hoidmisega seotud eesmärke. Arvestades valdkonna eripära, on nõudluse ja pakkumise vahe ikka mitmekordne. Eriti suur vahe on tekstiilkäsitööga seotud õppekavade lõpetajate ja tööjõuvajaduse vahel (aastas lisandub 82 lõpetajat, aastane asendusvajadus on umbes 10 inimest).

Osa käsitööharidusega inimesi leiab rakendust ka teistes valdkondades, nt tootmisettevõtetes, muuseumides, etendus- või haridusasutuses.

Samuti kerkis aruteludes korduvalt esile küsimus, kas täiskasvanud õppijale suunatud käsitööteadmiste ja -oskuste omandamine peab toimuma tasemeõppes või oluliselt paindlikumat õpet võimaldavas täiendusõppes.

Ettepanekud

- Kutsekoolidel kaaluda tekstiilkäsitöö ja keraamika 4. taseme tasemeõppe õppekavadele vastuvõtu vähendamist, rakendades üle aasta toimuvat vastuvõttu.
- Kutsekoolidel suurendada täiendusõppe õppemahtusid eristuvate pädevuste omandamiseks. Planeerida täiskasvanud õppijatele pikema kestusega täienduskoolitusi.

KITSASKOHT 2: Mööblirestauraatori õppekava lõpetajate arv ületab tööturu vajaduse.

Selgitus/põhjendus

Ekspertide hinnangul koolitatakse mööblirestauraatoreid tasemeõppes tööturu vajadusest oluliselt enam, samal ajal kui puukäsitöö õppekaval õppijate arv aasta-aastalt väheneb. Suur osa mööblirestauraatori õppekava lõpetanutest ei rakendu erialasel tööl, tasemeõppes omandatud teadmised ja oskused leiavad kasutamist vaid hobi korras. Tööandjad ei ole rahul mööblirestauraatori õppekava lõpetajate tööks vajalike praktiliste oskustega. Ekspertide hinnangul on ressursside efektiivsemaks kasutamiseks, nooremate õppijate kaasamiseks ja õpitulemuste parandamiseks mõistlik analüüsida mõlemat õppekava eesmärgiga need ühendada. Konkreetsete oskuste (mööbli restaureerimine, puukäsitöö) omandamine võiks toimuda läbi spetsialiseerumise.

Ettepanek

- Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu eestvedamisel kirjeldada uues kutsestandardis puukäsitööks ja mööbli restaureerimiseks vajalikud pädevused.
- Kutsekoolidel luua ühine õppekava puukäsitöölise ja mööblirestauraatori väljaõppeks.

KITSASKOHT 3: Puudus on oskustöötaja tasemel klaasipuhujatest.

Selgitus/põhjendus

Kutsehariduse tasemel puudub klaasipuhuja 5. taseme väljaõpe. On olemas vaid klaasipuhuja assistendi 4. taseme õppekava. Niisuguse olukorra jätkumisel võib Eestis traditsioonilistes ning nüüdisaegsetes tehnikates klaasesemete valmistamise oskus vaikselt hääbuda. Kuna valdkonnas ei ole praegu suuremaid tööpakkujaid, on vaja panustada uue ettevõtliku klaasesemete valmistamisele orienteeritud põlvkonna koolitamisse, kes oleks valmis võtma vastutust valdkonna säilimise ja arendamise eest.

Ettepanek

- Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolil kaaluda võimalust luua 5. taseme klaasipuhuja õppekava ja avada vastav õpe.

KITSASKOHT 4: Käsitöö valdkonna kutseõppe õppekavad ei ole ühtlaselt metoodiliste õppematerjalidega kaetud. Täpsustamist ja ühtlustamist vajab valdkonna terminoloogia.

Selgitus/põhjendus

Kutsekoolide akrediteerimiskomisjonid tõid välja arendusvajadusena erialaste kvaliteetsete metoodiliste õppematerjalide puuduse. Sama vajadust kinnitasid intervjueeritud eksperdid, rõhutades lisaks, et kooliti erineb ka erialaste mõistete ja terminite kasutus.

Ettepanek

- Innove eestvedamisel koostöös HTM-i, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia ja kutsekoolidega hinnata käsitöö kutsealade põhiselt terminoloogia ja õppematerjalide olemasolu ning kvaliteeti. Vajadusel luua keskselt õppeks vajalikud metoodilised õppematerjalid (sh e-õppematerjalid) ja täpsustada ning ühtlustada terminoloogiat.

KITSASKOHT 5: Valdkonnas tegutsejatel napib ettevõtlusalaseid teadmisi ja oskusi. Erinevates koolides on ettevõtlusõppe maht ja sisu ebaühtlane.

Selgitus/põhjendus

Uuringu raames toimunud aruteludes ja kutsekoolide õppekavarühmade kvaliteedihindamise tulemustest ilmnes, et käsitöö valdkonnas tegutsejatel on head erialased oskused, kuid napib teadmisi ja oskusi ettevõtte toimimise põhimõtetest, toodete ja teenuste turundamisest, sh toodete müügivõimalustest välisturgudele. Ekspertide hinnangul on erinevate tasemeõpet pakkuvate kutseõppeasutuste tase just rakenduslike majandusainete õpetamise osas väga ebaühtlane.

Ettepanekud

- Kutse- ja kõrgkoolidel pakkuda ettevõtlusalaseid täienduskoolitusi (majandus, turundus, e-kaubandus) valdkonnas tegutsejatele.
- Kutsekoolidel analüüsida käsitöö õppekavarühma õppekavades ettevõtlusõppe mahtu, sisu ja metoodikat. Vajadusel viia sisse muudatused, et tagada kooli lõpetajatel ettevõtlusalase pädevuse olemasolu.

KITSASKOHT 6: Põhikoolilõpetajate käelised oskused on ebapiisavad, et tulla toime igapäevaelus ette tulevate tehniliste probleemide praktilise lahendamisega. Napib teadmisi sobivate materjalide, töövahendite ja töötlemise viiside ohutuks ja säästlikuks kasutamiseks.

Selgitus/põhjendus

Uuringu raames toimunud aruteludes väljendasid eksperdid sageli arvamust, et õpilaste käelised oskused on suhteliselt tagasihoidlikul tasemel. Samuti väljendati muret noorte vähese huvi pärast käsitööga tegeleda. Erinevate erialade alaliidud tundsid muret käsitööga seotud pärandkultuuri säilimise ja arengu osas.

Ettepanek

- HTM koostöös Innove, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu, Eesti Käsitööõpetajate Seltsi, ülikoolide ning kutsekoolidega analüüsida põhikooli tehnoloogiavaldkonna õppeainete sisu ja mahtu ning vajadusel viia sisse muudatused, et tagada riiklikus õppekavas kirjeldatud tehnoloogiapädevuse omandamine.

KITSASKOHT 7: Käsitöövaldkonnaga seotud statistilised andmed on ebakindlad.

Selgitus/põhjendus

Käsitöövaldkonnal puudub Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatoris tegevusala kood. Seetõttu on käsitööga tegelevad ettevõtted registreeritud erinevate tegevusalade alla, sh tööstuslik tootmine,

kunsti või disainiga tegelevad ettevõtted jne. Erinevast kirjeldamisest tulenevalt puudub käsitöövaldkonnas täpne majandusstatistika valdkonna hetkeolukorra ja arenguvajaduse prognoosimiseks.

Ettepanek

- Statistikaametil koostada selged juhendid käsitöövaldkonna ja käsitööga hõivatute kirjeldamiseks Eesti erinevates andmebaasides.

TÄHELEPANEKUD:

- Mööblirestauraatorite nahkkäsitööalased teadmised ja oskused on ebapiisavad. Kutsekoolidel võimalusel lisada mööblirestauraatori õppekavasse nahkkäsitöö moodul.
- Keraamiku elukutset õpetavatel kutseõppeasutustel puudub eristuv fookus ehk nn oma nägu.
- Käsitöö vastu huvi tekitamisel noorte hulgas võiks huviharidusel ja -tegevusel olla märgatavalt suurem roll.

8. Spordi alavaldkond

8.1. Põhikutsealade määratlus ja kirjeldus ning levinuimad õpi- ja karjääriteed

OSKA uuringutes on tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik põhikutseala. Nii nimetatakse käsitletavale valdkonnale omast haridust nõudvat ametialade rühma. Spordi alavaldkonna põhikutsealade moodustamiseks valiti välja valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvad ametialad ja rühmitati need töö sisu sarnasuse alusel põhikutsealadeks.

Spordi põhikutsealade esindajad saab jagada järgmistesse rühmadesse.

- Treenerid, neist üle kahe kolmandiku on kutsega treenerid. Kutsealasiseselt on treenerid spetsialiseerunud erinevatele spordialadele, näiteks ujumine, jalgpall, võimlemine, suusatamine jt.
- Kehalise kasvatuse õpetajad (liikumisõpetajad) alus- ja üldhariduses, ka spordiõppejõud kõrgkoolides. Neist Eesti Olümpiakomitee (edaspidi EOK) hinnangul umbes 25% omab ka treeneri kutset;
- Juhid ja tippspetsialistid, nii spordiklubide, spordiliitude, -alaliitude kui ka -ühenduste juhid;
- Administratiivtöötajad: administraatorid, raamatupidajad ja teised haldamisega seotud töötajad.

Kehalise kasvatuse õpetajate[297] ja administratiivtöö[298] ning juhtimisega seotud kutsealade esindajate tööjõu- ja oskuste vajadust siinses uuringus ei analüüsitud.

Tabelis 37 on esitatud parim olemasolev teadmine alavaldkonna põhikutsealade esindajate arvu kohta. Aruande koostajad teadvustavad endale, et see loetelu ei ole kõikehõlmav ülevaade alavaldkonna tööjõust ja mõni arv ei pruugi olla ajakohane.

[297] Kehalise kasvatuse õpetajate vajadust alus- ja üldhariduses tervikuna hinnati OSKA Hariduse ja teaduse uuringus, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf.

[298] Administratiivtöötajate tööjõuvajadust on analüüsitud OSKA Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuringus, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/06/Personali-administratiivt%c3%b6%c3%b6-ja-%c3%a4rin%c3%b5ustamise-uuring.pdf.

Tabel 37. Hõivatute arv spordi alavaldkonna põhikutsealadel ja nende seos ametite klassifikaatori (AK) ametirühmadega

Põhikutseala	AK kood	Hõivatuid (isikud)	Hõive näitaja allikas ja aeg
Treenerid	3422 Treenerid, spordikohtunikud ja -ametnikud[299] 3423[300] Tervisespordi instruktorid ja rekreatsioonikorraldajad	4685[301]	Spordikoolituse ja -Teabe SA[302], 2019
sh treenerid (kutsega)		3410	Spordikoolituse ja -Teabe SA, 2019
sh juhendajad (kutseta treenerid)		1275	Spordikoolituse ja -Teabe SA, 2019
Kehalise kasvatuse õpetajad	Osa 2342-st Lasteaiaõpetajad Osa 2330 Üldhariduskoolide vanema astme õpetajad	1970	EHIS, 2018/2019
Administratiivtöötajad	Osa 4226-st Administraatorid (üldiselt)	540	MKM, 2014–2016
Juhid ja tippspetsialistid	Osa 1431-st Juhid spordi-, rekreatsiooni- ja kultuuri alal[303]	3455[304]	Spordikoolituse ja -Teabe SA, 2019

Järgnevalt on kirjeldatud treenerite põhikutseala ja selle levinumaid õpi- ja karjääriteid. Selles on tuginetud kutsestandardites[305] toodud töökirjeldustele.

Treenerid

Spordi alavaldkond hõlmab eri kutsetasemetel ja ilma kutseta (nimetatud ka juhendajad) töötavaid sporditreenereid. **Töö treenerina on reguleeritud spordiseadusega[306].** Seadus sätestab treeneri õigused ja kohustused[307]. Spordiseaduses on määratletud, et treener on sportlasi ja teisi spordis osalevaid isikuid juhendav spordispetsialist, kellel on treeneri kutsekvalifikatsioon kutseseaduse tähenduses. Treener võib olla ka välisriigi kutsekvalifikatsiooni omandanud isik, kui tema kutsekvalifikatsiooni on tunnustatud välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse kohaselt.

Kutsestandardi järgi on treener liikumisharrastuse ja spordi spetsialist, kes juhib käitumisharjumuste kujundamise ja kehaliste ning vaimsete harjutuste abil inimese tervist toetavate ja sportlike

[299] MKM-i andmetel 2014–2016 keskmiselt oli kogu majanduses 1550 hõivatut.

[300] MKM-i andmetel 2014–2016 keskmiselt oli kogu majanduses 390 hõivatut.

[301] Koos kattuvustega on hõivatuid 5192, isikukoodipõhiselt on kordumatuid isikuid treeneritena rakendatud 4687.

[302] Spordikoolituse ja -Teabe SA asutasid Eesti Olümpiakomitee ja Haridus- ja Teadusministeerium. Sihtasutus viib muu hulgas läbi spordiga seotud inimestele mõeldud koolitusi, töötab välja spordialaseid kutsekvalifikatsioone, haldab Eesti Spordiregistrit.

[303] MKM-i andmetel 2014–2016 keskmiselt R931 (Sporditegevus) valdkonnas 390 hõivatut. Spordikoolituse ja -Teabe SA andmetel on spordiklubides juhte, mänedžere põhikohaga 299 ja lisaks töövõtulepinguga 190. Ülejäänud 2967 teevad juhi tööd tasustamata (2018).

[304] Juhid ja mänedžerid spordiklubides, 2018.

[305] Kutsestandardid, vt https://www.kutseregister.ee/standardid/klassifikaator/?.

[306] Spordiseadus, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015045?leiaKehtiv.

[307] Spordiseadus sätestab spordi korraldamise üldised organisatsioonilised ja õiguslikud alused, sportlase ja treeneri õigused ja kohustused, olümpiavõitja riikliku toetuse taotlemise ja määramise alused, spordi finantseerimise alused, treeneri tööjõukulu toetamise alused, vabatahtliku spordikohtuniku tegevusega seotud kulude hüvitamise alused ning spordiürituste korraldamise nõuded ja vastutuse nõuete rikkumise eest.

eesmärkide saavutamist. Tema ülesanne on sportlike ja kehaliste võimete terviklik, tulemuslik ja ohutu arendamine. Treener töötab iseseisvalt, meeskonna liikmena või liidrina, kaasates erinevaid spetsialiste. Treeneritöö eeldab vastutustunnet, loomingulisust, saavutusvajadust, täpsust ja ausust. Vajalik on perioodiline treeningtööd toetavate teadmiste ja oskuste tulemuslik täiendamine ning kogemuste ja teadmiste edasiandmine kolleegidele. Oluline on oskus mõjutada treenitavaid isikliku eeskujuga. Treener järgib treenerite eetikakoodeksit[308].

Eri tasemete kutsete kirjeldused kirjeldavad treeneri professionaalset arengut ja erinevaid tööülesandeid.

Spordi kutsealal on järgmised treeneri kutsed:

- **abitreener, tase 3**,[309] on vähemalt 18 aastat vana, soovitatavalt keskharidusega ja spordiala harrastamise kogemusega ning omandanud kutsealased teadmised ja oskused kutsealase väljaõppega. Abitreener võib vajada töös juhendamist. Neid kutseid on alates 2004. aastast väljastatud/uuendatud 4314 korda, praegu on kehtivaid kutseid 1069.
  Kõige enam on jalgpalli, võimlemise ning kulturismi ja fitnessi abitreenereid.
- **nooremtreener, tase 4**, kutse omandab isik, kes on keskharidusega, läbinud kutsealase väljaõppe ja omab tasemele vastavat erialast töökogemust. Ta täidab tööülesandeid erisugustes olukordades, töötab enamasti iseseisvalt. Nooremtreener vastutab oma tööülesannete täitmise eest. Nooremtreener, tase 4 kutseid on alates 2004. aastast väljastatud/uuendatud 2931 korda, praegu on kehtivaid kutseid 496. Nagu abitreenerite puhul, on kõige enam jalgpalli nooremtreenereid, sellele järgnevad spordialadest ujumine ja tennis.
- **treener, tase 5**, on keskharidusega, kutsealase õppe läbinud ja tasemele vastava pikaajalise treeneritöö kogemusega isik. Ta täidab tööülesandeid erisugustes olukordades ja kõrgendatud saavutusnõuete nimel elukvaliteedi tõstmise eesmärgil või sportliku konkurentsi tingimustes. Ta omab valmisolekut erialaste teadmiste edasiandmiseks huvitatud osapooltele. Vastutab treeningtööks vajalike ajaliste ja tehniliste vahendite kasutamise ja treenerite omavahelise töökorralduse eest. Kutseid tasemel 5 on treeneritele alates 2004. aastast väljastatud/uuendatud 3229 korda, praegu on kehtivaid kutseid 968. Kõige arvukamalt on kutsega jalgpallitreenereid, järgnevad korvpalli- ja ujumistreenerid.
- **vanemtreener, tase 6**, on nõutava koolituse läbinud ja tasemele vastava erialase töökogemusega isik. Ta täidab analüüsimist ja otsustamist eeldavaid tööülesandeid ettearvamatutes olukordades ja sportliku konkurentsi või tervise erinõuete tingimustes. Enamasti on omandanud kutsealased oskused ja teadmised kombineeritult kõrgema erialase formaalõppe ja kutsealase koolitusega ning pikaajalise ja tulemusliku treeneritööga. Vanemtreener vastutab erialaste teadmiste edasiandmise eest huvitatud osapooltele. Juhib terviklikuks treeningprotsessiks vajalike ressursside kasutamist ja treenerite omavahelist töökorraldust. Vanemtreeneri kutseid on alates 2004. aastast väljastatud/uuendatud 2330 korda, praegu on kehtivaid kutseid 677. Kolm enam esindatud spordiala on jalgpall, kergejõustik ja võimlemine.

[308] Treenerite eetikakoodeks, vt https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid_Lisa/downloadFile/10544453.

[309] Viimane õpetaja V kutse väljastati 2011. aastal. Väljastatud kutsed kehtivad tähtajatult.

- **meistertreener, tase 7**, täidab teadmiste analüüsimist, süstematiseerimist, edasiarendamist ja õpetamist eeldavaid tööülesandeid ettearvamatutes ning uuenduslikku käsitlust nõudvates olukordades ja kõrgetasemelise sportliku konkurentsi või tervise erinõuete tingimustes. Ta on enamasti omandanud kutsealased oskused ja teadmised kombineeritult kõrgema erialase formaalõppe ning kutsealase koolitusega ja pikaajalise pideva ning tipptasemel tulemusliku treeneritööga. Ta vastutab erialaste teadmiste edasiandmise eest huvitatud osapooltele. Loob uut teadmust, arendab spordiala metoodikaid ning koostab õppematerjale, mis aitavad kaasa treenitavate meisterlikkuse kasvule. Ta vastutab tervikliku treeningprotsessi strateegilise planeerimise ja juhtimise eest. Meistertreeneri, tasemel 7 kutseid on alates 2004. aastast väljastatud/uuendatud 560 korda, praegu on kehtivaid kutseid 198, neist kõige enam on kergejõustiku, jalg- ja korvpallitreenereid.
- **eliittreener, tase 8**, täidab valitud erialal eriti arenenud ja spetsialiseeritud oskusi ning tehnikaid eeldavaid tööülesandeid, kasutades tulemuslikult kõige edumeelsemaid ja piirialadel olevaid teadmisi kõikides liikumisharrastuse ning spordivaldkondades ja tasemetel. Ta on omandanud kutsealased tipposkused ja -teadmised akadeemilise kõrgtasemega võrreldaval määral ning need on rahvusvahelisel tipptasemel korduvalt tõestatud tulemusliku treeneritöö kaudu. Omab rahvusvahelist autoriteeti, kujundab eeskuju ja käitumise kaudu spordiala kultuuri rahvusvahelisel tasemel. Demonstreerib oma novaatorlikkust, iseseisvust, teadus- ja kutsealast meisterlikkust ning pidevat pühendumust uute ideede või protsesside arendamisel töö- või õppesituatsioonides. Eliittreeneri kutsega on viis treenerit viiel spordialal: purjetamine, sõudmine, ujumine, korvpall ja võrkpall.

Kõige enam on kehtivaid treenerite kutseid väljastatud **jalgpallis, ujumises, võimlemises, korvpallis ja kergejõustikus**.

Treenerite kutse andjaks on **Eesti Olümpiakomitee** (EOK)[310].

Treenerite kutsealast väljaõpet, mis koosneb nii eriala- kui ka üldainete õppest, korraldab EOK. Erialast tasemeõpet pakuvad Tallinna Ülikool (õppekava „Kehakultuur“ (BA)) ja Tartu Ülikool (õppekava „Kehaline kasvatus ja sport“ (BA)). Ettevalmistuse tööks kehalise kasvatuse õpetajana üldhariduskoolis, treenerina, spordikorraldajana või -juhina saab, õppides magistriastmel kas TLÜ-s õppekaval „Kehakultuuri õpetaja“ või TÜ-s õppekaval „Kehaline kasvatus ja sport“.

Juht ja tippspetsialist spordi alavaldkonnas on sageli pikaajalise sporditöö kogemusega isik, kes on oma karjääri alustanud mõnes spordiklubis ja edasi liikunud tööle alaliitu või juhib mõnda spordiklubi. Palju on juhtide ja tippspetsialistide hulgas nii endisi sportlasi kui ka treenereid, kel on soov alavaldkonna arengus aktiivselt kaasa lüüa ja seda kujundada.

[310] Eesti Olümpiakomitee on Eesti spordi katusorganisatsioon, mis tegeleb tippspordi arendamise, noortespordi kandepinna laiendamise ning liikumisharrastuse edendamisega, väärtustades ausa mängu reegleid, vt https://www.eok.ee/organisatsioon.

8.2. Statistiline ülevaade alavaldkonna majandusnäitajatest ja tööhõivest

Alapeatükis antakse ülevaade spordi alavaldkonna majandusnäitajatest. Seejärel keskendutakse hõive ja seda mõjutavate tegurite analüüsile ning lähiaastate tööjõuvajaduse hindamisele.

8.2.1. Alavaldkonna majandusnäitajad ja arengud

Kohalikud omavalitsused on Eesti spordi suurimad rahastajad ja toetajad. 2017. aastal olid KOV-ide kulutused spordile 63,2 miljonit eurot (vt joonis 61), millest 29% kulus erinevateks tegevustoetusteks, 48% spordiobjektide ülalpidamiskuludeks ning 23% investeeringuteks.

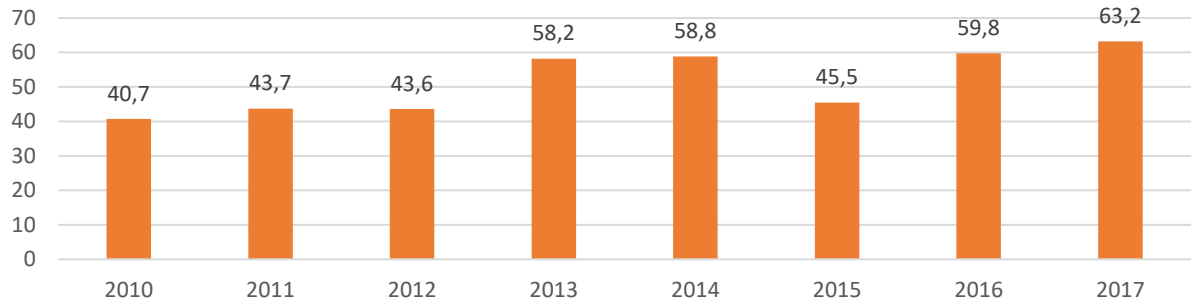

Joonis 61. KOV-ide kogukulu spordile 2004–2017, miljonit eurot

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

Riiklikult toetakse harrastussporti, tippsporti ja noortesporti. Riik toetab spordiorganisatsioone ning investeerib spordirajatiste ja liikumispaikade ehitusse ning ka olemasolevate rajatiste ajakohastamisse. Kultuuriministeerium (KuM) eraldab riigieelarvest tegevustoetust valdkonna katusorganisatsioonidele, seejuures KuM-i eelarvest hõlmab spordivaldkond tavapäraselt ligikaudu kümnendiku. Spordialaliitude toetamine toimub alates 2019. aastast halduslepingute alusel EOK kaudu. Lisaks saab spordi alavaldkond riigilt toetusi rahvusvaheliste võistluste korraldamiseks Eestis. Eesti sporti ja liikumisharrastust rahastavad ka Eesti Kultuurkapital, EOK, HTM ja SoM[311].

Spordi alavaldkonna puhul keskenduti treenerite põhikutseala (eeskätt spordiklubides) tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsile. Alljärgnevalt vaadeldaksegi lähemalt spordiklubide[312] majandusnäitajate dünaamikat.

[311] Spordi alavaldkonna rahastamise kohta vt lähemalt KuM-i kodulehelt, https://www.kul.ee/et/tegevused/sport/rahastamine.

[312] Käesolevas uuringus on keskendutud treenerite vajadusele spordiklubides, huvikoolide tööjõuvajadust tervikuna analüüsis OSKA Hariduse- ja teaduse uuring.

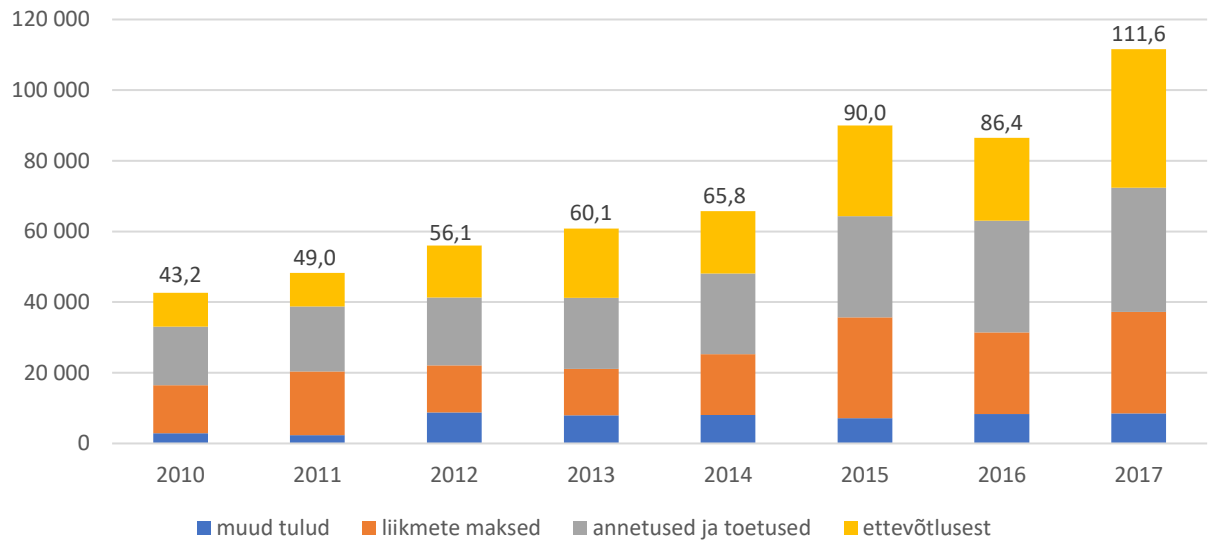

Joonis 62. Spordiklubide tulud 2010–2017, miljonit eurot

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

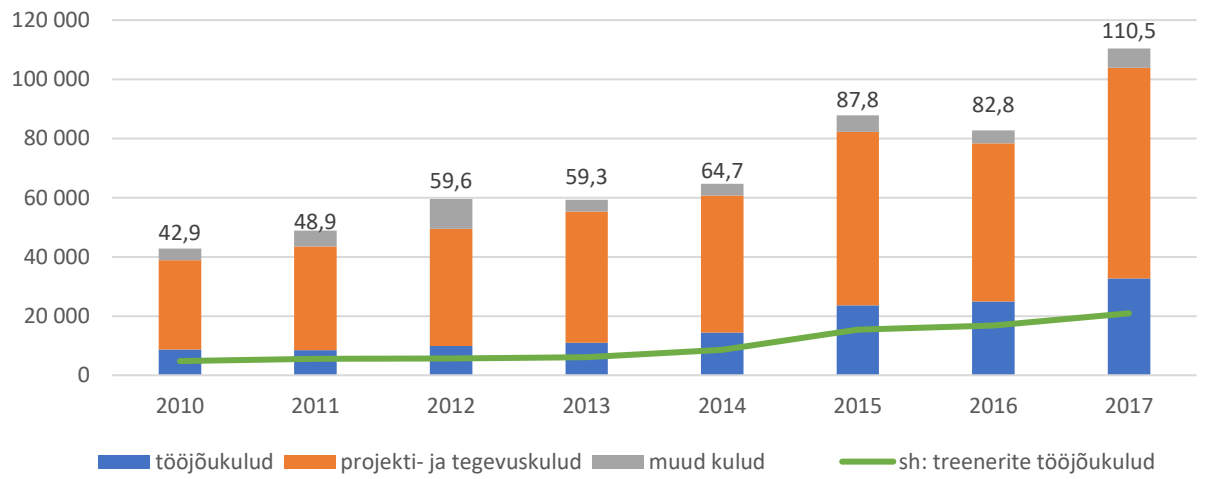

Joonis 63. Spordiklubide kulud 2010–2017, miljonit eurot

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

Joonistelt (vt joonis 62 ja 63) nähtub, et spordiklubide tulu- ja kulubaas on aasta-aastalt märkimisväärselt suurenenud. 2017. aastal olid spordiklubide tulud kokku 111,6 miljonit eurot, millest neljandik (28,7 miljonit) tuli liikmete maksudest, umbes kolmandik ettevõtlusest (39,2 miljonit) ning umbes kolmandik toetustest ja annetustest (35,1 miljonit). Samal ajal kaks kolmandikku kulubaasist moodustasid erinevad projekti- ja tegevuskulud (71,2 miljonit) ning alla kolmandiku olid tööjõukulud (32,6 miljonit, sh treenerite tööjõukulud 20, 9 miljonit). Alates 2015. aastast on riigieelarvest eraldatud lapsi ja noori treenivate viienda ja kõrgema kutsetasemega treenerite tööjõukulude toetust kuni 50% ulatuses. Sellel toetusel on spordiorganisatsioonides korrastatud treenerite töölepingud ning palkade ja maksude tasumine[313].

[313] Hinnangu allikaks on ÜLEVAADE „EESTI SPORDIPOLIITIKA PÕHIALUSTE AASTANI 2030“ ELLUVIIMISE KOHTA. Periood 01.09.2017–31.08.2018, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/sport2030_ulevaade.pdf.

Spordiklubide üldarv on viimastel aastatel olnud üle 2000. Ekspertide hinnangul on nendest aktiivsemalt tegutsejaid umbes 800 ringis. Regionaalselt on enim spordiklubisid suuremates tõmbekeskustes: Harjumaal 844, sh Tallinnas 574 ja Tartumaal 242 (vt joonis 65). Vähem on spordiklubisid Põlva- ja Hiiumaal (vastavalt 37 ja 34). Tõenäoliselt spordiklubide arv hakkab lähitulevikus vähenema, mis ei tähenda, et harrastajate arv langeks. Ekspertide hinnangul osa väiksemaid spordiklubisid (mida sageli veavad tasustamata juhid) võib hakata liituma. Väikest langust 2018. aasta andmed juba näitavadki (vt joonis 64).

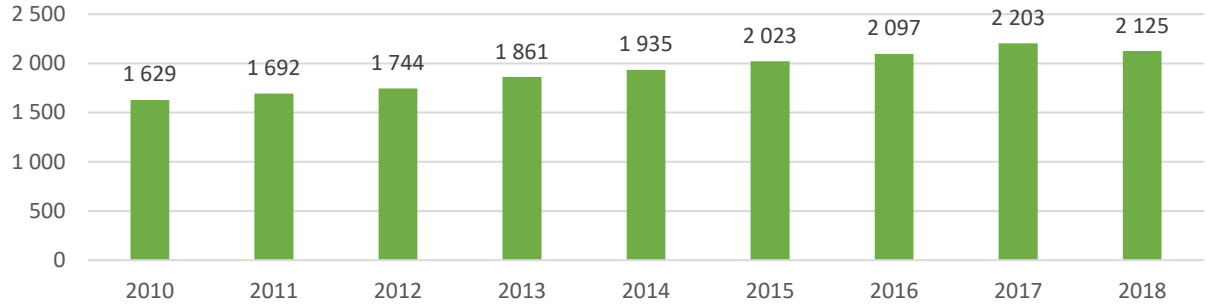

Joonis 64. Spordiklubide arv 2010–2018

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

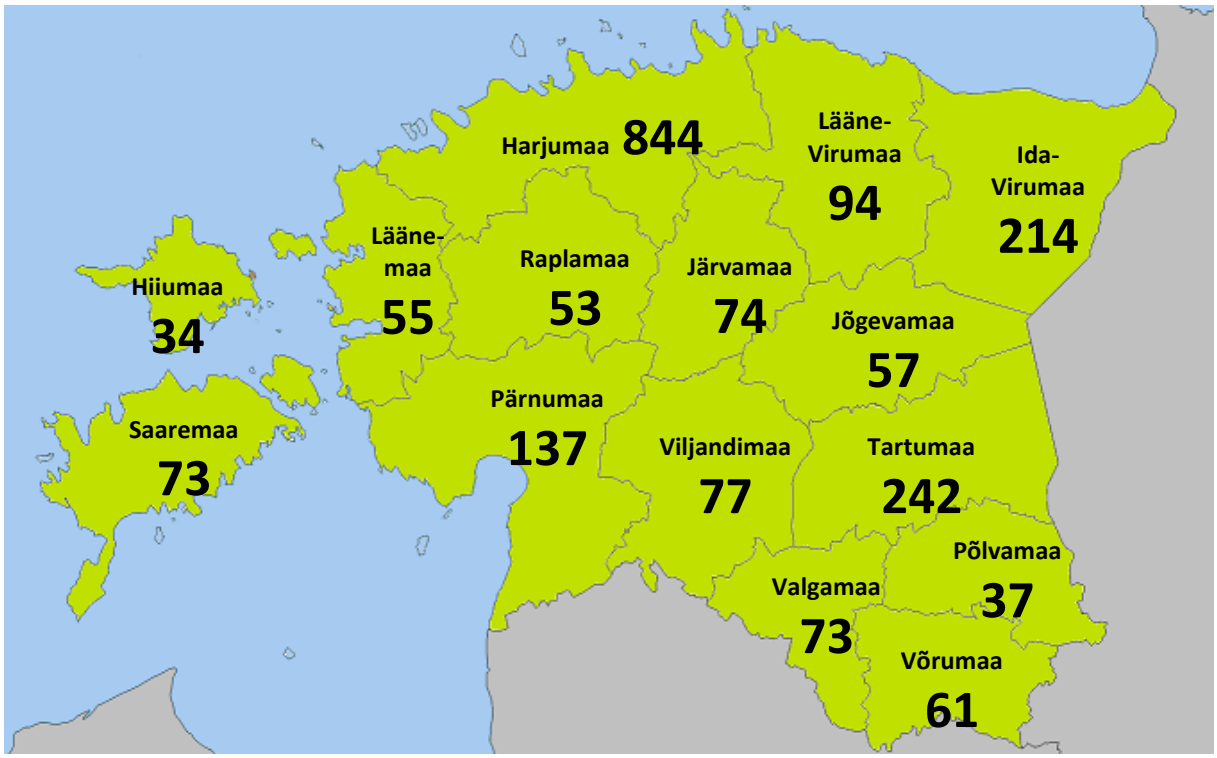

Joonis 65. Spordiklubide arv maakondades 2018

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

Väga suured muutused on toimunud Eesti elanike spordiharrastamises. Jooniselt 66 nähtub, et spordiklubides ja -koolides oli 2018. aastal juba üle 180 000 harrastaja. Harrastajate arv ainult spordiklubides oli 167 000, sh alla 20-aastaseid harrastajaid 90 000 (vt joonis 67). Need harrastajate arvud sisaldavad siiski teatud osas topeltarvestust (inimene võib treenida samal ajal mitmes spordiklubis), kuna erinevalt treeneritest praegu harrastajate osas veel isikukoodipõhist arvestust ei

ole[314]. Hoolimata mõningatest ebatäpsustest harrastajate arvudes, viitab harrastajate arvu muutuse trend selgelt treenerite vajaduse kasvule lähitulevikus. Sama arengut toetab ka Eesti riigi poliitika.

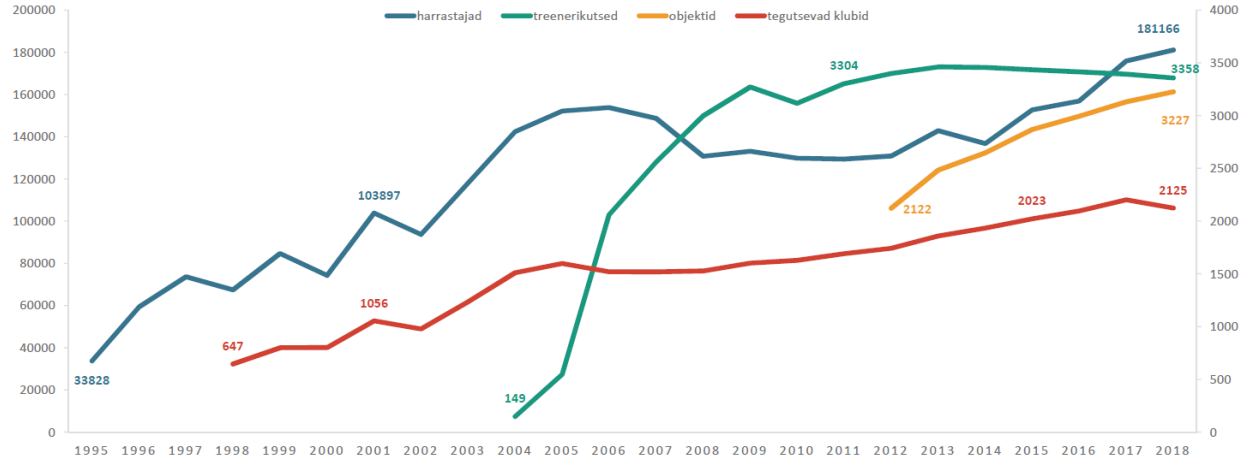

Joonis 66. Harrastajate, treenerikutsete, spordiobjektide ja spordiklubide arv 1995–2018

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

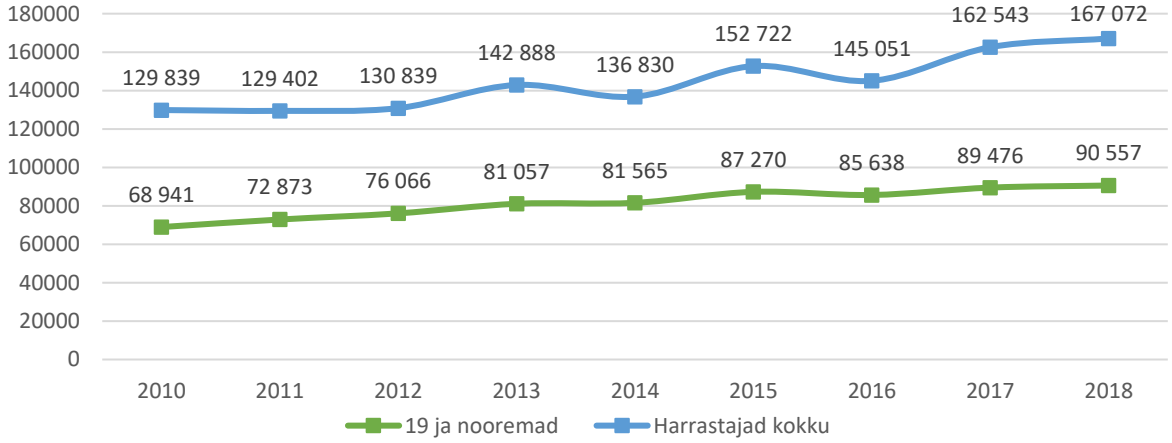

Joonis 67. Harrastajate arv spordiklubides 2010–2018

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

Erinevate turu-uuringufirmade läbi viidud uuringutes on juba 20 aastat välja selgitatud Eesti elanike liikumisharrastust. Joonisel 68 toodud aegrida annab kinnitust elanike kehalise aktiivsuse suurenemisest: „Iga nädal liikumisharrastustega tegelevate elanike osakaal on kasvanud 55%-lt 1998. aastal 61%-ni 2018. aastal. Iga nädal liikumisharrastustega tegelevate inimeste osakaal on seda kõrgem, mida noorema vanuserühmaga on tegu: 15–24-aastaste seas on see näitaja 82%, 25–34-aastaste seas 70%, 35–49-aastaste seas 61% ja 50–69-aastaste seas 48%. Keskmisest suurem on iga nädal liikumisharrastustega tegelejaid kõrgemalt haritute (71%), kõrge ametialase staatusega (tippjuht, tippspetsialist, keskastme juht) (72%) või õppurite (82%) hulgas, keskmisest madalam aga Ida-Virumaa elanike (43%) ning pensionäride (38%) seas. Kõrge sissetulekuga leibkondades on

[314] Lähitulevikus peaks spordiklubidele lisanduma kohustus noorte harrastajate andmete esitamiseks isikukoodipõhiselt.

liikumisharrastustega tegelejate osakaal suurem kui madala sissetulekuga leibkondades. Olulisi erinevusi eesti- ja muukeelsete inimeste vahel liikumisharrastustega tegelemises ei ilmnenud.“ [315]

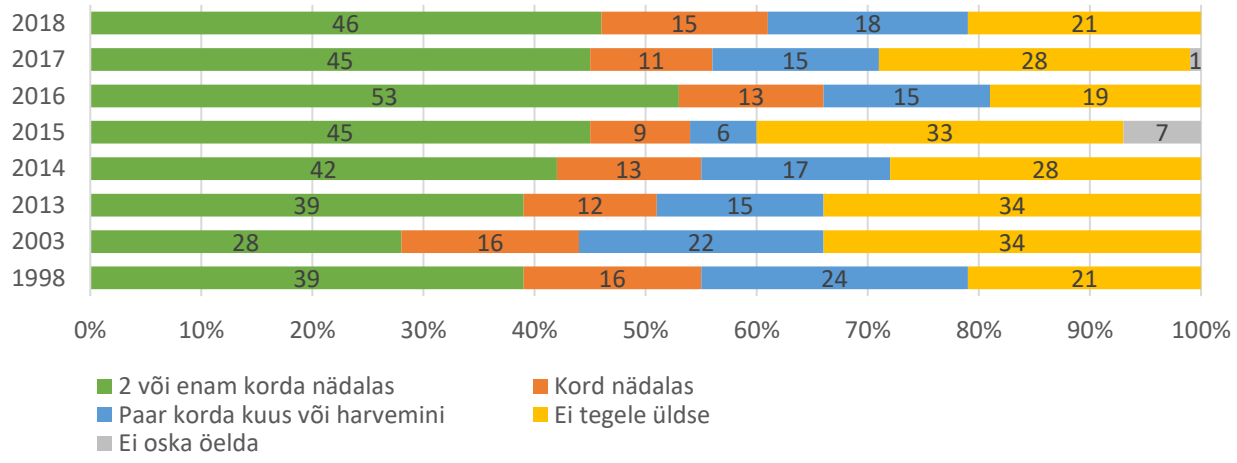

Joonis 68. Keskmiselt kui sageli Te tegelete liikumisharrastustega? Peame silmas näiteks jooksmist, rattasõitu, võimlemist, pallimänge ja jõuharjutusi. Ärge lugege liikumisharrastuseks jalutuskäike (%, n=kõik vastajad)

Allikas: Turu-uuringute AS

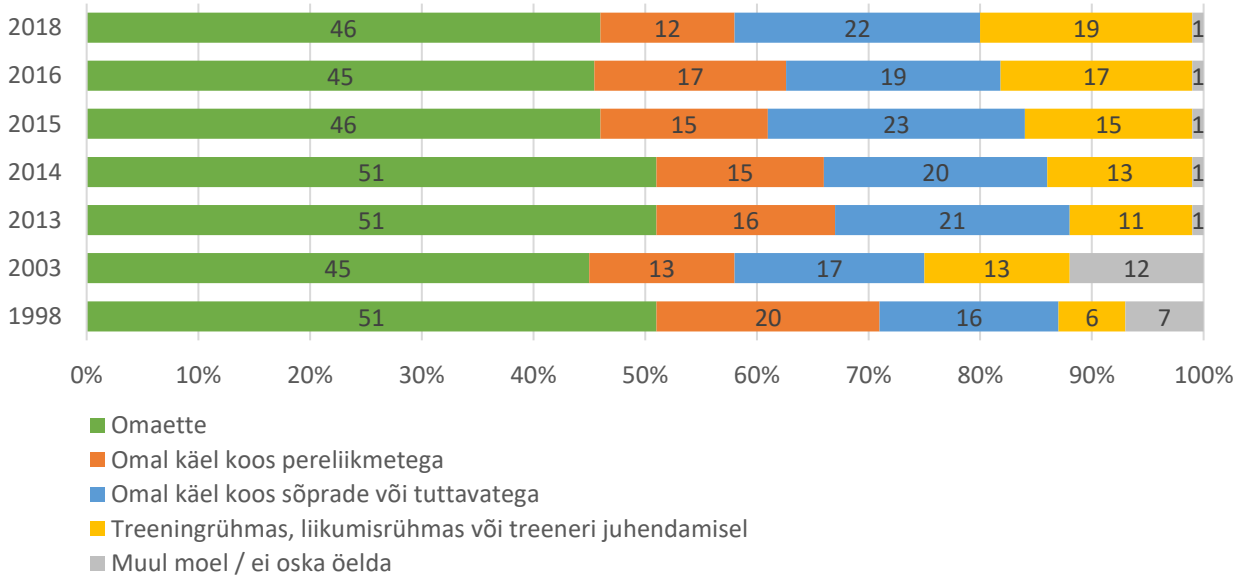

Joonis 69. Kas Te tegelete liikumisharrastustega peamiselt (%, n=vastajad, kes tegelevad liikumisharrastusega vähemalt kord nädalas) …?

Allikas: Turu-uuringute AS

[315] Uuring „Eesti elanike kehaline aktiivsus“ (2018), vt http://media.voog.com/0000/0037/7845/files/2018%20Eesti%20elanike%20aktiivsus%20kokkuv%C3%B5te.pdf .

Joonis 69 viitab treenerite tööjõuvajaduse kasvule. Iga nädal liikumisharrastusega tegelevatest inimestest iga viies (19%) tegeleb treeningrühmas, liikumisrühmas või treeneri juhendamisel. Trend vaadates näeme, et peamiselt treeneri juhendamisel treenivate inimeste osakaal on ajas järjest kasvanud ning just nooremates vanusegruppides. Viimane 2018. aastal läbi viidud uuring[316] sedastab, et „omaette treenimine on keskmisest levinum 50–69-aastaste vastajate seas, treenimine koos sõprade/tuttavatega või treeneri juhendamisel aga 15–24-aastaste seas."

8.2.2. Alavaldkonna hõive

Alavaldkonna tööhõive statistilises analüüsis on tuginetud Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutuse andmetele ning MKM-i tööjõu prognoosimudeli aluseks olevale andmestikule.

Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutuse andmetel oli erinevates **spordiklubides ametikohti 2018. aastal kokku 9052, neist üle poole olid (5192) treenerite töökohad** (vt joonis 70).

Teise suure grupi spordiklubide personalist moodustavad juhid ja mänedžerid, kokku 3456 ametikohta. Teatud määral võivad viimased kattuda treeneritega, kuivõrd ekspertide sõnul teevad väiksemates spordiklubides ka juhid osakoormusega treeneritööd. Põhikohaga treenereid on peaaegu viiendik (958) kõikidest treeneritest, nende osakaal on ajas kasvanud: veel viis-kuus aastat tagasi (aastatel 2012–2013) oli vaid iga kümnes treener põhikohaga treeneritööl. Ülejäänud treenerid on hõivatud töövõtulepingu alusel või siis tehakse treeneritööd muu põhitöö kõrvalt hoopis tasuta. Tasuta treeneritööd tegevate inimeste arv on tähelepanuväärne, 2018. aastal pooled (48%) spordiklubide treeneritest tegid tööd ilma tasu saamata. Varasematel aastatel oli tasustamata treeneritöö osakaal veelgi suurem, ulatudes üle 70%.

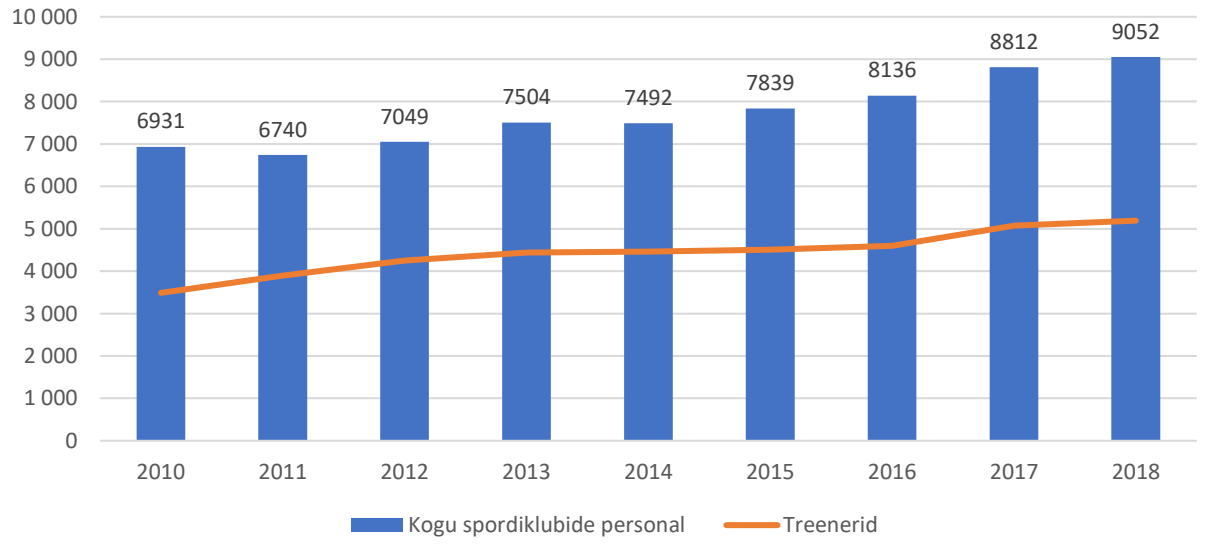

Joonis 70. Spordiklubide ametikohtade koguarv ja treenerid 2000–2018

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA

[316] Uuring „Eesti elanike kehaline aktiivsus" (2018), vt http://media.voog.com/0000/0037/7845/files/2018%20Eesti%20elanike%20aktiivsus%20kokkuv%C3%B5te.pdf .

Treenerite vanusjaotused on võetud Spordiregistrist kõigi **kutsega**[317] treenerite andmete põhjal. Selgub, et treenerite seas on enam noori kui Eesti tööjõus keskmiselt. Noori, alla 30-aastaseid töötajaid on treenerite seas enam kui Eesti töötajaskonnas – kogu tööjõus keskmiselt on iga viies, treeneritest 29%. Kui kogu majanduses hõivatutest on 50-aastaseid või vanemaid 32%, siis treeneritest on neljandik üle 50-aastased (vt joonis 71).

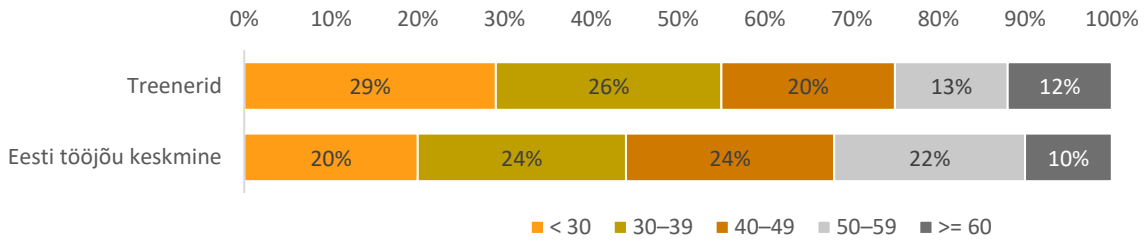

Joonis 71. Kutsega treenerite vanuseline jagunemine (2019) ja Eesti tööjõu 2014–2016 keskmine
Allikad: Spordikoolituse ja -Teabe SA, Statistikaamet, REL2011, MKM

Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutuse andmeil omasid 2018. aastal spordiklubide 5192 treenerist 1189 eriharidust (s.o kehaline kasvatus, treeneri õpe, sporditeadused). MKM-i andmete põhjal (aluseks REL2011 andmed, ISCO koodid 3422 ja 3423) selgub, et umbes pooled valdkonnas tegutsejatest omavad kas akadeemilist või rakenduslikku kõrgharidust. Treenerite haridustase on kõrgem kui Eesti tööjõu keskmine (vt joonis 72). Põhiharidus või madalam haridustase on väga vähestel. Treenerite seas on mõnevõrra enam mehi: naisi on 41% ja mehi vastavalt 59%.

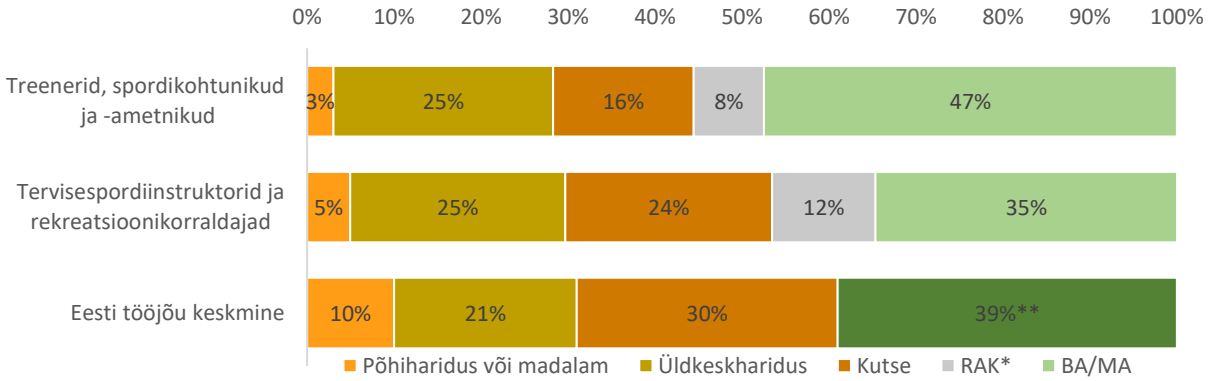

Joonis 72. Hariduslik jagunemine
** Sh keskeriharidus keskhariduse baasil*
*** Kogu kõrgharidus*
Allikas: Statistikaamet, REL2011; MKM

[317] Kutsega treenerid oli Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutuse andmeil 2019. aasta juulikuu seisuga 3413. Spordiseadus teeb küll treeneritel vastava ala kutse olemasolu kohustuslikuks, aga ei sätesta sanktsioone, kui treeneril kutsetunnistus siiski puudub. Ekspertide hinnangul on kutsega treenerite seas umbes paarsada treenerit, kes ei ole aktiivselt treeneritööga hõivatud.

8.3. Põhikutsealade hõiveprognoos ja tööjõuvajadus

Treenerite tööjõuvajaduse prognoosimisel (vt tabel 38) tuleb ekspertide hinnangul arvestada eeskätt spordiharrastuse kasvavat trendi. Spordiringkondades on avaldatud arvamust, et harrastajate arv võiks tulevikus suureneda isegi kuni 400 000-ni. Realistlikum on ekspertide hinnangul siiski kuni 300 000 harrastajat 2030. aasta perspektiivis. Ekspertide hinnangul võib treenerite tuleviku tööjõuvajaduse arvutamisel aluseks võtta senised suhtarvud. Statistika näitab, et viimasel kolmel aastal (2016–2018) oli spordiklubides- ja koolides keskmiselt 38 harrastaja kohta üks kutsega treener. Seega nt 250 tuhande harrastaja puhul peaks spordiklubides ja -koolides olema praeguse 3400 asemel umbes 4600 kutsega treenerit. Siinkohal tuleb arvestada, et **suurem osa treeneritest töötab osakoormusega, tegeledes treeneritööga muu põhitöö kõrvalt, ligemale pooled treeneritest on rakendatud vabatahtlikena. Ehk et kasvuvajadus ei tähenda uusi tööturule sisenejaid.**

Tabel 38. Alavaldkonna põhikutsealade hõives prognoositav muutus 2026. aastani ja hõive statistika

Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõive	Kasvuvajadus	Asendusvajadus aastas (MKM-i metoodika põhine)
Treenerid	↑	4685	Kasvuvajadus on otseses sõltuvuses harrastajate arvust	Umbes 70

Allikad: Eesti tööjõu-uuring, REL2011, MKM, Spordikoolituse ja -Teabe SA

↑ – suur kasv (üle 20%)
↗ – keskmine kasv (kuni 20%)
↗→ – väike kasv (kuni 10%)
→ – püsib stabiilsena (± 5%)
↘→ – väike kahanemine (kuni -10%)
↘ – keskmine kahanemine (kuni -20%)
↓ – suur kahanemine (üle -20%)

8.4. Oskuste vajadus

Käesolevas lapeatükis käsitletakse lähema kümne aasta jooksul prognoositavaid muutusi treenerite põhikutsealal vajalikes oskustes. Prognoos põhineb kutseala mõjutavate suundumuste ja ekspertidega tehtud intervjuude analüüsil.

Maailma majandusfoorumi 2018. aastal ilmunud aruandes *„The Future of Jobs Report“*[318] rõhutatakse, et tehnoloogilised muudatused toovad kaasa muutused oskuste vajaduses kõigi valdkondade jaoks. Tähtsaks muutub valdkondadeüleste digilahenduste disaini ja programmeerimise oskus ning „pehmetest“ oskustest on kultuuri ja loometegevusega seotud kutsealade puhul rõhutatud loomingulisust, emotsionaalset intelligentsust, uuenduslikkust, kriitilist mõtlemist, aga ka oskust veenvalt esineda ning pidada tulemuslikke läbirääkimisi.

[318] The Future of Jobs Report 2018, World Economic Forum, vt http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf.

Töö treenerina eeldab häid erialaseid teadmisi ja oskust liikumishuvilist nii metoodiliselt kui ka didaktiliselt juhendada. Treenerite teadmiste ja oskuste arendamisega tegeleb aktiivselt EOK kutsealaste väljaõpete kaudu, mille käigus peale oskuse spordialast lähtuvalt treeningut läbi viia omandatakse ka inimese ja spordiga seotud alusteadmised, sh teadmised inimese anatoomiast, füsioloogiast, biomeditsiinist, psühholoogiast, pedagoogikast, majandusest, spordikorraldusest, tööga seotud seadustest jm.

Juba praegu töötavad paljud treenerid samal ajal juhtidena ja korraldavad oma spordiklubide tegevust. See eeldab juhtidelt (spordiklubide, alaliitude, spordiorganisatsioonide jt spordijuhtidelt) lisaks headele erialastele oskustele:

- teadmisi juhtimisest, sh personalijuhtimisest;
- teadmisi ettevõtlusest, st oskust hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, valida sobivaid turundusmeetodeid ja -kanaleid;
- oskust suhelda koostööpartneritega;
- valdkonna seaduste tundmist;
- arusaama Eesti ja rahvusvahelisest spordikorraldusest jm. Juhil on oluline teada, mis põhimõtetel toimub tervikuna spordi rahastamine, sh mis alustel toimub spordiklubide, treenerite rahastamine jm.

Koostöö erinevate osapooltega eeldab organiseerimisoskust. Lisaks tööde korraldamisele erinevate koostööpartnerite vahel tuleb osata enda ja partnerite aega juhtida ning jälgida ka tegutsemise tõhusust.

Tehnoloogia areng pakub treeneritele mitmeid väljakutseid ja uusi võimalusi. Nt saab tehnoloogia abil hinnata treeningute tulemuslikkust, korrigeerida tehnikat jm. Lisaks on digitehnoloogial kandev roll ka ettevõtlusega seotud aruandluse korraldamisel. Tehnoloogia arenguga muutuvad paratamatult oluliseks küberturvalisuse tagamisega seotud teemad, näiteks kuidas tagada isikuandmete kaitse.

8.5. Koolituspakkumine

Alapeatükis antakse ülevaade alavaldkonna seotud tasemeõppest, analüüsitakse pakutava õppe kvaliteeti ning kirjeldatakse täienduskoolituse võimalusi ja vajadusi.
Eestis saab omandada spordi alavaldkonnaga seotud tasemeharidust erinevatel kõrghariduse astmetel, bakalaureuseõppest kuni doktoriõppeni, kuid enim levinud on treenerite väljaõppes kutsealane väljaõpe.

Erialase õppena on käsitletud neid õppekavasid, millel on alavaldkonna ekspertide hinnangul otsene seos valdkonna põhikutsealadega.

8.5.1. Õppekavad ja õppurid tasemeõppes

Tasemeõppe ülevaade (vt tabel 39) on koostatud Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmete põhjal 2018/2019. õppeaasta seisuga. Kõrghariduses oli 2018/2019. õppeaastal spordi alavaldkonnaga seotud kaheksa õppekava. Spordiga seotud kõrgharidust saab omandada Tallinna Ülikoolis ja Tartu Ülikoolis.

Tabel 39. Tasemeõpet pakkuvad õppekavad õppeasutuse ja õppeastme järgi

Õpe	Vastuvõtuga õppekavade arv 2018/2019	Õppekavad 2018/2019
Bakalaureuseõpe	3	TLÜ: Kehakultuur, Rekreatsioonikorraldus TÜ: Kehaline kasvatus ja sport
Magistriõpe	3	TLÜ: Kehakultuuri õpetaja, Rekreatsioonikorraldus TÜ: Kehaline kasvatus ja sport
Doktoriõpe	2	TLÜ: Tervisekäitumine ja heaolu TÜ: Liikumis- ja sporditeadused

Allikad: TLÜ, TÜ

Õppurid tasemeõppes

Üliõpilaste arv kehalise kasvatusega seotud bakalaureuseõppes on võrreldes 2010/2011. õppeaastaga vähenenud rohkem kui poole võrra (vt tabel 40).

Tabel 40. Üliõpilaste arv spordiga seotud bakalaureuseastme õppekavadel 2010/2011–2018/2019

BA kokku	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Üliõpilasi	842	788	685	587	535	487	397	411	398
Vastuvõetud	237	174	132	146	124	115	120	135	127
Katkestanud	143	127	151	77	79	120	74	61	0
Lõpetanud	128	132	113	102	87	100	85	87	0

Allikas: EHIS

Viimase viie aasta vastuvõetute ja lõpetanute arvus ei ole olnud märgatavaid muutusi. Keskmiselt võetakse kõrghariduse esimesel astmel neile õppekavadele igal aastal õppima 124 (neist 95 õppekavadele „Kehaline kasvatus ja sport“ ning „Kehakultuur“) ja õpingud lõpetab 92 õppijat (neist 67 õppekavadel „Kehaline kasvatus ja sport“ ning „Kehakultuur“). Võttes arvesse vastuvõttude stabiilsust viimasel viiel aastal, saab prognoosida lähiajal õppe lõpetajate arvuks 85 üliõpilast aastas (õppekavadel „Kehaline kasvatus ja sport“ ning „Kehakultuur“vastavalt 60 lõpetajat[319]).

Õpingute katkestamise määr neil õppekavadel on veidi kõrgem kui kõrghariduses tervikuna, ulatudes 17%-ni (kõrghariduses kokku on vastav näitaja 15%).

Magistriastmel alustab õppekavadel „Kehakultuuri õpetaja“, „Kehaline kasvatus ja sport“ ja „Rekreatsioonikorraldus“ viie aasta keskmisena õpinguid 52 üliõpilast (lõpetab 38) (vt joonis 73). Ilma rekreatsioonikorralduse õppekaval õppijateta on vastu võetud üliõpilaste arv 36 ja lõpetanuid on 33.

[319] Koolituspakkumises on arvestatud 70-ga, osa rekreatsiooni õppekava lõpetanutest on arvesse võetud tervishoiu valdkonna analüüsis.

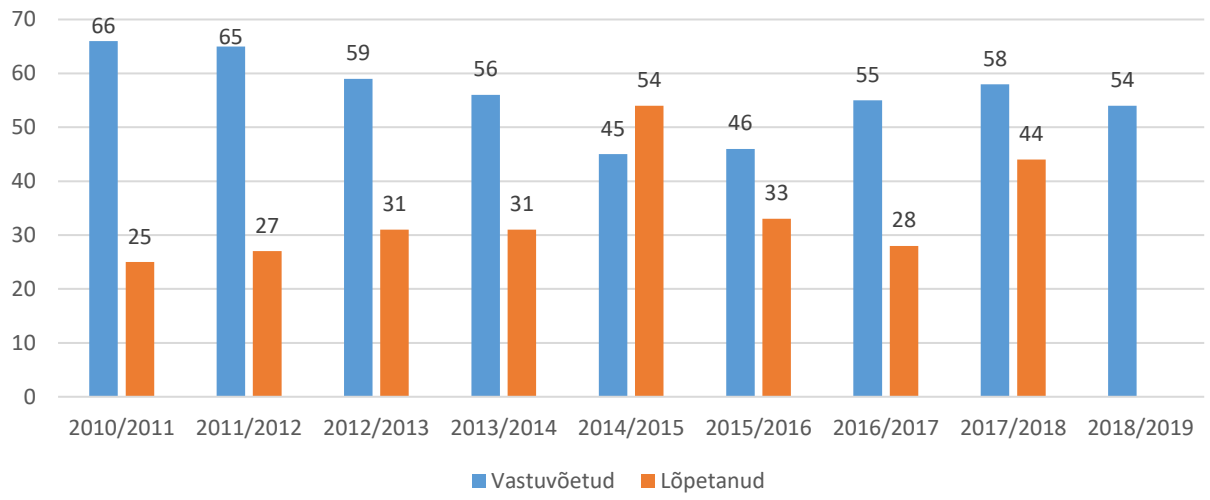

Joonis 73. Vastuvõetute ja lõpetajate arv spordiga seotud magistriastme õppekavadel 2010/2011–2018/2019
Allikas: EHIS

Magistriastmele vastu võetute arv ei ole oluliselt muutunud (vt tabel 41). Võttes arvesse väikeseid muutusi vastuvõtus ja lõpetanute arvus, saab prognoosida lähiaja lõpetanute arvuks 35 üliõpilast aastas.

Tabel 41. Üliõpilaste arv spordiga seotud magistriastme õppekavadel 2010/2011–2018/2019

MA kokku	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Üliõpilasi	165	172	169	172	166	137	133	155	157
Vastuvõetud	66	65	59	56	45	46	55	58	54
Katkestanud	36	39	29	26	24	26	19	11	0
Lõpetanud	25	27	31	31	54	33	28	44	0

Allikas: EHIS

Doktoriõppes alustab õpinguid keskmiselt seitse üliõpilast aastas.

8.5.2. Õppe kvaliteet

Kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamist korraldab Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). Kvaliteedi hindamises[320] osalevad sõltumatud eksperdid, nende seas valdkonna tööandjad, kõrghariduses ka väliseksperdid ja üliõpilased. On esitatud kokkuvõte EKKA ekspertide hindamisaruannetest etenduskunstide alavaldkonnaga seotud õpet pakkuvates koolides toimunud hindamiste kohta, lisaks on neid aruandeid kõrvutatud OSKA rakendusuuringus osalenud ekspertide hinnangutega.

Kõrghariduse kvaliteeti hinnatakse kahes vormis, need on institutsionaalne akrediteerimine ja õppekavagrupi kvaliteedi hindamine. Iga seitsme aasta järel hinnatakse õppeasutuse tegevuse vastavust õigusaktidele, kooli eesmärkidele ja arengukavale. Täisakrediteering antakse seitsmeks aastaks, ent

[320] Hindamisaruanded ja lisateave hindamise korralduse kohta on EKKA kodulehel, vt http://ekka.archimedes.ee/.

hindamisnõukogu võib teha ka otsuse akrediteerida kolmeks aastaks või akrediteerida kõrvaltingimusega.

Alapunktis analüüsitakse TLÜ ja TÜ treeneri kutsealaga seotud spordi õppekavagrupi õppekavasid, mis olid hindamises 2014. aastal. Hindamisnõukogu otsustas anda akrediteeringu seitsmeks aastaks.

Tallinna Ülikooli spordi õppekavagrupi (õppekava „Kehakultuur“ (BA)) hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- interdistsiplinaarset lähenemisviisi õppimisele ja õpetamisele;
- võimalust üliõpilasel kujundada oma õppekava vastavalt isiklikele eelistustele;
- väga heal tasemel õppetöökeskkonda ja õppematerjale;
- nüüdisaegseid ja paindlikke õppemeetodeid;
- õppejõudude motiveeritust ja innovatiivsust.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- arvestada demograafilisi trende õppekava jätkusuutlikkuse tagamiseks, sh tervisega seotud füüsilise aktiivsuse aspektide suuremaks esindatuseks õppekavades;
- pöörata enam tähelepanu liikumisteaduste ja tervise suunale õppekavades;
- nõustada üliõpilasi individuaalse õppekava planeerimisel ja valikute tegemisel.

Tartu Ülikooli spordi õppekavagrupi (õppekava „Kehaline kasvatus ja sport“ (BA ja MA)) hindamisel on EKKA hindamisaruandes tugevate külgedena nimetatud:

- tugevat teadustöö traditsiooni ja selget fookust;
- õppekavade sidusust ja vastavust kõrgharidusstandardi ja treeneri kutsestandardi nõuetele;
- õppe seost tegelikkusega;
- õppe eesmärkide ja õpiväljundite saavutamiseks vajalike ressursside olemasolu.

Parendusvaldkondadena ja soovitustena on nimetatud vajadust:

- pöörata suuremat tähelepanu õppejõudude õpetamisoskuste ja õpetamismeetodite arendamisele. Ainepõhise lähenemisviisi asemel kasutada enam probleemipõhist lähenemisviisi.
- läbi mõelda magistrikava tulevased arengusuunad. Magistrikava on sobilik neile üliõpilastele, kes soovivad saada kehakultuuriõpetajaks. Tuleb kaaluda spetsialiseerumiste lisamist õppekavasse või erineva suunaga magistrikavade pakkumist.
- kaasata õppekavaarendusse tööandjate, vilistlaste ja teiste huvigruppide esindajaid;
- pöörata õppekavades enam tähelepanu sotsiaalteaduslikule poolele;
- lisada bakalaureuseõppesse praktika.

Mõlema ülikooli puhul toodi välja vajadust:

- kooskõlastada õppekavade tulevikusuundi ja leppida kokku ühine lähenemine spordiharidusele Eestis. Edendada omavahelist koostööd ning jõuda kokkuleppele edasises tööjaotuses;
- parandada koostööd Eesti Olümpiakomiteega, spordi erialaliitude ja klubidega.

8.5.3. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused

Täiendusõppena mõistetakse tööalast enesetäiendamist ehk õppimist laiemalt, hõlmates nii kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist kui ka individuaalset enesetäiendamist õppematerjalide jms abil, kursustel osalemist, õpet juhendaja abil, õppimist teiste juhendamisel, õppereise, kolleegide ühisõpet ja vastastikust õppimist, tööalast nõustamist, sh parimate kogemuste ja teadmiste jagamist professionaalse koostöö raames haridusasutuste sees ning vahel jmt.

Peamised täienduskoolituse pakkujad spordi alavaldkonnas on tasemeõpet pakkuvad kõrgkoolid Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool. Samuti korraldab treenerite, sporditöötajate ja spordijuhtide ning teiste spordispetsialistide koolitusi EOK ning Haridus- ja Teadusministeeriumi ellu kutsutud Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus[321]. Alavaldkonna kutsealadega seotud täiendusõppe pakkumises osalevad ka mitmed erakoolid ja liidud, näiteks Eesti Suusaliit, Kulturismi ja Fitnessi Liit, SYNLAB Koolituskeskus, Eesti Massaaži- ja Teraapiakool jpt.

EOK[322] korraldab regulaarselt koolitusprogramme, mis on suunatud Eesti spordiorganisatsioonidele, treeneritele, sporditöötajatele ja spordijuhtidele. Koolitused toimuvad koostöös Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutusega. Treenerite kutsealane tasemekoolitus koosneb nii üld- kui ka erialaainetest ning selle maht ja ained on vastavuses dokumendis „Treenerite tasemekoolituse ja täiendõppe raamõppekava – ained ja mahud“ sätestatuga. Tasemekoolituse mahu määratlemisel on tuginetud Euroopa treenerite koolituse struktuurile (EQSCT – European Qualification Structure for Coaches Training). Valitud spordiala teoreetiline ettevalmistus ja praktiliste oskuste õpe moodustab 50% koolitusmahust ning teine pool koolitusmahust (üldainete osa) on inimese ja spordiga seotud alusteadmiste õpe biomeditsiinis, pedagoogikas, psühholoogias koos vajalike üldteadmistega majandusest, spordikorraldusest ja valdkonnaga seotud seadustest. Üldainete koolituse plokki juhendavad koolituspartnerid – Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool.

Igal aastal läbib treeneri tasemekoolituse (tasemed 3, 4 ja 5 kokku) üle 500 treenerikutse taotleja.

Neile lisanduvad veel Audentese Spordigümnaasiumi lõpetanud (umbes 60), kes õppe käigus läbivad kohustusliku 60 tunni ulatuses üld- ja erialaaineid ning saavad eelduse omandada abitreeneri kutse.

Lisaks koolitustele panustab EOK kvaliteetsete erialakoolituste õppematerjalide väljatöötamisse.

TÜ[323] pakub alavaldkonnaga seotud täiendusõpet nii avatud kui ka tellimuskoolitustena. Kooli tasemeõppes õppijal on võimalik osaleda täiendusõppijana huvipakkuvatel kursustel. Täienduskoolitused on enamasti tasulised, ka tasemeõppes õppijale.

TLÜ[324] pakub täienduskoolitusi avalike sündmuste, tellimusprojektide ja spetsiaalselt organisatsiooni vajadusi arvestavates formaatides. Võimalik on saada individuaalkonsultatsiooni, supervisiooni ja *coaching*'ut. Täiendusõppe valdkonda TLÜ-s koordineerib Avatud akadeemia, mille korraldada on ka tasemeõppeainete täiendusõppena õppimine.

---

[321] Vt http://www.sport.ee/et/today#b1.

[322] Koolituskalender, vt http://www.sport.ee/et/event?type=type_event&liik=TR&submit=.

[323] TÜ täiendusõpe, vt https://www.kultuur.ut.ee/et/taiendusope.

[324] TLÜ täienduskoolitus, vt https://www.tlu.ee/koolitus.

Tööandjate ootus on, et ülikoolid võiks olla aktiivsemad täienduskoolituste pakkujad, mis tähendab koolidele olulist koolitajate ressursi kasvatamise vajadust. Treenerite kutsealaste tasemekoolituste korraldamisel on takistuseks ülikoolide suutlikus läbi viia vastavat üldainete õpet.

Ümberõppena käsitletakse eeskätt erialase kvalifikatsiooni muutmist ja karjääritee alustamist uues valdkonnas. Alavaldkonda sisenemine ümberõppe teel on treenerina üsna levinud, näiteks aeroobikatreenerina töötamine on sageli inimese jaoks uueks proovikiviks. Väga levinud õppimise võimaluseks treeneri põhikutseala puhul on töökohapõhine õpe, näiteks esmased treeneri tööks vajalikud teadmised ja oskused omandatakse kogenud treeneri käe all õppides.

8.6. Spordi alavaldkonna tööjõu nõudluse ja pakkumise võrdlus

Selles alapeatükis võrreldakse tööjõu nõudlust ja pakkumist. Kõrvutatakse, kui palju ja millisel tasemel uut tööjõudu vajab alavaldkond lähema viie kuni kümne aasta vältel aastas ning kui palju eriala spetsialiste haridussüsteemist valdkonda tuleb.

Tööjõuvajaduse prognoosi koostamisel on arvestatud asendusvajaduse ning valdkonna tööhõiveprognoosiga. Asendusvajadus arvestab demograafilisi arenguid ning annab arvulise hinnangu sellele, kui palju on vaja juurde töötajaid asendamaks tööturult vanuse tõttu lahkujaid. Asendusvajaduse hindamisel on OSKA uuringutes kasutatud MKM-i tööjõuprognoosi, mis lähtub alavaldkonnas hõivatute vanusestruktuurist ning tegelikust pensionile jäämise vanusest.

Tööhõiveprognoosi puhul on fookuses see, kas alavaldkonna hõive põhikutsealati lähitulevikus kahaneb või kasvab. Tööhõiveprognoos (vt tabel 42) saadi mitmeid tegureid arvestades, ekspertide hinnangutest kuni demograafiliste trendideni. Koolituspakkumise prognoos põhineb EHIS-e andmetel, võttes aluseks viimaste aastate andmed nii lõpetanute kui ka vastuvõetute kohta (vt alapeatükk 8.5).

Tabel 42. Uue tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalu hinnang spordi alavaldkonnas

Põhikutseala	Hõive muutuse suund	Hõive	Kasvuvajadus	Asendus-vajadus aastas	Tasemeõppe lõpetajate prognoos aastas	Ekspertide hinnang
Treenerid	↑	4685	Kasvuvajadus on otseses sõltuvuses harrastajate arvust	Umbes 70	70	Treeneri (EKR 3–5) töö ei eelda tasemeõppe läbimist kõrghariduse tasemel. Treeneri tööks on esmatähtis treeneri kutse olemasolu.

Allikas: Spordikoolituse ja -Teabe SA, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos

Treeneri (EKR tase 3–5) töö ei eelda tasemeõppe läbimist kõrghariduse tasemel. Treeneri tööks on esmatähtis kutsetunnistuse olemasolu, mille üheks eelduseks on kutsealase tasemekoolitus läbimine. Lisaks tasemeõppe lõpetanutele saab treeneri põhikutseala koolituspakkumisse lisada kutsealase tasemekoolituse läbinud, keda on hinnanguliselt 500 aastas, ja Audentese Spordigümnaasiumi lõpetanud, umbes 60 lõpetajat aastas. Koolituse läbinud peavad kutse saamiseks enamasti läbima kaheosalise (teoreetiline ja praktiline osa) kutseeksami.

Tööjõuvajaduse hindamisel tuleb arvestada, et treeneritöö võib olla inimesele nii lisasissetuleku saamise võimaluseks kui harrastustegevusena kõrvaltegevuseks. EOK hinnangul 20%-le treeneritele on

sporditöö põhisissetulekuallikaks ja koguni 75% viivad treeninguid läbi põhitöö kõrvalt. Lähitulevikus ei ole ette näha selle osakaalu muutust. Seega on võtmeküsimus, kuidas kasvatada kutsega treenerite arvu eeskätt nende hulgas, kelle jaoks ei ole see põhitegevus. Arvestades, et kõrvaltöö ja -tegevused on kasvav trend ning projektipõhiste tööde tegemine suureneb, saab pidada püstitatud eesmärgi saavutamist realistlikuks. Eesmärgi – kasvatada kutsega treenerite osakaalu – saavutamine sõltub palju ka iga konkreetse spordiala alaliidu tegevusest ja huvist, st valmisolekust korraldada treeneri väljaõppeks vajalikke erialakoolitusi.

8.7. Spordi alavaldkonna uuringu järeldused ja kitsaskohad

Alapeatükis on sõnastatud alavaldkonna uuringust (vt alaptk-d 8.1–8.6) tulenevad järeldused peamiste kitsaskohtade kohta ja ettepanekud nende leevendamiseks, mis lähtuvad uuringu põhiküsimusest: mida on vaja muuta, et täita alavaldkonna tööjõu- ja oskuste vajadust lähema viie kuni kümne aasta vaates?

Õppe sisu, mahu, korralduse jms muutmise ettepanekud puudutavad õppeasutusi, alavaldkonnas tegutsevaid organisatsioone, erialaliite jt. Kitsaskohtade analüüsi põhjal on sõnastatud need, mis on seni takistanud piisava arvu ja oskustega töötajate saamist. Sõnastatud on ettepanekud nende probleemide lahendamiseks. Tegevustele on lisatud sihtrühmad, kelle pädevusse ettepaneku elluviimine kuulub.

POSITIIVSENA saab esile tuua, et spordi harrastamine Eesti elanike hulgas näitab selget kasvutrendi ja seda ka nooremates vanuserühmades. **Spordivaldkond tervikuna on Eesti Olümpiakomitee eestvedamisel väga hästi läbi uuritud ja organiseerunud**, Eestis on asutatud arvukalt üleriigilisi spordiliite ja -ühendusi. Võrreldes teiste antud uuringus käsitletud alavaldkondadega, paistab spordi alavaldkond eriti silma korras statistikaga (treenerid on isikukoodipõhiselt loendatud). Samuti tegeletakse aktiivselt valdkonna korrastamisega, treenerikutsete andmisega ning koolitamisega.

Järgnevalt on esitatud peamised probleemkohad, mis on takistuseks vajalike oskustega töötajate leidmisel.

KITSASKOHT 1: Inimeste liikumis- ja sportimisharrastuse vajaduse katmiseks on vaja 2030. aastaks kasvatada kutsega treenerite arvu 1200 võrra.

Selgitus/põhjendus

Eesti spordipoliitika üks prioriteetidest on vajadus saavutada eesmärk, et valdav osa eri vanuserühmades inimestest liigub ja spordib. See tähendab vajadust muuta sportimine ja liikumisüritustel osalemine kõigile kättesaadavaks. Eesti elanike kehaline aktiivsus on pidevalt kasvanud, seda eriti noorte spordiharrastajate hulgas. Iga nädal liikumisharrastusega tegelevatest inimestest iga viies tegeleb harrastamisega peamiselt treeningrühmas, liikumisrühmas või treeneri juhendamisel. Vaadates trendi, näeme, et peamiselt treeneri juhendamisel treenivate inimeste osakaal on ajas järjest kasvanud. Selleks, et teenindada spordiharrastuse kasvavat trendi, on oluliselt vaja kasvatada kutsega treenerite arvu. See ei tähenda oluliselt uut lisanduvat tööjõudu, kuivõrd praegu on ligi pooled treeneritest rakendatud vabatahtlikena ja rohkem kui kolmandik treeneritest töötab osakoormusega muu põhitöö kõrvalt, ja suure tõenäosusega jätkub sarnane käitumismuster ka lähitulevikus.

Ettepanekud

- Kohalikud omavalitsused koostöös spordialaliitudega motiveerivad spordiklubisid soodustama töötajatel treeneri kutse omandamist.
- Spordikoolituse ja -Teabe SA koostöös ülikoolidega leiavad lahenduse, kuidas kasvatada kutsealase tasemekoolituse mahtusid.
- EOK koostöös riigiga leiab lahenduse ka madalamal kutsetasemel (EKR tasemed 3–4) treenerite töö tasustamise riiklikuks toetamiseks.
- Kultuuriministeeriumi eestvedamisel alustatakse koostöös EOK-ga arutelu spordiseaduses toodud treenerile esitatavate nõuete üle, eriti puudutavana lapsi ja kuni 24-aastaseid noori juhendavate treenerite nõudeid.

KITSASKOHT 2: Spordiklubide juhtidel puudub ettevõtlusalane ettevalmistus.

Selgitus/põhjendus

Juhtidena spordiklubides (ka spordiorganisatsioonides) on tööl sageli pikaajalise sporditöö kogemusega isikud, palju on ka endisi sportlasi ja treenereid. Töö treenerina eeldab erialaseid teadmisi ja oskuseid, kuidas liikumishuvilist nii metoodiliselt kui ka didaktiliselt juhendada, töö juhina eeldab lisaks oskust spordiklubi tulemuslikult juhtida. See tähendab peale heade erialastele oskuste ka teadmisi ettevõtlusest, sh inimeste ja suhete juhtimisest, rahandusalaseid teadmisi, arusaamist valdkonna seadustest, spordikorraldusest, sh spordiklubide rahastamise põhimõtetest jm. Treenerite kutsekoolituse õppekavas on põgus ülevaade ettevõtlusest, kuid see ei ole piisav, et juhina klubi majandamisega tulemuslikult ja seadust järgides toime tulla.

Ettepanekud

- Spordikoolituse ja -Teabe SA koostöös ülikoolidega töötavad välja ettevõtlusalase ja juhtimise täienduskoolituse õppekava spordijuhtidele.
- EOK koos alaliitudega motiveerivad spordiklubide juhte osalema juhtidele suunatud täienduskoolitusel.

Kasutatud allikad

Ametite klassifikaator 2008. http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=3005499&selectedRow=0&siteLanguage=ee.

Autoriõiguse seadus. Riigiteataja. https://www.riigiteataja.ee/akt/106012011034?leiaKehtiv.

Bakshi et al. Nesta. 2015. Creativity vs robots. The creative economy and the futuure of employment. https://media.nesta.org.uk/documents/creativity_vs._robots_wv.pdf.

Davies, A., Fidler, D. and Gorbis, M. Institute for the Future for the University of Phoenix Research Institute. 2011. Future Work Skills 2020. http://www.iftf.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf.

Eesti Arhivaaride Ühingu veebileht. http://www.eay.ee/index.php/liikmed.

Eesti Autorite Ühingu koduleht. https://www.eau.org/liikmed/.

Eesti Balletiliidu koduleht. http://balletiliit.ee/liikmed.

Eesti Hariduse Infosüsteem. http://www.ehis.ee/.

Eesti Heliloojate Liidu koduleht. http://www.helilooja.ee/eesti-heliloojate-liit/ehl/.

Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri koduleht. http://ekka.archimedes.ee/korgkoolile/oppekavagrupi-kvaliteedi-hindamine/hindamisotsused-ja-aruanded/.

Eesti Konjunktuuriinstituut. 2018. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1._eesti_lm_olukorra_uuring_ja_kaardistus_yldosa.pdf.

Eesti Olümpiakomitee koduleht. https://www.eok.ee/organisatsioon.

EKI. 2015. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Etenduskunstid. http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/6._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Etenduskunstid.pdf

EKI. 2018. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Muusika. http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

EKI. 2018. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Kultuuripärand: Käsitöö. http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf.

EKI. 2015. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Muuseumid. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/9._muuseumid.pdf.

EKI. 2015. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Raamatukogud https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/10._raamatukogud.pdf

Eesti Kultuurikorraldajate Liidu koduleht.http://artsmanagers.ee/liikmed/.

Eesti Kunstiakadeemia Avatud akadeemia. https://www.artun.ee/avatud-akadeemia/.

Eesti Lavastajate Liidu koduleht. http://lavastajateliit.ee/ell-nimekiri/

Eesti Muuseumiühingu veebileht. https://www.muuseum.ee/uhingust/.

EMTA aastaraamat 2018. https://ema.edu.ee/wp-content/uploads/2019/05/2018_aastaraamat-1.pdf.

Eesti Rahvusraamatukogu seadus. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016008?leiaKehtiv.

Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liidu koduleht. https://tantsuliit.ee/.

Eesti Teatri Agentuuri koduleht.http://statistika.teater.ee/stat/.

Eesti Vabariigi põhiseadus. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/akt/633949?leiaKehtiv.

European Commission. 2016. The impact of ICT on job quality: evidence from 12 job profiles. http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?action=display&doc_id=16160.

European Group on Museum Statistics koduleht. https://www.egmus.eu/.

Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Koostöö Kogu, Eesti Haridusfoorum. 2014. Eesti elukestva õppe strateegia 2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf.

Haridus- ja Teadusministeerium. Täiskasvanuhariduse programm 2017–2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programmi_2017-2020_eelnou_1.pdf.

Haridus- ja Teadusministeerium. 2018/2019. õppeaasta arvudes. https://www.hm.ee/sites/default/files/2018-2019_oppeaasta_arvudes.pdf.

HTM. 2018. Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade arengukavade 2018. aasta tulemusaruanded. Tartu: HTM. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/htm_tulemusvaldkondade_2017_aruanded.pdf

Haridus- ja Teadusministeerium. Noortevaldkonna arengukava 2014–2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf.

Haridussilm. https://www.haridussilm.ee/

ILO. 2019. Challenges and opportunities for decent work in the culture and media sectors. Working paper No. 324. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_661953.pdf.

Kantar Emor. 2018. Eesti elanike muusika kuulamise harjumused märts 2018. https://media.voog.com/0000/0041/3129/files/Muusika%20kuulamise%20uuring%202018-aruanne.pdf.

Kantar Emor. 2018. Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/muuseumide_ja_raamatukogude_kulastajate_ja_mittekulastajate_uuringu_lopparuanne_0.pdf.

Kivirähk, J. Turu-uuringute AS. 2016. Teatri positsioon ja roll ühiskonnas. http://www.eeteal.ee/sisu/326_1129Teatri_Poisytsioon.pdf.

Konserveerimis- ja digiteerimiskeskuse Kanut veebileht. https://evm.ee/est/kanut-/kanut.

Kultuuriministeeriumi koduleht. https://www.kul.ee/et/.

Kultuuriministeerium. 2013. Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf.

Kultuuriministeerium. Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2019–2022. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_ak_2019_2022.pdf.

Kultuuriministeerium. Ülevaade „Eesti spordipoliitika põhialuste aastani 2030“ elluviimise kohta. Periood 01.09.2017–31.08.2018. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/sport2030_ulevaade.pdf.

Kutsekoda. 2018. Tööturu koolitusvajaduse seire- ja prognoosimetoodika. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2019/02/OSKA-metoodika-2.1-1.pdf.

Kutsekoda. 2017. http://kutsekoda.ee/et/kutseregister/tutvustus.

Kutsekoda. 2014. Üldised kompetentsid – kvalifikatsiooniga seonduvad terminid. http://www.kutsekoda.ee/fwk/contenthelper/10448381/10506333.

Kutsekoda. Kutsestandardid. http://kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/otsing.

Kõrgema Kunstikooli Pallas täienduskoolitused. https://www.artcol.ee/et/koolitused.

Lepik, I., Uiboupin, M. SA Kutsekoda. 2017. Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: ehitus. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/02/OSKA-Ehitus-terviktekst.pdf.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. 2014. Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020. http://kasvustrateegia.mkm.ee/pdf/Eesti%20ettevotluse%20kasvustrateegia%202014-2020.pdf

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Tööjõuvajaduse prognoosi koostamise metoodika. https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouprognoos_2022_lyhikirjeldus.pdf.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. 2014. Eesti infoühiskonna arengukava. https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti_infouhiskonna_arengukava.pdf.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. 2014. „Säästev Eesti 21“. https://www.envir.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/se21_est_web_1.pdf.

McKinsey & Company. McKinsey Global Institute. 2017. Jobs lost, jobs gained: Workforce transitions in a time of automation. https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/featured%20insights/Future%20of%20Organizations/What%20the%20future%20of%20work%20will%20mean%20for%20jobs%20skills%20and%20wages/MGI-Jobs-Lost-Jobs-Gained-Report-December-6-2017.ashx.

McKinsey & Company. 2017. Digitally-enabled automation and artificial intelligence: Shaping the future of work in Europe’s digital front-runners. https://www.mckinsey.com/global-themes/europe/shaping-the-future-of-work-in-europes-nine-digital-front-runner-countries.

Mets, U., Leoma, R. SA Kutsekoda. 2016. Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/IKT-terviktekst.pdf.

Mets, U., Veldre, V. SA Kutsekoda. 2017. Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: tervishoid, vt https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/tervishoiu_uuringu_terviktekst.pdf.

Muuseumiseadus. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/akt/110072013001?leiaKehtiv.

Muuseumiöö külastatavus. https://www.muuseumioo.ee/uudised/muuseumioo-kulastajanumbrid-loid-uue-rekordi.

National Skills Academy. 2018. Building A Creative Nation: Current and future skills needs. Addressing skills gaps and shortages in the creative and cultural industries. https://ccskills.org.uk/downloads/Building_a_Creative_Nation_-_Current_and_Future_Skills_Needs.pdf.

OECD. (2019). OECD Employment Outlook 2019: The Future of Work, OECD Publishing, Paris https://read.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2019_9ee00155-en#page50.

OECD. Ülevaade OECD teaduse, tehnoloogia ja tööstuse teemalistest aruannetest 2014–2015. http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2014/02/%C3%9Clevaade-OECD-teaduse-tehnoloogia-ja-t%C3%B6%C3%B6stuse-teemalistest-raportitest-2014-2015.pdf.

Pärna, O. Kutsekoda. 2016. Töö ja oskused 2025. Ülevaade olulisematest trendidest ja nende mõjust Eesti tööturule kümne aasta vaates. http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf.

Raamatukoguhoidjate Kutsekoolitus. https://www.nlib.ee/kutsekoolitus.

Rahvaraamatukogu seadus. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/akt/12798044?leiaKehtiv.

Rajaleidja koduleht. http://ametid.rajaleidja.ee/Naitleja.

Riigikantselei. 2011. Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/konkurentsivoime_kava_eesti_2020_2011.pdf.

Riigi Teataja. Ülikooliseadus. https://www.riigiteataja.ee/akt/130052012011?leiaKehtiv.

Saar Poll. 2003. Elanikkonna kultuuritarbimise uuring. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_kultuuritarbimise_uuring_2003.pdf.

Saar Poll. 2006. Elanikkonna kultuuritarbimise uuring. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_kultuuritarbimise_uuring_2006.pdf.

Spordiseadus. Riigiteataja. https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015045?leiaKehtiv.

Statistikaameti andmebaas. http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/databasetree.asp.

Susi, S., Matsin, A., Parts, P-K., Masso, J., Murasov, K., Ainjärv, I., Mooses, V., Nõgu, L., Mägi, K., Raagma, G. Tartu Ülikool. 2011. PÄRANDTEHNOLOOGIA JA KÄSITÖÖSEKTORI UURING.

Säilituseksemplari seadus. Riigiteataja. https://www.riigiteataja.ee/akt/107072016001?leiaKehtiv.

Tallinna Ülikooli koduleht. http://www.tlu.ee/et/.

Tartu Ülikooli Elukestva õppe keskus. https://www.ut.ee/et/koolitus.

Tartu Ülikooli koduleht. https://www.ut.ee/et.

Treenerite eetikakoodeks, Kutsekoda. https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid_Lisa/downloadFile/10544453.

Turu-uuringute AS. 2018. Eesti elanike kehaline aktiivsus. Küsitlusuuring oktoobris 2018, http://media.voog.com/0000/0037/7845/files/2018%20Eesti%20elanike%20aktiivsus%20kokkuv%C3%B5te.pdf.

Vallistu, J., Erikson, M., Eljas-Taal, K., Tampel, R., Ratnik, H., Nausedaite, R., Aksen, M., Pruks, P. RAKE. 2017. „Tuleviku töö – uued suunad ja lahendused“. http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/273726.

World Economic Forum. 2018. Centre fort the New Economy and Society. The Future of Jobs. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdfThe Future of Jobs – Employment.

World Economic Forum. 2018. Creative Disruption: The impact of emerging technologies on the creative economy. http://www3.weforum.org/docs/39655_CREATIVE-DISRUPTION.pdf.

Lisad

Lisa 1. OSKA põhiterminid

OSKA süsteemis kasutatavate terminite allikad:

a) kehtivad õigusaktid (nt kutseseadus);
b) rahvusvahelised kokkulepped (nt klassifikaatorid);
c) oskuste rakkerühma eestvedamisel ekspertide ühistööna sõnastatud kokkulepped (sh Emakeele Seltsi keeletoimkond);
d) OSKA nõunike kogus sõnastatud kokkulepped.

AK (ingl *ISCO*) on ametite klassifikaator, käesolevas töös viidatakse selle lühendiga klassifikaatori 2008. aasta versioonile 1.5b.

Amet, ametikoht (ingl *Occupation / Job*) on tööülesannete kogum, mida isik täidab oma töökohal ja mille eest ta saab tasu. Ametinimetused ja kutsenimetused võivad kokku langeda.

Ametiala (ingl *Occupation*) on sarnaste ametite kogum.

Ametirühm (ingl *Group of occupations*) on sarnaste ametialade kogum ametite klassifikaatoris (AK).

EHIS on Eesti Hariduse Infosüsteem.

EKR on Eesti kvalifikatsiooniraamistik, raamistiku lühikirjeldus on leitav Kutsekoja veebis.

EMTAK (ingl *NACE*) on Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator, siinses töös kasutatakse klassifikaatori 2008. aasta versiooni.

Eriala (ingl *Speciality*) on teaduse, tehnika, kunsti vms kitsam, suhteliselt kindlamini piiritletud ala; spetsiaalala. Eriala seostub eelkõige õppimise ja õppekavaga, vahel spetsialiseerumisalaga õppekavas. Eriala nimetusena kasutatakse tegevusala nimetust (mitte tegijanime nagu kutse puhul).

Kompetentsus (ingl *Competence*) on edukaks kutsetegevuseks vajalike kompetentside kogum (asjatundlikkus).

Kompetentsistandard (ingl *Competency standard*) on kutsestandard, mis sisaldab ühte kompetentsi.

Koordinatsioonikogu (ingl *Future Skills Council*) põhiülesanne on tööturu koolitustellimuse formeerimise protsessi juhtimine ja tasakaalu leidmine kutsetegevuse valdkondade vajaduste vahel. Koordinatsioonikogu moodustab vastutav minister seaduse alusel[325].

Kutsestandard (ingl *Occupational standard*) on dokument, milles kirjeldatakse kutsetegevust ja kutsealaseid kompetentsusnõudeid.

Kutseala (ingl *Profession*) on samalaadset kompetentsust eeldav tegevusvaldkond, sarnastel tegevustel põhinev, eri tasemel kompetentse eeldavate kutsete kogum. (Näide 1. Kutseala – kokandus;

[325] Koordinatsioonikogusse kuuluvad Haridus- ja Teadusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Eesti Tööandjate Keskliidu, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja, Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsiooni TALO, Eesti Ametühingute Keskliidu, Eesti Töötukassa, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ja Sihtasutus Innove esindajad. Vastavalt ministri korraldusele on koordinatsioonikogu esimees HTM-i asekantsler. Eristumise eesmärgil võib koordinatsioonikogu edaspidi kasutusele võtta kaubamärgi, nt Tulevikuoskuste Nõukogu.

kutsed – abikokk, kokk, meisterkokk. Näide 2. Kutseala – müürsepatöö; kutsed – müürsepp, tase 3, müürsepp, tase 4). Kutseala kujuneb lähedaste ametite analüüsimise tulemusena.

Kutsespetsiifilised kompetentsid (ingl *Specific hard skills*) on tööosade ja tööülesannetega otseselt seotud kompetentsid. Need kompetentsid on vähese ülekantavusega.

Kvalifikatsioon (ingl *Qualification*) on hindamise ametliku tulemusena tunnustatud kompetentsus. Kvalifikatsioonid jagunevad järgmiselt: hariduslikud kvalifikatsioonid (ingl *Educational qualifications*) ja kutsekvalifikatsioonid (ingl *Occupational qualifications*).

Hariduskvalifikatsioon (ingl *Educational qualification*) on õppeasutuse antud diplom, tunnistus või kraad, millega tõendatakse (või mis kinnitab) õppekavaga kehtestatud õpiväljundite saavutamist. Hariduskvalifikatsioonid jagunevad üldharidus-, kutseharidus- ja kõrghariduskvalifikatsioonideks.

Kutsekvalifikatsioon (ingl *Occupational qualification*) on kvalifikatsioon, mis saadakse kutseeksami sooritamisel ja mille tase on määratud asjakohases kutsestandardis.

Kompetents (ingl *Competency*) on tegevuses väljenduv teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mis on eelduseks teatava tööosa täitmisel. Kompetentsid jagunevad üldisteks ja kutsespetsiifilisteks.

Üldised kompetentsid (ingl *General competencies*) sisaldavad suures ulatuses kõikidele kvalifikatsioonidele ülekantavaid käitumuslikke kompetentse, mis on seotud hoiakutega ja inimese võimega oma oskusi rakendada (nt suhtlemine, kohanemine ja toimetulek). Samuti kuuluvad üldiste kompetentside hulka keskmise ja suure ülekantavusega teadmistel ja oskustel põhinevad kompetentsid (nt IKT-, õigus-, majandus- ja keskkonnateadlikkus).

Kutsespetsiifilised kompetentsid (ingl *Specific hard skills*) on tööosade ja tööülesannetega otseselt seotud kompetentsid. Need kompetentsid on vähese ülekantavusega.

OSKA (ingl *System for monitoring and anticipating labour market training needs*) on tööjõu- ja oskuste vajaduse seire- ja prognoosisüsteem.

OSKA tuumikinfo (ingl *OSKA core information*) on registrite, uuringute ja muude infoallikate andmete ning eksperdihinnangute alusel koostatud 1) üldraport – ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tuleviku arengutest, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadusest; 2) valdkonna uuringuaruanne – ülevaade valdkonna tööturu olukorrast ja trendidest, koolituspakkumisest ning tööjõu- ja oskuste vajadusest lähema kümne aasta vaates.

OSKA valdkond (ingl *Sector for labour market training needs monitoring and forecasting*) on sarnaste majandustegevus- või kutsealade kogum, mille ulatuses koostatakse valdkonna tööturu koolitusvajadus ja tegutseb eksperdikogu.

Oskuste vajadus (ingl *Skills anticipation*) on teave valdkonnas edukaks hakkamasaamiseks vajalikest olulistest kompetentsidest ning nende puudujääkidest töötajatel, kahaneva ja kasvava vajadusega kompetentsidest, tulevikuoskustest ning kompetentsiprofiilide kirjeldamise vajadusest (sh kutsestandardite olemasolust).

OSKA väljundinfo (ingl *OSKA outcomes*) moodustavad nii OSKA tuumikinfo kui ka selle alusel sihtgruppidele erineva andmestruktuuri, vormi, stiili ja sõnastusega koostatud infopaketid.

Tööjõuvajaduse prognoos (ingl *Labour demand forecast*) on võimalikke tööturuarenguid arvestav ja töötajate vajadust kirjeldav arvuline hinnang selle kohta, kui palju võiks olla vaja lisatöötajaid OSKA eri valdkondades, ametirühmades ja haridustasemetel.

Tööjõuvajaduse seire (ingl *Monitoring of labour demand*) on majanduses rakendatud tööjõu ning OSKA valdkondades esineva tööjõuvajaduse kohta andmete kogumine, analüüsimine ja avaldamine nii tervikuna kui ka ametirühmade, valdkondade ja haridustasemete kaupa, kasutades nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid meetodeid.

Tööturu koolitusvajadus (ingl *Labour market training needs and the number of commissioned study places*) on tööjõuvajaduse prognoosist ja oskuste vajadusest lähtuv OSKA valdkondade põhine ettepanekute ja soovituste kogum koolituskohtade planeerimiseks ja õppesisu arendamiseks erinevate haridusliikide ja -tasemete ning õppevaldkondade kohta.

Varjatud takistus tööjõu järelkasvu tagamisel (ingl *Market failure in the context of OSKA*) on olukord, kus hoolimata koolituskohtade olemasolust ja koolitustegevuse näilisele vastavusest koolitusvajadusele on valdkonnas tööjõu ja/või vajalike kompetentside puudus.

Valdkonna eksperdikogu (ingl *Sectoral skills council*) on ekspertidest moodustatud komisjon, mille ülesanne on OSKA valdkonnas tööturu koolitusvajaduse väljaselgitamine ja täitmise seire. Valdkonna eksperdikogu võib oma töö paremaks korraldamiseks (nt alavaldkonna koolitusvajaduse väljaselgitamiseks) moodustada töörühmi, kaasates ka eksperdikoguväliseid liikmeid.

Valdkonna põhikutseala (ingl *Main professions of a sector*) on valdkonna toimimiseks olulise tähtsusega valdkonnaspetsiifilisi kompetentse eeldav kutseala.

Õppekavagrupp on kõrgharidusstandardis kehtestatud liigitus, mis hõlmab õppesuundi või õppekavade rühmi ning mille alusel saab õppeasutus taotleda ja Vabariigi Valitsus anda õppeasutusele õiguse viia läbi kõrgharidustaseme õpet ning väljastada vastavaid akadeemilisi kraade ja diplomeid.

Õppekavarühm on õppekavagrupi analoog kutsehariduses.

Õppekavade rühm (ÕKR) (ingl *ISCED detailed field*) on ISCED-i õppekavade liigituse kõige peenem tase.

Lisa 2. Uuringus osalenud ja intervjueeritud eksperdid

Tööandjate, liitude, ühingute ja keskuste, haridusasutuste ning avaliku sektori esindajad:

1. Agnes Aljas, Eesti Rahva Muuseum
2. Aigi Rahi-Tamm, Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut
3. Aira Lepik, Tallinna Ülikool
4. Andres Kaljuste, EMTA sümfooniaorkester
5. Anu Allas, Eesti Kunstimuuseum/EKA
6. Anu Randmaa, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit / Tõstamaa Käsitöökeskus ja Savituba
7. Ave Matsin, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia
8. Eerik Jõks, Eesti Muusikanõukogu / Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
9. Eilve Manglus, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia
10. Eino Pedanik, Kultuuriministeerium
11. Elina Orumaa, Rahvusooper Estonia
12. Esper Linnamägi, Eesti Filharmoonia Kammerkoor
13. Eve Komissarov, Eesti Teatriliit / Eesti Teatri Tehniliste Töötajate Ühendus
14. Helen Lepalaan , Rahvusooper Estonia
15. Helle Aunap, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool
16. Henry-David Varema, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
17. Hilkka Hiiop, Eesti Kunstiakadeemia
18. Ilmar Vaaro, Tartu Ülikool
19. Ina Tepp, Motor Agency
20. Inge Laurik-Teder, Eesti Muuseumiühing / Eesti Ajaloomuuseum
21. Ingrid Uus, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool
22. Inna Soonurm, Innove
23. Ivari Ilja, Eesti Muusikanõukogu / Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
24. Ivi Lillepuu, Haridus- ja Teadusministeerium
25. Ivo Lille, G. Otsa nimeline Tallinna Muusikakool
26. Jaak Prints, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
27. Jaanika Juhanson, Tartu Ülikool
28. Jorma Sarv, Creativity Lab
29. Juta Saarevet, Eesti Etendusasutuste Liit / Teater NO99
30. Kadi Rebassoo, Haridus- ja Teadusministeerium
31. Kadri Lassmann, Eesti Interpreetide Liit / Eesti Muusikanõukogu
32. Kadri Leivategija, H. Elleri nimeline Tartu Muusikakool / Eesti Muusikakoolide Liit
33. Kadri Steinbach, Tartu Ülikool
34. Kai Kiudsoo-Värv, FIE
35. Kai Valtna, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia
36. Kaie Holm, Tallinna Keskraamatukogu, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
37. Kaie Jeeser, Tartu Linnamuuseum
38. Katre Väli, Kultuuriministeerium
39. Katrin Niklus, Rapla Keskraamatukogu, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
40. Kersti Laanmaa, Brendor OÜ, Eesti Keraamikute Liit

41. Kristel Veimann, Eesti Rahvusraamatukogu
42. Kristi Jõeste, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia
43. Kristi Raudmäe, Haridus- ja Teadusministeerium
44. Kristiina Alliksaar, Eesti Etendusasutuste Liit / Ugala teater
45. Kristjan Hallik, Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
46. Kärt Kinnas, Rahvusooper Estonia
47. Lembi Mets, Georg Otsa nimeline Tallinna Muusikakool
48. Liisi Lembinen, Tartu Ülikooli raamatukogu
49. Maarja Vaino, Tallinna Kirjanduskeskus, Tammsaare ja Vilde muuseumid
50. Madli-Liis Parts, Kultuuriministeerium
51. Maie Põiklik, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing kooliraamatukogude sektsioon
52. Maire Janisk, Tallinna Linnateater
53. Maret Lehis, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit
54. Margit Jõgi, Eesti Rahvusraamatukogu
55. Margit Simenson, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia
56. Margus Pärtlas, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
57. Marion Selgall da Silva, Kultuuriministeerium
58. Marju Mäger, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia
59. Marju Reismaa, Kultuuriministeerium
60. Marko Lõhmus, Eesti Muusikafestivalide MTÜ / Eesti Muusikaettevõtluse Arenduskeskus
61. Marko Mägi, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia
62. Mart Koldits, Eesti Etendusasutuste Liit / Von Krahli Teater
63. Meelis Kihulane, Taasuus OÜ, Edev Eremiit MTÜ
64. Mihkel Kübar, Intsikurmu Festival / Salme Kultuurikeskus
65. Mirjam Rääbis, Muinsuskaitseamet
66. Monika Larini , Eesti Etendusasutuste Liit
67. Oksana Tralla, Tallinna Ülikool
68. Ott Sarapuu, Motor Agency
69. Pille Kivihall, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit / Eesti Nahakunstnike Liit
70. Pille Runnel, Eesti Rahva Muuseum
71. Raivo Põldmaa, Eesti Etendusasutuste Liit / Linnateater
72. Riina Viiding, Eesti Teatriliit
73. Roland Leesment, Eesti Etendusasutuste Liit / Endla teater
74. Siim Aimla, G.Otsa nim Muusikakool
75. Sille Kapper, TLÜ Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituut
76. Sireli Uusmaa, Kadrioru Lastemuuseum Miiamilla juhataja
77. Sirje Virkus, Tallinna Ülikool
78. Teet Tiko , Haridus- ja Teadusministeerium
79. Thea Zaitsev, Tier Music
80. Tiina Rebane, Eesti Etendusasutuste Liit / VAT teater
81. Tiina Vint, Tartu Ülikooli Muuseum
82. Timo Steiner, Tallinna Muusikakeskkool
83. Toomas Tõnise, Eesti Olümpiakomitee
84. Triin Soone, Eesti Lastekirjanduse Keskus

85. Tõnn Lamp, Eesti Teatriliit / Eesti Näitlejate Liit
86. Tõnu Kaljuste, Nargen Festival / Eesti Muusikanõukogu / Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
87. Virgo Sillamaa, Music Estonia
88. Ülle Kuuse, Tallinna Tervishoiu kõrgkooli raamatukogu / Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
89. Ülle Nõmmiste, Innove
90. Ülle Siska , Jüri Raamatukogu
91. Ülle Talihärm, Kultuuriministeerium

Lisa 3. Eksperdiintervjuu kava

Intervjueeritav: muusika alavaldkonna tööandja.

Intervjuu kestus 1,5 t.

Intervjuu eesmärk:

- kirjeldada valdkonna/alavaldkonna arengutrende;
- kinnitada valdkonna/alavaldkonna põhikutsealade jaotus;
- välja selgitada vajalik haridustase põhikutsealati;
- kirjeldada võimalikud õpiteed;
- välja selgitada tööjõu- ja oskuste vajadus põhikutsealade kaupa.

Avaküsimused:

Ootused-sihid tuleviku konteksti tabamiseks.

- Millised on muusikavaldkonnas olulisemad muutused, mis ettenähtavas tulevikus (3–5 aastat) suure tõenäosusega juhtuvad?
- Kui tõenäoseks te neid muutusi peate? Millise ajaperspektiiviga need muutused võiksid ilmneda?
- Kuidas peaks neile arenguile kohanduma töötajate ettevalmistuse planeerimisel?

Põhiküsimused:

Põhikutsealad (ametirühmad).

- Kuidas rühmitada muusikuid? Milliseid ametialade hõive- ja oskuste vajadust saab koos käsitleda?
- Milliseks hindate lähiajal muusikavaldkonnas töötavate inimeste hõive muutust? Millistel ametialadel on arenguist lähtudes enim oodata hõivatute arvu kasvu/kahanemist?
- Kas kasvavatel kutsealadel on töötajaid piisavalt leida? Kuidas tööjõudu värvatakse?
- Põhikutsed, mille tööjõuvajaduse hindamisele keskenduda?

Oskuste vajadus.

- Millised on valdkonna põhikutsealadel edukaks hakkamasaamiseks olulised oskused? Kust need oskused peaksid tulema – taseme- või täiendõppest?
- Milliste oskuste puhul on eeldada muutusi? Milliste järele vajadus kasvab? Milliste järele kahaneb?
- Millisid teadmisi/oskusi enim napib? Kas haridussüsteem saab nende teadmiste/oskuste arendamisele kaasa aidata?
- Kuidas hindate muusika erialade lõpetanute ettevalmistust erinevates koolides?

Haridustasemed ja õppekavad.

- Põhikutsealade lõikes – millistel õppekavadel ja millistel õppetasemetel omandatakse peamised kompetentsid/oskused valdkonna põhikutsealadel?
- Milliste koolide/valdkondlike erialade (õppekavade) lõpetajaid näete eelistatuna?
- Millise haridusliku ettevalmistusega inimesi teie konkurssidel kandideerib?
- Millised oskused on teie arvates koolilõpetajatel heal tasemel? Millised oskused võiksid olla paremad?
- Kas sobiva haridusega inimesi on põhikutsealadele lihtne või raske leida (täpsustada põhikutsealati)?

Täiendus- ja ümberõpe

- Millisena näete soovitatavat täiendõpet põhikutsealadel (millised võimalused on vajalikud)?
- Kas on täienduskoolitust, mida ei pakuta (ei pakuta piisava kvaliteediga), aga võiks Eestis pakkuda?

- Milliseid muudatusi on vaja teha haridussüsteemis, et lõpetajate oskused vastaksid paremini tööandjate vajadustele?

Koostöö loomemajanduse valdkonnasiseste ja -väliste osapooltega.

- Millised muutused peavad aset leidma, et suurendada loomemajandusega tegelevate organisatsioonide ja ettevõtlussektori koostööd?
- Kas meie loomemajandusega tegelevate organisatsioonide töötajate erialane ettevalmistus on piisav koostööks?
- Millised on peamised takistused koostöös? Nt ühise keele loomine, erinev ajaline perspektiiv, erinevate programmide liigne bürokraatia, rahastamise kriteeriumid, teadmise puudumine koostöövõimalustest, vähene teavitamine.

Täiendavad teemad.

- Mis on olulisemad poliitilised otsused, mis võivad lähitulevikus mõjutada loomemajanduse valdkonda? Muud ühiskondlikud arengud?
- Kui sõltuv on Eesti loomemajanduse valdkonna areng välisabist? Kas midagi juhtub, kui Euroopa toetused vähenevad?
- Mida sooviksite veel omalt poolt täiendada, mida seni ei ole käsitlenud, kuid mis on oluline ära mainida?

Lisa 4. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad arengudokumendid

Valdkonna kutsealasid puudutavaid tööd reguleerivaid arengukavasid ja uuringuid on mitmeid ja nende mõju valdkonna arengule on olulise tähtsusega. Alljärgnevalt avatakse lühidalt nende sisu, st nimetatakse peamised eesmärgid või tulemused ning täpsustav selgitus olulisuse kohta OSKA kontekstis, samuti seos valdkonna analüüsiga (nt mõju tööjõu- ja/või oskuste vajadusele, lisainfo põhikutsealade nõudluse, koolituspakkumise, oskuste jm kohta).

Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“

„Euroopa 2020“ strateegiast lähtuva Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“[326] on Eesti strateegia „Euroopa 2020“ eesmärkide saavutamiseks. Selles kirjeldatakse peamisi poliitikasuundi ja -meetmeid Eesti konkurentsivõime suurendamiseks ning seatakse 2020. aastaks eesmärgid, mis on kooskõlas EL-i riikide kokku lepitud „Euroopa 2020“ strateegia eesmärkide ja Eesti ees seisvate küsimustega.

Konkurentsivõime kavas on püstitatud kaks peamist ja keskset eesmärki:

- saavutada tootlikkuse kiire kasv nii suurema kapitalimahukuse kui ka suurema lisandväärtusega toodete ja teenuste kaudu;
- taastada majanduskriisieelne tööhõive kõrge tase.

Nende eesmärkide saavutamiseks seatakse kavas vajadus jätkata ja edasi arendada senist poliitikat töötajate oskuste taseme tõstmiseks, tööjõu pakkumise suurendamiseks, ettevõtlust toetavate välisinvesteeringute soodustamiseks (eriti ekspordipotentsiaaliga) valdkondades.

Konkurentsivõime kava näeb vajadust loomemajanduse potentsiaali ulatuslikumat kasutamist läbi suurema panustamise väljaõppe ja rahvusvahelistumise valdkonda, aga ka rahastamisse. Fookuses on loomeettevõtjate väliskonkurssidel osalemine, koostöö teiste valdkondade (sh IKT) ettevõtjatega ja loomeettevõtjate arenguprogramm.

Säästev Eesti 21[327]

Säästev Eesti 21 on Eesti riigi ja ühiskonna arendamise strateegia aastani 2030 sihiga ühendada globaalsest konkurentsist tulenevad edukusnõuded säästva arengu põhimõtete ja Eesti traditsiooniliste väärtuste säilitamisega. Jätkusuutliku arengu eesmärk on saavutada tasakaal sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna vahel ning tagada täisväärtuslik ühiskonnaelu praeguste ja järeltulevate põlvede jaoks. Jätkusuutlik areng hõlmab peaaegu kõik eluvaldkonnad. Strateegia 1. eesmärk on Eesti kultuuriruumi elujõulisus. See hõlmab eesti rahvusliku identiteedi püsimist ja eesti rahvuskultuurile omaste väärtuste, traditsioonide, käitumismudelite ja elulaadi elementide edasikandumise tagamist põlvest põlve.

Strateegia on üheks riikliku kultuuripoliitika kujundamise alusdokumendiks, omades seeläbi mõju kõigile kultuuri ja loomemajanduse valdkonna põhikutsealadele.
Strateegia näeb Eesti kultuuriruumi elujõulisuse saavutamise põhimehhanismidena <u>haritust</u> (hariduse kaudu seotakse rahvuslik identiteet erialalise professionaalsuse, sotsiaalsete oskuste ning globaalse kultuurihorisondiga), <u>reflektiivsust</u> (erialase keele arendamine, erialase ja teadusliku mõttevahetuse ja

[326] Konkurentsivõime kava, vt https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/konkurentsivoime_kava_eesti_2020_2011.pdf.

[327] Säästev Eesti 21. https://www.envir.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/se21_est_web_1.pdf

kultuurikeskustelu toimumine), kommunikatiivsust (eesti kultuuri jaoks oluliste arhivaalide ja kultuuritekstide kättesaadavus digitaalses vormis, eesti kultuuri olulise osa tutvustamine ja levitamine põhilistes maailmakeeltes, Eesti ajaloo ja kultuurimälu integreerimine Euroopa ja maailma kultuurimälu ja ajalooteadvusega. Osalemine rahvusvahelistes teadus-, tehnoloogia- ja kultuuriprojektides, Eesti muutumine oluliseks kohaks maailma kultuurikaardil ja kultuurikalendris. Eesti kultuurivaramu digitaliseerimise, aga ka kultuuri investeerimise ja kaasaegse kultuuri suurema avatuse abil ületatakse väikese kultuuri paratamatu suletus ja oht enesekesksusele. Tänu mitmekesisusele suureneb eesti kultuuri atraktiivsus noore põlvkonna hulgas. Üldises elulaadi ühetaolisuses otsitakse eripära, mida leitakse rahvuskultuurist, uuendusmeelsust (eesti kultuuri võime tuvastada ja oma kultuuri arendamisel loovalt ära kasutada kaugete, meid ajaloos mõjutanud kultuuride elemente, aga ka kaasata uusi teaduslikke ja tehnoloogilisi ideid, globaalseid mõjutusi ilma oma identiteeti kaotamata). Eesti kultuuri uuendusmeelsus, uute ideede ja tähenduste genereerimisvõime suurenemine rahvusvaheliselt arvestataval tasemel on Eesti osapanus üldkultuuri ning muutub oluliseks teguriks Eesti omapära ja atraktiivsuse suurendamisel.

Eesti elukestva õppe strateegia 2020[328]

2014. aasta veebruaris kinnitas Vabariigi Valitsus Eesti elukestva õppe strateegia (EÕS), mis on haridusvaldkonna üks tähtsamaid arengusuundi suunav dokument. See on aluseks riigi hariduseelarve valikutele aastatel 2014−2020 ja selle põhjal töötatakse välja vajalike muutuste saavutamist toetavad programmid. EÕS-i eesmärgid ja meetmed toetavad konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ püstitatud tootlikkuse parandamise ja tööhõive suurendamise eesmärkide saavutamist, samuti Eesti säästva arengu riikliku strateegia „Säästev Eesti 21“ ning Eesti julgeolekupoliitika aluste haridusvaldkonnaga seotud eesmärkide täitmist.

EÕS-is on rõhutatud elukestva õppe vajadust ning vajadust olla ettevõtlik ja loov, et tulla toime kiiresti muutuvas keskkonnas. Muutusi elukestvas õppes toetab otseselt 5. strateegias püstitatud eesmärk: võrdsed võimalused elukestvaks õppeks ja õppes osaluse kasv.

Elukestva õppe strateegia võtmenäitajateks, mis on aktuaalsed ka loomemajanduse kontekstis, on täiskasvanud õppija õppes osalemise määr, konkurentsivõimelised oskused, sh tööeluks vajalik digipädevus.

Täiskasvanuhariduse programmi 2017–2020[329]

Täiskasvanuhariduse programmi 2017–2020[330] **eesmärk on parandada Eesti täiskasvanud elanike võimalusi osaleda kvaliteetses, paindlike ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavas elukestvas õppes.** Programmiga rõhutatakse vajadust suurendada täiskasvanute elukestvas õppes osalemist, probleemiks peetakse aga kutse- ja erialase kvalifikatsioonita täiskasvanute suurt osakaalu. HTM-i tulemusaruandes (2018)[331] tuuakse positiivsena esile, et täiskasvanute (25–

[328] https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf

[329] Täiskasvanuhariduse programm 2017–2020, vt https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programmi_2017-2020_eelnou_1.pdf.

[330] Täiskasvanuhariduse programm 2017–2020, vt https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programmi_2017-2020_eelnou_1.pdf.

[331] Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade arengukavade 2018. aasta tulemusaruanded, vt https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_aruanne_2018.pdf.

64 a) osalus elukestvas õppes on viimasel kolmel aastal teinud olulise hüppe. Kasv on tulnud eelkõige mitteformaalõppes osalemise ja madala haridustasemega inimeste osakaalu suurenemise arvel. EL-i täiskasvanuhariduse tegevuskavas on nimetatud, et kõik täiskasvanud peavad oma isiklikke ja ametioskusi ning pädevusi korrapäraselt parandama.

Tegevuskavas nähakse muu hulgas ette järgmised tegevussuunad: suurendada kõigi täiskasvanute juurdepääsu paindlikele ja kvaliteetsetele õpivõimalustele kogu elu jooksul; töötada välja täiskasvanuhariduse uusi lähenemisviise, mis keskenduksid õpitulemustele; parandada teadlikkust sellest, et õppida tuleb kogu elu; töötada välja tõhusad elukestvad juhtimissüsteemid ning mitte- ja informaalse õppe valideerimise süsteemid.

Eesti infoühiskonna arengukava 2020[332]

Arengukavas on muuhulgas rõhutatud vajadust suurendada interneti kättesaadavust, arendada avaliku ja erasektori ühtset teenusteruumi. Eesmärgiks on rohkem kõrgema lisandväärtusega töökohti, suurem rahvusvaheline konkurentsivõime ja kõrgem elukvaliteet inimeste IKT-oskuste tõusu kaudu. Selleks tuleb pöörata enam tähelepanu võimalustele kasutada IKT-oskusi suurema lisandväärtusega töökohtade loomiseks, eriti muudes (st mitte-IKT) valdkondades. Samal ajal tuleb pidevalt areneva tehnoloogia tingimustes oskusi ja teadmisi ajakohastada ka neil, kel digitaalne kirjaoskus juba olemas. Kuna tulevikus on enamik töökohti ja teenuseid IKT-põhised, ohustab arvuti ja interneti mittekasutamine nende inimeste jaoks teenuste kättesaadavust, ühiskonda kaasatust ning võimalusi töökohta leida või säilitada.

Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020[333]

Riigikogus vastu võetud „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ on aluseks riiklike otsuste tegemisel kultuurivaldkonnas. Kultuuripoliitika põhialustes on kirjeldatud iga kultuurivaldkonna prioriteedid, sh etenduskunstide, helikunsti, muuseumide, raamatukogude ja rahvuskultuuri osas.

Kultuuripoliitika eesmärgiks on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ja luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks ja kultuuris osalemiseks. Kultuuripoliitika põhialustes on kirjeldatud iga kultuurivaldkonna prioriteedid, sh etenduskunstide, helikunsti, muuseumide, raamatukogude ja rahvuskultuuri omad.

Tööjõu- ja oskuste vajadusega on otseselt seotud kultuuripoliitika kujundamise ja elluviimise põhimõtted. Luua võimalused kultuuri arenguks, järelkasvu tagamiseks (sh pädevuste tagamine täienduskoolitustel), tööjõuvajadusest lähtuvaks kõrghariduseks, loomeettevõtluse konkurentsivõime tõstmiseks (sh kaitstud on autorite õigused), kultuuri rahvusvahelistumiseks, kultuuripärandi pikaajaliseks säilimiseks, laulu- ja tantsupidude hoidmiseks ja arendamiseks. Kultuuripoliitikat puudutavate otsuste tegemine, sh rahastamine on läbipaistev ja tugineb valdkonna statistikale.

Etenduskunstide vallas saab siinse uuringuga seoses esile tuua järgmist. Riik on seadnud eesmärgiks:

- toetada algupärase eesti dramaturgia tellimist ja lavale toomist;
- toetada püsiva repertuaariga ja projektipõhiseid etendusasutusi ning üksikprojekte;

[332] Eesti infoühiskonna arengukava, vt https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti_infouhiskonna_arengukava.pdf.

[333] https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf

- toetada olulisemate teatri- ja tantsuagentuuride tegevust, etenduskunstifestivalide korraldamist ja etendusasutuste rahvusvahelistumist;
- toetada noorele vaatajale suunatud professionaalset etenduskunsti, sh harrastus- ja kooliteatrite tegevust;
- soodustada etenduskunstialase kõrghariduse õppekavade arendamist nii Tallinnas, Viljandis kui ka Tartus.

Muusika vallas saab siinse uuringuga seoses esile tuua järgmist. Riik on seadnud eesmärgiks:

- soodustada Eesti muusikaelu mitmekesisust, luua võimalusi kõrgetasemelisest muusikaelust osasaamiseks üle Eesti ja viia järjepidevalt kontserdikogemust laste ja noorteni;
- tagada muusikakultuuri aluseks olevate institutsioonide ja tippkollektiivide töö- ja arengutingimused;
- toetada tervikliku muusikahariduse süsteemi, mis valmistab ette konkurentsivõimelisi professionaale kõikide muusikakultuuri valdkondade jaoks. Muusikaline haridus kõikides haridusastmetes (sh alus-, põhi-, kesk- ja kõrghariduse tasemel) on professionaalse muusikaelu jätkusuutlikkuse vältimatuks eelduseks.
- toetada muusikakonkursside korraldamist ja rahvusvahelistest konkurssidest osavõttu, mis toetavad interpretatsiooni ja heliloomingu arengut ning tõstavad muusikute erialast taset.
- soodustada muusikavaldkonna ettevõtluse ja professionaalsete tugistruktuuride (sh managerid, agentuurid) arengut ja toetada muusikaeksporti, sh täiendkoolitusi ja praktiseerimisvõimalusi välismaal, esitlusfestivalide ja -kontsertide läbiviimist Eestis ja sihtturgudel ning muusikakollektiivide osavõttu rahvusvahelistest festivalidest.

Muuseumide vallas saab siinse uuringuga seoses esile tuua järgmist. Riik on seadnud eesmärgiks:

- kujuneda kaasaja ootustele ja vajadustele vastavateks mäluasutusteks, mis siinse kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval panustavad haridustegevusse ning on samas elamuste pakkujateks nii kodu- kui ka välismaistele külastajatele;
- tihendada koostööd ja koordineeritud tegevust muuseumide, muinsuskaitse ja teadusasutuste vahel;
- kogutud teadmiste lahtimõtestamist ning avalikku kasutusse toomist, mh läbi nüüdisaegsete e-lahenduste ja kogude digiteerimise;
- muuseumide haridusprogrammide seostatust riiklike õppekavadega. Igas kooliaastas on vähemalt üks muuseumide külastamise päev. Muuseumipedagoogide ja teiste muuseumispetsialistide erialase pädevuse arendamiseks toimib riigi ja valdkonna koostöös koordineeritud täiendõppesüsteem.

Raamatukogunduse vallas saab käesoleva uuringuga seonduvalt esile tuua järgmist. Riik on seadnud eesmärgiks:

- tagada Eesti kõikide kasutajate huvidest ja vajadustest lähtuva raamatukoguvõrgu toimimine;
- võimaldada Eesti elanikele võrdsed võimalused enda harimiseks ja kultuurist osasaamiseks;
- tagada rahvaraamatukogude kultuuri- ja kirjandusprogrammide ning elukestvat õpet edendavate algatuste elluviimine, toetada lugemust soodustavaid ja laste ja noorte lugemisharjumuse kujundamisele suunatud programme, kirjanike ja teiste loovisikute kohtumisi lugejatega, ühe kohaliku omavalitsuse piire ületavaid rahvaraamatukogude

vahelisi algatusi ning eesti keelt emakeelena mittekõnelevate elanikele suunatud tegevusi, pidades seejuures silmas ka erivajadustega lugejate huvisid.

Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2019–2022[334]

Kultuuriministeerium koos oma asutustega töötab eesti rahvusliku identiteedi säilimise ning elujõulise kultuuriruumi tagamise ja arengu nimel.

Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava sõnastab kultuurivaldkonna tulevikupildi vaatega aastasse 2030, toob välja tulemusvaldkondade peamised eesmärgid, kitsaskohad ja prioriteetsed tegevused.

Arengukava toob välja vajaduse tagada Eesti kultuurielu mitmekülgsus ja kõrgetasemelisus, pakkudes võimalusi loominguliseks tegevuseks ja kultuurist osasaamiseks ning Eesti konkurentsivõime kasvuks ja Eesti tutvustamiseks maailmas kultuuri kaudu.

Meetme „Mitmekülgse kultuurielu tagamine kunstide toetamise ja Eesti kultuuri tutvustamise kaudu" raames toimub kunstide valdkonna strateegiliste koostööpartnerite põhitegevuse ja projektide toetamine, Eesti kultuuri rahvusvahelistumise toetamine, maailmakultuuri kättesaadavaks tegemine Eestis, valdkondlike poliitikate kujundamine ja elluviimine, valdkonna konkurentsivõime tõstmine.

Üks eesmärkidest on laste ja noorte kultuuriga tegelevate projektide toetamine, piirkondlike osalemisvõimaluste suurendamine, valdkondliku või regionaalse tähtsusega kultuurisündmuste toetamine, omakultuuriliste ja mitmekultuuriliste ettevõtmiste toetamine.

- Eesti **muusikaelu ja -kultuuri arenguks** ning neist osasaamiseks on vaja jätkuvalt toetada eraõiguslikke muusikakollektiive, -korraldajaid ja -festivale ja rahvuskultuuriliselt olulisi institutsioone ning hoida, säilitada ja tutvustada Eesti heliloojate loomingut.
- Eesti muusikute rahvusvahelise konkurentsivõime tagamiseks on vaja soetada uusi pille ja uuendada juba olemasolevat pilliparki.
- valdkonna rahvusvahelistumise tugevdamiseks on oluline muusikaalase info koondamine ja heliloomingu digiteerimise jätkamine.

Etenduskunstide valdkonna arenguks ja loomingust osasaamiseks on meetme raames kirjeldatud järgmised tegevused:

- etendusasutuste toetamine avatud taotlusvooru kaudu, kus arvestatakse etenduskunstide regionaalset kättesaadavust ja mitmekesisust;
- etenduskunstide valdkonna rahvusvahelistumise arendustegevuste toetamine ning uute näidendite loomise parem koordineerimine, et võimendada valdkonna rahvusvahelist konkurentsivõimet.

Arengukava toob välja vajaduse toetada vaimse ja materiaalse kultuuripärandi mitmekesisuse säilitamist ning vahendamist. Kultuuriväärtuste säilitamise ja vahendamise meetme raames on vaja tagada Eesti rikkaliku vaimse ja materiaalse kultuuripärandi, sh kultuuriväärtusliku keskkonna ning eriilmeliste piirkondlike kultuuriruumide elujõulisus ja säilimine järeltulevatele põlvedele. Meede näeb ette vajadust **muuseumideülese** arenduskeskuse järele, mis korraldaks koolitusi, standardite ja

[334] Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2019–2022, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_ak_2019_2022.pdf.

juhendite koostamist ja kasutuselevõttu, aga ka vajadust tagada kooliõpilastele võimalused muuseumitundides osalemiseks. Meede näeb ette **rahvaraamatukogude** ülesannete ja rahastamise põhimõtete ajakohastamise vajadust, võttes senisest enam arvesse konkreetse maakonna eripära. Kuivõrd infoühiskonnas muutuvad kasutajate vajadused ja ootused raamatukoguteenusele, on vaja tõsta raamatukogutöötajate erialast pädevust ja edendada valdkondadevahelist koostööd.

Arengukava toob välja vajaduse kasvatada loomemajanduse sektoris tegutsevate ettevõtete suutlikkust saavutada turutingimustes ise majanduslikku edu. Loomemajanduse arendamise meetme raames antavate toetuste eesmärk on siduda kultuuri- ja loomevaldkondades olevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, tõsta valdkonna ekspordivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajandussektori kaasamise kaudu lisandväärtust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamisel.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ) poolt on välja töötatud Raamatukoguhoidja eetikakoodeks, mis lähtub rahvusvahelisest kokkuleppest IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers . Raamatukogude tööjõuga seonduvad probleemid on välja toodud ERÜ poolt kogukonna koosloomes välja töötatud dokumentides „21. sajandi raamatukogu“ ja „Rahvaraamatukogude teenuse kvaliteedi hindamise mudel“. Mõlemad dokumendid annavad hetkeolukorrast pildi ning loetlevad arenguvajadused http://www.eru.lib.ee/index.php/raamatukogundus/dokumendid/21-sajandi-raamatukogu.

Muuseumitöötajaid ühendavaks organisatsiooniks on Eesti Muuseumiühing. Meie muuseumid on esindatud Rahvusvahelises Muuseumide Nõukogus ICOM, mille koostatud muuseumide eetikakoodeksis[335] kajastatud rahvusvahelise muuseumiüldsuse üldaktsepteeritud põhimõtted kehtivad ka Eestis:

1. Muuseumid säilitavad, tõlgendavad ja tõstavad esile inimkonna loodus- ja kultuuripärandit.
2. Muuseumid hoiavad oma kogusid eestkostja kohustustes, inimkonna kasu ja arengu nimel.
3. Muuseumid pakuvad võimalusi loodus- ja kultuuripärandi väärtustamiseks, nende paremaks hoomamiseks ja haldamiseks.
4. Muuseumidel on ressursse, et pakkuda lisaks veel avalikke teenuseid ja hüvesid. Muuseumidel on oluline kohustus arendada oma hariduslikku rolli ja haarata kaasa laiemat publikut nende inimeste ja sihtgruppide hulgast või paikkonnast, kelle heaks nad töötavad. Muuseumi oluline hariduslik ülesanne on suhelda oma kogukonnaga ning aidata neil oma kultuuripärandit arendada.
5. Muuseumid teevad tihedat koostööd kogukondadega, kellelt nende kogud pärinevad ning ka nendega, keda teenindatakse.
6. Muuseumid toimivad seaduslikul alusel.
7. Muuseumide tegevuse alus on professionaalsus.

Muuseumidel tuleb täielikult järgida rahvusvahelisi norme, riigiseadusi, kohalikke eeskirju ning lepingulisi kohustusi. Peale selle peab juhtorgan tegutsema kooskõlas seaduslikult siduvate

[335] http://files.voog.com/0000/0030/4552/files/ICOMi_eetikakoodeks.pdf.

eestkostenõuete või muude tingimustega, mis puudutavad muuseumi, selle kogusid või ükskõik milliseid tegevuse aspekte.

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030[336]

Eesti spordipoliitika üleriigiliseks eesmärgiks on, et aastal 2030 vastab eestimaalaste vaimne ja kehaline tasakaal ning heaolu põhjamaade tasemele ning Eestis on kehalist aktiivsust soodustav elukeskkond koos kaasnevate teenustega, mis toetavad inimeste tervena elatud eluea pikenemist ja eneseteostust ning majanduskasvu.

Prioriteetsete arengusuundadena on poliitika põhialustes märgitud, et:

- **valdav osa elanikest liigub ja spordib.**

Selleks tuleb kujundada eri vanuserühmade vajadustele sobivad tingimused, kohandada õpetajakoolitus liikumise ja sportimise lõimitud õpetamiseks, seirata inimeste liikumis- ja sportimisharjumusi ning kasutada tulemusi tegevuste ja poliitika kujundamisel, muuta kättesaadavaks osalemine liikumisüritustel ja vajaduspõhine tervisekontroll, töötada välja ja juurutada laste ning noorte huvitegevuse toetussüsteem, muuta sporditaristu kõigile kättesaadavaks.

- **liikumine ja sport on tugeva organisatsiooniga oluline majandusharu ning tööandja.**

Selleks peavad spordiorganisatsioonid pakkuma inimestele kvaliteetset tegevust ja teenust, tuleb välja töötada ja rakendada tõenduspõhised toetusmehhanismid sporditeenuste ning -toodete arendamisel ja töökohtade loomisel, tuleb kehtestada spordiorganisatsioonidele toetuse andmise ühtsed nõuded ja reeglid, mis lähtuvad eelkõige juhtimise hea tava, ausa mängu ja avalikes huvides tegutsemise põhimõtetest, riik ja spordiorganisatsioonid peavad väärtustama ja soodustama kõigi vanuserühmadega tegelemist, vabatahtlike kaasamist ning treenerite ja teiste spordispetsialistide kompetentsuse tõstmist. Panustama ühiselt liikumist ja sporti korraldavate inimeste väljaõppesse ja regulaarsesse täiendamisse ning seotud elukutsete väärtustamisse.

- **liikumine ja sport on vaimsuse, sidususe ja positiivsete väärtushinnangute kandja.**

Sport on tõhus kasvatus- ja kaasamisvahend, mille mõjul saab laiendada ühistegevust ja ühiskonna lõimumist. Spordiajaloo pärandit ja spordisangarite eeskuju rakendatakse sportlike väärtuste ja spordikultuuri propageerimisel. Soodustatakse vähemuste ühiskonda sulandumist ja erivajadustega inimeste kaasamist spordi mitmekülgsete võimaluste kaudu. Lastele ja noortele tagatakse sportimiseks eakohased ning turvalised olud. Spordi korraldamisel ning sporditaristu rajamisel ja ajakohastamisel järgitakse keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid. Spordiorganisatsioonides järgitakse hea juhtimistava reegleid.

- **Eesti on rahvusvahelisel tasemel tulemuslikult ja väärikalt esindatud.**

Saavutusspordi arendamisel on prioriteediks laste ja noorte regulaarne, mitmekülgne ning plaanipärane treeningtegevus spordiklubides ja spordikoolides. Pädevate treenerite juhendatud treeninguid toetab õpi- ja sportimisvõimaluste ratsionaalne ühendamine ning stimuleeriv ja avatud võistlussüsteem. Riik väärtustab laste ja noorte sihipärast sporditegevust ning toetab seda valdkonda süsteemselt. Luuakse ja arendatakse piirkondlikke ning üleriigilisi õppe- ja treeningukeskusi. Tippspordi konkurentsivõime tagamiseks toetavad riik ja spordiorganisatsioonid spordivaldkonna

[336] Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030, vt https://www.riigiteataja.ee/akt/320022015002.

teadus- ja arendustegevust, spordimeditsiini ja taastusteenuseid ning kaasavad selleks parimaid spetsialiste.

Roheline raamat kultuuri- ja loomemajanduse potentsiaali rakendamise kohta[337]

Roheline raamat põhineb soovitustel ja parimatel tavadel, milles uuriti kultuuri- ja loomemajanduse sünergiat kultuuri- ja haridusvaldkonna vahel ning kultuuri ja loomemajandust ning juurdepääsu kultuurile.

Raamatus on toodud Euroopa nägemus kultuurist, loovusest ja innovatsioonist ning poliitilistest meetmetest, et soodustada Euroopa loomemajanduse arengut.

Rohelises raamatus otsitakse vastuseid küsimustele:

- kuidas suurendada kultuuri- ja loomemajanduse mõju muudele tootmisharudele ja ühiskonnale üldiselt? Kuidas töötada välja ja rakendada tõhusaid mehhanisme selliste teadmiste levitamiseks?
- kuidas edendada loovaid partnerlussuhteid kultuuri- ja loomemajanduse ning haridusasutuste, ettevõtete ja haldusasutuste vahel?
- kuidas paremini rakendada olemasolevaid ning arendada uusi vahendajaid, mis ühendaksid kunsti- ja loomevaldkonda ühelt pool kultuuri- ja loometööstusega ning teiselt poolt haridusasutuste, ettevõtete ja haldusasutusega?

Lisaks rõhutab raamat tehnoloogia kiirest arengust tulenevalt vajadust elukestva õppe järele.

Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus[338]

Uuringu eesmärkideks on:

- saada ülevaade Eesti loomemajanduse sektorist, analüüsida selle olulisust Eesti majanduses ja arengus.
- kirjeldada sektori ja valdkondade arengut ja trende ning loomemajanduse siduvat rolli teadmistepõhise ühiskonna kujundamisel;
- analüüsida alates 2010. aastast rakendatud kõikide käesoleva uuringu sihtgrupile suunatud riiklike toetusmeetmete mõju sektori arengule;
- analüüsida loomeettevõtjate tulevikuootusi ja ambitsioone.

Uuringus on vaatluse all loomemajanduse sektor, sh etenduskunstid, muusika, käsitöö, muuseumid, raamatukogud. Analüüsiti sektori olulisust Eesti majanduse arengus ning kirjeldati tugevustest, nõrkustest, arenguvõimalustest ja ohtudest lähtudes valdkonna arenguprognoos 3–5 aastaks.

Etenduskunstide[339] valdkonna arenguprognoosis on **positiivsena** esile toodud regionaalselt hästi jaotunud teatrite võrku, Eesti teatri näitlejate professionaalsust ja pühendumust, rahvusvaheliste kontaktide tugevnemist, välisfestivalidel osalemist, laiapõhjalise teatrihariduse olemasolu, tunnustatud heal tasemel tantsukunstialast haridust ja tantsukunsti laia rahvusvahelist haaret ning märkimisväärset tunnustust.

---

[337] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0183&from=ET.

[338] https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1._eesti_lm_olukorra_uuring_ja_kaardistus_yldosa.pdf.

[339] KULTUURIPÄRAND: ETENDUSKUNSTID; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt EKI. 2015. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Etenduskunstid. http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/6._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Etenduskunstid.pdf.

Arenguvajadusena on rõhutatud mh vajadust:

- kasvatada koostööd teatrite ja teiste kultuurivaldkondade vahel;
- valdkonna strateegia ja läbimõeldud rahastamise mudeli järele;
- süstemaatilise täiendkoolituse järele.
- toetada vabakutseliste etenduskustnike tegutsemise võimalusi;
- kasvatada riiklike institutsioonide huvi tantsuvaldkonna vastu;

kasvatada rahvusvahelist koostööd, mis laiendab tegevus- ja arenguvõimalusi.

Täiskasvanuharidus on oluline lüli hariduse ja teaduse valdkonnas, mis võimaldab paindlikult tagada oskuste vastavuse (tuleviku) tööturu vajadustele. Esmajoones puudutab see vanemaealisi, kelle osakaal tulevikus veelgi kasvab. Programmis toonitatakse vajadust suurendada täiskasvanute koolitajate ja koolituse korraldajate professionaalsust, et tagada koolituste kvaliteet.

Muusika[340] valdkonna arenguprognoosis on muusika valdkonnas positiivsena esile toodud kõrget loomingulist potentsiaali ja rahvusvaheliselt tunnustatud heliloojaid, dirigente, interpreete, artiste ja muusikakollektiive ning suurte kogemustega kontserdikorraldajaid, samuti süvamuusika organiseeritust, katusorganisatsioonide, erialaliitude, ühenduste aktiivsust, väljakujunenud muusikaharidussüsteemi ja muusikakoolide võrgustikku.

Arenguvajadusena on rõhutatud mh vajadust pakkuda riigi tuge eesti interpreetide riigisisesele ja rahvusvahelisele tegevusele ning toetussüsteemi loomist reklaamile ja turundusele, mis oleks suunatud nii kohalikule kui ka rahvusvahelisele turule, samuti riigi tuge täiendkoolituse süsteemi arendamisele ning täiendõppe mahu kasvu muusika valdkonna spetsialistidele ja interpreetidele, sh muusikatööstusalasele ja muusikaprodutseerimise haridusele.

Käsitöö[341] valdkonna arenguprognoosis on rõhutatud käsitöö kui olulise elatusallika tähtsust (sh maapiirkondades); käsitööd kui Eesti kuvandi ja rahvakultuuri väärtuse loojat; käsitöö rolli lisandväärtuse loojana turismisektoris. Samuti toob uuring välja vajaduse pöörata suuremat tähelepanu käsitööoskuste arendamisele ühiskonnas, sh koolikäsitööle kui loomingulisuse arendajale. Arenguvõimalusena on uuringus märgitud käsitööliste ettevõtlusoskuste (sh e-turundamise oskuse) arendamise vajadust.

Muuseumide[342] valdkonna arenguprognoosis on rõhutatud muuseumide rolli hariduskeskustena, turismiobjektidena, samuti toodi positiivsena esile pikaajalist teadustööd ja digikogusid. Puudusena on mägitud muuseumitöötajatele suunatud väljaõppe puudumist.
Uuring toob välja vajaduse pöörata suuremat tähelepanu muuseumide kui hariduskeskuste edasisele arendamisele ning muuseumikogude kättesaadavuse tagamisele veebis.

---

[340] http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/13._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Muusika.pdf.

[341] KULTUURIPÄRAND: KÄSITÖÖ; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf.

[342] KULTUURIPÄRAND: MUUSEUMID; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/9._muuseumid.pdf.

Raamatukogude[343] valdkonna arenguprognoosis on rõhutatud raamatukogude mitmefunktsionaalset rolli kultuuri-, haridus- ja kohalike keskustena, e-teenuste laiemat kasutamist, raamatukogusid kui elukestva õppe keskuseid ja ühtset raamatukogude teenuste arendamise vajadust.

Käsitöö[344] valdkonna arenguprognoosis on rõhutatud käsitöö kui olulise elatusallika tähtsust (sh maapiirkondades); käsitööd kui Eesti kuvandi ja rahvakultuuri väärtuse loojat; käsitöö rolli lisandväärtuse loojana turismisektoris. Samuti toob uuring välja vajaduse pöörata suuremat tähelepanu käsitööoskuste arendamisele ühiskonnas, sh koolikäsitööle kui loomingulisuse arendajale. Arenguvõimalusena on uuringus märgitud käsitööliste ettevõtlusoskuste (sh e-turundamise oskuse) arendamise vajadust.

Eesti loomemajanduse potentsiaal ja arenguks vajalikud riiklikud toetusmeetmed[345]

Uuring „Eesti loomemajanduse potentsiaal ja arenguks vajalikud riiklikud toetusmeetmed“ eesmärgiks oli Eesti loomemajanduse sotsiaal-majandusliku potentsiaali hindamine ning loomemajanduse arendamiseks riigi tasandil ettepanekute tegemine.

Uuringu käigus hinnati Eesti loomemajanduse alavaldkondade potentsiaali ja seati loomemajanduse arendamine seosesse teiste valdkondade arendamisega.

Uuringus on toodud esile, et loomemajanduse arendamise taotlusteks Eestis on eelkõige majandusliku ning keskkondliku lisandväärtuse loomine läbi erinevate valdkondade sidususe ja elukeskkonna atraktiivsuse tõstmise. Selle tulemusel saab tõsta ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet, riigi atraktiivsust nii inimeste kui ka investeeringute ligimeelitamiseks ning kohalike inimeste rahulolu elu- ja töökeskkonnaga. Uuring rõhutab loomemajanduse arendamise kahte keskset võtmesuunda: loomemajanduse sidustamise vajadust erinevate majandusvaldkondadega ning loovate keskkondade tekkimise/tekitamise toetamise vajadust.

Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring[346]

Uuringu peamiseks eesmärgiks oli välja selgitada ning analüüsida muuseumide ja raamatukogude külastamise ja mittekülastamise põhjuseid. Uuringu käigus selgitati välja teenused, mida külastajad ja/või potentsiaalsed külastajad kasutada soovivad ja mida muuseumid ja raamatukogud täna ei paku või pakuvad vähesel määral ning tuvastati võimalikud uued sihtgrupid, kes muuseumide ja raamatukogude teenuste valiku laienemisel neid kasutama hakkaksid.

Küsitluse OSKA analüüsiga seotud põhitulemused **muuseumide** osas on:

- viimase 12 kuu muuseumikülastajate osakaal kogu 15+ elanikkonnast on 60% ja ettevõtetest 23%;

[343] KULTUURIPÄRAND: RAAMATUKOGUD; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/10._raamatukogud.pdf.

[344] KULTUURIPÄRAND: KÄSITÖÖ; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2018, vt http://ki.ee/publikatsioonid/valmis/8._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_-_Kasitoo.pdf.

[345] Eesti loomemajanduse potentsiaal ja arenguks vajalikud toetusmeetmed, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kum_lm_uuring_loppraport.pdf.

[346] Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring, vt https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/muuseumide_ja_raamatukogude_kulastajate_ja_mittekulastajate_uuringu_lopparuanne_0.pdf.

- muuseumikülastuse olulisimaks põhjuseks on inimeste soov sisustada huvitavalt oma vaba aega ning teiseks erinevad töö, õpingute või hobidega seotud põhjused. Enam külastati näitusi, ettevõtted kasutasid ka ruumide rendi teenust;
- muuseumikülastuse potentsiaali võib pidada kõrgeks: 35% eestimaalastest plaanib muuseumikülastuste arvu praegusega võrreldes suurendada. Sama soovi kinnitasid ettevõtted.

Küsitluse OSKA analüüsiga seotud põhitulemused **raamatukogunduse** puhul on:

- raamatukogud peaks võimalikust huvist lähtuma ja senisest enam koolitusüritusi korraldama;
- üle poole Eesti elanikkonnast ei ole teadlik raamatukogus pakutavatest võimalustest;
- erinevate sihtrühmade kaasamisel võiks lähtuda ka ealisest printsiibist;
- senisest põhjalikumat tähelepanu vajab raamatukogu kui kohtumispaiga kontseptsioon.

Uuringust selgus, et raamatukogude ja ettevõtete koostöös on palju arenguruumi. Raamatukogudel tuleb enda võimalusi, tegevusi ja teenuseid oluliselt rohkem tutvustada, teavitus- ja reklaamikampaaniaid korraldada ning selgitada välja võimalikud koostöösuunad.